

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK HUKUKU'NDA AKREDİTİF

Yüksek Lisans Tezi

Gözde Engin GÜNAY

1250Y77103

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ

İstanbul, Aralık 2013

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Gözde Engin Günay’ın “Türk Hukuku’nda Akreditif” konulu tez çalışması jürimiz tarafından Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezi olarak (oybirliği □ / oyçokluğu □) ile başarılı bulunmuştur.

	Unvanı, Adı- Soyadı	İmza
Tez Danışmanı:	
Jüri Üyesi:	
Jüri Üyesi:	

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Öz

Bu çalışma, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Tezin konusunu, uluslar arası ticarete kullanılan ödeme yöntemlerinden biri olan akreditifli ödeme oluşturmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde uluslar arası ticarete kullanılan ödeme yöntemleri, akreditifin fonksiyonları, hukuki niteliği ve akreditif sözleşmesinin şekli incelenmiştir. İkinci bölümde, akreditifin tanımı ve genel özellikleri, kuruluş ve işleyişi, hükümleri ve taraflar arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Son bölümde ise, akreditifin sona ermesi, akreditiften dönme ve iflasın akreditife etkisi incelenmiştir.

Abstract

This academic work is prepared as a graduate thesis for Istanbul Commerce University Social Sciences Institute. The topic of this thesis is the applications of the letter of credit, which is a payment method at international commerce. In the first chapter this work examines; the types of payment which are used in commerce, the functions, the legal characteristics of the letter of credit then the form of contract. In the second chapter the work examines; the definition of the letter of credit and its general characteristics; operation of the letter of credit, its provisions and relationships developed in it. In the last chapter; the termination and revocation of the letter of credit and the effects of bankruptcy on the letter of credit are handled.

İçindekiler

Öz.....	iii
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
GENEL OLARAK	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ULUSLAR ARASI ÖDEME YÖNTEMLERİ, AKREDİTİFİN FONKSİYONLARI, AKREDİTİFİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE SÖZLEŞMENİN ŞEKLİ	3
I-ULUSLAR ARASI TİCARETTE KULLANILAN ÖDEME ŞEKİLLERİ	3
(1)Peşin Ödeme (Advance Payment/ Prepayment)	4
(2)Mal Mukabili Ödeme (Open Account / Açık Hesap Yoluyla).....	4
(3)Kabul Kredili Ödeme (Acceptance Credits)	6
(4)Vesaik Mukabili Ödeme (Cash Against Documents=CAD)	6
(5)Akreditifli Ödeme (Letter Of Credit =L/C, Accréditif)	7
II-AKREDİTİFİN FONKSİYONLARI	9
(1)Güvence (Teminat) Fonksiyonu	10
(2)Ödeme Fonksiyonu	11
(3)Kredi Fonksiyonu.....	11
III-AKREDİTİFİN HUKUKİ NİTELİĞİ	13
(1)Temel İlişki	13
(2)Vekâlet	14
(3)Havale	15
(4)Kredi Mektubu (İtibar Mektubu).....	17
(5)Soyut Borç Vaadi	19
(6)Eser (İstisna) Sözleşmesi	20
(7)Üçüncü Kişi Lehine Sözleşme Görüşü.....	21
(8)Sui Generis (Nev'i Şahsına Münhasır Sözleşme)	22
IV-AKREDİTİF SÖZLEŞMESİNİN ŞEKLİ	23
(1)TÜM SÖZLEŞMELERDE ARANAN GEÇERLİLİK ŞARTLARI.....	26
(a)Taraflar Ehil olmalıdır.	26
i.Gerçek Kişilerin Ehliyeti	26
ii.Tüzel Kişilerin Ehliyeti	27
(b)Akdin Konusu, Emredici Hukuk Kaidelerine, kamu düzenine, genel ahlaka ve kişilik haklarına aykırı olmamalıdır.	28
(c)Akdin Konusu İmkânsız olmamalıdır.	28

(d) İrade beyanları sıhhatli olmalıdır.	28
(e) Muvazaa Bulunmamalıdır.	28
(2)TEMEL İLİŞKİNİN GEÇERSİZ OLMASI HALİNDE	28
(3)AKREDİTİFİN GEÇERSİZ OLMASI HALİNDE.....	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	31
AKREDİTİF İŞLEMİNİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ, KURULUŞU, HÜKÜMLERİ VE TARAFLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	31
I-GENEL OLARAK TANIMI VE İŞLEVİ	31
II-AKREDİTİFİN GENEL ÖZELLİKLERİ	33
III-AKREDİTİFİN KURULUŞU	34
IV- AKREDİTİFİN HÜKÜMLERİ VE TARAFLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	35
(1)Amir İle Lehdar Arasındaki Temel İlişki	35
(a)Akreditif Şartının Muhtevası	37
(b)Akreditif Şartının Hukuki Niteliği.....	43
(i)Akreditifin Açılması Akdi Asıl Edimdir	43
(ii)Akreditifin Akdi Ön Edim Olarak Açılması	44
(iii)Akreditif Açılmasının İfa Uğruna Edim Olması	45
(iv)Akreditifin Açılmasının Takası Engellemesi	46
(c)Tarafların Akreditif Şartına Bağlı Olarak Doğan Hak ve Borçları ve Bu Borca Aykırılığa Bağlanan Sonuçlar	47
1-Alıcının(amirin) Borçları ve Borca Aykırılığa Bağlanan Sonuçlar.....	47
a.Akreditifin Açılması Borcu	47
(i)Akreditifin Geç açılması ya da Hiç Açılmaması.....	49
(ii)Alıcının Temerrüdünde Satıcı (Lehdarın Hakları)	50
(iii)Satıcının Temerrüt Hükümlerinden Yararlanması ve Temerrütten Doğan Hakları.....	53
(iv)Alıcı (amirin) Temerrüdünün Sonuçları	53
b.Alıcı Tarafından Belgelerin Kabul Edilmesi Borcu ve Kabul Etmede Temerrüd.....	55
2-Satıcı (lehdarın) Borçları ve Borca Aykırılığın Sonuçları.....	60
a.Akreditifin Kullanılması.....	60
(i)Akreditifin Bağımsızlığı Prensibi ve Lehdarın Dürüstlük Kuralı Aykırı Olarak Bedeli Talep Etmesi	62
(ii)Dürüstlük Kuralına Aykırılığın İspatı Meselesi	69
(iii)Akreditifte Satıcının (Akreditif Alacaklısının Temerrüdü).....	70
b.Satıcının Tespit Edilen Sürede Belgeleri İbraz Etmesi	71
(2)Alıcı İle Banka Arasındaki Hukuki İlişki	74
(a)Akreditif Bankasının Alıcıya Karşı Hak ve Yükümlülükleri	76

(i)Akreditif Açma ve İhbar Yükümlülüğü	77
(ii)Amirin, Bankanın Komisyon, Ücret ve Diğer Harcamalarından Sorumluluğu	80
(iii)Bankanın, İbraz Edilen Belgeleri İnceleme Yükümlülüğü ve Süresi içinde İncelenmesi	81
(iv) Bankaların Sorumluluğunun Sınırları.....	86
(b)Akreditif Bankası ile Muhabir Banka Arasındaki Hukuki İlişkinin Tespiti	89
(i)Muhabir Bankanın Alt Vekil Olarak Amire Karşı Sorumluluğu	89
(ii)Muhabir Bankanın Yardımcı Şahıs Olarak Değerlendirilmesi.....	90
(c)Alıcının Bankaya Karşı Borçları ve Ödememesi Halinde Bankanın Hakları.....	92
(i)Alıcının Akreditif Konusu Bedeli Ödemesi.....	92
(ii)Hapis Hakkı.....	94
(iii)Bankanın Teslim Aldığı Belgeler Üzerinde Rehin Hakkı.....	95
(iv)Ödemezlik Def'i	95
(3)Akreditif Lehdarı İle Banka Arasındaki İlişki (Ödeme İlişkisi)	97
(a)Akreditif Bankasının veya Teyit Bankasının Dönülemez Akreditiften Dolayı Sorumluluğu	101
(b)Akreditif Bankasının ya da Teyit Bankasının Dönülebilir Akreditiften Dolayı Sorumluluğu	106
(c)Akreditif İlişkinde Diğer Bankaların Katılması	108
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	112
AKREDİTİFİN SONA ERMESİ, AKREDİTİFTEN DÖNME VE İFLASIN AKREDİTİFE ETKİSİ.....	112
I-GENEL OLARAK	112
(a)Nakit Ödeme	113
(b)Poliçenin Kabulü İle Ödeme	113
(c)İştira Yolu İle Ödeme	115
II-DÖNME İLE AKREDİTİFİN SONA ERMESİ	117
III-İFLASIN AKREDİTİF SÖZLEŞMESİNE ETKİSİ.....	118
(a)Amirin İflası	118
(b)Akreditif Alacaklısı (Lehdarın) İflası.....	119
(c)Akreditif Bankasının İflası	120
(d)Teyit Bankasının İflası.....	121
SONUÇ	122
KAYNAKÇA	127

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

b. : Baskı

BATİDER : Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

CAD : Cash Against Documents

E. : Esas

EBK : 818 Sayılı Türk Borçlar Kanunu

HD. : Hukuk Dairesi

HGK. : Hukuk Genel Kurulu

ICC : International Chamber of Commerce

ISBP. : International Standart Banking Practice for the Examination of Documents under Documentary Credits.

İK. : İcra İflas Kanunu

İTO : İstanbul Ticaret Odası

K. : Karar

L/C : Letter of Credit

m. : Madde

MÖHUK: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun

MTO : Milletlerarası Ticaret Odası

No. : Numara

R.G. : Resmi Gazete

TBK : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu

TCK : Türk Ceza Kanunu

TMK : Türk Medeni Kanunu

TMO : Toprak Mahsülleri Ofisi

T.P.K.K. : Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun

s. : Sayfa

S. : Sayı

SWIFT : Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication

T. : Tarih

TBBD : Türkiye Barolar Birliği Dergisi

UCP. : Uniform Customs and Practice for Documentary Credits

vb: ve benzeri

vd : ve devamı

YTU : Yeknesak Teamül ve Uygulamalar(Uniform Customs and Practice for Documentary Credits)

GİRİŞ

GENEL OLARAK

Ticaretin gelişmesi ile birlikte farklı ülkelerde bulunan alıcılar ve satıcılar yapmış oldukları satış sözleşmesinin gereği gibi ifa edilmesi ve her hangi bir sebepten oluşabilecek riskleri bertaraf edebilmek için, zamanla gelişen ve bugün kullanılan ödeme yöntemi olan akreditifle ödeme yöntemini tercih etmektedirler. Ülkeler ürettikleri mal ve hizmetlerinin talep edilmesine karşılık o mal ve hizmeti üretilen ülke içinde ve ülke sınırları dışına arz etmektedirler. Üretilen bir malın ya da hizmetin arz edilebilir duruma gelmesi o mal ya da hizmetin her şeyi ile hazır satışa sunulması demektir. Her ülkenin kendi koşulları ve sahip olduğu ticari yeteneği sayesinde o ülke kendi ticari ürünlerini belirler. Yani ülkenin konumu, insanların ihtiyaçları, teknolojisi, ulusal kaynakları, iş gücü, ülkede uygulanan vergiler, ulusal mevzuat, vb. daha bir çok şey ülkelerin ticari hayatını ilgilendirir ve ülke ekonomisi buna göre şekillenir. Dış ticaret mevzuatının konusu, ticari nitelikteki dışalım ve dışıttıdır. Bizim ülkemizde ithalat ve ihracata yön veren kısacası kambiyo sistemimizi düzenleyen 11 Ağustos 1989 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 sayılı karar düzenlemektedir. Ülkemizde kambiyo mevzuatı Dış Ticaret Mevzuatı ve T.P.K.K mevzuatı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. T.P.K.K mevzuatı, Türk parasının kıymetini korumak amacıyla, ülkemiz parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesinde, döviz ve dövizi temsil eden belgelere, tahviller, değerli maden, taş ve eşyalar, taşınabilir değerler ve ticari senetlerle ödeme yapabilmeyi sağlayan her türlü belgenin ülkeden ithalat ya da ihracatı ile ilgili konuları düzenleyen bir mevzuattır. Uluslar arası ticaretin en önemli konularından biride ödeme şekilleridir. Bu amaçla uluslar arası ticarete, dışa satılacak malların ya da hizmetlerin bedellerinin güvenli bir şekilde ve bir o kadar da süratli olarak satıcıya ulaştırılması ödeme çeşitliliğini doğurmuştur. Bunlar peşin ödeme, açık hesap yoluyla ödeme, mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme, alıcı firma prefinansmanı¹ ve akreditifli ödeme olarak gerçekleştirilmektedir. Bu ödeme şekillerinde

¹ Prefinansman (prefinancing): prefinansman, ihracat ve döviz kazandırıcı işlemlerle ilgili mal ve hizmet alımının finansmanında kullanılmak üzere firmalarca yurt dışındaki alıcıdan veya uluslar arası kuruluşlardan döviz veya efektif olarak sağlanıp, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın bağlı bulunduğu Bakanlıkça, uygun görülecek Bankalar aracılığıyla YTL olarak kullanılan, anapara, faiz ve giderlerinin ihracat ve döviz kazandırıcı

tarafkların edimleri ve edimlerini ifa yöntemleri birbirlerinden farklı olarak gerekleŖmektedir. Milletler arası ticarete her ülkenin ulusal hukuk sisteminin, ticari teamüllerinin birbirinden farklı olması uluslararası ticarete bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Eski ağlardan beri insanlar ürettikleri malları kendi sınırları dıŖına çıkarıp ticarete yeni bir boyut kazandırmıŖlardır. Alıcı ile satıcı farklı ülkelerde bulunmakla beraber aralarındaki ticari anlaşma gereği bir takım koŖulları yerine getirmek suretiyle edimlerini karŖılıklı olarak ifa etmektedirler. Ticarete malların serbest dolaŖımı ile birlikte geliŖen bazı ihtiyaçlar karŖısında ülkeler ulusal mevzuatlarında düzenlenmeyen fakat ticari hayatta ihtiyaç duydukları ve emniyetlerini sağlayacakları usullere ihtiyaç duymuŖlardır. Bu ihtiyaç neticesinde akreditif ortaya ıkmıŖtır. Akreditif iŖleminde arada bir banka vardır. Akreditif ithalatçının talebi üzerine ve talimatlarına uygun olarak yetkili bir bankanın ihracatçının(satıcının) sattığı mallara iliŖkin olan sevk vesaiklerinin ya doğrudan amir bankaya ya da muhabir bankaya teslim edilmesi Ŗartıyla mal veya hizmet bedelinin tahsil edilmesine imkân veren bir kredi iŖlemdir. Akreditife iliŖkin yeknesak kuralların uygulanabilirliği ilgili ülkelerin ulusal mevzuatlarının uygulanması, yorumlanması ve ulusal mevzuatlarının emredici hükümleri ve kamu düzenine iliŖkin hükümlerine uygun oldukları ölçüde geçerlidir. Ŗunu belirtmek gerekir ki yeknesak kurallar bir uluslar arası anlaşma değildir. Uluslar arası Ticaret Odası ticari teamülleri yazılı hale getirerek gerekli ihtiyaçlar doğrultusunda 600 sayılı broŖr yayınlamıŖtır. Biz tezimizde öncelikle uluslar arası ticarete kullanılan ödeme yöntemlerini, akreditifin fonksiyonlarını ile akreditifin hukuki niteliğini ve akreditifte Ŗekil meselesini; ikinci bölümde akreditifin tanımını, iŖleyiŖi hükümleri ve taraflar arasındaki hukuki iliŖkiler üçüncü bölümde akreditif szleŖmesinin sona ermesini ele alarak tezimizi tamamlayacağız.

iŖlemlerden sağlanan dövizlerle ödenmesi gereken döviz kredileridir. Prefinansman kredilerinin döviz olarak kullandırılması mümkün değildir. Vecdi Günay, **Bankalarca DıŖ Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, İstanbul: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar, 1989, s.161

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLAR ARASI ÖDEME YÖNTEMLERİ, AKREDİTİFİN FONKSİYONLARI, AKREDİTİFİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE SÖZLEŞMENİN ŞEKLİ

I-ULUSLAR ARASI TİCARETTE KULLANILAN ÖDEME ŞEKİLLERİ

Dış ticarete ticaretin nitelikleri ve çeşitli rizikoları içinde bulundurması, ödeme yöntemlerini etkilemektedir. Uzak mesafelerde bulunan ve bu nedenle birbirlerini tanımayan ithalatçı ve ihracatçı kendilerine en çok faydalı olan ödeme şeklini kullanmak ister.² Bu nedenle taraflar ödeme şekli konusunda aralarında anlaşabileceklerdir. “Fakat bu anlaşma ülkelerin dış ticaret rejimlerinin imkân verdiği ölçüde gerçekleşmektedir”.³11 Şubat 1970 tarihinde yayımlanan 1224 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanunun 32 sayılı karara ilişkin (2007-32/33) sayılı tebliğin 7. Maddesine göre:

“ihracat bedelleri, Merkez Bankası tarafından esas ve usulleri belirlenen ödeme şekillerinden birine göre yurda getirilerek bir bankaya satılır.”

Yine aynı tebliğin 12. Maddesine göre:

“ithalat bedelleri, banka kaynaklarından, ithalatçıya ait döviz tevdiat hesaplarından, alış yapılmamış ihracat bedelinden, kredi kartından veya sermaye hareketlerine ilişkin hükümler çerçevesinde sağlanan kredilerden karşılanmak suretiyle bankacılık teamüllerine ve alıcı ile satıcı arasındaki sözleşmelere uygun şekilde Türk parası veya döviz olarak ödenir. Bağlı muamele yoluyla yapılacak ithalat hükümleri saklıdır. İthalatta ödeme şekillerine ilişkin esas ve usuller Merkez Bankasınca belirlenir.”

Uluslar arası ticarete kullanılan ödeme çeşitleri Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara İlişkin 91-32/5 no’lu tebliğin ihracata ilişkin hükümler başlıklı dördüncü

² Oğuz Sadık Aydos, **Akreditif**, Ankara, Turhan kitabevi, 2000, s.1

³ Sibel Özel, **(Yargıtay Kararları Eşliğinde) Akreditif ve Hukuki Niteliği**, İstanbul: Beta Yayınevi, 1991, s.3

bölümünün 15/b bendinde ⁴ peşin ödeme, mal mukabili ödeme (açık hesap yoluyla ödeme), kabul kredili ödeme vesaik mukabili ödeme ve akreditifli ödeme olmak üzere 5 çeşittir.

Aşağıda bu ödeme şekillerinden söz edeceğiz.

(1)Peşin Ödeme (Advance Payment/ Prepayment)

Peşin ödeme, ithalatçının mal bedelinin bir kısmını veya tamamını malın sevk edilmesinden önce ihracatçıya ödemesi, ihracatçının da peşin ödenen bedeli tahsil ettikten sonra malı ithalatçıya yollaması ile gerçekleşen bir ödeme şeklidir. Yani, peşin ödemede alıcı, satıcı malları yüklemeyen önce mal bedelini ödemektedir.⁵ Şayet bir eser(istisna) sözleşmesinin ifası söz konusu ise ödeme, eser henüz imal edilmeden yapılır⁶. Bu ödemede mal bedeli alındıktan sonra alıcı ile anlaşılan tarihte mal sevk edilir. Bu ödeme şekli yaptığımız tanımından da anlaşılacağı üzere alıcı(ithalatçı) için son derece riskli bir yöntemdir çünkü alıcı mal kendisine henüz ulaştırılmadan evvel malın bedelini satıcıya ödemekte fakat malı daha sonra almaktadır. Bu durumda malın belirtilen tarihte kendisine ulaşıp ulaşmayacağı ya da malın sözleşmede belirlenen şartlara uygun olup olmadığı konusunda bir bilgisi de olmayacaktır. Örneğin, satıcının bedeli aldıktan sonra bazı nedenlerden dolayı sevkiyatı yapamaması büyük bir tehlike oluşturur. Satıcının ülkesindeki mevzuat değişikliği ile malların ihracatının yasaklanmış olmasında olduğu gibi.⁷ Uygulama çok rastlanan bir ödeme şekli olmamasına karşın, bilhassa satıcının mallarına talebin çok olduğu hallerde peşin ödeme yapılabilir. Ayrıca önceden ödemenin belirli bir iskontoyu sağladığı hallerde alıcı bundan faydalanmak için peşin ödemeyi tercih edebilir.⁸

(2)Mal Mukabili Ödeme (Open Account / Açık Hesap Yoluyla)

Mal mukabili ödeme, ithalatçının satın aldığı malın bedelini o malın, satış sözleşmesinde gösterilen varna yerine gelmesinden sonra ödeme şeklini ifade eder. Yani alıcının ödemeyi yapması, satıcıyla yaptığı anlaşmaya göre belirli bir süre sonra ya da bazı şartların gerçekleşmiş olması durumunda mümkün olacaktır. Kısacası; peşin ödemenin tersine alıcının

⁴ TPKK hakkında 32 sayılı karara ilişkin 91-32/5 sayılı tebliğ m.15/b: ihracat bedelleri, peşin ödeme, akreditifli ödeme, vesaik mukabili ödeme, mal mukabili ödeme ve kabul kredili ödeme şekillerinden birine göre yurda getirilerek bir bankaya veya özel finans kurumuna satılır. (Bkz. Mehmet Emin Kaya, **Kambiyo Mevzuatı**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005, s.37)

⁵ Nihayet Durukanoglu, **CDCS Dış Ticaret Dünyası Örnek Olay ve Tablolar**, İstanbul, Beta Yayınevi,2.b,s.118

⁶ İhsan Erdoğan, **Akreditif Sözleşmeleri**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 2000,s.4

⁷ a.g.e.s.3

⁸ a.g.e., s.4

mal bedelini ödemesi satıcının malları göndermesinden sonraya ertelenmiştir.⁹ Bu ödeme şeklinde peşin ödemenin aksine riziko satıcının (ihracatçı) üstündedir. Böyle bir ödemenin yapılması için satıcının alıcıyı iyi tanması ve ona ödeme konusunda güven duyuyor olması çok önemlidir. Alıcı ve satıcı arasında güven oluşmamışsa, satıcı, malı sevk etmeden evvel, alıcıdan malın teslim alınmasına rağmen belirlenen vadede mal bedelinin ödenmemesi halinde, malın bedelinin kendisine ödeneceğine ilişkin bir banka garantisi (bank quarantine- Standby L/C) isteyebilir. Bankadan böyle bir garanti istenebilmesi için alıcı ile bankası arasında gayri nakdi bir kredi ilişkisi olması gerekmektedir¹⁰. Bu ödeme şekline göre yapılacak satışlarda ihracatçı (satıcı) firmaların mal satışı yapacakları ülkelerin kambiyo mevzuatı hakkında bilgi sahibi olması önemlidir bunun sebebi istikrarsız rejimlerde mal bedelinin yurt dışına transferi kısıtlanabilir ya da engellenebilir.¹¹ Mal mukabili ödemede paraları konvertibil¹² olmayan ve yeterli miktarda konvertibil parası bulunmayan ülkelerin ticaretlerini mal karşılığı yapmaları hem kendileri hem de bu ülkelerle ticari ilişki kurmak isteyen ülkeler açısından kolaylık oluşturur.¹³ Mal mukabili ödemenin aşamaları şu şekilde özetlenebilir: Öncelikle satıcı malları gönderir, sevk vesaikini ya direkt olarak kendisi ya da bedeli tahsil edilmeden teslimi talimatını vereceği bir banka aracılığıyla alıcıya gönderir. Vesaiki alan alıcı(ithalatçı) malları gümrükten çeker ve ihracatçıya aralarındaki anlaşma uyarınca ödemede bulunur ya da satıcı, ithalatçı üzerine bir poliçe keşide etmişse malı çektikten sonra poliçeyi kabul etmek yada ödemek suretiyle mal bedelini hemen öder. Ödemenin yapılacağı ana kadar mal satıcının (ihracatçı) elinden çıkmış olacağı için mal mukabili ödemeyi satıcılar çok iyi tanıdıkları ithalatçılar için kullanmaktadır. Açık hesap yönteminin konsinye satış ve müşterek hesap yoluyla satış uygulamaları bulunmaktadır. Peşin ödeme ve açık hesap yoluyla ödemenin belgesiz ödeme olarak nitelendirilirler. Bunun sebebi bu ödemeler, belge karşılığı olan ödemelerin ve akreditifli ödemelerin verdiği güvencenin aksine, güvenceden yoksun bırakmasıdır.¹⁴ Açık hesap yönteminin diğer bir uygulaması da konsinye satıştır. Bu durumda mal konsinyater denilen mutavassıta sevk edilir fakat henüz satış fiyatı belirli değildir. Konsinyater bu malı piyasada sattıktan sonra malın bedelini

⁹ Aydos, a.g.e, s.3

¹⁰ Durukanoglu, CDCS, a.g.e., s.119

¹¹ a.g.e., s.120

¹² bir ülke parasının diğer ülke paralarına serbestçe değiştirilmesine konvertibilite denir. Fransızca convertibilité (Dr. Com): Ticaret hukukunda, değiştirilebilirlik, başka şeye çevrilebilirlik anlamında kullanılmaktadır.Bkz. Kemal Dayınlarlı, **Dictionnaire des termes juridiques Français- Turc**, 3.b, Ankara, Dayınlarlı Hukuk Yayınları,2004, s.332. İngilizce convertibility: bir memleket parası, yabancı memleket paralarına çevirebilme serbestisi.Bkz.Pars Tuğlacı, **İktisadi ve Hukuki Terimler Sözlüğü İngilizce- Fransızca- Türkçe**, İstanbul, 1965, s.124

¹³ Erdoğan, a.g.e. s.5

¹⁴ Aydos, a.g.e., s.3

ihracatçıya öder. Bu satıcı için oldukça riskli bir yöntem olduğu için taraflar müşterek hesap yoluyla da satışı kararlaştırabilirler. Gerek açık hesap(mal mukabili ödeme), gerek konsinye satışta ortak olan özellik alıcının malları aldıktan sonra ödemede bulunmasıdır.¹⁵

(3)Kabul Kredili Ödeme (Acceptance Credits)

Alıcının satış bedelini belli bir süre sonra ödemesini sağlayan bu sistem, uluslar arası ticarete sıkça kullanılmaktadır. Alıcı malların mülkiyetini elde ettikten sonra ödemeyi gerçekleştirmekte, dolayısıyla belli bir süre için kendisine satış bedelini temin edebilmesi için kolaylık sağlanmaktadır.¹⁶Kısacası, alıcı ithal ettiği malının bedelini malın teslimi sırasında değil, belli bir tarihte ödeyeceğini garanti eder ya da satıcı tarafından düzenlenen vadeli poliçenin kabulü ile meydana gelen bir ödeme yöntemidir. Malların alıcı tarafından Gümrükten alınmasından sonra kararlaştırılan vadelerde bedel taksit taksit ödenir. Belirlenmiş olan vadeler için poliçeler düzenlenmekte ve bu poliçeler borçlu sıfatı ile alıcı tarafından ya da onun yetki verdiği, görevlendirdiği banka tarafından imzalanmaktadır. Satıcı tarafından borçlu alıcının imzasının yeterli bulunmadığı hallerde, satıcı poliçeye bankanın kefil olmasını talep etme hakkına sahiptir. Bankalar poliçeye aval vererek borçlu alıcı ile birlikte poliçe bedelini ödemeyi üstlenmektedir.¹⁷

(4)Vesaik Mukabili Ödeme (Cash Against Documents=CAD)

Fransızcada “comptant contre documents”¹⁸ olarak geçen ve vesaik mukabili peşin ödeme anlamına gelen bu ödeme tipinin yabancı kaynaklardaki adı (cash against documents/documentary collections ya da bill of Exchange) olarak geçmektedir. Türk hukukunda vesaik mukabili ödeme ya da belge karşılığı ödeme olarak ifade edilen bu ödeme tipinde, mallar ithalatçıya gönderilirken, orijinal evrak ihracatçının bankasına verilmekte, ihracatçı banka ya da aracı banka ihracatçıdan aldığı talimata dayanarak, orijinal evrakı ithalatçının bankasına (muhabir banka) ekinde gönderir.¹⁹Bu ödeme sistemi, peşin ödeme sistemindeki satıcının avantajlı durumunu, mal mukabili ödeme sistemindeki alıcının avantajlı durumunu ortadan kaldırmak için geliştirilen bir ödeme yöntemidir. Bu ödeme sisteminde bankalar devreye girer ve vesaiklerin (belgelerin) el değiştirmesine yardımcı olurlar. Satıcı mallarını hazırlar ve

¹⁵ Özel,**a.g.e.**, s.5

¹⁶ **a.g.e.**, s.5

¹⁷ Kemal Kavak, **Akreditif İşlemleri ve Uygulamaları**, Ankara, A.R.C Eğitim Yayınları No:10,2000,s.4

¹⁸ Dayınlarlı,**a.g.e.**, s.271

¹⁹ Atilla Bağrıaçık ve Seyfettin Kantekin, **İhracat-İthalatda Akreditif İşlemleri Örnek Uygulamaları**, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi,1998, s.76

alıcının bulunduğu ülkedeki alıcıya en yakın gümrüğe gönderir. Malları temsil eden vesaikleri ise, kendisinin ülkesinde bulunan ve çalıştığı bankasına karşı ülkeye tahsile gönderilmek üzere teslim eder. Belgeleri alan banka, alıcının bulunduğu ülkedeki muhabir bankaya (alıcının anlaşmasının olduğu bir bankaya) vesaiki bedeli tahsil etmek üzere gönderir. Alıcının bulunduğu yerdeki banka, kendisine gönderilen belgelerin bedelini tahsil ederek (alıcıdan) satıcıya gönderilmesini sağlar. Bu ödeme şeklinde, bedel alınmadan belgeler alıcıya verilmediği için satıcıya alacağına kavuşması bakımından bir güvence sağlanmış olmaktadır.²⁰ Kısacası, ithalatçının malı sevk ettikten sonra, sevk vesaikini karşı taraftan tahsil edilmek üzere bankasına verdiği, ihracatçının bankasının ise tahsil talimatı (römiz mektubu) ekinde belgeleri alıcının (ithalatçının) bankasına yollayarak, alıcıdan tahsil karşılığı belgeleri teslim ettirdiği bir ödeme işlemidir. Burada satıcı (ihracatçı) malını satan ve tahsil için gerekli evrakları bankasına vererek alıcı tarafından tahsil edilmesini talep eden taraftır. Satıcının bankası, tahsil vesaikini alarak, yine ihracatçı tarafından gösterilen alıcının bankasına, römiz mektubu ekinde vesaiki gönderen ve alıcının bankasına belgeleri alıcıya ödeme ya da kabul karşılığında teslim edilmesi talimatını veren taraftır. Alıcının bankası satıcının bankasından aldığı talimata uygun olarak, belgeleri tahsilat ya da kabul karşılığında teslim eder. Bundan sonra tahsil ettiği bedeli satıcının bankasına yollar. Kısacası, vesaik mukabili ödemede asıl olan, yapılan dış ticaret işlemi sonucunda, ihracat bedelinin, satıcı tarafından hazırlanan belli belgeler(vesaikler) karşılığında, ithalatçı(alıcı) tarafından ödenmesini sağlamaktır.²¹Milletlerarası unsurlu ticari ilişki niteliği taşıyan bu ödeme türü maddi anlamda milli hukukumuzda düzenlenmemiştir.²²

(5)Akreditifli Ödeme (Letter Of Credit =L/C, Accréditif)

Akreditifli ödeme şartlı bir banka garantisidir. Akreditif şartlarına uyulması ve uygun belgelerin bankaya verilmesi karşılığında, satıcıya mal bedelinin ödeneceğini garanti eden ödeme türüdür.²³ Bu ödeme türünün diğer bir tanımı da şu şekildedir.

“ Akreditif, ithalatçının getireceği mallar için, mutavassıt bir banka kanalı ile, muhabirleri nezdinde üçüncü şahıslar lehine, muayyen şartların yerine getirilmesi kaydıyla, açtırdığı bir itibar

²⁰ Kavak, **a.g.e.**, s.3

²¹ Şengül Al Kılıç,“Uluslar arası Ticarete Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**,c.14,2010, s.4

²² **a.g.m.s.9**

²³ Bağrıaçık, Kantekin, **a.g.e.**, s.103

hesabıdır. Mal bedeline karşılık yapılan bir nev'i şartlı ödeme de denebilir.²⁴ Akreditifli ödeme, mal bedelinin ihracatçı lehine önceden emrine amade tutulması yönlerinden mal ve vesaik mukabili ödemededen ayrılmaktadır.²⁵ Akreditifli ödeme, birbirlerini hiç görmeyen veya tanımayan alıcı ve satıcıların birbirlerine karşı kuşkularını gidermek, malların zamanında sevk edilmesini, belgelerin doğru ve zamanında gönderilmesini, bilhassa da ödemenin zamanında ve tam olarak yapılmasını sağlamak amacıyla gelişmiş olan bir ödeme yöntemi ²⁶olarak karşımıza çıkmakta ve tezimizin de konusunu oluşturmaktadır. Bu sistemde alıcı ile satıcının arasına bankalar girmektedir. Satıcı, alıcı ile yapmış olduğu satış sözleşmesi konusu malları sözleşmedeki şartlara uygun olarak sevk ederek evraklarını belirli süreler içinde bankasına ibraz ederek alacağına kavuşmakta, alıcı ise sözleşme konusu malların kendisine zamanında, eksiksiz ve istediği kalitede gönderildiği zaman mal bedelini ödeme yükümlülüğüne gireceği için gerek alıcı gerekse satıcı bu ödeme yönteminde kendini güvende hissetmektedir²⁷. Akreditifli ödeme yöntemi de yukarıda bahsettiğimiz vesaik mukabili ödeme de olduğu gibi belge karşılığı yapılan bir ödemedir.²⁸ Öncelikle akreditif ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki basit akreditif, ikincisi ise, belgeli akreditiftir.

Basit akreditif, lehdarın bir edimde bulunmasına bağlı olmayan akreditiftir. Lehdar belirli bir meblağı süresi içinde bankadan tahsil etmekle yetkilidir. Kısacası basit akreditifte lehdarın malı temsil eden faturayı, menşe şahadetnamesini, konişmentoyu veya sigorta poliçesini bankaya ibraz etmesi gerekmemektedir. Banka vadesi gelince herhangi bir karşılık beklemeden ödeme bulunur. Basit akreditifli ödemede, ödenecek meblağ, paranın tahsil biçimi ve vade gibi koşullar gösterilmektedir.²⁹ Milletler arası Ticaret Odasının(MTO) akreditifle ilgili işlemlerin tek bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla çıkarmış olduğu son metin 1 Temmuz 2007'den bu yana yürürlükte olan ³⁰“ Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları”(Uniform customs and parctise for Documentary Credits) başlıklı 600 sayılı broşürün 2. Maddesinde tanımı şu şekilde yapılmaktadır.

²⁴ Orhan Ülkücü, **İthalat ve Akreditif (Bedelsiz Otomobil ve Mesleki Alet İthalı)**, Ankara: Eser Matbaası,1973, s.219

²⁵ a.g.e.s.218

²⁶ Kavak, a.g.e., s.4

²⁷ a.g.e. s, 5

²⁸ Özel, a.g.e.,s.11

²⁹ Erdoğan Göğçer, **Akreditif Muamelesi ve Hukuki Mahiyeti**, 2.b.,Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü,1980,s.12

³⁰ Cevdet Yavuz, **Borçlar Hukuku Dersleri(Özel Hükümler)**,12.b.,İstanbul: Beta,2013,s.514

“ Akreditif (credit), adı ve tanımlaması nasıl olursa olsun, amir bankanın uygun bir ibrazı karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte herhangi bir ödeme anlamına gelir.”³³

Genel anlamda akreditif, emri verenin nam ve hesabına onun gösterdiği kişiye kredi açılması demektir. Akreditif bu tanımdan da anlaşılacağı üzere bir çeşit kredi mektubudur.³¹(TBK. m.515)³² Bu tarz bir emir genellikle, bir bankanın bir şubesinden diğerine veya bir bankadan başka bir bankaya verilir.

Fransızca accréditer kelimesi doğrulamak, doğru, inanılır olduğunu belirtmek anlamına gelir. Accréditif ise, ödeme emri, bankası tarafından verilen, müşterisinin para çekmesine veya kendisine başka bir yerde kredi açılmasına dair müsaade belgesi olarak geçmektedir.³³Bugün “letter of credit” ve “documentary credit” deyimleri eş anlamlı kullanılmaktadır. Bunun sebebi, ABD mevzuatı gereğince, milli bankaların garanti mektubu vermesinin yasaklanması ve bunun üzerine böyle bir terimin geliştirilmiş olmasıdır. Bugünkü anladığımız anlamıyla akreditifin 1. Dünya savaşı sonrasına dayandığı görülmektedir.³⁴Akreditife, bugünkü biçimiyle olmasa da dahi 12. Yüzyılda rastlandığı ileri sürülmektedir. 12.yüzyılda var olan kredi belgesi ve mektubu, mal karşılığı avans veya kredi uygulaması akreditifin öncülerinden sayılmaktadır. Tarihte, hükümdar, papa ve derebeyi gibi kişilerin yabancı ülkelerde güven duydukları şahıslar üzerine düzenlemiş oldukları poliçe veya kredi mektupları mevcuttur.³⁵

II-AKREDİTİFİN FONKSİYONLARI

Akreditifin milletler arası ticarete önemli faydaları vardır. Milletler arası ticaretin gelişmesi ile birlikte akreditifin uygulanması da gelişmiştir. Alıcı ve satıcı birbirlerini tanımadığı için ve farklı ülkelerde buldukları için birbirlerine olan borçlarını gereği gibi ifa edebilmeleri için akreditifli ödeme sistemi gelişmiş ve taraflar arasındaki güvensizlik ile birbirlerini

³¹ a.g.e.,s.710

³² Tbk. M.515“Kredi mektubu, mektup gönderenin gönderilene bir üst sınır belirleyerek veya belirlemeksizin, kredi mektubundan yararlanacak belirli kişiye istemde bulunacağı miktarda para ve benzeri şeyleri verme konusundaki vekaletini içeren belgedir. Kredi mektubu, vekalet sözleşmesi ve havale hükümlerine tabidir. Üst sınır belirlenmeksizin verilmiş olan kredi mektubunda mektuptan yararlanacak kişi, bu mektupla ilgili olanlar arasındaki ilişkiye açıkça uygun olmayan fazla bir istemde bulunursa mektup gönderilen, durumu gönderene bildirmek ve cevap alıncaya kadar ödemeyi ertelemek zorundadır. Kredi mektubuyla verilen vekalet, ancak gönderilen tarafından belirli bir miktar için kabul edildiği takdirde geçerli olur.

³³ Dayınlarlı,a.g.e.,s.13

³⁴ Özel, a.g.e.,s.11-12;Aynı görüş için bkz. Seza Reisoğlu, (Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında)

Akreditif, 2.b, Ankara:Cem web ofset san.tic.ltd.şti., 2009, s.51

³⁵ Göğer, a.g.e.,s.33

tanımamanın vermiş olduğu durgunluk ortadan kalkmıştır. ³⁶Akreditifin ifayı güvence altına almak, ödemeyi gerçekleştirmek ve gereğinde kredi sağlamak şeklinde ifade edebileceğimiz üç işlevi (fonksiyonu) mevcuttur.³⁷

(1)Güvence (Teminat) Fonksiyonu

Milletler arası ticarete satıcı (ihracatçı) ile alıcı (ithalatçı) için riskler söz konusudur. Bunun sebebi, akreditif işleminin aynı ülkede yapılmıyor olması hem de malın teslimi ile bedelin ödenmesine ilişkin tarafların yükümlülüklerinin aynı zamanda ve karşılıklı olarak yerine getirilmiyor olmasıdır. Bu nedenle akreditif müessesesinin doğuş nedeni ve kullanılış sebebi, uluslar arası ticarete tarafların ifalarını aynı anda ve karşılıklı olarak yerine getiremedikleri için bundan doğabilecek rizikoları asgariye ye indirilmesini temin etmek amaçlıdır.³⁸ Milletler arası ticarete satıcı için ön önemli husus teslim ettiği malın bedeline kavuşmaktır. Örneğin, alıcının ülkesindeki ekonomik veya politik durum ya da kambiyoya ilişkin sınırlamalar satıcılar için risk oluşturmaktadır. Alıcı içinde benzer riskler söz konusu olmaktadır. Yargıtay bir kararında bu durumu değerlendirmiş ve akreditifin ayrı ülkelerde bulunan ve farklı döviz(kambiyo) mevzuatına tabi olan alıcı ve satıcı arasındaki ilişkilerin güven içinde yürütülüp bir sonuca bağlanmasını sağlayacağını belirtmiştir. ³⁹Alıcı, emtianın bedelini ödemiş olduğu halde, satıcının kusuru olsun ya da olmasın malı teslim almamış olabilir. Bu nedenle güvence altına alma işlevini, temel ilişkiyi oluşturan sözleşmenin, taraflarca kanuna ve sözleşmeye uygun olarak akreditifle güvence altına alınması olarak tanımlamak gerekir. Bu işlevden temel ilişkinin alıcı ve satıcısı birlikte yararlanmaktadır. Belgeli akreditifin sağladığı güvence nedeniyle alıcı parayı ödemekte, karşılığında istediği mala/ hizmete kavuşmaktadır. Elbette bu güvenceyi alıcıya temin eden malı temsil eden, kalitesini ve özelliklerini kanıtlayan, onu bir sigorta poliçesiyle koruyan belgelerdir. Satıcı açısından en büyük teminat alacağına kavuşacak olmasıdır. Alıcı tarafından para bir bankaya yatırılmış olabileceği gibi, yatırılmamış olsa bile banka akreditif şartlarındaki belgelerin ibraz edilmesi koşuluyla ödemeyi taahhüd etmiştir.⁴⁰

³⁶Erdoğan, a.g.e., s.22

³⁷ Ünal Tekinalp, **Banka Hukuku'nun Esasları**, 2.b., İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009, s.562

³⁸ Arslan Kaya, **Belgeli Akreditifte Lehdarın Hukuki Durumu**, Beta: İstanbul, 1995, s.30

³⁹ Sevgi Bozkurt, **Akreditifin Uygulanması**, Seçkin: Ankara, 2006, s.19

⁴⁰ Tekinalp, a.g.e., s.562

(2)Ödeme Fonksiyonu

Akreditif mesafeli ve sınır aşan ticarete ifanın ve bu bağlamda ödemenin bir anlamda Zumum-Zug, yani, aynı anda ve karşılıklı yapılmasının yerine geçer, onun surrogatı olur. Alıcı akreditifi açtığı zaman, temel ilişkiden kaynaklanan bir borcunu yerine getirmiş olur fakat ifanın gerçekleşmesi için akreditif mektubundaki belgelerin satıcı tarafından bankaya ibrazı ile ödeme yapılır. Buna akreditifin ödeme işlevi denmektedir.⁴¹Alıcının temel ilişkiye dayanarak akreditifi açması, ifa yerine geçmeyip, ifa amacıyla niteliğini taşımaktadır. Bu sebeple alıcı tarafından sırf akreditifin açılması ile alıcının borcu sona ermeyecektir. Dolayısıyla, satıcı tarafından vadesi içinde bankaya belgelerin uygun bir şekilde tam ve eksiksiz olarak ibraz edilmesine rağmen, bedel banka tarafından ödenmezse, alıcının erteleme def'i varlığını sürdüremeyeceği için satıcı, temel ilişkiye dayanarak alacağını talep eder.⁴²TBK m.83, EBK m.67'ye göre, borcun bizzat borçlu tarafından ödenmesinde alacaklının menfaati bulunmuyorsa, borçlu borcunu şahsen ifa etmekle yükümlü olmayacaktır. Akreditifteki durumda böyledir. Akreditifte bankanın yani üçüncü şahsın ifası asli bir ifa tarzı olarak kararlaştırılmıştır. Yani, borçlu borcunu bizzat ödememekte, borcunu üçüncü bir kişi aracılığıyla ifa etmektedir.⁴³

(3)Kredi Fonksiyonu

Akreditif kelimesinde kredi⁴⁴ ibaresi yer alsa bile, dar anlamda akreditif banka açısından bir kredi değildir. Akreditif bedelinin tamamının alıcı tarafından bankaya bizzat yatırıldığı hallerde banka sadece bir hizmet vermektedir. Kural olarak, akreditif ne alıcı için nede satıcı için bir kredi sağlamamaktadır. Bu sonuca akreditifin döviz olarak yatırıldığı durumlarda rastlanmaktadır. Bu durumda banka sadece hizmet vermekte ve bu hizmetinin karşılığında komisyon almaktadır. ⁴⁵Akreditif bedeli Türk Lirası olarak yatırılırsa, kur riski kadar bir

⁴¹ a.g.e.,s.563

⁴² a.g.e.,s.563

⁴³ Bozkurt,a.g.e.,s.19

⁴⁴ Kredi Kavramının Tanımı: Türk hukukunda yasal bir tanımı olmamasına karşılık sahip olduğu geniş uygulama alanı nedeniyle doktrinde farklı şekillerde tanımlanan kredi; para veya parayla ölçülmesi olanaklı her türlü değer belli bir süre sonra iade edilmek üzere, karşı tarafa geçirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kredi işleminin üç temel unsuru vardır.(1)krediyi alana güven,(2)parayla ölçülebilen bir değer karşı tarafa geçirilmesi,(3) vade farkı. Kredi karşı tarafa şahsi yada aynı bir teminat karşılığında verilebileceği gibi, karşı tarafa güven duyulması halinde herhangi bir teminat alınmadan da verilebilir. Fakat, kredide olan çok önemli bir unsur; bir tarafın edimini hemen ifa etmesine karşılık diğer tarafın borcunu daha sonraki bir dönemde ifa etmesine izin veren vade farkıdır. Damla Küçük, "Krediyi Koruyan Sigortalar ve Kredi Sigortası Kavramına İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme", **Legal Hukuk Dergisi**, S.86, Şubat 2010, s.473

⁴⁵ Bozkurt,a.g.e.,s.19

bölüm bankanın alıcıya açtığı bir gayri nakdi kredi oluşturacaktır.⁴⁶ Belirttiğimiz gibi, akreditif işlemi hukuken kredi niteliğinde değildir.⁴⁷ Akreditif amiri banka tarafından kullanılacak bir kredi ile satıcıya olan borcunu ödeyebilir. Fakat bu durumda da kredi sözleşmesi ile akreditif tamamen bağımsız nitelikte bulunmaktadır. Aralarındaki bağ iktisadi nitelikte olduğu için bu durum akreditifi bir kredi müessesesi haline getirmemektedir. Ancak akreditif işlemi ile kredi işlemi arasındaki benzerlikler akreditifin kredi işlevini ortaya çıkarmaktadır. Banka, akreditif açtığı zaman ödeme vaadine girmiş olur. Bankanın ödeyeceği bu meblağ normal olarak akreditif amiri tarafından, özel bir akreditif hesabı altında bankaca temin edilir ve akreditif amiri, lehdara ödeme yapılınca kadar hesap üzerinde tasarrufta bulunamaz.⁴⁸ Bu nedenle akreditif mal ve hizmet bedelinin ödenmesinin belgelerin ibrazına kadar ertelenmesi, bu süreyi alıcının bedeli sağlayabilmek amacıyla kullanabilmesi olarak anlamak gerekir.⁴⁹ Akreditif belgelerinin bankaya ibraz edilmesine kadar, akreditif açtırmanın bankaya bir karşılık hesabı açması gerekir. Banka ile akreditif açtırın(amirin) anlaşmalarıyla karşılık hesabı yerine kredi hesabı da açılabilir.⁵⁰ Bu durumda bankanın vermiş olduğu kredinin teminatını kendisine ibraz edilen belgeler oluşturmaktadır. Alıcı kendisini banka nezdinde değil de satıcı nezdinde kredilendirebilir. Alıcı ile satıcı anlaşarak ödemesi ertelenmiş akreditif⁵¹ aracılığıyla ödemenin yapılacağını kararlaştırabilir. Yani, bedel banka tarafından (dolayısıyla alıcı) tarafından ödenmeden satıcı mala kavuşur ve üzerinde tasarruf edebilme hakkına sahip olurdu. Lehdar lehine devredilebilen bir akreditifin açılması durumunda, lehdar akreditifi devrederek kredi ihtiyacını giderebilir.⁵² Aksi kararlaştırılmamışsa, lehdar, akreditifi üçüncü bir kişiye devredilebilir. İkinci lehdar olarak anılan bu kişi genellikle malların üreticisi olmaktadır. Bu sayede ikinci lehdar akreditif bedelinin tahsil edilmesi işlemine kadar satıcıya bir vade tanımış olmaktadır.⁵³ Bu da lehdara bir nevi kredi vermek olur. Satıcının kredilendirildiği diğer durumlarda kırmızı kayıt (red clause)⁵⁴ ve yeşil kayıt(gren clause) akreditiflerdir. Kırmızı kaydın varlığında, satıcı

⁴⁶ Seza Reisoğlu, **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif**, 2.b., Ankara: Cem, 2009, s.20

⁴⁷ Bozkurt, **a.g.e.**, s.19, Kaya, **a.g.e.**, s.32, Erdoğan, **a.g.e.**, s.25, Tekinalp, **a.g.e.**, s.563

⁴⁸ Kaya, **a.g.e.**, s.32-33

⁴⁹ Tekinalp, **a.g.e.**, s.563

⁵⁰ Erdoğan, **a.g.e.**, s.25

⁵¹ Ödenmesi ertelenmiş akreditif(Deferred Payment L/C): Bu ödemede belgelerin ibrazı karşısında ödeme yapılmamaktadır. Belli bir süre sonra lehdara ödemede bulunulur.

⁵² Bozkurt, **a.g.e.**, s.20

⁵³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.564

⁵⁴ Red Clause(Kırmızı Kayıt Akreditif): İthalatçı açmış olduğu akreditifin tamamını veya bir bölümünü peşinen ihracatçıya kullanırabilir. Bu durumda, ithalatçı bankasından ihracatçı lehine red clause bir akreditif açması için talepte bulunur. Bu tür akreditifte sevkiyat ve belgelerin ibrazına gerek kalmadan ödeme yapmaya imkan

tarafından henüz belgeler ibraz edilmeden satıcıya ödeme yapılmaktadır. Dolayısıyla satıcı ödeme tutarı kadar kredilendirilmiş olmaktadır. Yeşil kayıt akreditifte, akreditif belgeleri henüz ibraz edilmeden sadece umumi mağaza makbuzu ile bedelin bir kısmının satıcıya ödenmesi söz konusudur. Sırt sırta akreditifte⁵⁵ akreditiflerde kredi fonksiyonu taşımaktadır.⁵⁶

III-AKREDİTİFİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Akreditif sözleşmesi akreditif açtıran (amir) ile akreditif bankası arasında akdedilmektedir. Bu sözleşme sinelagmatik olduğu için yani karşılıklı borç yükleyen bir sözleşme olduğu için tarafların karşılıklı hak ve borçları mevcuttur. Akreditif sözleşmesindeki hak ve borçların yerine getirilmesi için sözleşmeye başkaları da dâhil olabilmektedir. Bu nedenle akreditif üç köşeli bir ilişki olarak ifade edilir. Akreditif müessesesi uygulamadan doğmuştur. Akreditif ülkelerin ulusal mevzuatlarında düzenlenmemiştir. Akreditifin hukuki niteliği konusunda ileri sürülen fikirler iki ana grup şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki akreditifi tek kurumla açıklamaya çalışanlar, ikincisi ise çoğulcu ya da parçalama kuramı yanlısı olanlardır. Akreditif işlemi akitler dizisi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁷ Şunu belirtelim ki, akreditifi tek bir hukuki kurumla açıklamaya çalışanlar akreditifin kapsadığı ilişkiler ve ilgililer konusunda bir ayırım yapmamışlardır. Bu görüşte olanlar akreditifi; kefalet, garanti sözleşmesi, itibar mektubu, üçüncü kişi lehine sözleşme, alacağın temliki, vekâlet, soyut borç ikrarı, havale gibi hukuki müesseselerle açıklamaya çalışmışlardır.⁵⁸

(1) Temel İlişki

Akreditif bir borcun ifa edilmesi amacıyla kararlaştırılan ödeme şeklidir. Akreditifle ifa edilmek istenen bu borcun temelinde borcun kaynağını oluşturan başka bir sözleşme vardır. Temel ilişki satış sözleşmesinde (akreditif açtıran alıcı, eser sözleşmesinde iş sahibi) ile akreditif alacaklısı yani satış sözleşmesinde satıcı, eserde müteahhit olarak anılan kişiler

verilmektedir. INTERBANK: **Uluslar arası Ticaret ve Kambiyo**, Interbank Uluslar arası Eğitim Müdürlüğü Yayınları, İstanbul,1985,s.56

⁵⁵ Karşılıklı akreditif olarak da anılmaktadır. Birbirinden bağımsız iki ayrı akreditif işleminden oluşan, ilk akreditifin lehdarının ikinci akreditifin amiri olduğu ve ilk akreditif tutarından ikincisinin ödendiği işlemidir. Sırt sırta akreditiflerde de devredilebilir akreditiflerde olduğu gibi aracı bulunmaktadır. Aracı, yani kendi lehine açılan akreditifi başkasına teminat olarak gösteren satıcı(ihracatçı), böyle yaparak üretici lehine başka bir akreditif (ithalat akreditifi) açtırır. Akın Ekici,(**Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 sayılı yeknesak teamül ve uygulamaları ışığında) Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, Silivri, Beta Yayın, 1994,s.34

⁵⁶ Tekinalp,**a.g.e.**,s.564-565

⁵⁷ Göğer,**a.g.e.**,s.47

⁵⁸ Mehmet Bahtiyar, Akreditif ve Milletler Arası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar, **Batıder**, C.15, S.3(Haziran 1990),s.76

arasında akdedilmektedir. Temeldeki sözleşmenin mevcut olmaması, bir şekilde sona ermesi yada geçersiz hale gelmesi akreditif sözleşmesinin geçerliliğine etki etmemektedir. Temel sözleşmede taraflar ödemenin akreditifle yapılacağını kararlaştırmış olabilirler buna akreditif kaydı denilmektedir.⁵⁹Ödeme yükümlülüğü, akreditif şartından değil taraflar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanmaktadır. Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.4/a) da ifade edildiği gibi, *doğası itibariyle bir akreditif, dayandırılabilceği satış sözleşmesinden veya diğer bir sözleşmeden ayrı bir işlemdir.*

(2)Vekâlet

Akreditif açtıran ile akreditif bankası arasında bir iş görme ilişkisi vardır. Bu iş görme ilişkisi, akreditif bankasının, lehdar tarafından belgelerin ibraz edilmesi karşılığında ödemede bulunmasıdır. Ödeme den evvel, banka, akreditif alacaklısına ya kendisi ya da muhabir banka aracılığıyla, lehine akreditif açıldığını haber verir. Banka bunun karşılığında komisyon almaktadır. Ayrıca, akreditif bankası, akreditif açtıranın talimatları doğrultusunda ve kendi tecrübesine göre hareket eder. Akreditif bankasının bu ilişkiye ikinci bir bankayı da katması durumunda bankalar arasındaki ilişkide vekâlet olarak nitelendirilecektir.⁶⁰Vekâlet sözleşmesinin tanımına baktığımızda; vekâlet, vekilin sözleşme konusu işi başkasının menfaatine göre göreceği şekilde tanımlanmaktadır. Yani, vekâlet sözleşmesi, vekilin başkasının menfaatine ve iradesine uygun olarak bir iş görme borcu altına girdiği sözleşmedir.⁶¹Vekâlet sözleşmesinin unsurlarını sıralamak gerekirse;⁶²

Bir işin idaresi veya hizmetin ifası: vekâlet sözleşmesinde vekilin üstlendiği edim, daima olumlu ve yapmaya ilişkin bir davranıştır. (2) işin başkasının menfaatine yapılması: vekilin gördüğü iş başkasına aittir ve onun menfaatine yapılır. Vekil müvekkilin yaptığı iş için bir ücret ödemekle yükümlüdür. Akreditifte bu komisyon olarak karşımıza çıkmaktadır. (3) vekilin edim sonucundan değil, edim fiilinden sorumlu olması ve bağımsız olarak iş görmesi: vekil kendisine verilen işi, sözleşmeye uygun olarak ifa eder. Akreditifte akreditif açan ile akreditif bankası aralarındaki akreditif sözleşmesine uygun hareket ederler. Ayrıca, vekâlet sözleşmesinde vekil iş görme edimini özenle yerine getirmekle yükümlü olup istenen sonucun gerçekleşmemesinden dolayı sorumlu olmamaktadır. Fransız hukukundaki yerleşmiş deyim burada bir sonuç borcunun(obligation de résultat) değil, vasıta(obligation de moyen)

⁵⁹ Erdoğan,a.g.e.,s.52

⁶⁰ a.g.e.,s.53

⁶¹ Fahrettin Aral, **Borçlar Hukuku (Özel Borç İlişkileri)**,7.b.,Yetkin Yayınları:2007,s.389

⁶² a.g.e.,(s.390-393)

borcunun bulunduğunu ifade etmektedir. (4) ücretsiz olarak ya da ücret karşılığında işin görülmesi. Vekâlet akdinde, vekile ücret ödenmesi kanuni ve zorunlu bir unsur olmadığı için ücret taraflar arasında kararlaştırıldığında ya da ticari teamüller bu yönde ise ödenir. Ücretsiz görülmesi, vekâleti dost, hatır işi ve bir şeref işi olarak gören roma hukukundan ileri gelmektedir. Fakat günümüzde vekâlet sözleşmeleri ücretli yapılmaktadır.

(3)Havale⁶³

Kredi mektubu olarak da adlandırılan akreditif, (TBK m.555,EBK m.457) anlamında havale olarak kabul edilmektedir. Şunu belirtelim ki doktrinde ve Yargıtay kararlarında⁶⁴ çoğunluk akreditifi havale ilişkisi olarak kabul etmektedir.⁶⁵ İsviçre Federal Mahkemesi de vermiş olduğu bir kararda akreditifin hukuki nitelik bakımından havale olduğu sonucuna varmıştır.⁶⁶ *Yüksel*'e göre,⁶⁷ hukuki yönden akreditif, itibar mektubu ve havalenin unsurlarını taşır. “ Batı bankacılık sisteminde akreditif, itibar mektubunun özel bir şekli olarak kabul edilmektedir. İktisadi fonksiyonlar bakımından akreditifte itibar mektubu gibi muhabir bankanın yapacağı ödeme hususunda, belirli süreyle kayıtlı bir imkân elde eder ve her iki işlemde tevkili ifade eder. Buna karşılık akreditifte, havalede olduğu gibi bankada hesabı bulunan lehdar lehine bir alacak kaydı yapılmaz. Akreditifte lehdara sadece bazı şartlar altında belirli bir tutarı çekebilme imkânı verilmiştir.” Havalede tek bir hukuki işlemle çifte yetki verilmektedir. Havalede çifte yetki verme niteliği bulunduğu genel olarak kabul edilmiştir. Bu yetkilerden birincisi, havale ödeyicisine verilen ve onu, havale eden hesabına fakat kendi adına havale alıcısına bir edayı gerçekleştirmesi için yetkili kılan ancak bununla birlikte onu yükümlü kılmayan ödeme yetkisidir, ikinci olarak havale alıcısına verilen kabz yani alma yetkisidir. Havale alıcısı bu hakkına dayanmak suretiyle havale ödeyicisinden kendi adına edayı alır.⁶⁸ Bu işlem tek taraflı bir işlem olduğu için karşılıklı borç doğurmamaktadır. Akreditifte, bankasına akreditif açma yetkisi veren kişi, havale eden durumunda; akreditifi açan banka havale edilen; bankanın havale gereği ödeme yaptığı kişi (lehdar) havale alıcısı

⁶³ Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Bkz.Arif B. Kocaman, **Türk Borçlar Hukukunda Havale**, Ankara,Batıder:2001/IV

⁶⁴ Yargıtay HGK, T. 04.11.1964, E.942,K.637 sayılı kararında akreditifi havale olarak kabul etmiş, muhabir bankayı, akreditifi açan bankanın ifa yardımcısı saymış ve havaleyi düzenleyen borçlar kanunu hükümlerinin akreditif ilişkisine da uygulanmasına hükmetmiştir.

⁶⁵ Aydın Zevkliler,**Borçlar Hukuku(Özel Borç İlişkileri)**,7.b.,Ankara,Seçkin:2002,s.380

⁶⁶Bahtiyar,**a.g.m.**,s.76

⁶⁷ Ali Sait Yüksel, **Bankacılık Yönünden Kredi Açma Sözleşmesi**, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi

Yayınları: İstanbul 1972, s.53

⁶⁸ Kocaman,**a.g.e.**,s.15-16

durumundadır.⁶⁹ Havale edilen kabul beyanında bulunmuşsa, vekâlet sözleşmesi kurulmuş olur. Burada havale edilen bankadır. Havale, vekâletin özel bir türü olarak incelenmektedir. Doktrin de bazı yazarlar, havalenin bir sözleşme olmadığını ileri sürmüşlerdir, ancak bu görüş yukarıda da belirttiğimiz gibi, havalenin vekâlet sözleşmesinin özel bir türü gibi incelenmesi imkânını ortadan kaldıran bir görüştür.⁷⁰ **Bucher**, “*havalede bir sözleşme olmadığını, tek taraflı hukuki muamele niteliği olduğunu belirtmiştir.*” **Hatemi’ye** göre; “*havale eden, havale ödeyicisine, bir aracı (havale alıcısı) ile bir vekâlet icabı göndermektedir. Havale ödeyicisi ödemeyi yapmakla, (irade icraatı) ile (ifa eylemleri) ile vekâlet icabını kabul etmiştir. Havale uyarınca, ödemenin yapılması ile vekâlet icabı kabul edilmiştir. Bu nedenle en azından havale eden ile havale ödeyicisi arasında önceden başka bir ilişki söz konusu olmasa bile, bu ilişkiye vekâlet görünümü eklenmiştir.*”⁷¹ Burada da akreditife vekâlet akdi hükümlerinin uygulanması daha uygun görülmektedir. Akreditifle havale arasındaki farka değinenler aradaki en büyük farkın; havalenin, havale muhatabına sadece ödeme yetkisi verdiğini, ödeme borcu yüklenmediğini, oysa akreditifte muhatap bankanın ödeme yetkisinin yanında, ayrıca ödeme borcunun da bulunduğunu belirtmişlerdir.⁷² **Tekinalp’de**, havale ile akreditif arasındaki farkları; havalenin, havale ödeyicisine, sadece ödeme yetkisi vermiş olması, ona havale edene karşı borç yüklememesine karşılık; akreditifte, bankanın ödeme borcu altına girmiş olması söz konusudur. Bir diğer fark ise, havale sözleşmesi ile birlikte akreditifi açtıran(amir) ile akreditif bankası arasındaki ilişkinin vekâlet akdi olduğu hususundadır.⁷³ Ayrıca, havalenin konusunu para, kıymetli evrak veya misli bir şey oluşturabilirken, akreditifin konusu bir para borcunun ifasıdır.⁷⁴ Havalede, muhil(havale eden, amir) her zaman havaleden dönebilme hakkına sahipken, akreditifte, akreditifin dönülemez nitelikte olduğu hallerde bu mümkün olamayacaktır. Dönülemez akreditiften dönebilmek için ilişkiye katılan tarafların tümünün bu konuda rızasının olması gerekmektedir.⁷⁵ Havalenin, akreditife uygulanması halinde, (TBK m.555, EBK m.457) de olduğu gibi, havale eden(akreditif açtıran), havale edileni(akreditif bankasını) banka adına ancak akreditif açtıran hesabına, akreditif bedelini akreditif şartlarına bağlı olarak, akreditif lehdarına ödeme yapma konusunda yetkili kılar. Bankanın ödeme yapma yetkisi, lehdarın uygun belgeleri ibraz etmesi halinde gerçekleşir. Akreditifteki vade

⁶⁹ Aydın Zevkliler, K. Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 13.b., Ankara: Turhan Kitabevi, 2013,s.640

⁷⁰ Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm,a.g.e.,s.474**

⁷¹ **a.g.e.,s.476-477**

⁷² Güven Vural, **Türk Banka Hukuku**, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1991,s.76

⁷³ **Tekinalp,a.g.e.,s.574**

⁷⁴ **Erdoğan,a.g.e.,s.55**

⁷⁵ **a.g.e.,s.56**

(TBK m.92, EBK m.76) süresi içinde lehdar belgeleri ibraz eder ve akreditifteki diğer şartları yerine getirir. Süre geçmesine rağmen yükümlülüklerini yerine getirmeyen lehdar akreditif şartlarına aykırı hareket etmiş olur. Havalede çifte yetki olduğunu belirtmiştik. Akreditifte de akreditif amirinin talimatı iki yetkiyi kapsar: İlki, ön görülen belgelerin süresi içinde ibraz edilmesi ve diğer şartların gerçekleşmesi durumunda bankanın, lehbara bedeli yada poliçeyi ödemesi ya da poliçeyi kabul veya iskonto etmesi/ettirmesi yetkisidir, ikincisi amirin lehdarı ödemesi kabul etmekle yetkilendirmesidir.⁷⁶ Lehdar, amir tarafından bu şekilde yetkilendirildiği için ödeme talebinde bulunacaktır. Havale ile akreditif arasındaki uyumdan biri de def'ilerle ilgilidir. (TBK m.557/I⁷⁷, EBK m. 459/I). Havalede de havale olunan kişi, havaleyi kabul ettikten sonra havale lehdarına karşı yalnızca kişisel def'ileri yani havaleden anlaşılabilen def'ileri ileri sürebilir, bunun dışında temel ilişkiye ait def'ilerden yararlanamaz.⁷⁸ O halde, havale olarak kabul edildiğinde, akreditifte bankanın lehbara ödeme yükümlülüğü değil, ödeme yetkisi vardır. Ayrıca, lehdar bankaya karşı bir alacak hakkına da sahip değildir. Bankanın havaleyi kabul etmesi ile birlikte banka ile lehdar arasında soyut bir borç ilişkisi meydana gelir.⁷⁹ Dolayısıyla havale edene karşı yükümlülük altına girmez. Hâlbuki akreditifte akreditif bankası, akreditif açtırana karşı yükümlülük altına girmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse; havale ile akreditif arasındaki benzerlik, bir satış ilişkisinde alıcının bir bankayı satıcıya ödeme yapması ve satıcının da bankanın yapacağı ödemesi kabul etmesi bakımından yetkilendirmesidir.⁸⁰ Bir diğer benzerlik, akreditif açtırının bankaya vermiş olduğu talimatlar temel ilişkiden bağımsızdır tıpkı havalede olduğu gibi. Yani, havaleyi ödeyecek olan banka, havaleyi kabul ettikten sonra havale alıcısına karşı temel ilişkiden kaynaklanan def'iler ileri süremez. Yalnızca şahsi ve havaleden anlaşılabilen def'iler ileri sürebilir.

(4)Kredi Mektubu (İtibar Mektubu)

Akreditif işlemi, (TBK m.515,EBK m.399)'da düzenlenen kredi mektubunun çok kullanılan bir şekli olarak da kabul edilmektedir.⁸¹ Peki, banka teminat mektubu nedir? Banka teminat mektubu, bankanın, müşterisinin talebi üzerine muhatap olarak ifade edilen kişiye

⁷⁶ a.g.e.,s.55,Tekinalp,a.g.e.,s.575

⁷⁷ TBK m.557/I: havale ödeyicisi, çekince belirtmeksizin havaleyi kabul ettiğini havale alıcısına bildirirse, ifa ile yükümlü olur ve ona karşı, ancak aralarındaki ilişkiden veya havalenin içeriğinden doğan savunmaları ileri sürebilir; havale den ile kendi arasındaki ilişkiden doğan savunmaları ileri süremez.

⁷⁸ Tekinalp,a.g.e.,s.576

⁷⁹ Bahtiyar,a.g.m. s.76, Aynı yönde görüş için Bkz. Erdoğan,a.g.e.,s.53

⁸⁰ Erdoğan,a.g.e.,s.54

⁸¹ Erdoğan,a.g.e.,s.56, Hakim Eray Karınca, " Banka Kredi Sözleşmeleri", **Ankara Barosu Dergisi**, 2001-3, s.48

müşterisinin bir eylemini yerine getireceği, bir borcunu ödeyeceği bunları yerine getirmediği takdirde, teminat mektubundaki miktarı ödemeyi üstlenmiş olduğu sözleşme olarak tanımlanmaktadır. İtibar mektubunda, Muhatap (banka) üçüncü kişinin itibar mektubunu ibraz etmesi üzerine ona istediği ödemeyi gerçekleştirmektedir. Bu niteliği itibariyle itibar mektubu aynı zamanda tavsiye mektubu olarak da kabul edilmektedir. TBK m.515/I’de itibar mektubu vekâlet ve havale hükümlerine tabi kılınmıştır. Ancak, akreditif ilişkisini tam olarak havale ile açıklamak mümkün değildir.⁸² Akreditif ile itibar mektubu arasındaki farklardan biri, belgeler konusunda gündeme gelmektedir. İtibar mektubu lehdarın elinde bulunan bir belgedir, fakat akreditifte lehdarın elinde bu tarzda bir belge bulunmamaktadır. Akreditifte lehdar akreditif şartında istenen belgeleri bankaya vermek suretiyle alacağına kavuşmaktadır. Diğer bir fark da itibar mektubunun her ne kadar kanunda açık bir hüküm olmasa bile yazılı şekilde gerçekleştirilmesi gerekirken, akreditifte böyle bir belge söz konusu olmadığı için, yazılılık zorunlu bir unsur değildir.⁸³ Ayrıca, akreditifte muhabir banka tarafından lehdara doğrudan para verilmemektedir, akreditifte lehdara hemen ödeme yapılmayıp belirli şartların yerine getirilmesini aramak, lehdara kredi açıldığı anlamına gelmemektedir.⁸⁴ Ülkemizde Yargıtay banka teminat mektuplarının hukuki niteliğini (TBK m.128,EBK m.110) da tanımlanan “üçüncü kişinin fiilini üstlenme” olarak izah etmiştir. Bu ilişkide de üç taraf bulunmaktadır. Bunlardan ilki, teminat veren bankadır. Teminat mektupları bankalar tarafından verilmektedir. İkinci taraf, teminat alan muhataptır, üçüncü tarafta lehdardır. Lehdar banka teminat mektubunda ilişkinin tarafı değildir. İlişkinin tarafları muhatap ile bankadır. Lehdar bu ilişkinin başlamasına neden olan kişidir ve bankanın muhataba ödeme yapması halinde ödeme nedeniyle rücu edeceği kişide yine lehdar olacaktır. Banka teminat mektubunda, lehdarın borcu teminat altına alınmaktadır. Bu nedenle de banka ile lehdar arasında kredi ilişkisi söz konusudur.⁸⁵ Belirttiğimiz gibi, kredi mektubu, lehdara kredi temin etme amacına hizmet ederken, akreditifteki amaç, temel ilişkideki borcun ödenmesine yöneliktir. Kredi borcunun konusu para ya da misli bir şeyin verilmesi olabilirken, akreditifte sadece para borcunun ödenmesi söz konusu olmaktadır.⁸⁶

⁸² Özel,a.g.e.,s.82

⁸³ Özel,a.g.e.,s.82

⁸⁴ a.g.e.,s.83(Bkz.dipnot, 60)

⁸⁵ **Banka Sözleşmeleri(Ord. Prof. Dr. Kemaleddin Birsen’e Armağan)**, İstanbul: 2001, s.161-166

⁸⁶ Erdoğan,a.g.e.,s.56

(5) Soyut Borç Vaadi

Bu görüş Alman Hukukunda hâkim olan görüştür. Akreditif bankasının lehdara karşı üstlendiği edim soyut borç vaadi olarak nitelendirilmektedir. Fakat dikkat edilecek olursa bu görüş sadece akreditif bankası ile lehdar arasındaki ilişkiyi temel almıştır⁸⁷ oysa akreditifte üç köşeli bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle, bu görüşte akreditif ilişkisinin tamamına uygun değildir. Elbette lehdar ile akreditif bankası arasında, (TBK m.18,EBK m.17) anlamında borç tanınması söz konusudur ama, akreditif üç köşeli bir ilişkidir.⁸⁸Bu konuda, **Göger**, akreditifin türü ne olursa olsun, lehdar ile banka arasında TBK m.18 anlamında soyut borç vaadi olduğunu, bunun için ihracatçı(lehdarın) uygun süre içerisinde akreditif mektubunu reddetmediği hallerde akreditif sözleşmesinin kurulacağını ifade etmiştir. Bu ilişki, akreditif bankası ile amir arasındaki ana sözleşmeden bağımsızdır. Ayrıca bankanın lehdara ödeme taahhüdü sebepten mücerrettir. Bunun anlamı, gerek banka ile amir arasındaki sözleşme gerekse alıcı ile satıcı arasındaki sözleşme bankanın ödeme taahhüdününün sebebini oluşturmamaktadır. Banka, lehdara karşı olan ödeme taahhüdünden ancak (TBK. m.27/I⁸⁹,EBK m.20/I) de düzenlenen hallerde kurtulabilir.⁹⁰ Bu durum dönülebilir bir akreditif içinde geçerli olacaktır. O halde, bankanın mücerret borç ikrarı infisahi(bozucu) şarta bağlıdır, banka sözleşmeden TBK m.27/I'deki bir sebepten dönüncüye kadar hüküm ifade eder.⁹¹ Akreditif ile ilgili Yargıtay Kararına değinen **Erdoğan**, akreditif teyitli olması halinde TBK m.18 anlamında soyut bir borç vaaadinin söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Teyitsiz akreditifte muhabir banka ile lehdar arasında böyle bir ilişki yoktur.⁹² Muhabir banka ya da akreditif bankası tarafından, satıcıya alıcının akreditif açtırdığını ihbar etmesi akreditif şartlarında ödeme yapılacağını taahhüdü olarak ele alınmıştır. Dönülemez teyitli akreditifte bu taahhüt kesinlik taşımaktadır ancak dönülebilir akreditifte bozucu şarta bağlı soyut bir ödeme vaadi olduğu kabul edilmektedir.⁹³

⁸⁷ Akın Ekici,(**Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 sayılı yeknesak teamül ve uygulamaları ışığında) Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**,Silivri, Beta Yayım, 1994, a.g.e.,s.51

⁸⁸ Tekinalp,a.g.e.,s.573, Erdoğan,a.g.e.,s.57

⁸⁹ TBK m.27/I: Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.

⁹⁰ Akın Ekici,(**Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 sayılı yeknesak teamül ve uygulamaları ışığında) Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**,Silivri, Beta Yayım, 1994, a.g.e.,s.51

⁹¹ Özel,a.g.e.,s.80-81

⁹² a.g.e.,s.82

⁹³ Erdoğan,a.g.e.,s.58

(6)Eser (İstisna) Sözleşmesi

Eser sözleşmesi, (TBK m.470,EBK m.355) de düzenlenmiştir. Buna göre;

“ Eser sözleşmesi, yüklenicinin bir eser meydana getirmeyi, iş sahibinin de bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği sözleşmedir.”

Akreditif açtıran ile akreditif bankasının karşılıklı olarak birbirlerine borçlu olmaları, akreditif işleminin eser sözleşmesi sayılmasının temelini oluşturmaktadır. Her iki taraf da hem alacaklı hem borçlu konumdadır. Akreditif amiri bir işin görülmesini isteme hakkına sahip olduğu için akreditif bankasının alacaklısıdır. Banka ise, bu işlemde dolayı doğan komisyon ve masraflar bakımından, akreditif amirinin alacaklısı olmaktadır.⁹⁴ Alman hukukunda maddi olmayan bir şeyde eser sözleşmesinin konusunu oluşturabilmektedir. Bu konuda, **Bucher**,“ manevi edimlerin de eser sözleşmesinin konusu olabileceğini, bu nedenle eser sözleşmesinin belirli bir sonuç elde etmeye yönelik sözleşmeleri kapsamına alacak şekilde genişletilmiş olduğunu belirtmiştir.” Bu nedenle, akreditife Türk hukuku bakımından eser sözleşmesi demek yerinde olmayacaktır. Nitekim **Hatemi**, eser sözleşmesindeki eseri,“ somut bir görünümü olan ve tecessüm edebilen bir eser olması gerektiği” şeklinde tanımlamıştır. İsviçre Borçlar kanunu metninin hazırlık çalışmaları sırasında, Alman hukukunda olduğu gibi maddi olmayan eserin de eser sözleşmesinin konusu olması önerilmiştir. Ancak, E. Huber, Ruty ve Hoffmann’ın açıklamaları ile bu görüş reddedilmiştir.⁹⁵ **Hatemi’ye** göre, kanunda hiçbir sözleşme türüne uymayan iş görme sözleşmelerine, vekâlet hükümleri uygulanır. (EBK m.386/II, TBK m.502/II; < vekâlete ilişkin hükümler, nitelikleri uygun düşükleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan işgörme sözleşmelerine de uygulanır.> Akreditifte de bir iş görme söz konudur. Ancak, bankanın sonuç taahhüdü söz konusu değildir, bu nedenle, Türk- İsviçre Hukuku bakımından vekâlet sözleşmesi hükümlerinin, akreditife uygulanması daha uygun görülmektedir. Eser sözleşmesinin unsurları, bir eser meydana getirme ve ücret ödeme taahhüdü olmak üzere iki tanedir. İstisna sözleşmesinin konusunu oluşturan eser, maddi veya maddi olmayan belirli bir iş görme sonucudur. Eser sözleşmesinde maddi(cismani) bir varlığı olan eserler; taşınır ya da taşınmaz ön planda yer almaktadır. Lakin cismani(maddi) bir varlığı olmayan hizmet edimleri de eser sözleşmesinin konusunu teşkil edebilir.⁹⁶Eser sözleşmesinde

⁹⁴ Özel,a.g.e.,s.87

⁹⁵ Hatemi, Serozan, Arpacı, Borçlar Hukuku Özel Bölüm, a.g.e.,s.353

⁹⁶ Aral,a.g.e.,s.317-318

önemli olan insan emeği ürünü olan ve iktisadi bir değere haiz olan hukuki varlığın bir sonuç oluşturmasıdır. Akreditife bu açıdan baktığımız zaman eser sözleşmesinin varlığına rastlamamaktayız. Bunun sebebi, eser sözleşmesinde önemli olan bir sonucun elde edilmesidir. Ancak, akreditifte amir bankanın bir sonuç elde etmek gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Akreditifte banka, lehdar tarafından akreditif şartlarındaki belgelerin ibraz edilmesi üzerine gerekli incelemeleri yaparak ödemede bulunur. Fakat lehdar eksik, yanlış belgeler ibraz ederse, banka ödemeyi reddeder dolayısıyla bankadan mutlak surette böyle bir sonuç beklenmemektedir.⁹⁷ Alman Hukukunda, akreditif işlemi eser sözleşmesine şu noktalarda benzetilmiştir. Akreditif sözleşmesinde, akreditif bankası, belirli bir faaliyette bulunmakla yükümlü değildir, bankanın yükümlülüğü bir sonucun elde edilmesine yöneliktir. İşte bu nedenle banka, lehdara akreditifi bildirir, lehdar tarafından sunulan belgeleri kabul eder ve ödemede bulunur, bankanın ödemede bulunması eser olarak kabul edilmektedir. Bu yaptığı işlemlerin karşılığında bankanın akreditif açtıran (amirden) komisyon ve masrafları talep etmesi de gördüğü işin karşılığı olarak yorumlanmaktadır. Alman Hukukunun akreditif açtıran ile akreditif bankası arasındaki ilişkiyi eser olarak nitelendirmesinin en önemli sebebi, sadece eser ve hizmet sözleşmelerinde görülen işin karşılığının olmasıdır. Alman hukukunda vekâlet ivazsız ve sadece hukuki işlemlerin ifası için kabul edilmektedir.⁹⁸

(7)Üçüncü Kişi Lehine Sözleşme Görüşü

Bir borç ilişkisinde edimlerden birinin ya da bazılarının, alacaklıya değil de, borç ilişkisinin tarafı olamayan üçüncü kişiye ifa edilmesi kararlaştırılırsa, üçüncü kişi yararına sözleşmeden söz edilecektir. Sözleşmenin konusu, sözleşmeye taraf olmayan bir kişi lehine belirli bir edimin ifa edilmesidir. Böyle bir sözleşme yapılmasındaki amaçlar farklı olabilir örneğin; taahhüt ettiren, üçüncü kişiye borçludur ve bu borcunun ifası için böyle bir sözleşme yapabilir ya da üçüncü kişiye karşılıksız kazandırmada bulundurma gibi amaçlarda söz konusu olabilir.⁹⁹ Bu konu (TBK m.129/I, EBK m.111) de düzenlenmiştir. Bu ilişkiyi akreditife uyarladığımızda, akreditif açtıran banka, satıcı (lehdarın) menfaatine bir sözleşme akdetmektedir. Üçüncü kişi yararına sözleşme tam (gerçek) üçüncü kişi yararına sözleşme ve gerçek olmayan (eksiz) üçüncü kişi yararına sözleşme olarak ikiye ayrılır. Tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, üçüncü kişi ya da halefleri borcun ifasını talep etme hakkına sahiptir. Yani borçluya karşı hem alacaklı hem de üçüncü şahıs talepte bulunabilir. Üçüncü şahıs

⁹⁷ Özel,a.g.e.,s.87

⁹⁸ Erdoğan,a.g.e.,s.57

⁹⁹ Hüseyin Hatemi, Kadir Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**,2.b., İstanbul: Vedat Kitapçılık,2012, s.281

lehine eksik sözleşmede ise, borçluya karşı yalnızca alacaklı talep hakkına sahiptir ki bu talep alacağın üçüncü kişiye ödenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁰ Yani, eksik üçüncü kişi yararına sözleşmede, vaad ettiren, edimin kendisine değil üçüncü kişi (lehdara) ifayı talep edecektir. Teyitli dönülemez akreditifte, lehdar bankaya belgeleri ibraz ederek akreditif bedelini talep edebilir. Teyitli ve dönülemez akreditifler tam üçüncü kişi yararına sözleşme olarak kabul edilir. Dönülebilir bir akreditifte, akreditif açtıran, lehdar tarafından belgelerin ibraz edilmesi koşuluyla akreditif tutarını talep edebilme hakkını kazanır böylece, dönülebilir akreditifte erteleyici şarta bağlı tam üçüncü kişi yararına sözleşme olur.¹⁰¹ Akreditif ilişkisinde banka alacaklıya temel ilişkiden kaynaklanan def'ileri ileri süremez. Bu konu Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.4/a) da ifade edilmiştir. Akreditifin hukuki niteliğini belirlemede üçüncü kişi yararına sözleşme görüşü de yetersiz kalmaktadır. Amir (alıcının) banka ile anlaşarak satış bedelini ödemesi için üçüncü kişi yararına bir sözleşme yapmaktadır. Lehdar ile banka arasındaki ilişki causa solvendiye dayanmaktadır. Ancak akreditifte alıcı çoğu kez akreditif bedelini bankaya peşin ödemekte ya da bankada bir hesabı bulunmaktadır bu nedenle bankanın alıcıya karşı herhangi bir borcu bulunmamaktadır. Bu sebeple, akreditif bankası tarafından lehdara bedel ödenirken, akreditif açtıranı karşı yerine getirmeyi amaçladığı bir borcu bulunmamaktadır. Banka ile alıcı arasında konusu iş görme olan bir sözleşme akdedilmekte ve banka akreditif açtırandan almış olduğu talimat doğrultusunda hareket etmektedir.¹⁰² Nitekim *Yavuz*'a göre de, alıcı tarafından akreditifin açılması için banka ile sözleşme imzalamak; bankaya akreditif açma talimatının verilmesi veya bankanın akreditif açmayı kabul etmesi, banka ile lehdar arasında herhangi bir ilişki kurmayacağı için, üçüncü kişi lehine sözleşme olarak kabul edilemez.¹⁰³

(8)Sui Generis (Nev'i Şahsına Münhasır Sözleşme)

Akreditifi tanımlayan, tanımlayan, kuruluş şartlarının neler olduğunu tespit eden esaslarını açıklayan kurallara, ne Borçlar Kanunumuzda ne de başka özel kanunlarımızda rastlamamaktayız. Bu nedenle doktrinde bazı yazarlar akreditif sözleşmesi kendine özgü yapısı olan bir sözleşme olarak değerlendirmektedirler.¹⁰⁴

Akreditif ilişkisini parçalama teorisine göre açıklamaya çalışan görüşlere burada değinmeyeceğiz. İkinci bölümde taraflar arasındaki ilişkiler detaylı olarak incelenmiştir.

¹⁰⁰ Erdoğan, a.g.e., s.58

¹⁰¹ a.g.e., s.58

¹⁰² Özel, a.g.e., s.85-86

¹⁰³ Yavuz, a.g.e., s.716

¹⁰⁴ Yavuz, a.g.e., s.711

IV-AKREDİTİF SÖZLEŞMESİNİN ŞEKLİ

Banka tarafından, akreditif talebi alınınca, bankanın bu talebi kabul etmesi ile lehdar ile talepte ön görülen süre içerisinde akreditif sözleşmesi yapmak ile yükümlülük altına girmiş olur. Amir ile onun akreditif açtırma talimatını alan banka arasındaki sözleşmenin kuruluşuna ilişkin 600 sayılı Yeknesak Kurallarda açık bir düzenleme mevcut değildir. Amirin bu talebi genel hükümler çerçevesinde değerlendirildiğinde icaptır. Bu nedenle icabın şeklini ve geçerliliğini genel hükümlere göre tespit etmek gerekir.¹⁰⁵ Ayrıca, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin mahiyeti göz önüne alındığında amir ile banka arasındaki ilişki vekâlet akdi olarak değerlendirildiğinde, tarafların iradelerinin uyuşması dışında, vekâlet sözleşmesinin şekli ile ilgili kanunda aranan başkaca bir şart yoktur. Vekâlet sözleşmesi rızai sözleşme¹⁰⁶ olduğu için, tarafların iradelerinin uyuşması sözleşmenin kurulması bakımından yeterli olacaktır. **Erdoğan**, “akreditif talimatının şeklinde TBK m.12 ve 17. Maddelerin(EBK m11,16) göz önüne alınması suretiyle her hangi bir sonuca ulaşılabileceğini belirtmiştir. Taraflar aralarında bir şekil kararlaştırmışlarsa, talimatlarında bu şekle tabi olarak verilmesi gerekir”. Demiştir.

Sözleşmenin yazılı şekilde kurulması ispat hukuku bakımından zorunlu hale gelmektedir. Böyle bir zorunluluğun, banka ile amirin arasında akdedilen sözleşmenin miktarı sebebi ile çıktığı görülmektedir. Bir görüşe göre, (TBK m.17,EBK m.16) uygulanır. Buna göre TBK m.17/I hükmü;

“ Kanunda şekle bağlanmamış bir sözleşmenin taraflarca belirli bir şekilde yapılması kararlaştırılmışsa, belirlenen şekilde yapılmayan sözleşme tarafları bağlamaz”.

Bu görüşte olanlarca tarafların arasında isteğe bağlı yazılı şeklin öngörüldüğü kabul edilmektedir. Ancak, bunun için taraflarca yazılılık konusunda anlaşmaya varılmış olması gerekir. İspat açısından, ileride doğabilecek ihtilafları engellemek amacıyla, bankanın, kendisine sözlü olarak yapılan teklifi kabul etmemesi gerekir. Akreditif açtıran (amir) tarafından yapılan icap, TBK m.6 uyarınca, uygun bir sürede reddedilmemişse, sözleşme kurulmuş olacaktır. Yani, amir tarafından yapılan akreditifin açılmasına ilişkin icaba karşı bankanın bu icaba uygun şekilde akreditifi açmasıyla sözleşme kurulmuş olmaktadır.¹⁰⁷ Bu konuda bankanın açıkça kabul beyanına gerek yoktur. Yani, akreditif açma talimatını alan banka münasip bir süre içerisinde, bu talebi reddetmemişse, talimat hükümlerini

¹⁰⁵ Doğan,a.g.e.,s.89

¹⁰⁶ Aral,a.g.e.,s.390

¹⁰⁷ Tekinalp,a.g.e.,s.604

doğuracaktır.(TBK m.6, 503)¹⁰⁸ Burada bankanın zımnen kabul ettiği açıktır. Ayrıca; banka ile akreditif arasındaki ilişki vekâlet akdi olarak değerlendirildiği için (TBK m.503¹⁰⁹, EBK m.387) hükmü çok önemlidir. Akreditif açtıran genellikle faaliyette bulunduğu yerdeki bir bankaya akreditif açılması konusunda talepte bulunmaktadır. Borçlar Hukukuna hâkim olan temel prensip, sözleşme serbestisidir. Bu husus, TBK m.12/I de açıkça ifade edilmiştir. İlgili maddede sözleşmelerin geçerliliğinin kanunda aksi ön görülmedikçe herhangi bir şekle bağlı olmadığını ifade etmektedir. Ancak kanunda bazı sözleşmeler ve hukuki işlemler için şekil şartları bulunmaktadır. TBK m.12/II de;

“kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz”.

Akreditif sözleşmesinin de herhangi bir şekil şartı yoktur. Fakat yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, kanunda açıkça bir şekil şartı düzenlenmişse ve bu şartın ispat açısından getirilmiş olduğu ifade edilmemişse, bu takdirde şart geçerlilik şartı olur. Ama sözleşmelerin geçerliliği dışında bazen mevzuatta ve Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda düzenlenen şekil şartlarının ispat şartı olduğu ifade edilmektedir. İspat şartı yerine getirilmediği zaman sözleşmenin geçersizliğinden söz edilemez. Fakat sözleşme nedeniyle taraflar arasında anlaşmazlıklar vukuu bulursa, kişi yargılamada iddiasını ispat edebilmek için yazılı şekilde sözleşmenin kurulması önemlidir.¹¹⁰

Banka, lehdar ile ya kendisi ya da lehdarın ülkesindeki bir banka aracılığıyla akreditif sözleşmesi akdedebilir. Biz akreditifi Türk Hukuku bazında ele almış olduğumuz için akreditifin geçerlilik ve kuruluş şartlarını da Türk Hukukunu temel alarak inceleyeceğiz. Akreditif bankası tarafından akreditif amirinin talebi doğrultusunda akreditif açılması yönündeki icabını lehdara bildirmesi ve lehdarında bunu kabul etmesi ile birlikte banka ile lehdar arasında dar anlamda akreditif sözleşmesi kurulmuş olur.¹¹¹ Akreditif bankası lehdara yapacağı icabı genellikle muhabir banka vasıtası ile gerçekleştirmektedir. Bankanın ya da vekili sayılan muhabir bankanın lehdara yapacağı bildirim niteliği konusunda farklı görüşler mevcuttur.¹¹² Bir görüşe göre bankanın lehdara akreditifin açıldığı yönündeki beyanı, tek taraflı varması gereken, bir yenilik doğuran irade açıklaması olarak kabul edilmektedir. Bu

¹⁰⁸ Erdoğan, a.g.e., s.91

¹⁰⁹ TBK m.503: “kendisine bir işin görülmesi önerilen kişi, bu işi görme konusunda resmi sığata sahipse veya işin yapılması mesleğinin gereğı ise ya da bu gibi işleri kabul edeceğini duyurmuşsa, bu öneri onun tarafından hemen reddedilmedikçe, vekalet sözleşmesi kurulmuş sayılır.”

¹¹⁰ ITO, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Yenilikler ve Değişiklikler, İstanbul: 2012, s.18

¹¹¹ Doğan, a.g.e., s.110-117

¹¹² a.g.e., s.117

görüŖte olanlar, akreditif iliŖkisinin kurulması için lehdar tarafından kabul beyanında bulunulmasına gerek olmadığını savunmaktadırlar. Ayrıca, bankanın amirin akreditif teklifini kabul etmesi bozucu Ŗarta bağlı bir ödeme yükümlülüğüne haiz olup, lehdar ile banka arasında sözleşme yapılmasına gerek görülmemiŖtir. Diğer bir görüşte olanlar, lehdarın akreditifin vadesinden önce, belgeleri bankaya ibraz ederek sözleşmenin kurulmuŖ olacağını savunmaktadırlar. Diğer bir görüşe göre, banka ile lehdar arasında akreditif iliŖkisinin kurulabilmesi için, banka tarafından yapılan akreditif açma yolundaki icabın lehdar tarafından kabul edilmesi gereklidir. Bizde bu görüşe katılıyoruz. Banka tarafından lehdara yapılacak icapta sözleşmenin tüm unsurları olmalıdır. Yani, lehdarın kabul beyanı, sözleşmenin kurulmasına yetecek derecede açık ve sözleşmenin tüm unsurlarını içeriyor olmalıdır. TBK m.1’de sözleşmenin kurulması için, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarını açıklamaları gerekmektedir. Bu irade açıklaması açık ya da örtülü olabilir. Ŗunu belirtmek gerekirse, lehdara yapılan icabın herhangi bir Ŗekli Ŗartı söz konusu değildir.¹¹³ Ancak icap olarak önerilen akreditifin, temel iliŖkide tespit edilen Ŗekilde olup olmadığını anlamak amacıyla ve ayrıca lehdar tarafından bankaya ibrazı gerekli olan belgelerin niteliklerinin tam olarak tespit edilebilmesi için, icabın yazılı Ŗekilde yapılması tavsiye edilmektedir. Akreditif sözleşmesinin Ŗekli ile ilgili olarak, doktrinde, akreditifin açılmasında Ŗekil serbestisinin bulunduğunu bu nedenle taraflar dilerse sözleşmeyi yazılı olarak akdedebileceği gibi dilerlerse sözlü olarak da akdedebilirler. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz üzere, bazıları da ticari teamül gereği, akreditif sözleşmesinin yazılı Ŗekilde kurulması gerektiğini belirtmiŖlerdir. Bu konu milletler arası hukuk kurallarına göre çözümlenmesi gereken bir husustur.¹¹⁴ Türk Hukukunda akreditif sözleşmesinin geçerliliği açısından herhangi bir Ŗekil Ŗartı öngörülmemiŖtir ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere, ispat hukukuna iliŖkin kurallar ve lehdarın ibraz edeceği belgelerin neler olduğu, bu belgelerin ibraz süreleri gibi, taraflar için önemli olan konuların yazılı Ŗekilde yapılması tavsiye edilmektedir.¹¹⁵ Biz Türk Hukukunda Akreditifi çalıştığımız için, Türk Hukukunda Bütün Akitler için aranan geçerlilik Ŗartlarına da kısaca değinerek ilk bölümü tamamlayacağız.

¹¹³ Doğan, a.g.e., s.206

¹¹⁴ a.g.e., s.119-120

¹¹⁵ a.g.e., s.121

(1)TÜM SÖZLEŞMELERDE ARANAN GEÇERLİLİK ŞARTLARI

(a)Taraflar Ehil olmalıdır.

Akreditif sözleşmesi ticari bir sözleşme olduğu için, taraflar arasındaki ilişkinin temelini ve içeriğini oluşturan sözleşmenin, taraflar için bağlayıcı olabilmesi için tarafların ehliyeti önemlidir. Bu konuyu gerçek kişilerin ehliyeti ve banka tüzel kişiliğinin ehliyeti açısından inceleyelim.

i.Gerçek Kişilerin Ehliyeti

Öncelikli olarak tarafların hak ve fiil ehliyeti, kişilerin vatandaşı oldukları ülke hukukuna aittir.(MÖHUK m.9/I)¹¹⁶

Hak ehliyeti kişinin haklara ve borçlara sahip olabilme ehliyetidir. TMK m.8;

“ her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.”

Her insanın hak ehliyeti vardır ifadesinin anlamı, kişinin medeni haklara sahip olmak için ehliyetinin bulunmasına ilişkindir. Buna genellik ilkesi adı verilmektedir.¹¹⁷

Kişilerin fiil ehliyeti için aranan şartlar;

(1)Ayırt Etme Gücü(Temyiz Kudreti)

(2)Ergin Olmak

(3)Kısıtlı Olmamak

Fiil ehliyeti, bir kimsenin iradi davranışla hukuki sonuç meydana getirebilmesini ifade eder. Bu hukuki sonuç, fiili yapanın hak kazanması olabileceği gibi, borç(yükümlülük) altına girmesi de olabilir. Bu nedenle, fiil ehliyeti kendi fiili ile hak kazanabilme ve yükümlülük altına girebilme ehliyeti olarak da tanımlanmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁶ 5718 sayılı Milletler Arası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanunun 9/I'e göre; “hak ve fiil ehliyeti ilgilinin milli hukukuna tabidir.”

¹¹⁷ Kemal Oğuzman, Özer Seliçi, Saibe Oktay-Özdemir, **Kişiler Hukuku(Gerçek Ve Tüzel Kişiler)**, 8.b.,İstanbul: Filiz Kitabevi,2005, s.34

¹¹⁸ a.g.e.,s.39

ii. Tüzel Kişilerin Ehliyeti

MÖHUK m.9/4 uyarınca;

“ tüzel kişilerin veya kişi veya mal topluluklarının hak ve fiil ehliyetleri, statülerindeki idare merkezi hukukuna tabidir. Ancak fiili idare merkezinin Türkiye’de olması halinde Türk Hukuku uygulanabilir”.

Tüzel kişilerin hak ve fiil ehliyetlerinin başlangıcı ile sona ermesi, haklardan yararlanabilmeleri ve borçlara ehil olabilmeleri için ana statülerindeki idare merkezinin hukukuna bakılarak tespit yapılır.¹¹⁹ Şirketlerin ehliyeti, 5718 sayılı MÖHUK m.9’da şirket ana sözleşmesinde yer alan idare merkezi hukukuna tabi kılınmıştır.

Hukukta hak sahibi olabilenler sadece fiziki varlığı olan fertlerden ibaret değildir. Bunların yanında fiziki bir varlıkları olmamakla beraber hak sahibi olabilen bir takım topluluklar ve teşekküller de vardır.¹²⁰ TMK m.48’de ;

“ Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler.”

Tüzel kişiler, bünyeleri icabı gerçek kişilerin yararlanamayacağı haklardan yararlanırlar. Aynı şekilde, gerçek kişilerin yararlanıp, tüzel kişilerin yararlanamayacakları haklarda vardır. Birer örnek vererek konuyu açıklamak gerekirse, tüzel kişiler milletvekili seçilemezler, nişanlamaz, evlenemezler, vücut tamlığına ilişkin haklardan yararlanamazlar.¹²¹ Gerçek kişilerde, sadece tüzel kişilerin yararlanabilecekleri haklardan yararlanmazlar örneğin, bir dernekte üyeden aidat isteme gibi.

Tüzel kişilerin hak ehliyetlerinin yanında bir de fiil ehliyetleri bulunur. Medeni kanunumuzda tüzel kişiler, kendi fiilleri ile medeni hakları kullanabilmek ve borç altına girebilmek için organlara gereksinim duyarlar. Tüzel kişinin iradesinin, tüzel kişi içerisindeki gerçek kişiler oluşturur. İradelerin icrası da aynı şekilde tüzel kişiliğin organındaki kişiler ya da kişiler tarafından yerine getirilir¹²². TMK m.49’da tüzel kişilerin kanuna ve kuruluş belgelerine göre, gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyetini kazanacakları ifade edilmiştir. O halde tüzel kişilik henüz kurulduğu zaman, daha organları oluşmamışsa, tüzel kişi fiil ehliyetinden

¹¹⁹ Vahit Doğan, **Banka Teminat Mektupları**, 3.b., Ankara:Seçkin,2005, s.374

¹²⁰ Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir, **a.g.e.**, s.179

¹²¹ **a.g.e.**, s.194-195

¹²² TMK m.50: “tüzel kişinin iradesi, organları aracılığıyla açıklanır. Organlar, hukuki işlemleri ve diğer bütün fiilleriyle tüzel kişiyi borç altına sokarlar. Organlar, kusurlarından dolayı ayrıca kişisel olarak sorumludurlar”.

yoksun olacaktır. Zorunlu organlar kanunda belirlenen organlardır. Biz konumuz olmadığı için ayrıntılı bir açıklama vermeyeceğiz.

(b) Akdin Konusu, Emredici Hukuk Kaidelerine, kamu düzenine, genel ahlaka ve kişilik haklarına aykırı olmamalıdır.

Akreditifli ödeme, bir uyuşturucu ticareti sonucunda yapılacak bedelin ödenmesi olarak kararlaştırıldığında burada konusu aynı zamanda suç teşkil eden bir fiil mevcuttur. Bu durumda yapılan sözleşme geçersizdir.

(c) Akdin Konusu İmkânsız olmamalıdır.

(d) İrade beyanları sıhhatli olmalıdır.

Tarafların iradeleri hata, hile ya da korkutma gibi sebeplerden etkilenmemelidir.

(e) Muvazaa Bulunmamalıdır.

(2) TEMEL İLİŞKİNİN GEÇERSİZ OLMASI HALİNDE

Temel ilişkinin geçersiz olması akreditif işleminin de geçersizliğine sebep olur mu? Temel ilişki geçersiz olsa bile akreditif işleminin bağımsızlığı prensibi uyarınca, akreditif amiri, bankaya akreditif açma talimatı konusunda icapta bulunmuş ve bankada icabı kabul ederek, lehdar ile dar anlamda akreditif sözleşmesi akdetmiş olabilir. Bu durumda, satıcıya(lehdara) akreditiften yararlanma hakkı verilmiş olur. Dolayısıyla, temel ilişkinin herhangi bir şekilde geçersiz olması ki hangi hallerde geçersiz olabileceği yukarıda verilmiştir, akreditif açma edimine engel oluşturmayacaktır. *Aydos*, temel ilişkinin mutlak butlanla hükümsüz sayılması durumunda, banka tarafından ileri sürülemeyeceğinin doktrinde bazı yazarlarca savunulduğunu belirtmiştir. Banka temel ilişkinin geçersizliğini dikkate almadan lehdara ödemeyi yapacaktır. Ancak, amir lehdara yapılan bu ödemeyi sebepsiz zenginleşme hükümlerine başvurmak suretiyle geri alabilecektir. Bu konu ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Burada şunu belirtelim ki, bankanın ödeme yükümlülüğü temel ilişkiden bağımsızdır.¹²³ Amir, akreditif bankasının lehdara ödeme yapmasını durdurmak için

¹²³ Kaya,a.g.e.,s.161

ihtiyati tedbir kararı olarak bunu engelleyebilir.¹²⁴Kısaca, banka lehdar ile dar anlamda bir akreditif sözleşmesi yapmıştır ve bu sözleşme soyut karakterdedir. Bu sebeple, banka, temel ilişki ile bağlantılı bir ilişki içinde değildir. Temel ilişki geçersiz olsa da, iptal edilmiş olsa da banka lehdera ödeme yapmaktan kaçınmaz. Banka, lehdera ödeme yapar ve yapmış olduğu ödeme için amire rücu eder. Amir tarafından sebepsiz zenginleşme davası açılarak lehdera yapılan ödeme talep edilecektir. Bunun sebebi, akreditifte “*önce öde sonra dava et*” prensibinin kabul edilmiş olmasıdır. Bu konuda Yargıtay’ın vermiş olduğu karar şu şekildedir.¹²⁵

“ ...teyit veren bankanın yükümlülüğü belgelerin akreditif koşullarına uygun olmasına bağlıdır. Ödemeden önce belgelerin akreditif koşullarına uygun olmadığı saptanırsa ödeme istemi reddedilir. Belgeler uygun zannı ile ödeme yapılmış, uygunsuzluk sonradan anlaşılmış ise ödenen paranın iadesi istenir.”

Sonuç olarak asıl ilişkinin(temel) geçersizliği, imkânsızlığı ya da eksikliği gibi sebeplerden akreditif etkilenmeyecek ve banka ödemeyi yapacaktır.¹²⁶Lakin temel ilişkinin hukuk düzeninin emredici kurallarına aykırı olması ve cezayı gerektiren bir işlem olması durumunda, akreditifin geçerliliği de etkilenecektir. Örneğin, uyuşturucu ticareti nedeniyle açılan akreditif. Bu Türk Ceza Kanununda Suç teşkil eden bir fiildir.(TCK m.188)¹²⁷

(3)AKREDİTİFİN GEÇERSİZ OLMASI HALİNDE

Banka ile lehdar arasında akdedilen akreditif sözleşmesi (dar anlamda) geçersizliği, maddi hukuk alanında sözleşmelerin özgürlüğü prensibinin sınırlarına tabi olacaktır. Bu nedenle yukarıda izah ettiğimiz gibi, bir sözleşmenin konusu TBK m.27, EBK m.20’deki gibi, kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ya da konusu imkansız olduğu takdirde kesin olarak hükümsüz olacaktır.¹²⁸ Örneğin bir yabancı lehdera ödeme, döviz mevzuatına aykırı ve bunun sonucu akreditif bankasının yükümlülüğü geçersiz ise, akreditif hükümsüzdür.¹²⁹ Bu durumda lehdar hak sahibi olamayacaktır. Amirde bu durumda, akreditif bankasından, lehdera ödeme yapılmamasını isteme hakkına sahip olacaktır. Akreditif talebinin veya akreditif sözleşmesinin geçerliliği maddi hukuk

¹²⁴ Doğan, Uluslar Arası Ticarete Ödeme Aracı,...a.g.e.,s.368

¹²⁵ Reisoğlu,a.g.e.,s.331

¹²⁶ Doğan,a.g.e.,s.368

¹²⁷ Tck m.188/1:“Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, on yıldan az olmamak üzere hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.” (Bkz. Reisoğlu, a.g.e.,s.96, Doğan,a.g.e.,s.367)

¹²⁸ Aydos,a.g.e.,s.99, Reisoğlu,a.g.e.,s.95

¹²⁹ Reisoğlu,a.g.e.,s.96

anlamındaki sözleşmelerin geçerliliğine bağı olduğu için, akreditifin miktarında hata yapılmış olması, akreditif talebinde gösterilen kişide hata yapılmış olması durumlarında, ya da akreditif açılan X firması olacakken Y firması olarak yazılmışsa, (TBK m.30, EBK m.23) uyarınca, esaslı bir hata söz konusu olduğu için iptal edilebilecektir.¹³⁰Uygulamada, hata bankadan kaynaklanmışsa bankanın lehdara karşı şahsi def'i ileri sürebileceği konusuna değinilmiştir. Ayrıca hata halinde genellikle tarafların anlaşması ile çözüme ulaşıldığı bu sayede ihtilafın önlendiği görülmektedir.¹³¹

¹³⁰Doğan, a.g.e.,s.366

¹³¹ a.g.e.,s.366

İKİNCİ BÖLÜM

AKREDİTİF İŞLEMİNİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ, KURULUŞU, HÜKÜMLERİ VE TARAFLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

I-GENEL OLARAK TANIMI VE İŞLEVİ

Genel olarak akreditif (letter of credit-L/C) amir bankanın uygun vesaik ibrazını karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte bir sözleşmedir. Bilindiği üzere akreditif işlemi uygulamadan doğmuştur. Fakat akreditifli işlemlerden öncede ülkeler arası mal satışları yukarıda söz ettiğimiz ödeme şekilleri aracılığıyla gerçekleşmiştir. Milletlerarası ticarete alıcı ve satıcı açısından çeşitli riskler söz konusudur. Örneğin; ithalatçı (alıcı) ile ihracatçı (satıcı) arasında geniş mesafeler mevcut olabilir bu durumda satıcı kendi edimini ifa etmiş olsa bile alıcı mal bedelini kendisine ödemeyebilir bu durumun tam terside söz konusu olabilir alıcı malın bedelini ödemiş olmasına rağmen satıcı kusurlu ya da herhangi bir kusuru olmaksızın malı alıcının bulunduğu yere gereği gibi göndermemiş olabilir. Alıcı ve satıcının farklı ülkelerde olması ticarete bu gibi riskleri beraberinde getirmektedir. Akreditifin temel amacı, gerek alıcı gerekse satıcının menfaatleri karşılıklı olarak korumaktır. Akreditif, alıcı ile satıcı arasındaki sözleşmenin gereği gibi yerine getirilmesini amaçlayan bir hukuki müessesedir.¹³² Biz akreditif işleminin diğer ödeme yöntemlerinden ayrılan farklarını kısaca belirtmeye çalışacağız. İlk olarak, Akreditif işleminde hem malın hem de onun değeri ön plana çıkarken, diğer yandan bankanın aracılığı ile yürütülen bir işlem olduğunu belirtelim.¹³³ Akreditif işleminin bir kredi aracı değil, bir ödeme aracı olduğu kabul edilmektedir çünkü bankanın alıcıdan bedeli peşin almadan onun adına akreditif açması akreditifi bir kredi aracına dönüştürmemektedir, akreditif bir ödeme aracı olarak kabul edilmiştir.¹³⁴ Bu konuda farklı görüşlerde mevcuttur. Doktrinde akreditifi, bir tür itibar emri olarak açıklamaya çalışan görüşlerde mevcuttur. Bu görüşe göre; akreditif, emri verenin nam ve hesabına, onun lehtar olarak gösterdiği kişiye, bir bakıma kredi açılması anlamını taşıyan,

¹³² Vahit Doğan, **Banka Teminat Mektupları**, 3.b., Ankara: Seçkin Yayın, 2005, s.49

¹³³ Göğler, **a.g.e.**, s.9

¹³⁴ Özel, **a.g.e.**, s.13

bir tür itibar emri olduğu ifade edilmiştir.¹³⁵ Akreditif işlemini kısaca tanımlamak gerekirse; bankanın, alıcının vermiş olduğu talimat doğrultusunda, belirlenmiş olan koşulların tam olarak gerçekleşmesi halinde satıcıya belirli bir miktar parayı ödemeyi taahhüt ettiği hukuki müessesedir.¹³⁶ Akreditif kelimesinin sözlük anlamı “kredi”dir. Doktrinde çeşitli akreditif tanımları verildiği görülmektedir. Akreditifi, emri verenin nam ve hesabına onun göstermiş olduğu kişiye kredi açılması olarak tanımlayan bir görüşte vardır. Yani, bu görüş akreditifi bir çeşit kredi mektubu olarak tanımlamaktadır.¹³⁷ (TBK m.515). Bu kurumun kökeninin Borçlar kanunumuzda düzenlenen TBK m.516 (EBK m.400) kredi emrinden kaynaklandığı ileri sürülmüştür.¹³⁸ Batı dillerinde kullanılan ve Türkçede de “akredite”, “akredite olmak” şeklinde geçen bu terimler belirli bir kişinin sıfatının veya konumunun tanınması suretiyle ona itibar gösterilmesi, durumunun onaylanması demektir.¹³⁹ Akreditifin bir başka tanımı da şu şekildedir; bankaların ve diğer mali kurumların, müşterileri lehine muamelelerle ilgili kredi hesabı açtırmak üzere şubelerine veya muhabirlerine gönderdikleri yazıdır.¹⁴⁰ Akreditifte ödemenin yapılması için, satıcının belirtilen belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir böyle bir şarta bağlı olan akreditife belgeli akreditif denmektedir. Belge şartı aranmayan akreditif ise adi, yani (belgesiz akreditif) olarak adlandırılmaktadır¹⁴¹. Biz tezimizde belgeli akreditif türlerini inceleyeceğiz ve bundan sonra akreditif denildiği zaman belgeli akreditifin anlaşılması gerekmektedir.

Fransız hukukunda “le credit documentaire” olarak geçen vesikalı kredi ya da vesaik karşılığı kredi anlamına gelen işlemin tanımı şöyle yapılmıştır; akreditif öyle bir işlemdir ki bununla bir banka ki bu banka amir yada görevli banka olarak anılan bir bankadır, alıcının isteğini kabul ederek(alıcıya emri veren yada keşideci de denmektedir), satıcı tarafından ifaya ilişkin belgelerin verilmesi üzerine lehdara (satıcıya) ödeme yapılmasının öngörüldüğü bir ödeme olarak tanımlanmıştır.¹⁴²

¹³⁵ Güven Vural, **Türk Banka Hukuku**, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1991, s.75

¹³⁶ Özel, **a.g.e.**,s.13

¹³⁷ Yavuz,**a.g.e.**,s.710

¹³⁸ Ünal Tekinalp, **Banka Hukuku'nun Esasları**, 2.b.,İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009, s.549

¹³⁹ **a.g.e.**,s.550

¹⁴⁰ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 4.b.,İstanbul: Kubbealtı Yayınları, s.80

¹⁴¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s.550

¹⁴² Thierry Bonneau, **Droit Bancaire**, 8. Édition, Paris(Montchrestien): Lextenso éditions, 2009, s.494

II-AKREDİTİFİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Akreditif çeşitli ilişkilerin birleşiminden oluşmuştur. Bu nedenle temeldeki hukuki ilişkiden bağımsız bir işlemdir. Amir ile lehdar arasındaki ilişki bir satış sözleşmesi olabileceği gibi, başka bir sözleşmede olabilir. Örneğin, eser, finansal kiralama, vb gibi. Akreditifin açılmasıyla taraflar arasında var olan ticari ilişkinin yanına bir de bankacılık sözleşmesinin geldiği görülmektedir.¹⁴³ Ancak şunu belirtelim ki, bu iki sözleşme birbirinden tamamen bağımsızdır. Taraflar arasındaki temel ilişki ne olursa olsun, ödemenin akreditif yoluyla yapılacağına yine taraflar karar verir. Akreditif dayandırıldığı satış sözleşmesinden veya diğer sözleşmelerden ayrı bir işlemdir çünkü akreditif metninde taraflar aralarındaki temel sözleşmeye değinmiş dahi olsalar bu temeldeki sözleşme bankaları ilgilendirmemektedir. Bu nedenle ihracatçı (satıcı), hiçbir zaman bankalar arasında ve ithalatçı ile amir banka arasında mevcut sözleşme ilişkilerinden yarar sağlayamayacaktır.¹⁴⁴(UCP m.4/a). Ayrıca yine aynı maddenin b bendinde;

“amirin satıcı ile aralarındaki satış sözleşmesi ya da başka bir sözleşmenin kopyalarını, proforma faturayı ve buna benzer nitelikteki belgeleri akreditife dâhil etmek istemesi halinde, amir banka alıcıyı (amiri) bundan vazgeçirmeye çalışmalıdır.” demektedir. Öyleyse, banka taraflar arasındaki temel ilişkiden bağımsız olarak hareket etmektedir. Akreditifte bankalar belgelerle işlem yapmaktadırlar. Yani belgelerin ilişkili olduğu malları, hizmetleri ya da yapılan işleri değil sadece belgeleri göz önüne alarak işlem yaparlar.¹⁴⁵

Akreditif işlemlerinde sözleşme tarafları, akit serbestîsi sonucu ülkelerinin yasalarının emredici kurallarına, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olmayan tüm hususları sözleşmeye koyabilirler. Hatta sözleşmeye aykırılık halinde hangi ülke mahkemelerinin yetkili olacağını ve hangi hukukun uygulanacağını aralarında kararlaştırabilirler. O halde, akreditife ilişkin 600 sayılı kurallar ve sözleşmeye eklenen diğer maddeler, TBK m.26¹⁴⁶ ve m.27¹⁴⁷ hükümlerine aykırı olmadığı sürece uygulama alanı bulabilecek aksi halde, aykırı hükümler geçersiz sayılacaktır. (EBK:19,20)¹⁴⁸ Akreditif taraflar arasında sadece ödemenin nasıl yapılacağına ilişkin olduğu için, akreditife mal bedelinin ödenmesi dışında sözleşmedeki

¹⁴³ Şanlı ve Ekşi, a.g.e.,s.86

¹⁴⁴ Cemal Şanlı ve Nuray Ekşi, **Uluslar arası Ticaret Hukuku**, 4.b.,İstanbul:Arıkan Yayınları, 2005,s.86; Ünal Somuncuoğlu, Gaye Bumin, Ender Varlık ve Ayberk Çakalır,**Türk Hukukunda Akreditif(MTO 600 sayılı broşür hükümlerinin Türk Hukuku ışığında yorumlanması)**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009, s.12

¹⁴⁵ Şanlı ve Ekşi, a.g.e., s.86

¹⁴⁶ TBK m.26: Taraflar bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler.

¹⁴⁷ TBK m.27:Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine,kişilik haklarına aykırı veya konusu imkansız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.

¹⁴⁸Reisoğlu,a.g.e.,s.30

başka boşlukların doldurulması için müracaat edilemeyecektir. Bu itibarla taraflar arasında ödeme dışında kalan akdi hususların belirlenmesi için başka bir sözleşme daha yapılmalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere akreditif işlemi doğası itibariyle dayandırıldığı satış sözleşmesi veya diğer sözleşmelerden ayrı bir işlemdir. O halde akreditif işlemi maddi hukuk sözleşmelerinden bağımsız bir sözleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak şunu hemen belirtelim ki uygulamada taraflar akreditife, aralarındaki maddi hukuk ilişkisini tesis eden ana sözleşmede bulunması gereken pek çok hususu aktarmaktadır. Ancak, bu durum akreditifin taraflar arasındaki temel ilişkiyi düzenleyen maddi hukuk sözleşmesinin yerini aldığı anlamına da gelmemektedir.

III-AKREDİTİFİN KURULUŞU

Alıcı ile satıcı arasında yapılan sözleşmede, sözleşme konusu mal ya da hizmet bedelinin akreditifli ödeme yöntemi ile ödeneceği taraflar arasında kararlaştırılmış olabilir. Alıcının bankaya akreditif açılması konusundaki talebi aynı zamanda onunla banka arasında akreditif sözleşmesi yapılması için bir icap olarak karşımıza çıkmaktadır. Şayet banka, alıcı ile akreditif sözleşmesini yapmak istemiyorsa bu durumda derhal icabı reddetmeli ve bu durumunu alıcıya bildirmelidir. TBK m.503(EBK m.387) ¹⁴⁹Akreditif ilişkisinin kurulmasında taraflar arasındaki hukuki ilişkinin tespitinde fayda vardır. Bilindiği üzere, akreditif üç köşeli hukuki ilişkiler açısından değerlendirildiği için, taraflar ve taraflar arasındaki ilişkilerin hukuki mahiyeti önemlidir. Biz taraflar arasındaki hukuki ilişkiye değinerek daha sonra işleyiş aşamasına da değineceğiz. Akreditif işleminde, amir ile lehtar arasında akdedilen temel sözleşme ile, amir ile banka arasında yapılan ve akreditif talebini içeren sözleşme ve banka ile lehtar arasında yapılan dar anlamda akreditif sözleşmesi olmak üzere üç farklı sözleşme mevcuttur.¹⁵⁰ Akreditif üç köşeli bir ilişki olarak ele alınmaktadır. Elbette uygulamada daha çok taraf olduğu şüphesizdir fakat bu durum yani ilişkiye başka bankaların ya da tarafların temsilcilerinin katılması akreditifin üç köşeli yapısını değiştirmez çünkü temel taraflar akreditifin özüdür ve sabit kalırlar. Şu halde akreditifi açıklarken “temel taraflar” ve “temel taraflar yanında ilişkiye katılanlar” şeklinde bir ayırım yapılması akreditif prosedürünün daha iyi anlaşılması bakımından aydınlatıcı olacaktır.¹⁵¹ Bu ilişkileri kısaca incelemeden evvel prosedürü kısaca özetlemek gerekirse; (1) ilk olarak sözleşmedeki akreditif şartlarına uygun olarak alıcı bankasına başvurur, Akreditif açıldığı anda, aksi

¹⁴⁹ Erdoğan, a.g.e, s.7

¹⁵⁰ Doğan, a.g.e., s.81

¹⁵¹ Tekinalp, a.g.e., s.556

sözleşmede belirtilmemişse amir banka dönülemez şekilde bir ödeme yükümlülüğünün altına girmektedir.¹⁵²(2)Alıcı akreditif bedelini, nakit karşılığı ya da gayri nakdi kredi kapsamında açtırabilir. Ayrıca, alıcı bankaya, akreditif şartlarını, dokümanlarını ve akreditif açılması yönündeki talebini içeren ve kendi imzasını taşıyan akreditif talimatını verir. (3) Bu banka, satıcının ülkesinde bulunan başka bir bankayı, akreditifin açıldığını satıcıya bildirmesi, akreditif şartlarının yerine getirilmesi ve uygun vesaiklerin ibraz edilmesi koşuluyla bedelin tahsil edilebileceği gibi konularda haber vermesi için bilgilendirir ki bu banka ihbar bankasıdır. “İhbar bankası” veya “muhabir banka” uluslar arası bankacılıktaki ismi “advising bank” akreditifin açıldığını amir bankanın isteği doğrultusunda lehtara haber veren bankadır.¹⁵³ (4)Satıcı tarafından akreditifteki şartların yerine getirilmesi halinde kısaca uygun ibraz (complying presentation) halinde satış bedeli kendisine ödenir. Bedeli ödmeden evvel banka 5 iş günü¹⁵⁴ içinde kendisine ibraz edilen belgeleri tetkik edecektir.¹⁵⁵ Vesaik bedeli akreditifteki şartlara uygun olduğu durumda ödenecektir. (5) Bundan sonra satıcının ülkesindeki banka belgeleri alıcının ülkesindeki bankaya yollar ve alıcıya teslim edilirler. Son olarak alıcı taşıma senedini ve konişmentoyu ibraz edip malı alır.¹⁵⁶

IV- AKREDİTİFİN HÜKÜMLERİ VE TARAFLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

(1)Amir İle Lehdar Arasındaki Temel İlişki

Satış sözleşmesi akreditif işlemine girilmesine neden olan temel sözleşmedir. Akreditif ilişkisinin temeldeki satış akdinden bağımsız olmasına rağmen akreditifli ödeme temelini ve varoluşunu alıcı ile satıcı arasında kurulan bu sözleşmeye dayandırmaktadır.¹⁵⁷ Burada önemli olan husus, ödemenin akreditifle yapılacağına kararlaştırılması sözleşmenin yabancılık unsuru içermesi halinde söz konusu olacağı yönündeki baskın görüştür. Yani malın veya hizmetin yabancı bir ülkeden geliyor olması veya yabancı para cinsinden ödeneceğinin kararlaştırılması sözleşmeye yabancılık unsuru katmaktadır. Doktrinde de hâkim görüş,

¹⁵² UCP 600 m.7/b: “bir amir banka akreditifi açtığı an itibariyle ibrazı karşılamakla dönülemez biçimde yükümlüdür.”

¹⁵³ Tekinalp, a.g.e., s.558

¹⁵⁴ Bu süre vesaik incele süresidir. Bu süre UCP 600 sayılı broşürde 14/b bendinde düzenlenmiştir. Buna göre; görevi çerçevesinde hareket eden bir görevli banka, varsa bir teyit bankası ve amir bankalardan her biri ibrazın uygunluğunu belirlemek için ibraz gününü izleyen azami beş banka iş gününe(banking day) sahip olacaktır. İbraz tarihinde veya ertesinde herhangi bir vade tarihinin veya ibraz için son günün gelmiş olması bu süreyi kısaltmaz veya etkilemez.

¹⁵⁵ Ülkücü, a.g.e., s.222

¹⁵⁶ Yavuz, a.g.e., s.712

¹⁵⁷ Akın Ekici, (Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 sayılı yeknesak teamül ve uygulamaları ışığında) Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri, Silivri, Beta Yayın, 1994, s.73

akreditif işleminin olabilmesi için, satış sözleşmesinde, yabancı öge bulunmalıdır. Örneğin, yabancı ülkeden emtianın gelmesi ve yabancı para ile satış bedelinin ödenmesi yabancı öge unsurunu sağlamaktadır.¹⁵⁸ Ancak satış akdinin taraflarının tabiiyetlerinin önemi yoktur yani akreditifli ödemeye, mal ya da hizmetin yabancı ülkeden gelmesi ya da yabancı ülkeye para transferinin bulunması gibi hallerde başvurulabilecektir.¹⁵⁹Yabancılık unsuru taşıyan her sözleşmede illa akreditifli ödemeye başvurulması gibi bir zorunluluk yoktur yukarıda sözünü ettiğimiz uluslar arası ödeme türlerinden biri ile de ödeme yapılabilir. Tarafların ödeme şekli olarak akreditifli ödemeyi seçmeleri halinde, bu seçimlerinin ülkenin dış ticaret rejimi ile uyumlu olması gerekmektedir. Dış ticaret rejimine göre takas, kliring (clearing)¹⁶⁰ veya mal karşılığı gibi yöntemlerle mal alınması zaruri olan bir hususta akreditifle ödeme kaydı konulmayacaktır.¹⁶¹ Amir ile lehtar arasında imzalanan satış sözleşmesinin akreditiften bağımsız olduğunu bir kez daha belirtmekte fayda vardır. Asıl olan, taraflar arasında geçerli bir sözleşmenin kurulmuş olması ve bu sözleşmeden doğan semenin akreditif yolu ile ödeneceği hususunda bir anlaşmanın yapılmasıdır. Bu konu temel sözleşmeye bir şart olarak konulabileceği gibi, temel sözleşmeden bağımsız bir anlaşma olarak da kararlaştırılabilir. Bu durumda amirin akreditif açtırma yükümü asli bir edim olarak kabul edilmektedir.¹⁶²Temel ilişkinin tarafları aralarındaki sözleşmenin geçerliliğini alıcının (ithalatçının) akreditif açtırması yönündeki bir şarta bağlamaları mümkündür. Bu halde temel ilişkinin taraflar arasında hukuken bir sonuç doğurabilmesi için Borçlar kanunda düzenlenen “şarta” ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir. (EBK m.149 vd; TBK m.170) Şart taliki (geciktirici) ya da infisahi (bozucu) olabilir.¹⁶³

Bir hukuki işlemin hüküm ve sonuçlarını doğurması, gerçekleşmesi şüpheli bir olaya bırakılmışsa, o hukuk, işlem geciktirici şarta bağlanmıştır. Şüpheli olay gerçekleştiği zaman hukuki sonuçta ortaya çıkacaktır.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Aydos, **a.g.e.**, s.78

¹⁵⁹ Göger **a.g.e.**, s.62, Aynı yönde görüş için bkz. Ekici, **Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, s.73

¹⁶⁰ Bkz. Tekinalp, **a.g.e.** s.659, “Kliring, aynı cinsten ve muaccel olan borçların takasını öngören üç köşeli bir sözleşmedir. Bu ilişkiye en az üç kişi katılır, kliring cari hesaba benzemektedir ancak taraf sayısı kliringi cari hesaptan ayırmaktadır.”

¹⁶¹ Ekici, **a.g.e.**, **Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, s.73

¹⁶² Doğan, **a.g.e.**, s.82

¹⁶³ **a.g.e.**, s.84-85

¹⁶⁴ Hatemi, Gökyayla, **a.g.e.**, s.341

Mevcut bir işlemin hüküm ve sonuçlarını doğurmasına değil, kurulmuş olan ya da hüküm ve sonuçlarını doğurmakta olan bir sözleşmenin hukuki etkisini sona erdirmesinin şüpheli bir vakiya bağlanması gibi hallerde bozucu şarttan söz edilir.(Bkz. TBK m.173/1).¹⁶⁵

Temel ilişkide satıcı (ihracatçı) ile alıcı (ithalatçı) arasında ödemenin akreditif ile yapılacağına ilişkin yapılmış açık bir anlaşma olmayabilir. Örneğin, “bedel belgelerin ve konişmentonun ibrazı halinde ödenecektir.” gibi.¹⁶⁶ Ancak bunun şartın geçerliliğine bir etkisi olmamaktadır. Akreditif işlemindeki temel ilişki akreditif işlemi dışındadır. Bu ilişkiye temel ilişki denildiği gibi bedel (valuta) ilişkisi de denmektedir.¹⁶⁷ Türk literatürün de buna “bedel” ilişkisi denmektedir. Bu bedel ilişkisini, akreditif şartını içeren bir eser, satış, hizmet ya da benzeri sözleşmeler oluşturur. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere taraflar akreditifli ödemeyi açıkça veya örtülü olarak kararlaştırabilirler. Yani, bir borçlar hukuku sözleşmesinde, akreditifli ödeme şekli sözleşmenin bir klozu olarak ya da esaslı şartlarından biri olarak yer alabilmektedir.¹⁶⁸ Biz bu ilişkide temel ilişki ile bağlantılı bir şekilde tarafların hak ve borçlarını inceleyeceğiz ve bu incelemeyi satış akdini esas almak suretiyle gerçekleştireceğiz. Şimdi sözleşmede yer alan akreditif şartının içeriğini tespit edelim.

(a) Akreditif Şartının Muhtevası

Sözleşmede akreditifin belirli bir tarihe kadar itibarı haiz bir bankada açılmasının kararlaştırılmış olması ya da belli bir tarih verilmemekle birlikte akreditifli ödemenin yapılacağına ilişkin bir hükmün sözleşmeye yazılmasına akreditif şartı veya akreditif klozu denmektedir.¹⁶⁹ Akreditifli ödeme yapılması genellikle milletler arası ticarete öngörülen bir üslup olup, akreditif şartı da bu tür sözleşmelerde kararlaştırılır.¹⁷⁰ Fakat şunu belirtelim ki, akreditifli ödemenin yapılmasının kararlaştırılabilmesi için sözleşmeye taraf olanlarda yabancılik unsuru aranmamaktadır. Şimdi akreditif şartının (klozunun/ kaydı) anlamını kısaca açıklayalım. Gerek doktrinde gerekse tatbikatta taraflar arasındaki ödemenin akreditif açılması yoluyla ödenmesi yönündeki anlaşmaya“ akreditif klozu” denmektedir. Alıcı ile satıcı arasında bu tarz bir ödeme kaydına yer verilmesi bir ödeme anlaşması olarak nitelendirilmektedir. Ancak, bu tarz bir klozun bulunması bir geçerlilik şartı olmayıp ödemenin akreditif yolu ile yapılacağı temel ilişki olarak ifade ettiğimiz satış sözleşmesinin

¹⁶⁵ a.g.e.,s.341

¹⁶⁶ Tekinalp,a.g.e.,s.578

¹⁶⁷ a.g.e., s.603

¹⁶⁸ Kaya,a.g.e.,s.34

¹⁶⁹ Tekinalp, a.g.e.,s. 578

¹⁷⁰ Erdoğan,a.g.e., s.65

yorumundan da anlaşılması mümkündür.¹⁷¹Yani akreditif şartı zımni olarak hatta taraflar arasında süreklilik kazanmış ticari ilişkiye duyulan güven ile de kararlaştırılabilmektedir.¹⁷² Elbette bu konuda sözleşmenin yorumlanması, akdin yorumuna ilişkin prensiplere göre yapılacaktır. O halde, bir sözleşmenin yorumlanması, sözleşmede değişik yapılması ya da tamamlanması gibi durumlar o sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkan durumlardır. Bu konularda taraflar anlaşmaya varmışlarsa zaten bir mesele yoktur yani akreditif şartı ile aslında asıl sözleşmeye ek olarak taraflar haklarını ve borçlarını kararlaştırmaktadırlar ve bu kararlaştırdıkları hükümler temel sözleşmeden kaynaklanan bir kural haline gelmektedir.¹⁷³ Fakat sorun, tarafların aralarındaki sözleşmenin yorumlanmasında anlaşamadıkları hallerde boy göstermektedir. Burada da meseleyi karara bağlama görevi hâkime ait olacaktır.¹⁷⁴Akreditifle ödeme şartının yukarıda da bahsettiğimiz üzere sözleşmenin esaslı noktasından biri olması sebebiyle sözleşmenin yorumu önemlidir. Akreditifin nasıl ve hangi koşullarda açılacağı gibi hususlar her zaman temel sözleşmedeki akreditif şartından çıkarılamayabilir yani satıcı, alıcı tarafından akreditif açılmış olsa bile kendi borcunu geç ya da yetersiz olarak yerine getirebilir ya da akreditifi tamamen reddedebilir. İşte bu gibi açık olmayan akreditif şartının yorumunda, ilk olarak sözleşmenin muhtevası yorumlanacaktır.¹⁷⁵ Şayet sözleşmenin yorumlanması ile de akreditif şartı açıkça tespit edilemezse sözleşmede boşluk var demektir ve bu boşluğun doldurulması gerekir. Yani sözleşmede akreditifle ödeme yapılacağına ilişkin bir kloz hiç yoksa ve bu konuda taraflar anlaşmamışlarsa bu takdirde sözleşmenin tamamlanması söz konusu olacaktır.¹⁷⁶Temel sözleşmede açıkça akreditifle ödeme yapılacaktır şeklinde bir kloz olmayıp, “X bankasında dokümanlar(belgeler) karşılığı ödeme”, “konşimento karşılığında akreditif”, “ödeme akreditifle X bankasına yükleme senetleri karşılığında yapılacaktır” gibi ifadelerin kullanılması ile kast edilenin ödemenin akreditif yolu ile yapılacağı şeklinde anlaşılması genel olarak kabul edilmektedir.¹⁷⁷Sözleşmenin tamamlanması gibi bir durumda hâkim öncelikle sözleşmedeki boşluğu doldurmak için o konuda kanunda öngörülen yedek hukuk kuralı bulunup bulunmadığını araştıracaktır. Bilindiği üzere akreditife ilişkin herhangi bir kural milli kanunlarımızda yer almamaktadır. Bunun bir nedeni olarak da Milletler arası Ticaret Odasının

¹⁷¹ Kaya, a.g.e., s.35

¹⁷² Erdoğan,a.g.e.,s.66

¹⁷³ a.g.e.,s.66

¹⁷⁴ Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, cilt1,10.b**, Vedat: İstanbul,2012, s.193

¹⁷⁵ Erdoğan,a.g.e.,s.67

¹⁷⁶ Öz, a.g.e.,s.194

¹⁷⁷ Kaya,a.g.e., s.35

akreditiflerle ilgili olarak çıkarmış oldukları düzenlemeler gösterilebilmektedir.¹⁷⁸Türk Hukukunda akreditif yasalarla düzenlenmemiştir. Ticaret ve Borçlar kanununda dahi akreditifli ödemeye ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen T.P.K.K hakkındaki 32 sayılı karar ve bu karara bağlı çıkarılan tebliğ ve yönetmeliklerde akreditife ilişkin düzenlemeler vardır.¹⁷⁹ Akreditif işlemine katılanların Yeknesak Kurallara atıf yapmaları halinde tarafların milli hukukları değil, öncelikli olarak bu kurallar uygulama alanı bulacaklardır. Şayet sözleşmenin yorumuyla akreditif şartları açıkça yine tespit edilemiyorsa bu durumda her ne kadar Milletler arası Yeknesak kurallar, asli olarak akreditif üzerine uygulanıp, temeldeki sözleşmeye (satış ya da eser vb.) uygulanmazsa da Yeknesak Kurallardan, akreditif şartlarının gerek tamamlanması gerekse yorumlanması için faydanılacaktır.¹⁸⁰ Yani, tarafların temel sözleşmede akreditifle ödeme klozu koyup yeknesak kuralların uygulanacağına ilişkin atıf yapmaları durumunda Yeknesak kurallar sözleşme hükmüne dönüşecektir. Akreditife katılanlar arasında ihtilaf çıkması halinde, Yeknesak kurallar milli kanunlar açısından değerlendirilecek, fakat ticari ilişkilerde milli kanunların Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu genelde tamamlayıcı ve yorumlayıcı hükümler taşımaları ayrıca sözleşme serbestisi nedeniyle Milletler arası Yeknesak kuralların öncelikle uygulanacağı belirtilmiştir.¹⁸¹ Yani temel ilişkide yer alan akreditif klotundan akreditifin nasıl ve hangi şartlarla açıldığının tam olarak anlaşılamadığı veya tarafların akreditif şartındaki bir düzenleme ile ilgili olarak ihtilafa düşmeleri durumunda, bu ihtilaf yukarıda da söz ettiğimiz gibi yorum yolu ile giderilecektir. O halde akreditif klotunun aydınlatılmasında ilk olarak sözleşmenin sair (başka, öteki) hükümleri göz önüne alınacaktır. Buna rağmen akreditif klotunun içeriğinin tam olarak anlaşılabilmesi hala devam ediyorsa bu boşluk Akreditife ilişkin Yeknesak kurallarla doldurulacaktır.¹⁸² Kısaca, temel sözleşmede akreditif şartlarına ilişkin açık bir düzenlemenin olmaması ya da düzenlenmiş olan şartların anlaşılabilir olması, yapılan düzenlemede tarafların ihtilafa düşmüş olması hallerinde yorum yolu ile konunun aydınlatılması gerekecektir. Bu durumda ilk olarak sözleşmedeki sair hükümler göz önüne alınacak fakat tarafların yine anlaşamamaları halinde Yeknesak Kurallar ile sözleşmede yer alan boşluk doldurulacaktır.¹⁸³ Akreditif şartının (klotu) temel ilişkiye bir takım etkileri söz konusudur. Her iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde kural olarak, aksine bir adet veya

¹⁷⁸ Reisoğlu, a.g.e., s.28

¹⁷⁹ a.g.e.,s.29

¹⁸⁰ Erdoğan,a.g.e.,s.67

¹⁸¹ Reisoğlu,a.g.e., s.28

¹⁸² Kaya,a.g.e., s.36

¹⁸³ Bozkurt, a.g.e. s.96

sözleşme hükmü yoksa, taraflar borçlarını karşılıklı olarak ve aynı zamanda ifa ederler¹⁸⁴.(EBK m.182, TBK m. 207).

“sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça veya aksine bir adet bulunmadıkça, satıcı ve alıcı borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlüdürler.”

Fakat akreditif şartının mevcut olduğu uluslar arası satış sözleşmelerinde, karşılıklı borçların ifa yerlerinin farklı olması nedeniyle ifanın aynı anda yapılması çoğunlukla imkânsız bulunmaktadır. Bu nedenle taraflardan biri ifayı daha önceden yapmaktadır.¹⁸⁵ Alıcının akreditif açtırma borcu bu niteliktedir. Yani amir önceden ödeme yükümlüsü değilse de önceden akreditifi açtırmakla yükümlüdür.¹⁸⁶ Dolayısıyla alıcı, temel ilişki gereği aynı zamanda asıl borcu olan akreditifi (ki akreditifin temel ilişkiye bir kloz olarak konmuş olması halinde asıl borç olarak kabul edildiği görülmektedir), akreditif şartlarına uygun olarak açtırdıktan sonra, satıcı (lehdardan) satım konusu malların gönderilmesini talep edebilecektir. O halde akreditifle ödemenin kloz olarak temel sözleşmeye bir hüküm olarak yazılması halinde satıcı alıcının akreditifi açtırmaması halinde malları göndermekten imtina edebileceğini veya alıcının malların gönderilmesine ilişkin talebini reddedebileceğini unutmamalıdır.¹⁸⁷

Önceden ifanın lehdar açısından anlamı, akreditifin açılması ile bedelin talep edilebilmesi şeklinde algılanmamalıdır. Akreditif şartı ve akreditifin açılmış olması, akreditif amirine satıcının temel ilişkiden doğan alacağını akreditif dışında talep etmesi halinde akreditifteki şartlara göre ödeme def’i ileri sürme imkânı verir.¹⁸⁸ Yani, akreditif açıldıktan sonra satıcı malları alıcıya yollamış olsa bile, kendisi ancak belgelerini ibraz ederek alacağına kavuşabilecektir. Fakat satıcı, uygun belgeleri ibraz etmesine rağmen alacağını alamazsa bu durumda alacağının ödenmesi için alıcıya başvurabilecektir.¹⁸⁹ **Kaya**, “alacağın temini bakımından akreditifli ödemenin kararlaştırılmış olması halinde öncelikli olarak ödemede bu usulün takip edilmesini gerektiğini belirtmiştir. Akreditif kullanılmaksızın, bedelin direkt olarak temel ilişkiye göre alıcıdan talep edilmesi veya başkaca bir ödeme usulünün tercihi imkânı bulunmamaktadır.” Demiştir. Diğer bir hususta akreditifin açılmış olmasının temel ilişkiye uygulanacak hukuk bakımından bir etkisi olup olmadığı konusudur. Tarafların

¹⁸⁴ Kaya, **a.g.e.**, s.37, Aynı yönde görüş için bkz. Aydos, **a.g.e.**, s.79

¹⁸⁵ **a.g.e.**, s.37

¹⁸⁶ Aynı yönde görüş için bkz. Erdoğan, **a.g.e.**, s.66

¹⁸⁷ **a.g.e.**, s.37

¹⁸⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s.603

¹⁸⁹ Aynı yönde görüş için bkz. Tekinalp, **a.g.e.**, s.603, Reisoğlu, **a.g.e.**, s.166, Kaya, **a.g.e.**, s.39

ödemenin akreditif ile yapılacağı konusunda anlaşmış olması temel ilişki için öngörülen klasik ifa yerini de belirledikleri anlamına gelmemektedir yani akreditifin açılmış olmasının temel ilişkiye uygulanacak hukuka etkisi ile ilgili olarak; işlem kolaylığı sağlamak ve karışıklıkları önlemek bakımından, akreditif şartının akreditif amirinin hukukuna, buna karşın temel ilişkiden doğan diğer hak ve borçlarla ilgili olarak uygulanacak hukukun, milletlerarası hukukta yer alan bağlama kurallarına göre belirleneceği ifade edilmiştir¹⁹⁰. Belge karşılığı ödeme, ayrıca malların kararlaştırılan şartlara uygunluğunun alıcı veya bankası tarafından incelenmesi suretiyle belirlenmesi şartına bağlanamaz. Ödenmesi ertelenmiş bir akreditifin açılmış olması durumunda bir değişiklik yaratmaz yani alıcı, malların sözleşmedeki şartlara uygunluğu konusunda tereddüt ediyorsa bunun için gerekli belgeler arasına gözetim raporu denen ve malların sözleşmede kararlaştırılan nitelikte olduğunu tevsik eden bir belgenin yani, (gözetim raporu) ve bunun ibraz edilmesini istemelidir.¹⁹¹

Akreditifin açılmasında süre önemlidir, akreditif şartında kararlaştırılmış olan süre içinde alıcının akreditifi açtırması gerekmektedir. Akreditif süresinin ve aranacak belgelerin satış akdinde belirlenmesi ileride ihtilaf çıkmasını engelleyecektir.¹⁹² Eğer taraflar belirli bir vade öngörmemişlerse, EBK m.74, TBK m.90 uyarınca borcun hemen ifa edilmesi gerekir.¹⁹³

Akreditif şartının varlığı durumunda alıcının akreditifi açtırmak için bankaya başvurması gerekmektedir. Mal bedeli bankaya yatırılacağı gibi, bankadan kredi olarak da sağlayabilir. Bu durumda akreditif küşat mektubunda yer alan belgelerin ibrazı koşulu ile malın bedelinin ödeneceğine ilişkin bir talimatı içeren mektubu bankaya verir. Buna akreditifin açılması veya bankanın akreditifi açması denmektedir.¹⁹⁴ Alıcı akreditifi açma koşulunu yerine getirmediği takdirde temerrüde düşmüş olur çünkü semenin ödenmesi koşulu akreditifin açılması hususuna bağlanmıştır. Akreditif açma şartının yerine getirilmemesi sözleşmenin ihlali anlamına gelmektedir.¹⁹⁵ Sadece akreditifi açmakla, alıcının satıcıya olan borcu sona ermemektedir. Bu konuda **Kaya**, akreditifin açılmasının ifa anlamına gelmediğini belirtmiştir. Temel ilişkiye dayalı olarak akreditifin açılması ve alıcı tarafından satış akdi gereğince bedelin bankada depo edilmesi TBK m.133 (EBK m.114)'e göre borç ilişkisini sona erdiren bir işlem değildir. Satıcının uygun vesaik ibrazında bulunması ve bunun banka tarafından kabul edilmesi üzerine kendisine satış sözleşmesinin konusu emtianın bedeli ödenecektir ve

¹⁹⁰ Kaya,a.g.e., s.41

¹⁹¹ Kaya, a.g.e., s.38

¹⁹² Reisoğlu, a.g.e.,s.166

¹⁹³ Özel, a.g.e., s.29

¹⁹⁴ Tekinalp,a.g.e., s.578

¹⁹⁵ a.g.e., s.579

ancak bu durumda alıcının borcu sona erecektir.¹⁹⁶O halde alıcı açısından akreditifin açılması ve nihai ödemenin yapılması asli borçlarını oluşturmaktadır. Alıcı taraf akreditif klozuyla birlikte ödeme türü olarak belgeli akreditifi seçtiğini ve bunun için bir bankayı akreditif küşat mektubunda yazılı şartlar doğrultusunda akreditif açma konusunda görevlendirmektedir.¹⁹⁷

Akreditif konusunda bir konu daha önemlidir o da, satış sözleşmesinde yer alan akreditif türünün açık olarak verilmemesi durumudur. Bu durumda UCP 600 sayılı Akreditif hakkında Yeknesak Kuralların m.7/b bendinde akreditifin dönülemez nitelikte olduğu belirlenmiştir. 25.12.1963 tarihli 11590 sayılı R.G.17 sayılı karar Tebliğ II No:2 m.10 ve 15'e göre de akreditifler dönülemez nitelikte olmalıdır. **Göger**'e göre bu halde yeknesak kuralların uygulanması kararlaştırılmış olsa bile TBK m.26 ve 27.'ye dayanarak T.P.K.K. mevzuatı uygulanmaktadır. Böylelikle T.P.K.K. mevzuatı ile YTU kuralları arasında uyum sağlanmıştır.¹⁹⁸Bu husus 1993 revizyonu ile 500 sayılı YTU' da açıklığa kavuşturulmuştur. Daha evvelki Yeknesak Kurallar ile T.P.K.K. hakkındaki kanun birbirine uymuyordu yani kesinlik olmadığı hallerde akreditifin dönülebilir mi dönülemez nitelikte mi olduğu sorunu vardı. T.P.K.K. kanununda akreditif dönülemez nitelikte olmalı idi. Bir görüşe göre, alıcı tarafından akreditif dönülemez nitelikte açılmalı idi çünkü aksi halde satıcının ifadan kaçınabileceği sorunu gündeme gelecekti.¹⁹⁹Dolayısıyla, akreditif şartından, akreditifin dönülebilir ya da dönülemez olduğunun tam olarak anlaşılabilmesi halinde Yeknesak Kuralların ilgili hükmü sözleşmeye kıyasen uygulanacak ve akreditifin “dönülemez” olduğuna hükmedilecektir. UCP 500'de tanımı net olmayan ve yoruma açık olan konular 3. Maddede toplanarak sadeleştirilmiştir ve dönülebilir (revocable) akreditifler UCP kuralları dışında bırakılmıştır. Bu nedenle bir akreditifin dönülemez olduğu belirtilmemiş olsa bile o akreditifin dönülemez bir akreditif olarak kabul edileceğini belirtelim.²⁰⁰ O halde bu tür yoruma ilişkin çelişkilerden kurtulmak için akreditif bankasına verilen talimatta ve taraflar arasındaki temel sözleşmede tarafların arzularının tam ve açık olarak yazılması önemlidir. Özellikle de temel ilişkide akreditif ve akreditif şartlarının açıkça belirtilmesi gerekir. Bu nedenle tarafların akreditifin dönülebilir olup olmadığı, bankanın ödeme bankası olup olmadığı, ibrazı istenen belgelerin neler olduğu ve akreditifin açılış tarihi ile vade tarihini

¹⁹⁶ Özel,a.g.e., s.30

¹⁹⁷ Tekinalp,a.g.e., s.578

¹⁹⁸ a.g.e.,s.74

¹⁹⁹ Göğer,a.g.e., s.63

²⁰⁰ Nuray Ekşi, “Nihayet Durukanoğlu, Akreditife İlişkin Güncel Gelişmeler ve Akreditifle İlgili ICC Tarafından Yapılan Son Düzenlemeler”, **Legal Hukuk Dergisi**, S.82(Ekim 2009),s.3115

belirlemesi son derece önemlidir.²⁰¹ Şekil açısından baktığımız zaman, akreditif bir kıymetli evrak olmadığı için ve şekle bağlı olmaması sebebiyle, temel ilişkide veya ayrı olarak ödemenin akreditifle yapılacağı ve akreditif şartının açıkça tespit edilmiş olması durumunda da bizzat akreditif kelimesinin kullanılması şart değildir.²⁰² Satış akdinde akreditifle ödemenin satıcı açısından doğurduğu bazı sonuçlar vardır. Bunlardan ilki,

Satıcı akreditifle ödemede ifa yerini tutan edime rıza göstermektedir. İkincisi, malı temsil eden belgeleri bankaya vermek alıcı yerine satıcıya aittir. Satıcı malı temsil eden konişmentoyu alıcıya ciro ve teslim etmemektedir. Satıcı belgeleri bankaya ciro ve teslim etmek suretiyle borcundan kurtulmaktadır. Son olarak, satıcı günlük (vadeli) işlem yapmak zorunda kalmaktadır.²⁰³ Şimdi belirlediğimiz bu hususları detaylı olarak inceleyelim. Öncelikle akreditif şartının hukuki niteliğinin tespit edilmesi taraflar arasındaki ilişkinin anlaşılması bakımından önemlidir.

(b) Akreditif Şartının Hukuki Niteliği

Şartın hukuki niteliği konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Kaya, şartın hukuki niteliğinin sözleşme olduğunu ifade etmiştir. Temel ilişkide bulunan ve karşılıklı hak ve borçlar yükleyen bir sözleşme hükmü niteliğinde olan akreditif şartı ile taraflar, satış sözleşmesindeki bedelin ifa borcunun, belirli bir şekilde ve üçüncü şahıs (banka) tarafından yerine getirilmesi konusunda asli ifa tarzı olarak anlaşmaktadırlar. Erdoğan, akreditif şartı gereği, satış sözleşmesinin ifası için alıcının akreditif açtırması gerekmektedir ve söz konusu bu edimin asli yükümlülük veya bir ön edim olup olmadığı konusu tartışılabilir demiştir. Ayrıca akreditif şartının ifa uğruna edim ya da takas konusu olup olmadığı hususlarının da düşünülebileceğini ifade etmiştir. Şimdi akreditif şartının hukuki niteliği hakkındaki doktrinde sayılan bu farklı görüşleri kısaca açıklayalım.

(i) Akreditifin Açılması Akdi Asli Edimdir

Temel sözleşmede yer alan akreditif şartı, diğer asli edimlerle birlikte bir asli edimdir. Akreditifin asli edim oluşunu sözleşmede yer alan akreditif şartı sağlamaktadır. Bu nedenle, akreditif ile ödeme yapmak için konulan akreditif şartı, sözleşme ile kararlaştırılmış olması bakımından bir akdi asli edimdir. Bu durumda asli edimlerden sadece biri hiç ya da gereği gibi ifa edilmezse, sözleşmenin tamamı için temerrüt hasıl olur. Dolayısıyla asli edimlerden

²⁰¹ Erdoğan, a.g.e., s.67

²⁰² a.g.e., s.68

²⁰³ Göğür, a.g.e., s.65

biri olan akreditifin geç açılması veya hiç açılmaması, temeldeki sözleşmenin de temerrüdünü sonucunu doğuracak ve alıcı akreditif olmaksızın satış sözleşmesinin ifa edilmesini talep edemeyecektir. Ancak akreditifin amacının ödeme yapmak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, akreditif açtırma borçlusu (alıcının) ödeyeceği para borcunu alacaklısı(satıcıya) bir külfet getirmeksizin başka şekillerde örneğin nakit olarak öderse salt akreditifin açılmamış olması temerrüt sonucunu doğurmayacaktır.²⁰⁴

(ii) Akreditifin Akdi Ön Edim Olarak Açılması

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, satış sözleşmelerinde taraflar aksini kararlaştırmamışlarsa veya aksine bir adet yoksa TBK m.207/II, (EBK m.182/II), gereğince taraflar edimlerini aynı anda karşılıklı olarak ifa etmekle yükümlüdürler. Fakat milletler arası ticarete alıcı ve satıcının farklı ülkelerde bulunması bu durumu zorlaştırmaktadır. Bu halde taraflardan birinin edimini önce yerine getirmesi söz konusudur. Bu durumda diğer taraf için sıkıntı oluşturacaktır. Yani satıcı, sattığı malı gönderdikten sonra satış bedelini alacak veya alıcı satış parasını ödedikten sonra malların teslimi kendisine yapılacaktır. Akreditifin alıcı tarafından açılmış olması ile satış sözleşmesi aynı anda ifa edilmiş olmamaktadır. O halde alıcı akreditifi açtırdığı zaman bu satıcıya bildirilir satıcı bunun sonucunda kararlaştırılan belgeleri bankaya ibraz eder ve bunun sonucunda alacağına kavuşur. Alıcı ile satıcı arasında yapılan temeldeki satış sözleşmesine bir akreditif şartı konulması halinde alıcıya edimini önce ifa etme yükümlülüğü düşer ki bu da akreditifi açtırmaktır.²⁰⁵ Bu sebeple alıcı tarafından akreditif açma borcu bir ön edim olarak açıklanmaktadır. Çünkü satıcının satış sözleşmesine konu emtiayı gönderebilmesi için öncelikle sözleşmede kararlaştırılan akreditifin açılması gerekir. Alıcının akreditifi açmaması halinde, satıcı ileride inceleyeceğimiz alıcının temerrüdü hükümlerine göre sözleşmeyi feshedebilir. Genellikle alıcı, ön edim borçlusu olmaktadır. Fakat satıcı esaslı olarak ödeme güçlüğüne düşerse, TBK m.98, EBK m.82) 'ye göre alıcı da kendi borcunu yerine getirmekten kaçınabilir.

“karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede, taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ve özellikle iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması sebebiyle diğer tarafın hakkı tehlikeye düşerse bu taraf, karşı edimin ifası güvence altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifasından kaçınabilir.”

²⁰⁴ Erdoğan, a.g.e., s.68

²⁰⁵ a.g.e., s.69

Satıcı tarafından belgelerin bankaya ibraz edilmesi halinde banka sadece şeklen inceleme yapar yani banka, satılanın sözleşmeye uygun olup olmadığını incelemeyiz.²⁰⁶ Akreditifin açılması, bir ön edim yükümlülüğü olarak açıklandığından dolayı, satıcı tarafından malın teslim edilmemesi halinde, satıcının temerrüdü söz konusu olmayacaktır²⁰⁷.

(iii) Akreditif Açılmasının İfa Uğruna Edim Olması

Akreditifin açılması ödeme yerine geçmemektedir. Çünkü akreditifin açılması ifa yerine edim değil ifa uğruna edimdir.²⁰⁸ O halde konuyu daha iyi anlayabilmek için bu konuları daha detaylı inceleyelim.

Kural olarak, borçlu neyi borçlanmış ise, onu ifa etmek zorundadır. Bu prensibe ifanın edime uygun olması prensibi denir. Bu prensip, taraflardan birinin edimden başka bir şeyi ifa konusu yapmasına engel olur. Ancak tarafların anlaşarak borçlanılan edimden başka bir şeyle ifanın gerçekleşmesini kabul etmelerine bir engel görülmemektedir. Tarafların anlaşarak borçlanılan edimden başka bir şeyle ifanın gerçekleşeceği konusunda anlaşmaları halinde borç sona erer ve buna “ifa yerini tutan eda” denir. İfaya yönelik edada (asıl edimi hedef tutan bir şeyle ifa, ifa uğruna edim) borcun sona ermesi verilen şeyin paraya çevrilmesi suretiyle alacaklının elde ettiği para ile tatmin edildiği oranda gerçekleşir. Yani ifaya yönelik edada borç ileride o şey paraya çevrilince, elde edilen para nispetinde sona erer.²⁰⁹ Yani akreditifle ödemede banka satıcıya satış bedelini tam olarak ödeyemediği takdirde satıcı alıcıya aradaki fark için ödeme yapması konusunda hak ileri sürebilecektir. Şu halde tarafların sözleşmede akreditif açılmasını ifa yerine edim olarak kararlaştırmaları durumunda ve herhangi bir sebeple satıcının akreditif alacağını elde edememesi halinde, artık alıcıya asıl ilişkiden dolayı müracaat edemez.²¹⁰ Şu halde, akreditifin ifa uğruna edim olarak açılması halinde, asli satış bedelinin ödenmesi için alıcıya karşı olan ödeme talibi korunmuş olur. Bu borç ifa yerini tutan edim olarak kabul edildiğinde, bankanın soyut borç taahhüdü bulunmaktadır. **Erdoğan**, İfa yerini tutan edimin yapılmaması yani bankanın akreditif bedelini satıcıya ödememesi halinde, Common Law’a göre alıcının semeni ödeme borcu canlanacaktır.²¹¹ Akreditif, bu bakımdan satış bedelinin talebini temin etmektedir. O halde satıcının alıcıya karşı sahip olduğu semeni

²⁰⁶ Aynı yönde görüş için Bkz. Sevgi Bozkurt, **Akreditifin Uygulanması**, Ankara: Seçkin, 2006, s.95

²⁰⁷ **a.g.e.**, s.70

²⁰⁸ **a.g.e.**, s.70

²⁰⁹ Öz, **a.g.e.**, s.279-280

²¹⁰ Erdoğan, **a.g.e.**, s.70

²¹¹ Ekici, Akreditifin **Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, **a.g.e.**, s.74, Göğer, **a.g.e.**, s.65

talep hakkı sona ermeyecektir.²¹² Bizce de akreditifin ifa uğruna edim olarak kararlaştırılması ileride çıkacak ödeme sıkıntılarının satıcıyı etkilememesi açısından bir güvence oluşturacaktır. Şunu tekrar hatırlatalım ki, temel sözleşmede ödemenin akreditifli ödeme olarak kararlaştırılması halinde, satıcı alıcıdan doğrudan ödeme yapması talebinde bulunamayacaktır. Bu tarz bir talep karşısında alıcının satıcıya karşı ‹ödeme talebinizi reddediyorum çünkü ödemenin akreditifle yapılacağına ilişkin aramızda anlaşma hükmü mevcuttur› demesi gerekir. Fakat alıcının banka ile akreditif sözleşmesi yaparak akreditif tutarını bankaya yatırmış olması, satış bedelinin ödendiği sonucunu doğurmaz çünkü ödeme belirli sebeplerle yapılamayabilir. Bu duruma birkaç örnek vermek gerekirse; belgelerin eksik olması, düzenli olmamaları, akreditiften dönülmesi gibi haller verilebilir ya da alıcı ödeme gücüne düşmüş olabilir, iflas etmiş olabilir ve bu sebeplerden ötürü satıcı alacağına kavuşamayabilir işte bu gibi nedenlerle satış bedelini alamayan alacaklı satıcının temel ilişkiye dayanarak satış bedelini talep edebilme hakkı vardır. Bu gibi durumlarda satıcı doğrudan doğruya alıcıya başvuracaktır.²¹³

(iv) Akreditifin Açılmasının Takası Engellemesi

Akreditifin niteliği gereği, Banka akreditif açmakla veya teyit etmekle, kesin olarak akreditife yabancı alacaklarla akreditif alacaklısının, akreditif alacağını takas etmek hakkından feragat etmiş sayılmaktadır. Kısacası, akreditif alacağı takas harici bir alacaktır yani bankanın akreditif alacaklısına karşı başka bir ilişkiden dolayı borçlu olması halinde bu alacak ile akreditif alacağı takas edilemez. Bunun sebebi, akreditif tutarı bankanın borcunu teşkil etmemekte bilakis alıcının yani akreditif açtırmanın borcunu oluşturmaktadır.²¹⁴ O halde takasın şartlarına şöyle bir bakarak konuyu daha iyi anlayabiliriz. Takas hakkının varlığı için üçü olumlu biri olumsuz dört şart aranmaktadır.²¹⁵

4.a. Taraflar birbirinden alacaklı olmalıdır(karşılıklılık)

Bir kimsenin takas hakkına sahip olabilmesi için bu kimsenin karşı tarafa hem borçlu hem de ondan alacaklı olması gerekir.

4.b. Tarafların birbirinden olan alacaklarının konusu aynı türden (cinsten) olmalıdır.

Şunu belirtmek gerekirse, paradan başka misli şeyler içinde takas mümkündür.

²¹² Erdoğ an, a.g.e., s.71

²¹³ a.g.e., s.71

²¹⁴ a.g.e., s.72

²¹⁵ Öz, a.g.e., s.575-582

4.c. Takası yapmak isteyen alacağı ifası istenebilir, borcunda ifa edilebilir olmalıdır.

4.d. Takastan feragat etmiş olmamalıdır.

Akreditif açıldıktan sonra alıcı, satıcıya takas dermeyanında bulunamaz. Akreditifin süresinin geçmesinde satıcının(akreditif alacaklısının) kusuru bulunmuyorsa, takas yasağı devam edecektir. Ancak akreditif süresi içinde satıcı gerekli belgeleri ibraz etmemiş yada kendi kusuru ile akreditif süresini geçirmişse artık akreditif kullanılamaz olduğu için sözleşme hükmü olan akreditif şartı etkisiz hale getirilmiştir ve alıcı bu andan itibaren dilerse, satıcıya olan borcunu ondan olan alacağıyla yukarıda saydığımız diğer şartlarında mevcut olması kaydıyla takas edebilir.²¹⁶

Bilindiği üzere, TBK m.145'te bir kimsenin takas hakkından feragat edebileceği belirtilmiştir. Akreditifte de banka yukarıda belirttiğimiz üzere akreditife yabancı alacaklarla akreditif alacaklısının akreditif alacağını takas etme hakkından feragat etmiş bulunmaktadır.

(c) Tarafların Akreditif Şartına Bağlı Olarak Doğan Hak ve Borçları ve Bu Borca Aykırılığa Bağlanan Sonuçlar

1-Alıcının(amirin) Borçları ve Borca Aykırılığa Bağlanan Sonuçlar

a.Akreditifin Açılması Borcu

Akreditif ilişkisi her ne kadar temeldeki satış sözleşmesinden bağımsız olsa bile akreditifli ödeme şekli varlığını bu sözleşmeye dayandırmaktadır.²¹⁷ Akreditifin açılması borcu denilince, bu borç akreditifin, akreditif şartında öngörülen içerikte ve zamanda, belirli bir banka aracılığı ile yapılmasını ve akreditifin açıldığının satıcının ülkesindeki banka aracılığıyla akreditifin açıldığının bildirilmesi yükümlülüklerini içerir.²¹⁸ Biz akreditif ilişkisinin taraflarını incelemeyeceğiz ancak burada konunun daha iyi anlaşılması için satıcının ülkesinde bulunan ve muhabir banka olarak ifade edilen ve ilişkiye dördüncü bir taraf olarak eklenen muhabir bankanın görevini kısaca belirtelim. Muhabir banka, akreditif lehdarının ülkesinde bulunan bankadır. Bu bankaya, ödeyecek banka veya banka da denilmektedir. Muhabir banka, akreditifin açıldığını satıcıya bildirir daha sonra lehdarın kararlaştırılan belgeleri süresinde ibraz edip etmediği hakkında akreditif bankasına bilgi verir

²¹⁶ Erdoğan, a.g.e., s.72

²¹⁷ Ekici, **Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, a.g.e., s.73

²¹⁸ Kaya, a.g.e., s.42

ve lehdara ödeme yaptıktan sonrada almış olduğu belgeleri akreditif bankasına yollar.²¹⁹ Akreditif açma borcunda yukarıda saydığımız bu yükümlülüklerin süresinde ifa edilmemesi halinde alıcı sözleşme ile kendisine yüklenen asli edimini ifa etmemiş sayılacaktır. O halde, akreditif amiri akreditifi kararlaştırılan süre içerisinde açmakla yükümlüdür. Burada akreditifin zamanında açılmasında ölçü, akreditif bankası aracılığıyla ve öngörülen sürede bunun lehdara bildirilmesi şeklinde anlamak gerekir.²²⁰ Alıcı akreditifi ne zamana kadar açacağını ya akreditif şartından ya da sözleşmenin diğer hükümlerinden çıkaracaktır. Şayet temel ilişkide buna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemişse bu durumda TBK m.90²²¹(EBK m.74) uyarınca, sözleşmenin amaç ve ruhu göz önünde bulundurularak makul bir süre belirlenmesi gerekir. Burada **Kaya**, “akreditifin en geç satıcının malları gönderme imkânına haiz bulunduğu ve buna hakkı olduğu anda açılmış olması gerekir.” demiştir. Yani bu sürenin akreditifin hemen açılması şeklinde anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Fakat doktrinde farklı görüşler mevcuttur. **Göğer**, akreditifin açılması konusundaki sürenin sözleşmede gösterilmediği hallerde TBK m.90 uyarınca derhal akreditifin açılması gerektiğini belirtmiştir. **Özel**, tarafların akreditifin ne zaman açtırılacağı konusunda anlaşmadıkları zaman TBK m.90(EBK m.74) uyarınca borcun hemen ifa edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Uluslar arası bankacılıkta tarih saptama yerine iki genel ilke ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki açık olmayan ifadelerin kullanılması halinde, akreditifin mutlaka yükleme veya yollama tarihinden önce açılması gerektiğidir. İkinci ilke ise akreditifin açılmış olduğunun, satıcıya bildirilmesi ile yükleme veya yollama tarihi arasında işin niteliğine uygun bir süre bulunmasıdır. Bu sürenin tespiti, satış sözleşmesine konu ticarete kullanılan teamüle göre bulunmalıdır.²²²

Taraflar aralarında da bu süreyi belirleyebilirler bu takdirde sürenin sözleşmeyle belirlenmiş olması bu sözleşmenin kesin vadeli bir işlem olup olmadığı hakkında bazı tereddütler yaratmıştır. Bunun önemi, bilindiği gibi sözleşmede kesin vadenin olduğu hallerde amir bu süre içinde borcunu yerine getirmezse karşı taraf olan lehdara herhangi bir mehil vermeksizin sözleşmeyi derhal fesih imkânı verilmiştir. Akreditifin açılması ve belgelerin ibrazı için belirli bir süre öngörülmüşse ortada kesin vadeli bir işlem söz konusudur. Bu durumda TBK m.125 (EBK m.106.) maddesinde ön görülen mehil tayinine gerek kalmaksızın temerrüde ilişkin hükümlerden yararlanılabilecektir. Ayrıca, kesin vadeli olarak kabul edildiği için (TBK

²¹⁹ Yavuz, a.g.e., s.711

²²⁰ Kaya, a.g.e., s.42

²²¹ TBK m.90“ ifa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur.”

²²² Göğer, a.g.e., s.66

m.117/II, EBK m.101/II). Maddede düzenlenen ihtara da gerek kalmayacaktır.²²³ İfa zamanının bir borcun ifa edilebileceği yegâne zaman parçası olarak değil de, tarafların ifa için kesin olarak kararlaştırdıkları zamanı ifade etmektedir. Bu zaman geçtikten sonra da ifa mümkündür ancak taraflar ifanın kararlaştırılan zamanda yapılmasını hususunda anlaşmışlardır. İşte bu tarz borç işlemlere kesin vadeli işlemler denilmektedir. Bu işlemlerin özelliği, borçlunun yani akreditifi açmakla mükellef olan alacaklının bu süreyi kaçırmaması halinde, alacaklı(satıcının) hiçbir önel (mehil) vermeden TBK m.124 hükümlerine dayanabilmesidir.²²⁴ İleride temerrüdün sonuçları konusunda bu husus incelenecektir.

(i) Akreditifin Geç açılması ya da Hiç Açılmaması

Bilindiği gibi, akreditifli ödeme genellikle uluslar arası satış sözleşmelerinde ödeme yöntemi olarak seçilmektedir. Satış sözleşmeleri her iki tarafa da borç yükleyen sözleşmelerden biridir. Her iki tarafa da borç yükleyen sözleşmelerde, sözleşme, kanun, işin mahiyeti ve teamül taraflardan birinin borcunu önceden ifa etmesi yükümlülüğünü zorunlu kılmıyorsa, her iki taraf borcunu karşılıklı olarak ve aynı zamanda ifa edecektir.²²⁵ (TBK m.207/2, EBK m.182/2). Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere, karşılıklı borç yükleyen uluslar arası sözleşmelerde ifa yerlerinin farklı olmasından dolayı tarafların edimlerini aynı anda ifa etmeleri mümkün değildir. Bu durumda alıcı(yani akreditif amirinin), akreditif şartı ile belirlenen akreditif açtırma borcunu satıcı (lehdara) karşı önce ifa etmesi gerekir. Akreditif açma şartının yerine getirilmemesi, alıcı ile satıcı arasında sözleşmenin ihlalini oluşturur. Böyle bir ihlal kanunda ve sözleşmede ön görülen sonuçları doğurur.²²⁶Yukarıda da belirttiğimiz gibi alıcı (akreditif amirinin) iki asli borcu vardır. Biri semeni ödemek diğeri de satılanı teslim almaktır. Bu sebeple alıcının asli borçlarını yerine getirebilmesi, sözleşmede kararlaştırılan akreditifin açılması ile mümkün olur. Alıcı ile akreditif bankası arasında, alıcı ile satıcı arasında kararlaştırılan akreditif şartlarına uygun olan bir akreditif sözleşmesinin akdedilmiş olması yeterli değildir. Bu durumun aynı zamanda Akreditif Bankası ya da satıcının ülkesinde bulunan Muhabir Banka tarafından lehdara bildirilmesi de önemlidir. Açılmış olan bir akreditifin lehdara hiç ya da gereği gibi bildirilmemesinden akreditif açtıran

²²³ Bahtiyar, a.g.m., s.77

²²⁴ Öz, a.g.e., s.316

²²⁵ Bozkurt, a.g.e., s.98

²²⁶ Tekinalp, a.g.e., s.579

(amir) sorumlu olacaktır.²²⁷ Şimdi alıcı tarafından akreditifin açılmasında temerrüde düşülmesi durumunda satıcının haklarını inceleyelim.

(ii) Alıcının Temerrüdünde Satıcı (Lehdarın Hakları)

Taraflar arasında akreditifin açılacağı gün kesin olarak tespit edilmişse ve alıcı bu sürenin geçmiş olmasına rağmen akreditifi açmamışsa artık ihtara gerek kalmayacaktır. TBK m.117/II, EBK m.101/II. Alıcının temerrüde düşmesi halinde satıcı, hiçbir merasime gerek olmadan akdi feshedebilir. Ancak bu durumu alıcıya derhal haber vermelidir.²²⁸ (EBK m.211/II, TBK m.235). Bilindiği üzere alacaklı temerrüdünün bazı şartları vardır. Bunlar arasında, ifayı kabul etmeme eylemi veya hazırlık işlemlerini yapmama tutumu, hukuka ve sözleşmeye uygun sayılmamaktadır.²²⁹ TBK m.106'da muhik bir sebep olmaksızın borçlunun borcunu ifa edebilmesi için kendisi tarafından ki burada alıcının akreditif açtırması gerekmektedir, yapmaması ya da kaçınması halinde alıcı temerrüdü söz konusudur. Şunu belirtmek gerekirse, bilindiği üzere akreditifin ne zaman açılacağı sözleşme ile kararlaştırılmış olabileceği gibi kararlaştırılmamışta olabilir bu halde, alıcının temerrüde düşebilmesi için satıcı (lehdar) tarafından ihtar edilmesi gerekir. TBK m.117/1²³⁰, EBK m.101/1). İşte bu gibi bir durumda ihtarla birlikte alıcıya akreditifi açması için makul bir süre TBK m.123, EBK m.106/1 gereğince uygun bir süre verilmelidir. Alıcının akreditifi açtırma borcunu yerine getirmemesi, alıcının (amirin) kusuru dışında ona yüklenemeyen, hukuki veya fiili bir imkânsızlık sebebine de dayanabilir. Sözleşmenin kurulmasından sonra akreditif açılması borcunun ifa edilemeyecek hale gelmesi neticesine yol açan bu tür imkansızlık halleri ve bunlara bağlı sonuçlar genel hükümlere göre (TBK m.27, EBK m.20, ve TBK m.136, EBK m.117) çözümlenecektir. Bu gibi alıcının elinde olmayan imkânsızlık hallerine örnek olarak, mevzuat değişikliği sebebiyle döviz ile ödeme yapma imkânının kalmaması veya yetkili makamların akreditifin açılması konusunda izinlerinin olmaması gibi haller gösterilebilir.²³¹ Bu duruma örnek olarak, HGK önüne gelen bir olayı gösterebiliriz.²³² Hukuk Genel Kurulunun önüne gelen olayda, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), yabancı bir şirketle 50.000 ton buğday alımı konusunda sözleşme yapmıştır. Maliye Bakanlığı satın alınan buğdayın fiyatının çok pahalı olması vb. gibi hallerden dolayı döviz tahsis etmemiştir. Bu

²²⁷ Erdoğan, a.g.e., s.80

²²⁸ Özel, a.g.e., s.30

²²⁹ Hatemi, Gökyayla, a.g.e., s.240

²³⁰ TBK m.117/1 " Muaccel bir borcun borçlusu, alacaklının ihtarıyla temerrüde düşer."

²³¹ Kaya, a.g.e., s.46

²³² HGK T.18.04.1984, E.11/139, K.426, YKD, c.11, S.3, Mart 1985, s.320-330

durumda, TMO, üzerine düşen akreditif açma görevini yerine getirememiştir. Satıcı firma da borçlu temerrüdü hükümlerine dayanmış ve tazminat davası açmıştır. Davalı TMO, borcunu ifa edememesini Bakanlığın kendisine döviz tahsis etmemesi durumuna bağlamıştır. Döviz tahsis etme yetkisi bakanlığa aittir ve bu tahsisi yerine getirmediği için EBK m.117 anlamında kendisi açısından bir kusursuz ifa imkânsızlığının oluştuğunu ileri sürmüştür. Bunun üzerine dosya Yüksek Mahkemenin önüne gelmiştir. Mahkeme davalının imkânsızlık savunmasını yerinde görmemiştir... “Maliye Bakanlığının bu yetkisi sözleşmenin yapıldığı tarihte de vardı, ifa zamanında da mevcuttu... Davalının Türk mevzuatını ve özellikle Maliye Bakanlığı’nın döviz tahsis etme veya etmeme hususundaki yetkilerini herkesten iyi bilmesi ve basiretli, tedbirli bir tacir olarak davranması gerekirken, davalı TMO, Bakanlığın yetkisini kullanarak döviz tahsis etmeyebileceğini düşünmek ve sözleşmeye ona göre bir hüküm koydurmak durumundadır... Davalı TMO daha önceki sözleşmelerde olduğu gibi döviz tahsisini daha önceden yaptırabilir veya hiç olmazsa daha sonraki sözleşmelerde yaptığı gibi ithalatı yetkili merciin döviz tahsis şartına bağlayabilirdi.” Bu durumda amirin ifa imkânsızlığından sorumlu olmadığı hallerde borcundan TBK m.136 gereğince kurtulması gerekir. Bu konuda **Erdoğan** alıcının imkânsızlık nedeniyle sorumluluktan kurtulabilmesi için imkânsızlığa kendisinin sebep olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Alıcının kendisinden kaynaklanmayan sebeplerle akreditifi açamaması onu sadece akreditif açma sorumluluğundan kurtarır; buna karşın asıl ilişkideki edim borcu sona ermez. Alıcı, satış konusu bedeli akreditif açması elinde olmayan sebeplerle sona ermiş olduğu için nakit veya başka bir ödeme aracı ile ödemeyi işte bu noktada teklif edebilecektir. Bu durumda da alıcının satış bedelini başka ödeme yolları ile ödeyebilmesi satıcı (lehdar) açısından mümkün olmalıdır yani lehdarı herhangi bir zarar sokmamalıdır.²³³ İfa imkânsızlığı alacaklı(satıcının) kesinlikle ifayı elde edemeyeceği bütün durumlar olarak algılanmalıdır.²³⁴ Doktrin ve Yargıtay hukuk genel kurulu kusursuz imkânsızlığın varlığı için üç koşulun birlikte var olması gerektiğini belirlemiştir. Buna göre, TBK m.136 anlamında bir imkânsızlıktan söz edebilmek için “*imkânsızlığı doğuran olay veya durumun sonradan meydana gelmiş olması, bunun önceden tahmin edilemez ve önlenemez olması, bu imkânsızlığın doğumuna borçlunun kendi fiili(kusuru) ile sebebiyet vermemiş bulunması gerekmektedir*”²³⁵

Yukarıda incelediğimiz karar doğrultusunda alıcının ifa imkânsızlığına dayanabilmesi için yukarıda izah edilen üç koşulun varlığı aranmalıdır. İmkânsızlığın, alıcının kusuruna

²³³ Erdoğan,a.g.e.,s.80

²³⁴ Öz,a.g.e.,s.389

²³⁵ Kaya,a.g.e., s.47

dayandırılmayan hallerde satıcıya karşı tazmin mükellefiyeti olmayacaktır. Bu konuda kısaca ispat meselesine değinmekte yararlı olacaktır. Alacaklı (satıcının) borcun ifa edilmemesi yüzünden uğradığı zararı talep edebilmesi için, borçlunun borcun ifa edilmemesinden sorumlu olması gerekir. Bu konuda TBK m.112’de “ borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür.” Demektedir. Şu halde, borcun ifa edilememesinden dolayı borçlunun sorumlu olabilmesi için Borçlar Kanunumuz prensip olarak “ borçlunun kusursuzluğunu ispat edememesinin” olduğu durumları işaret etmiştir. Yani kanun, borçlunun kusuru bulunmasını aramış ancak kusurun varlığını da karine olarak kabul etmiştir. Borçlu yani akreditifle ödeme klotunun olduğu yerlerde alıcı (amir) bu maddede yer alan karineyi çürütmedikçe kusurlu sayılacak ve bu nedenle sorumlu olacaktır. Borçluyu kusursuzluğunu ispat ile yükümlü tutan hüküm emredici değildir. Yani taraflar ispat yükünü değiştirmek suretiyle alacaklının yani akreditif ilişkisinde satıcının borçlunun kusurunu ispat edememesi halinde tazminat isteyemeyeceği de sözleşme ile kararlaştırılabilir.²³⁶ Fakat akreditifin açılmasındaki imkânsızlığın akreditif amirinden kaynaklandığı yerlerde örneğin alıcının akreditif açacak bankasının bulunmaması gibi bir durumda, açılmama sonucunda borçlu amirin kusurunun olduğu hallerde ifa imkânsızlığı hükümlerine dayanılamayacaktır.²³⁷ Ancak, şunu belirtmeliyiz ki, akreditif amiri alıcının sözleşmenin yapıldığı sırada hukuki engelleri biliyor olması ya da bilebilecek durumda olması gibi durumlarda, lehdara(satıcı) karşı EBK m.96, TBK m.112 gereğince sorumlu olacaktır. İfa imkânsızlığının akreditife bir diğer etkisi ise, imkânsızlık hallerinin, sonuçlarını sadece akreditif klotu ile ilgili olarak doğurmasıdır. Alıcı (amirin) akreditif açılacak bankayı bulamaması, döviz konusunda yetkili mercilerden izin alamaması gibi hallerde, EBK m.117, TBK m.136, uyarınca satıcının (lehdarın) sözleşmeden kaynaklanan borçları yani belgeleri ibraz etmek ve malları alıcının (amirin) ülkesine yollamak borçları ortadan kalkar. Satıcının temel ilişkiyi ayakta tutmak için satış işlemine konu malları göndermesi ve bedelinin ödenmesini talep etmesi mümkündür. Bu gibi bir durumda, satış bedelinin ifasına ilişkin genel hükümlerin uygulanacağı açıktır. Yani, amirin akreditifi açamaması durumunda, satıcı (lehdar) aralarındaki temel ilişkiyi ayakta tutmak istediği için amire bu yönde bir talepte bulunduğu zaman amirin buna karşı çıkması ya da satıcının borcunu ifa etmesine engel olması objektif iyi niyet kurallarına aykırılık teşkil edecektir. Amir tarafından satıcı (lehdarın) bu yöndeki talebinin kabul edilmesi durumunda ödeme akreditifle

²³⁶ Öz, a.g.e.,s.447-448

²³⁷ Kaya, a.g.e.,s.47

değil, başka şekillerde ifa edilebilecektir ve taraflar arasındaki ilişkide satış akdinin ifasına ilişkin genel hükümler uygulanacaktır.²³⁸

(iii) Satıcının Temerrüt Hükümlerinden Yararlanması ve Temerrütten Doğan Hakları

Alıcı, aralarında akreditifin açılacağı günün kesin olarak tespit edildiği halde akreditifi açtırmamakla asıl yükümlülüğü olan satış bedelini de ödemiş olmaktadır. Bu durumda satıcı(lehdar) TBK'nın genel hükümlerine göre alıcıya karşı sahip olduğu seçimlik haklardan birini kullanabilecektir. Bu durumda satıcı alıcıya münasip bir süre tanıyarak ya da böyle bir sürenin hâkim tarafından verilmesini isteyerek alıcı(borçludan) satış bedelini ödemesini talep edebilir. Borçlar kanununda süre verilmesini gerektirmeyen başlığı altında düzenlenen (TBK m.124, EBK m.107)durumların varlığı halinde ise, satıcının(lehdarın) borçlu (alıcıya) süre vermesine lüzum kalmadan TBK m.125'te düzenlenen seçimlik haklardan birini kullanabileceği ifade edilmiştir. O halde, alıcı tarafından akreditifin açılmasının kesin olarak kararlaştırılmış olduğu hallerde, satıcının ihtarına gerek kalmaksızın, alıcı temerrüde düşmüş olur. TBK m.117/II, EBK m.101/II. Lehdar kanun tarafından kendisine verilen seçimlik haklardan birini kullanabilir. Akreditifin ne zaman açılacağını kararlaştırılmadığı durumlarda, alıcının temerrüde düşmesi için, satıcı (lehdar) tarafından ihtar çekilmesi önemlidir. Akreditifin açılması için makul bir süre tanınmalıdır. Fakat tanınan bu süreye rağmen, alıcının akreditifi açtırma borcunu yerine getirmemesi durumunda temerrüde düşeceğini belirtelim.²³⁹Şimdi borçlunun temerrüde düştüğü hallerde, akreditif ilişkisindeki satıcının (ki bu ilişkide satıcı alacaklı konumundadır) sahip olduğu seçimlik hakları açıklayalım.

(iv) Alıcı (amirin) Temerrüdünün Sonuçları

Satıcı, alıcıdan ifayı ve ifanın gecikmesi nedeniyle uğramış olduğu zararını istemesi durumunda bu durumu derhal alıcıya bildirmek suretiyle borcun ifa edilmemesinden doğan zarar ve ziyanını talep edebilmesi mümkündür. Satıcı açısından sözleşmenin yerine getirilmesinde fayda varsa bu halde, aynen ifa ve ifanın gecikmesi sebebiyle uğradığı zararı talep edebilir. Satıcı sözleşmenin ifasında menfaatinin kalmadığını düşünüyorsa, sözleşmeyi feshederek fesih sebebiyle uğramış olduğu zararı talep edebilir.²⁴⁰Lehdar yani akreditif

²³⁸ a.g.e., s.48

²³⁹ Erdoğan,a.g.e., s.80

²⁴⁰ Erdoğan,a.g.e.,s.81

alacaklısı sürenin bitmesi üzerine eskiden beri mevcut olan ifa ve gecikme tazminatı isteme hakkından başka iki hakka daha sahip bulunmaktadır. O halde sürenin sona ermesi ile birlikte alacaklı;

1)İfa ve gecikme tazminatı talep etmek,

2)Borcun ifa edilmemesi sebebiyle olumlu (müsbet) zararının tazminini talep etmek,

3)Sözleşmeden dönmek olumsuz (menfi) zararının tazminini istemek. Haklarına sahip olacaktır.

Yukarıda izah ettiğimiz haklar TBK m.125'te alacaklıya verilen seçimlik haklardır. Borçlu eğer, temerrüde düşmekten sorumlu tutulamayacağını ispat edebilirse, bu halde ifa yerine olumlu zararın tazmini istenemeyeceği gibi, diğer tazminat talepleri de borçluya karşı ileri sürülemeyecektir. O halde alacaklı yani satıcı, akreditif açmamakta kusuru olmayan alıcı (amire) karşı iki imkâna sahiptir. Bu durumda, ifayı talep etmek ya da sözleşmeden dönmek gibi hakları olacaktır. Alacaklının halen ifayı ve gecikme tazminatını istemesi gibi durumlarda herhangi bir beyanda bulunmasına gerek yoktur. Fakat, ifa edilmeme nedeniyle tazminat istemek ya da sözleşmeden dönmek isteniyorsa, sürenin sonunda bu haklardan hangisini kullanacağını derhal borçluya beyan etmek zorundadır. Bu konuda TBK m.125/2'de yer alan hükümden, alacaklı ifa ve gecikme tazminatından vazgeçtiğini beyan ederken, diğer haklardan hangisini kullanacağını da borçluya bildirmesinin gerekliliğinin anlaşılması gerekmektedir.²⁴¹ Karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde, borçlunun temerrüdünü düzenleyen TBK m.123, 124 hükümlerinin yanı sıra satış sözleşmeleri ile ilgili olarak TBK m.235 ve 236. Maddelerde özel hükümler mevcuttur. Bu maddeler, alıcının semeni ödeme borcunda temerrüde düşmesi halinde satıcının fesih hakkını düzenleyen TBK m.235. maddenin akreditifli ödeme klozu taşıyan satış sözleşmelerinde, akreditifin açılmaması halinde uygulanıp uygulanmayacağı konusunda tartışmalar mevcuttur.²⁴² Alıcı, akreditif açma şeklinde bir ödemeyi kabul ederek, bir ön edim yükümlülüğüne girmiştir. Bu satış parasının peşin olarak ödenmesi anlamına gelmemektedir. Fakat akreditif açma ön ediminin yerine getirilmemesi halinde de satış bedelinin ödenemeyeceği açıkça görülmektedir. Bu nedenle alıcı, akreditifli ödeme klozuna rağmen, akreditifi açmazsa ödemenin yapılaş usulünde temerrüde düşeceği açıktır. İşte açıkladığımız bu sebeplerden dolayı alıcı tarafından akreditifin açılmaması, ödemeyi de engelleyeceği için alıcının peşin ödemede temerrüde

²⁴¹ Öz, a.g.e.,s.512

²⁴² Erdoğan,a.g.e.,s.81

düştüğü gerekçesiyle TBK m.235 uyarınca fesih imkanı vardır. Yani, alıcının ön edimde bulunmaması yani akreditifi açmaya yönelik sözleşme hükmünü yerine getirmemesi, satış konusu emtianın da satış parasının ödenmemesi sonucunu doğuruyorsa satıcı TBK m.235 gereğince sözleşmeyi feshedebilir. Bu hususta **Erdoğan**, “ temel ilişkide yer alan asıl borcun alacaklı için bir külfet ve olumsuzluk yaratmadan, örneğin nakit olarak veya her an rahatlıkla tasarruf edebileceği banka hesabına yatırılması gibi hallerde mücerret olarak sözleşmede kararlaştırılmış olan akreditifin açılmamış olması sözleşmeyi fesih hakkı tanımaz; bunun aksi yani, buna dayanarak sözleşmeyi feshetmek istemek hakkın kötüye kullanılması demek olur” demiştir. **Kaya** ise, “satıcının yukarıdaki hükümlerden herhangi birine dayanmakta serbest olduğunu ifade etmiştir. Satıcının TBK m.235’ten vazgeçerek TBK m.125 hükmüne dayanması durumunda, menfi veya müspet zararın hesaplanmasında, gerekli şartların bulunması ile, TBK m. 236 hükmünün de uygulanabilmesi gerekir”. Demiştir. Satıcının TBK m.235²⁴³ hükmüne dayanarak sözleşmeyi feshetmek istemsi halinde bu durumu derhal alıcıya bildirmesi gereklidir. Fesih sonucunda satıcının zararının hesaplanmasında, TBK m.236 (EBK m.212) hükmü uygulanacaktır. Bu madde de satıcının iyi niyetli olarak malı satması durumunda, aradaki fark tazminat olarak talep edilecektir. Ayrıca alıcı, satılan borsada kayıtlı ya da cari fiyatı olan bir mal ise, mal başkasına satılmasa bile, malın satış bedeli ile malın belirlenmiş ödeme günündeki fiyatı arasındaki farkı tazminat olarak isteyebilir.²⁴⁴

b.Alıcı Tarafından Belgelerin Kabul Edilmesi Borcu ve Kabul Etmede Temerrüd

Akreditif amiri, hem akreditif klozuna uygun olarak akreditifi açmak hem de akreditif küşat mektubunda kararlaştırılan belgeleri incelemek ve bunların uygun olması durumunda belgeleri kabul etmekle yükümlü bulunmaktadır.(TBK m.232, EBK m.208).²⁴⁵

Borçlar kanununun ilgili maddesinde;

“Alıcı, satış sözleşmesinde kararlaştırılmış olduğu biçimde satış bedelini ödemek ve kendisine sunulan satılanı devralmakla yükümlüdür.”

Alıcı (amir), bu yükümlülüğünü çoğu zaman işleme katılan akreditif bankası yada muhabir banka aracılığıyla yürütmektedir. 500 sayılı Yeknesak Kurallar, bankanın evrakları incelemesi için 7 banka gününü aşmaması gereken makul bir süre veriyordu. 7 günlük bankanın evrakları

²⁴³ TBK m.235/II“ Bu hakkını kullanmak isteyen satıcı, durumu gecikmeksizin alıcıya bildirmek zorundadır.”

²⁴⁴ Erdoğan, a.g.e.,s.82

²⁴⁵ Kaya,a.g.e.,s.50

inceleme süresinin son düzenlemeyle birlikte en fazla 5 banka günü olarak değiştirildiğini görüyoruz. Yeni düzenlemenin 14. Maddedeki süreye açıkça bir netlik getirerek avantaj sağladığı görülmektedir. Bankalar çok kalabalık bir evrak müzakeresi gerektiren bir işlem söz konusu olduğu zaman 5 banka günü kuralını uygulamak ve değiştirmek konusunda dikkatli davranmalıdır. Yeni düzenlemenin 1.²⁴⁶ Maddesine göre, bu beş günlük bankanın evrakları inceleme süresi, sözleşme yolu ile değiştirilebilecektir.²⁴⁷ Akreditifte kullanılan evraklar hakkında detaylı bilgiye biz tezimizde değinmeyeceğiz.

Bankanın satıcı tarafından kararlaştırılmış koşullara uygun belgeleri ibraz etmesine karşın, haksız olarak belgeleri kabul etmemesi durumunda lehdar iki şekilde davranabilecektir.

Bunların birincisi, lehdarın mahkemeye müracaat etmesi suretiyle ve bankayı muhatap olarak göstererek belgelerin akreditifteki şartlara uygun olduğunun tespitini isteyecektir. Banka ile akreditif amiri arasındaki temsil ilişkisi amirin bu ilişkinin alacaklısı olmasına engel değildir. Yani, banka tarafından belgelerin haksız olarak reddedilmesi halinde, buna ilişkin alacaklı temerrüdüne ilişkin sonuçlar doğrudan akreditif amirinin üzerinde olacaktır.²⁴⁸ (TBK m.106²⁴⁹, EBK m.90)

Belgelerin ibraz edilmesine rağmen haksız olarak reddedilmesi karşısında akreditif amiri, alacaklı temerrüdüne düşmüş olduğu gibi ayrıca bu red emtianın bedelinin ödenmemesi anlamına da geleceği için borçlu temerrüdüne de düşmüş olur. Bunun sebebi, karşılıklı edimleri içeren bu sözleşmede belgelerin ve malların alacaklısı olan akreditif amiri, aynı zamanda akreditif bedelini de ödeme borçlusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da lehdara ya yukarıda izah ettiğimiz gibi, TBK'nun borçlu temerrüdüne ilişkin genel hükümlerine gitme imkanı ya da satış akdine ilişkin özel hüküm olan TBK m.235'e gitme imkanı verir.²⁵⁰ İkinci olarak, akreditif amirinin temerrüde düşmesinin bir diğer sonucu da malda meydana gelebilecek hasar, kaybolma, vb. rizikoların bu andan itibaren alıcının üzerinde

²⁴⁶ UCP 600 m.1“ Akreditiflere ilişkin bir örnek Usuller ve Uygulamada, 2007 Revizyonu, 600 sayılı MTO Yayını (UCP), akreditif metni akreditifin bu kurallara tabi olduğu açıkça belirtildiğinde herhangi bir akreditife (uygulanabildikleri ölçüde herhangi bir teminat akreditifi- standby letter of credit dahil) uygulanan kurallardır. Bu kurallar akreditif şartıyla açıkça değiştirilmedikleri veya uygulama dışı bırakılmadıkları sürece akreditifin bütün tarafları için bağlayıcıdır”.

²⁴⁷ F. Banu Kring, “Milletlerarası Ticaret Odasının Akreditiflerle İlgili Son Düzenlemesi Yeknesak Kurallar 600(UCP 600) ve Uygulamaya Getirdiği Bazı Yenilikler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.11, Özel S.2009 (2010), s.1231-1232

²⁴⁸ Kaya, a.g.e.,s.50

²⁴⁹ TBK m.106“ yapma veya verme edimi gereği gibi kendisine önerilen alacaklı, haklı bir sebep olmaksızın onu kabulden veya borçlunun borcunu ifa edebilmesi için kendisi tarafından yapılması gereken hazırlık fiillerini yapmaktan kaçınırsa, temerrüde düşmüş olur.”

²⁵⁰ Kaya,a.g.e.,s.50

bulunmasıdır.²⁵¹ Bu durumda karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerden olan satış sözleşmesi konusunda TBK m.208 hükmü;

“ taşınır satışlarında, alıcının satılanın zilyetliğini devralmada temerrüde düşmesi durumunda zilyetliğin devri gerçekleşmişçesine satılanın yarar ve hasarının alıcıya geçer.” Demıştır. Bir taşınır satışı söz konusu ise, satıcının borcunun ifa edilmesi için yapılacak tasarruf işleminin bir unsuru olarak satılan malın zilyetliğinin alıcıya devredilmesi gerekir. Zilyetliğin devredilmediği hallerde satıcı borcunu henüz ifa edememiş olduğu için bu sürede ortaya çıkacak hasara kendisi katlanır. Ayrıca, alıcının satış konusu taşınırın zilyetliğini devralmada da temerrüde düşmesi halinde satış konusu işlemin tasarruf işlemi yapılmamış olmasına rağmen, hasar alıcıya ait olacaktır.²⁵² Bu hüküm TBK m.136/II’ de düzenlenen ilkeyle uyumludur. Yani, TBK m.136/II ile 208. Madde hükmü şu şekilde değerlendirilmektedir. TBK m.136/II de borçlu borcunu ifa edinceye kadar karşı edim hasarını üzerinde taşımaktadır. Bu hükmün karşı edim hasarının intikali bakımından esas aldığı an, borçlunun borcunu ifa ettiği andır. İfanın gerçekleşebilmesi için, sadece ifa fiilinin gerçekleşmesi yeterli değildir, ifanın sonucunun da gerçekleşmesi gerekir. Ancak TBK m.208 hükmünün taşınır satışlarında hasarın geçmesi anı olarak esas almış olduğu an, ifanın tamamlanması anı değil, (ifa sonucunun gerçekleşmesi anı), ifa fiilinin gerçekleşmesi anıdır. Taşınır zilyetliğinin alıcıya devredilerek ya da satılanın alıcıya teslim edilmek üzere bağımsız bir taşıyıcıya teslim edilerek, ifa fiilinin gerçekleştirilmesi ifa sonucunun gerçekleşmesinden (yani alıcının mülkiyeti kazanmasından) bağımsız olarak satıcının karşı edim hasarını taşımaktan kurtulmasına neden olmaktadır. Yani kısaca, taşınır satışlarında, ifa fiilinin gerçekleşmesi ile hasar alıcıya geçmektedir aynı zamanda ifa sonucunun gerçekleşmesi aranmamaktadır.²⁵³ Bu alacaklı temerrüdünde tersine dönerek, hasarı alıcının üzerine geçirir. Satış sözleşmesinin konusunu başka bir yere gönderilecek mal oluşturuyorsa satıcının malın üzerinden elini çekmesi ile yarar ve hasar alıcıya geçer.” Burada alacaklının temerrüdünde tevdi ile ilgili olarak doktrinde yer alan görüşleri kısaca açıklayalım. Öncelikle **Kaya**, alıcının temerrüdüne ilişkin olarak genel hükümlerde düzenlenen (TBK m.107, EBK m.91) tevdi hakkı ya da malları satmak suretiyle satış bedelini tevdi imkânının, akreditif işleminin özelliği gereği lehdar açısından amaca uygun yollar olarak görülmemektedir. Bunun sebebi olarak, lehdarın malları teslim etmeden belgeleri temin edememesi ya da belgeler ibraz edildiğinde dahi çoğu zaman satış konusu malların gönderilmiş olması gösterilmektedir. **Erdoğan’a göre**, “akreditif

²⁵¹ Aynı yönde görüş için Bkz. Erdoğan, a.g.e., s.83

²⁵² Yavuz, a.g.e., s.34

²⁵³ a.g.e., s.35

alacaklısı olan satıcı tarafından akreditif şartlarına uygun olarak ibraz edilen belgelerin haklı bir neden olmaksızın kabul edilmemesi durumunda temel ilişkiye göre, alıcı(amir) temerrüde düşmüş olur. Alıcının temerrüde düşmesi halinde, TBK m.107, EBK m.91 hükmü uyarınca, borçlu (satıcı) satışa konu emtiayı hasar ve masrafları alıcıya(amire) ait olmak üzere tevdi edebilir” demiştir. Ancak bunun akreditif işleminde kullanılıp kullanılmayacağı sorunu tartışılmıştır. Tevdiye ilişkin açıklamamıza geçmeden evvel, şunu hemen belirtelim ki, sözleşmede belirlenen malların belirlenmiş olan şartlara uygun bir şekilde gönderilmesi, ayrıca akreditife uygun belgelerin süresinde ibraz edilmesi lehdarın (satıcının) borçlarını teşkil etmektedir. Satıcının (lehdarın) bu borcu akreditif amirine karşı olup, bankaya karşı herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Burada belgelerin ibraz edilmesinde banka belgelere ilişkin borcun ifasında aracılık etmektedir.²⁵⁴Yukarıda da belirttiğimiz üzere, akreditif işleminde ilgili belgelerin, banka tarafından haksız olarak kabul edilmemesi halinde, bankanın bildirimle birlikte lehdara karşı bulunduğu akreditif yükümünü ifa etmemesi ve alıcı da malları kabul borçlarını yerine getirmemesi sebebi ile temerrüde düşmektedir. Akreditifin açılmaması veya belgelerin kabul edilmemesi sebeplerinden biri ile alıcının temerrüde düşmesi ve ödemenin gerçekleştirilememesi sonucunda, temel ilişki tekrar hüküm ifade edecektir. Bu zaman lehdar, belirli bir süre tanıyarak temel ilişkinin ifasını, normal bir akdin, ifasına ilişkin hükümler çerçevesinde isteyebilecektir. Temel ilişkideki satış sözleşmesindeki bedeli talep etme hakkı, akreditifin geçerlilik süresince veya akreditif alacağının herhangi bir nedenle sona ermesi haline kadar durmuş bulunmaktadır. Bu borcun ifa edilmemesi halinde temel ilişkiye dayalı olarak ödeme akreditif dışındaki bir şekilde ifa edilebilecektir.²⁵⁵

Şimdi tevdi ile ilgili açıklamalarımıza devam edelim. Borçlar kanununun 107. Maddesinde; “ *alacaklının temerrüde düşmesi durumunda borçlu, hasar ve giderleri alacaklıya ait olmak üzere, teslim edeceği şeyi tevdi ederek borcundan kurtulabilir. Tevdi yerini ifa yerindeki hâkim belirler bununla birlikte ticari mallar hâkim kararı olmadan da bir ardiyeye tevdi edilebilir.* ” Hükmü yer almaktadır. Tevdi sadece verme borçlarında söz konusu olabilecek bir imkândır. Ticari eşyalar hâkim kararı olmadan bir ardiyeye tevdi edilebilir. Verme borçlarında da tevdisi mümkün olan malların tevdi edilebileceği ifade edilmiştir. Bu sebeple genellikle taşınır malların tevdisi mümkündür. Ayrıca, para borçlarında ve kıymetli evrakta da tevdiye başvurulabilir. Yalnız, borçlunun malı tevdi ettiğini alacaklıya haber vermesi dürüstlük kuralı gereğidir²⁵⁶.(MK m.2)²⁵⁷Kaya, tedvinin akreditif işleminin yapısına uygun olmadığı için

²⁵⁴ Bozkurt,a.g.e.,s.103

²⁵⁵ Kaya,a.g.e.,s.51

²⁵⁶ Öz, a.g.e.,s.366

uygulanamayacağını belirtmişti. Tevdi edilecek malın ticari bir eşya olması karşısında, lehdarın hâkimden karar almasına gerek kalmaksızın tevdi edilecek (ardiyeyi) kendisinin de tespit edebileceğini belirtmiştir. Satıcı bu durumda tevdi mahallinin tespitinde özenle davranmalıdır. Burada önemli olan bir diğer hususta emtianın tevdiye uygun olup olmadığı meselesidir. Şayet satılanın mahiyeti tevdiye müsait değilse ya da tevdi oldukça masraflı olacaksa bu durumda mahkeme kararıyla emtianın aleni satışına karar verilebilir. Yalnız aleni satışta mutlaka alıcıya haber verilmesi gerekmektedir. Malın, borsaya kayıtlı veya cari fiyatı bulunan bir mal olması durumunda alacaklıya ihtara gerek kalmadan da satışına karar verilebilecektir. Borsaya kayıtlı ya da cari fiyatı bulunan bir mal mevcutsa hem ya aleni satışa ya da satışa karar verebilecektir. Fakat burada akreditifli bir ödeme söz konusu olduğu için acaba satıcıya tanınan bu imkânların, bu ilişkide kullanılabilmesi mümkün olacak mıdır? Erdoğan, yukarıdaki alacaklı temerrüdü halinde, lehdarın sahip olduğu bu imkânı (tevdi) kullanabilmesi için, mal üzerinden elini henüz çekmemiş olması gerektiğini ifade etmiştir. Oysaki akreditifte belgeler son derece önemlidir ve ibrazı aranan belgeler arasında taşıma belgeleri de yer almaktadır. Satıcı, taşıma belgesini ancak taşınacak malları taşıyıcıya teslim etmesi halinde elde edebileceği için, bu imkândan yararlanmasında pratik bir değer bulunmamıştır.²⁵⁸

Doktrinde de genel olarak kabul edilen görüşe göre, alacaklının uygun şekilde ibraz ettiği belgelerin alınmaması onun akreditif yoluyla alacağına kavuşamaması sonucunu doğuracaktır. Şu halde, amiri, borçlu temerrüdüne düşürmekte söz konusu olabilecektir. Çünkü sadece akreditif açtırmakla alıcının(amirin) satıcıya olan borcu sona ermemektedir, ayrıca belgelerin kabul edilip lehdara kararlaştırılan ödemenin yapılmasıyla borç sona erecektir.

Alıcının akreditif ilişkisinden kaynaklanan borçlarını gereği gibi ifa etmiş olmasına rağmen, banka tarafından satıcıya ödeme yapılmaması gibi bir durumda alıcının temerrüde düşmesi mümkün müdür? **Tekinalp**, temerrüdün alıcının değil de akreditif bankasının eyleminden doğmuş olsa bile, satıcının, TBK m.235/I ve m.125'e dayanarak temerrüt hükümlerinden faydalanabileceğini ifade etmiştir. **Yüksel**, akreditif bankasını alıcının yardımcı kişisi olduğunu, bu sebepten dolayı da bankanın ihmalden dolayı satıcının zarara uğraması durumunda da alıcının sorumlu olacağını ifade etmiştir.²⁵⁹

²⁵⁷ MK m.2" herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz."

²⁵⁸ Erdoğan, a.g.e., s.83-84

²⁵⁹ Ekici, Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri, a.g.e., s.76

2-Satıcı (lehdarın) Borçları ve Borca Aykırılığın Sonuçları

a.Akreditifin Kullanılması

Akreditifli ödemenin kararlaştırılmış olması halinde, akreditif açma yükümlülüğü amire aittir. Açılan akreditifin kullanılması ise satıcıya aittir. Akreditife uygun belgelerin süresinde ibraz edilmesi lehdarın borcudur. Satıcının belgeleri ibrazı akreditif vadesi içinde olmak kaydıyla belli bir süreye bağlıdır. Bu sürenin belirtilmemesi halinde, UCP 600 sayılı broşürün 14/c bendi uyarınca 21 gün içinde ibraz edilmelidir.²⁶⁰UCP 600'ün 19, 20, 21, 22, 23, 24 ve 25'inci maddelerine tabi belge veya belgeler lehdar veya onun adına hareket eden kimse tarafından, bu kurallarda belirtilen yükleme tarihinden sonraki 21 takvim günü içerisinde ve her hal ve karda, akreditifin vade tarihi içerisinde ibraz edilmelidir. İbraz edilmeyen belgeler bayat belge(stale documents) olarak kabul edilecek ve işleme alınmayacaklardır.²⁶¹Burada yükleme tarihinden sonraki 21 günden geç olmaması kaydıyla, fakat her halükarda akreditifin vade tarihinden geç olmamak koşuluyla ibrazın gerçekleştirilmesi gerektiğini ve buradaki ibraz süresinin orijinal evraklar için geçerli olduğunu yeni düzenlemenin (UCP 600 14. Maddesi) ile getirilmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu borç satıcının amire karşı olan bir borcudur.²⁶² Ayrıca, satıcının (lehdarın) akreditifin açılmasına iştirak etme sorumluluğu vardır. Satıcı, alıcıya akreditifi açmasında kullanacağı gerekli bilgi ve belgeleri vermelidir. Burada gerekli bilgilerin verilmesi, satıcının(lehdarın) yan borçlarından biridir. Bir diğer yan borcunda sözleşmeye aykırılık oluşturan hususlar hakkında gecikmeksizin bankayı ve akreditif amirini bilgilendirmelidir. Bu bildirim yapmamasının en önemli sonucu, eğer akreditif kararlaştırılan şartlarda açılmadığı ve bildirildiği şekil ve şartlar açısından da kararlaştırılan şartlara uygun olmadığı yönünde bir iddiada bulunamayacak olmasıdır. Alıcının temel ilişkide kararlaştırılan akreditif şartına uygun akreditifi açmaması durumunda satıcı sözleşmeyi sona erdirmek istemiyorsa bu durumda bir ihbarda bulunarak alıcıdan temel sözleşmede yer alan akreditif şartlarına uygun bir akreditifin açılmasını talep etmelidir.²⁶³Konuyla ilgili olarak şu olayı inceleyebiliriz.²⁶⁴O

²⁶⁰ Özel, a.g.e., s.32

²⁶¹ Ünal Somuncuoğlu vd., **Türk Hukuku'nda Akreditif(MTO 600 Sayılı Broşür Hükümlerinin Türk Hukuku Işığında Yorumlanması)**, İstanbul:Vedat Kitapçılık, 2009, s.36

²⁶² Bozkurt, a.g.e., s.103

²⁶³ a.g.e., s.103-104

²⁶⁴ Bozkurt, a.g.e., s.104; Bu konu ile ilgili olarak şu kararı örnek vermiştir. Davacı satıcı ile davalı alıcı arasında taşkömürü alım-satım sözleşmesi akdedilmiştir. Sözleşmenin 8. Maddesi gereği, alıcının, satıcının kabul edeceği bir banka tarafından teyit edilmiş, feshedilemez ve sözleşmedeki tüm miktarı ve olası miktar varyasyonlarını karşılayacak şekilde satıcı adına akreditif açacağı, 17. Madde de 40.000 metrik ton kömürün 20.000 metrik ton

halde, lehdarın (satıcının) akreditifin açılmasında, akdin icrasına yönelik olarak yapmakla yükümlü olduğu tüm görevlerini yerine getirmesi gerekir. Satıcı, akreditifin açılmasından önce ve icrası sırasında, kararda da belirtilen güven prensibi gereğince akreditifin açılmasında ve kullanılmasında bazı yan yükümlülüklerinde borçlusu sıfatına haizdir. Bu yükümlülükler yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, akreditifin açılması için gerekli olan bilgi ve açıklamaların alıcıya yapılmış olması ve sözleşmenin icrasına yönelik olan, asıl talep hakkının temin edilmesine yönelik yapılması gereken işlemlerdir.²⁶⁵ Ticari faturalar, taşıma senetleri, konişmento vb. belgeler akreditifte sıklıkla kullanılan belgelerdir. Satıcı aynı zamanda ülkesinde geçerli olan kambiyo mevzuatı hakkında da alıcıya gerekli bilgileri vermelidir. Kısacası, akreditif metninde, malın hangi vasıta ile gönderileceği, hangi gemi ile malların taşınacağı, yükleme boşaltma limanlarının neresi olacağı satıcı tarafından alıcıya bildirilmelidir.²⁶⁶ Satıcının bir diğer borcunda açılan akreditifi kullanma borcudur. Satıcı akreditifle ödemenin yapılacağına kararlaştırılmış olması üzerine, gerekli belgeleri ibraz ederek alacağına kavuşacaktır, bu belgeleri ibraz etmeden alacağını talep etmesi mümkün değildir. Belgeler akreditif işleminde son derece önemlidir çünkü alıcının bu belgelere ihtiyacı vardır. Alıcı, satılanın tabi olduğu gümrük işlemlerini, malı teslim almaya yarayan belgeler ve muhasebede kullanılacak diğer belgeleri satıcının, bankaya ibrazı ve yetkili bankanın da bu belgeleri amire ulaştırması ile mümkün olacaktır. Akreditife konu belgelerin ibraz edilmemesi borçlu temerrüdüne sebep olur.²⁶⁷ Bunun dışında satıcı (lehdar) akreditifi

olarak iki parti halinde teslim edileceği kararlaştırılmıştır. İlk parti için gerekli olan akreditif açılarak sevkiyatın yapılmış olduğu hususunda bir ihtilaf bulunmamaktadır. Mahkemece iddia, savunma ve toplanan deliller ve bilirkişi raporuna göre satım konusu malın davalıya teslim tarihleri belli olduğundan davacının taşımayı yapacak gemiyi de belirleyip davalıya bildirmek suretiyle akreditif açılmasını istemesi gerekirken uzun süre hiçbir işlem yapmaması, satım konusu geriye kalan malın teslim borcunu teslim süresi içinde yerine getirmeyeceğini kanıtladığı davalının sözleşmeyi feshetmekte bu nedenle haklı olduğu gerekçesi ile davanın reddine karar vermiştir. Hüküm davacı tarafından temyiz edilmiştir. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi kararında uyuşmazlığın 8. Maddeye göre sözleşmede satışı kararlaştırılan tüm miktar ve olası miktar varyasyonlarını karşılayacak şekilde akreditif açmayan davalının mı yoksa teslim tarihleri belli olan kömürün teslim hazırlanmış olduğunu davalıya bildirmeyen davacının mı temerrüde düştüğü noktasında toplandığını ifade etmiş ve “Davalının sözleşmenin 8. Maddesinde belirtilen nitelikte akreditif açmamasını sadece ilk partide teslim edilen kömür için akreditif açmasına rağmen davacının buna ses çıkarmayarak ilk parti malı teslim etmesi, tarafların sözleşmenin 8. Maddesi hükmünü zımnen değiştirdikleri anlamına gelir. Davacı satıcının davalı tarafta yarattığı bu güvene rağmen daha sonra sözleşmede belirtilen nitelikte akreditif açılmaması sebebiyle mal tesliminden kaçınması hakkın kötüye kullanılması sayılır. Sözleşmenin 17. Maddesine göre teslim tarihleri belli olduğundan davacının taşımayı yapacak gemiyi de belirleyip davalıya bildirerek akreditif açılmasını istemesi gerekirken, ilk parti malın tesliminden sonra uzun süre sessiz kalan davacının, bu eylemi kömür teslim borcunu yerine getirmediğinin göstergesidir. Davacının mal teslim borcunu sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirmediğinden davalının sözleşmeyi fesihte haklı olduğunun kabulü ile yazılı şekilde hüküm kurulmasında bir isabetsizlik bulunmadığından davacı vekilinin temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir.” Gerekçeleri ile hükmü onamıştır. E.2001/9781, K.2002/4188, T.31.05.2002, Karar için Bkz., Yargıtay Kararları Dergisi, C.30,S.4, Nisan 2004

²⁶⁵ Kaya,a.g.e.,s.55

²⁶⁶ Erdoğan,a.g.e.,s.84-85

²⁶⁷ a.g.e.,s.86

anlaşmaya aykırı olarak kullanmamalıdır. Bu konuyu akreditifin bağımsızlığı prensibini ve lehdarın dürüstlük kuralına uygun olarak akreditifi kullanması gerektiği konusunu incelerken daha da derinleştireceğiz. Örneğin, temel ilişkinin her hangi bir nedenle ortadan kalkmış olması durumunda akreditifin temel ilişkiden bağımsız olduğu ileri sürülerek bankadan bedelin talep edilmesi objektif iyi niyet prensibine aykırılık oluşturacaktır.²⁶⁸ Bu borç, lehdarın akreditif amirine karşı mükellef olduğu bir yan borç niteliğindedir yani lehdar akreditifi anlaşmaya aykırı olarak kullanmamalıdır. İşte bu nedenle bu borcun niteliği TBK m.113/II(EBK m.97/II) de düzenlenen yapmama borcu niteliğindedir.²⁶⁹ Satıcının bir diğer yan borcu da satılan şeyin tehlikeli ve dezavantajlı özellikleri hakkında, amiri bilgilendirmesidir. Somut olayın özelliklerine göre satıcı, malların gönderilmesi sırasında varsa engellerin kaldırılması, malları alıcıya göndermiş olduğunu alıcıya haber vermesi, malın ülkeden giriş ve çıkışı için alıcının alması gerekli izinleri almasına yardımcı bulunması, savaş gibi olağanüstü haller sebebiyle oluşabilecek riskleri önlemek için gerekli tedbirlerin alınmasına yardımcı olması satıcının yan borçlarıdır.²⁷⁰ Bu borçlar satıcının objektif iyi niyet ilkesi uyarınca, malların fiili olarak alıcıya teslim edilmesi anına kadar yapılacak işlemlerin icrasına katılmasını gerektirir.²⁷¹

(i) Akreditifin Bağımsızlığı Prensibi ve Lehdarın Dürüstlük Kuralı Aykırı Olarak Bedeli Talep Etmesi

Hakkın kötüye kullanılması bir itiraz sebebidir. Akreditif alacaklısının yani satıcı (lehdarın), temel ilişki ile akreditif ilişkisinin aralarındaki soyutluk ilkesinin sağlamış olduğu talep hakkını kötüye kullanırsa buna itiraz etme imkânı doğacaktır.²⁷² Doğruluk ve güven kurallarının dışına çıkılarak hakkın kullanılması ki buradaki hak akreditif alacaklısının temel ilişkideki borca aykırılığına rağmen akreditif ilişkisinin soyutluğu prensibine dayanarak emtianın bedelini talep etmesi, hukuka aykırı bir fiil ya da borca aykırı bir davranış oluşturmaktadır.

Bankalar akreditif nedeniyle lehdara karşı temeldeki ilişkiden bağımsız, mücerret(soyut) bir borç altına girmekte, temel ilişkinin konusunu teşkil eden mallarla değil, bunlara ilişkin belgelerle ilgilenmektedirler. Akreditif bankası, akreditif alacaklısının talebi karşısında ibraz edilen belgelerden, alacaklı (lehdarın) meşru hak sahibi olup olmadığını, akreditifteki şartlara

²⁶⁸ Bozkurt, a.g.e., s.105

²⁶⁹ Kaya, a.g.e., s.55

²⁷⁰ Bozkurt, a.g.e., s.105

²⁷¹ Kaya, a.g.e., s.56

²⁷² Erdoğan, a.g.e., s.150

uygun belgelerin ibraz edilip edilmediğini ve lehdarın talep hakkını kararlaştırılan sürede (akreditifi vadesinde) kullanıp kullanmadığını inceler.²⁷³ Bağlılık(sadakat) ve özenle iş görme borcu olarak lehdara belgeler karşılığında ödemede bulunması, vekil gibi iş gören akreditif bankasının asli edim yükümlülüğünü oluşturur. Banka akreditifin gerçekleştirilmesine (réalisation du crédit documentaire) ilişkin bu asli edim yükümlülüğünü yerine getirme esnasında, amirin iradesi ve çıkarlarına uygun şekilde davranması, bankanın yükümlülüğüdür. Bu ilişki vekâlet sözleşmesinden doğan hak ve yükümlülükler temellerinde değerlendirilmeye elverişli görülmektedir.²⁷⁴ İşte bu nedenle akreditif bankasının hak ve yükümlülükleri arasında makul bir özen göstererek ibraz edilen belgelerin akreditif şartlarına uygunluğunun denetimini yapmak ve bunun sonucunda da lehdara gerekli olan ödemeyi gerçekleştirmektir. O halde, banka yapmış olduğu şekli kontrol sonucunda eğer belgelerde bir eksiklik yoksa ödeme yükümlülüğü altına girer. Akreditif bankası ile lehdar arasında karşılık ilişkisi olduğu için doğmuş olan ödeme yükümlülüğünden, lehdara yapılmak üzere amire karşı üstlenilmiş olan ödeme yükümlülüğünün anlaşılması gerekmektedir.²⁷⁵ Bu yükümlülük belgelerin akreditif koşuluna uygun olmadıkları durumda da, bankanın lehdara ödeme yapmaktan kaçınması yükümlülüğü şeklinde kendini göstermektedir. Bu kaçınma yükümlülüğü, lehdarın hakkını kötüye kullanması durumunda da geçerlidir.²⁷⁶ Bankalar belgelerin gerçek ya da sahte olup olmamalarından ötürüde hiçbir sorumluluk üstlenmemektedirler. Bu bağımsızlık prensibini MTO Yeknesak Kurallarının (UCP 600 Sayılı) m.4/a 'da görebiliriz. Bağımsızlık prensibi akreditif işlemlerinin süratli bir şekilde işlemlerini sağlayan temel kural niteliğindedir. Bağımsızlık prensibinin uygulamadaki en önemli sonucu amir bankanın sözleşmeden doğan bir anlaşmazlık sebebiyle ödeme yapmamayı reddedememesidir. Bu sebeple akreditifte bankalar, malların akreditifteki tanımını dikkate almakta olup satış sözleşmesindeki tanımlar ile ilgili herhangi bir sorumlulukları bulunmamaktadır. Bu konuda yabancı hukuklar, lehdarın ödemeyi talep etmesi bankanın esas sözleşmeden bağımsız bir yükümlülük altına girmesi olduğu şeklinde tanımlanmaktadır. Yani, lehdar amirin esas sözleşmeye aykırı davrandığını ama bankanın taahhüt ettiği ödemeyi, kendisine yapması gerektiğini belirtmektedir. Bankanın ibraz edilen belgenin içeriğini denetleme görevi ve yetkisi yoktur, bu nedenle amirin esas sözleşmeyi ihlal edip etmediğini araştırarak merci banka değildir. Bu konuda mahkemeler akreditifli ödemede

²⁷³ a.g.e.,s.150

²⁷⁴ Ayberk Çakalır, " Akreditif İlişkisinde Akreditif Bankasının Hukuki Durumu", (Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2005, s.199

²⁷⁵ a.g.e.,s.203

²⁷⁶ a.g.e.,s.203

hile iddialarına pek sıcak bakmamaktadır. Ancak, bazı olağanüstü hallerde ödemenin lehdara yapılmasını durdurabilmektedirler.²⁷⁷ Bu konuda 1987 tarihli, Recon/Optical, Inc. And Government Of Israel davasında, sonuç bölümünde, mahkeme, akreditifli ödemenin alıcı ve satıcı için ödenmeme ve ifa edilmeme risklerini azalttığı için kullanışlı bir ödeme olduğu belirtilmiştir. Akreditif genellikle lehdarın sattığı malın bedelini alabilmesi için kullanılır. Uluslar arası ticarete, lehdar için akreditifi kullanmak sattığı mal ya da hizmetin geri ödemesini almayı korumaktır. Eğer lehdar akreditifli ödemede karşılaştırılan ve uygun olan dokümanları verirse kendisine ödeme yapılır. Bankanın belgeleri yorumlamak yada belgelerdeki eksiklikleri doldurma yükümlülüğü yoktur. Banka tarafından ancak şu iki halde ödeme yapılmaz; ilki, ibraz edilen dokümanların karşılaştırılan akreditif şartlarına uygun olmaması ikinci olarak, işlemde hile olması halleridir.²⁷⁸ Bu prensibe göre, akreditifi açan bankaların akreditifteki şartları dikkate almaları çok önemlidir. Yani bankalar, şartların gerçekleşip gerçekleşmediğini, istenilen belgelerin süresinde ibraz edilip edilmediğini makul derecede bir özen göstermek suretiyle incelemeleri gerekir.²⁷⁹ Ancak, akreditif işleminin temel ilişkiden bağımsız olmasının anlamı, bankanın vesaikleri göz önünde tutarak işlem yapması oluşturmaktadır. Soyutluk ilkesi de denilen bağımsızlık ilkesinin çok katı bir şekilde uygulanması hakkaniyetsiz durumlara sebep olabileceği için bu ilkenin de hukukun genel prensipleri ışığında uygulanması önemlidir. Yani bu prensibin uygulanması sınırsız değildir. Bunun iki istisnası vardır.²⁸⁰ Bunlar sözleşmede temel ilişkiye atıf yapılmış olması ve ödeme talebinin hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmasıdır. Burada bankanın hakkın kötüye kullanılması def'ini sadece lehdara karşı sürebileceğini belirtmekte fayda var. Bir def'i olduğu içinde hâkim tarafından re'sen nazara alınması gerekir. Bu nedenle aslında birbirinden bağımsız oldukları ileri sürülen ilişkiler arasında hakkın kötüye kullanılması gibi bir durumun söz konusu olduğu hallerde bağlantı kurulabilecektir. Yani, birbirinden bağımsız olan temel ilişki ve karşılık (bedel/valuta) ilişkisi arasında bağlantı kurulabilecektir. Taraflar akreditifin geçerliliğini ve ödenmesini temel ilişkinin geçerliliğine bağlamış olabilirler bu halde, böyle bir anlaşma taraflar için bağlayıcı olacaktır. Yani, alıcı ile lehdar arasında, akreditif bedelini talep etme anında geçerli bir temel ilişki yoksa buna rağmen lehdarın ödemeyi talep etmesi dürüstlük kuralına aykırıdır. Temel ilişki iptal, takas, ibra, vb. gibi nedenlerle sona ermiş

²⁷⁷ Carolyn Hotchkiss, **International Law For Business**, Mc-Graw- Hill: United States of America, 1994, s.177

²⁷⁸ a.g.e.,s.181

²⁷⁹ Akın Ekici, " **Akreditifte Lehdarın Dürüstlük Kuralına Aykırı Olarak(Fraud) Bedeli Talep Etmesi ve Bu Durumda Akreditif Bedelini İştira (İskonto) Eden Bankanın Hukuki Durumu**", Beta: İstanbul, 2001, Hayri Domaniç'e Armağan(80. Yaş Günü), C.I, s.164-166

²⁸⁰ Kaya, a.g.e.,s.160

olabilir. Ya da temel ilişki ahlaka aykırı ve suç teşkil eden bir ilişki ise ancak buna rağmen lehdar ödemeyi talep ediyorsa bu da Fraud olacaktır. Elbette akreditif bankasının bir akreditifin dayandığı temel ilişkinin suç teşkil edip etmediği yönünde bir araştırma yapması onun yükümlülüğünde değildir. Ancak banka likit delillerle bu temel ilişkinin bir suç olduğunu, ahlaka ve adaba aykırı olduğunu gösterebilirse, lehdarın ödeme talibini reddetmek zorundadır. Örneğin; bir banka taraflar arasında yapılan silah ticaretinin izinli olup olmadığı ya da satılan uyuşturucu maddelerin tıbbi alanda mı kullanılacağını yoksa kötü amaçlarla mı kullanılacağını bilemeyebilir. Likit delillerle²⁸¹ bu durum ispat edilirse, banka ödeme yapmamalıdır.²⁸² Ayrıca akreditif şartında istenilen belgeler arasında temel ilişki ile ilgili olan bir belgenin de istenilen belgelerin arasına konması kararlaştırılmış olabilir. Bu durumda temel ilişki ile akreditif ilişkisi arasında organik bir bağın kurulmuş olur.²⁸³ Somut olayda, ibraz edilen belgelerden şekli olarak, akreditif lehdarının bedeli tahsil etmeye hakkı olduğunun bankaca yapılan inceleme sonucu tespit edilmesine karşılık, gerçekte akreditif ilişkisinin bütünlüğü içinde temel ilişkisinin olmaması yani temel ilişkinin bir sebeple geçersiz olması gibi, (örneğin, temel ilişkide akreditif alacaklısının bir hilesi ya da hukuka aykırı bir davranışı yüzünden sakatlık meydana gelmesi durumunda) veya dokümanların gerçeği yansıtmaması sebebiyle maddi anlamda hak sahibi olmama durumu söz konusu olabilir. Oysa soyutluk ilkesi gereğince, yukarıda izah ettiğimiz gibi bankanın maddi anlamda bir içerik kontrolü yapmasına imkân bulunmamaktadır. Banka sadece şekli denetim yapabilir demiştik. O halde, temel ilişki ve bedel ilişki arasında bir bağlantı kurulabilmesi ancak hakkın kötüye kullanılması durumunda söz konusu olacaktır.²⁸⁴ Şu halde, Yeknesak Kurallara göre, bankalar akreditif nedeniyle temel ilişkiden bağımsız, uygun belgelerin ibraz edilmesi halinde mücerret (soyut) borç altına girerek, mallarla değil belgelerle ilgilenmektedir. Belgelerin dış görünüşlerinin akreditif koşuluna uygun olduklarını anladıkları takdirde, ödemede bulunmakta, ertelemeli ödeme taahhüdü altına girmekte, vadeli poliçeleri kabul veya iştira etmektedirler. Bu konunun önemi şuradan geliyor, bankalar UCP 600'de ve 500 de belgelerin gerçek veya sahte olmalarından ötürü hiçbir sorumluluk üstlenmemelerine karşın, belgelerdeki tahrifatlar, sahtelikler nedeniyle akreditife katılanların, özellikle lehdarın dürüstlük kuralına aykırı olarak gerçekleştirdiği hileli ya da sahte davranışları (Fraud) halinde

²⁸¹ Likit kanıt; bankanın, kendi yorumunu, kanaatini ve değerlendirmesini eklemeyen, objektif olarak lehdarın ödeme talebinin dürüstlük kurallarına aykırılığını ortaya koyan kanıtlardır. Örneğin, konişmentonun altındaki imzanın sahteliğini hükme bağlayan mahkeme hükmü, gemiye yüklenen malın talaş veya paçavra gibi değersiz mallar olduğunu belgeleyen resmi daire yazıları ve tutanakları.(Bkz. Yavuz,**a.g.e.**,s.717)

²⁸² Reisoğlu,**a.g.e.**,s.329-330

²⁸³ Erdoğan,**a.g.e.**,s.151

²⁸⁴ Kaya,**a.g.e.**,s.161

akreditif bankasının eğer varsa teyit bankasının ödeme talebini red etme hakkı bulunur mu bulunmaz mı sorunu öğretide ve çeşitli ülkelerin mahkeme kararlarında tartışılmıştır. Bankaların, belgelerin gerçek ya da sahte olup olmadığı konusunda hiçbir şekilde sorumlu olmadıklarını 600 sayılı Yeknesak kuralların 34²⁸⁵. Maddesi, 500 sayılı Yeknesak kurallarda da 15. Madde düzenlemiştir. Ancak, akreditife katılanların sahte veya hileli davranışları konusunda herhangi bir düzenleme ne 500 nede 600 sayılı Yeknesak Kurallarda olmadığı için bu konunun milli hukuklara göre çözümleneceği belirtilmiştir.²⁸⁶

Anglo-Sakson hukukunda, lehdarın dürüstlük kurallarına aykırı ödeme talepleri(fraud)*²⁸⁷ kavramıyla açıklanmaktadır. Lehdarın bankaya uygun belgeleri ibraz etmesiyle akreditif bankasına veya varsa teyit bankasına karşı amir ile aralarındaki temel ilişkiden soyut bir alacak hakkı elde etmektedir. Elde edilen bu hakkın dürüstlük kuralına aykırı bir şekilde kullanılması ve bedelin tahsil edilmek istenmesinin en sık örnekleri temel ilişkiye uygun olmayan ya da hiçbir değeri bulunmayan malların amire teslim edilmesi olarak görmekteyiz. Bu konuyu bir örnekle açıklayalım. Satış sözleşmesinin konusunu salyangoz kabuğu satışı oluşturmasına rağmen alıcıya deniz kumunun teslim edilmesi ya da ithal edilen mal, ithal öncesinde tespit edilmiş olan ithal edilebilirlik koşullarına haiz değilse (ithal ülkesinin Sağlık Bakanlığının ithal için aramış olduğu kimyevi şartlara) asla uymuyorsa fakat hal böyle olmasına rağmen lehdarın bankaya ibraz etmiş olduğu tüm belgeler şeklen tamam ve eksiksiz bir şekilde akreditif koşullarına uyuyorsa hakkın kötüye kullanılması söz konusu olmaktadır. Bir diğer hususta satıcının (lehdarın) temel ilişkiye açıkça aykırı olan değersiz mallar göndermesinin yanı sıra, bankaya ibraz edilen belgelerin sahte ve tahrif edilmiş olması da lehdarın ödeme talebinin, dürüstlük kuralına aykırılık olarak değerlendirilmektedir.²⁸⁸ Hakkın kötüye kullanılmasının bankalar açısından bir diğer farklı sonucu da ödemesi ertelenmiş akreditiflerde(deferred payment) da ortaya çıkmaktadır.²⁸⁹ Amir banka veya teyit bankasının lehdara karşı ödeme yükümlülüklerinden birisi olan vadeli ödeme yükümlülüğü altına girmesi

²⁸⁵ UCP 600 M.34“ Bir banka belgelerin şekli, yeterliliği, doğruluğu, gerçek/ sahte olup olmadığı veya herhangi bir belgenin hukuki etkisi sonucu veya bir belgede şarta bağlanan veya o belgeye sonradan eklenen genel veya özel şartlar dolayısıyla hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmediği gibi her hangi bir belgenin temsil ettiği malların, hizmetlerin veya yapılan diğer işlerin mevcut olup olmadığı veya tanımı, miktarı, ağırlığı, kalitesi, durumu, ambalajı, teslimatı ve değerine veya malları gönderenin, taşımacının, navlun komisyoncusunun, alıcının veya malları sigorta edenin veya diğer herhangi bir kişinin iyi niyetine veya eylemine veya ihmallerine, mali durumlarına, icraatına veya ticari itibarına ilişkin olarak hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmezler.”

²⁸⁶ Reisoğlu, a.g.e.,s.315, Aynı yönde görüş için Bkz. Erdoğan,a.g.e.,s.151

²⁸⁷ *Hukukta kanuna karşı hile olarak açıklanan, kelime anlamı hile, hilekârlık, suiniyet, kötü niyet olarak açıklanan terim. Tuğlacı,a.g.e.,s.218f

²⁸⁸ Ekici, “Akreditife Lehdarın Dürüstlük Kuralına.....” Beta: İstanbul, 2001, Hayri Domaniç’e Armağan(80. Yaş Günü), C.I, s.166-167

²⁸⁹ a.g.e.,s.168

ertelenmiş akreditif olarak nitelendirilmektedir. Vadeli akreditifte (ertelemeli ödemeli akreditif), belgelerin muhabir bankaya veya amir bankaya ibrazı karşısında ödeme yapılmamaktadır. Bu tür akreditiflerde, belgeler akreditifin geçerlilik süresi içinde lehdar tarafından görevli olan bankaya ibraz edildikten ya da ulaştırıldıktan belirli bir süre sonra ödeme yapılmaktadır. Bu akreditif türünde, bankanın mal bedelini belirli bir vadede ödeyeceği taahhüd edilmiştir. Yani, vadeli akreditifte müşteriye bir nevi kredi açılmaktadır.²⁹⁰ Ödemeye ilişkin vadenin başlangıç anı ve süresi, akreditif şartlarında açık bir şekilde gösterilmektedir. Bu süre belgelerin ibrazını müteakiben başlamakta ve gün hesabıyla kararlaştırılmaktadır.²⁹¹ Ödemesi ertelenmiş akreditiflerde belgeler ibraz için ön görülen sürede bankaya ibraz edilmektedir fakat lehdara ödeme belgeleri teslim ettiği anda değil, ileri bir tarihte yapılmaktadır. Bunun önemi, akreditif amiri alıcının, gelen malları gümrükten çekerek, malların sözleşmede kararlaştırılan şekilde ve kalitede olup olmadığını lehdara ödeme yapmadan önce görme imkânı tanımaktadır. Böyle bir imkân akreditif amirine malları önceden göreceği için sözleşmede kararlaştırılan şartlara uygun olmadığı takdirde bankaya durumu bildirerek lehdara ödeme yapmasına engel olma imkânı verecektir. Akreditifin vadeli akreditif değil de, görüldüğünde akreditif olduğu hallerde ise durum farklıdır. Bu farkı anlatmadan önce belgelerin ibrazında yapılacak ödemeyi (Sight L/C) kısaca açıklayalım. Bu akreditif adından da anlaşılacağı üzere, belgelerin görülmesi anında ödendiği akreditiftir.²⁹² Yeknesak Kurallar (UCP 600) m.2'de "Honour (ibrazın karşılanması)" başlığı altında düzenlenen ve a. Bendinde; " *akreditif, belgelerin ibrazı üzerine ödeme yöntemiyle kullanımda ise, ibrazda ödeme yapmak,* " şeklinde ifade edilen ödeme yöntemidir. Bu ödeme yönteminde akreditif amirinin, malların sözleşmede kararlaştırılan şekilde olup olmadığını göremeden lehdara ödeme yapılacağı için, lehdarın dürüstlük kurallarına aykırı davranarak mal bedelini tahsil etmiş olduğu iddiasını bankaya karşı değil, lehdara karşı yapması gerekecektir. Burada tartışılan ödenmesi ertelenmiş akreditifte amirin, lehdarın dürüst davranmayarak, sözleşmeye aykırı davrandığı iddialarını ve bu sebeple de ödemenin yapılmaması yönünde bir itirazı bankanın dinleyip dinlemeyeceği konusu da önemli tartışmalara sebep olmuştur²⁹³. Kısaca bu tartışmaya da değinilmesi yararlı olacaktır. Öncelikle her türlü def'iye lehdara karşı ileri sürebilmek akreditifli ödemenin uluslar arası ticarete kullanılmasına engel olurdu. Bankanın yukarıda da değindiğimiz üzere, ödeme

²⁹⁰ Bağrıaçık, Kantekin, a.g.e.,s.112

²⁹¹ Şanlı, Ekşi, a.g.e.,s.94

²⁹² Tekinalp, a.g.e.,s.633

²⁹³ Ekici, "Akreditifte Lehdarın Dürüstlük Kuralına....." Beta: İstanbul, 2001, Hayri Domaniç'e Armağan(80. Yaş Günü), C.I, a.g.e., s.168-169

yapmak yükümlülüğünün temel ilişkiden, karşılık ilişkisinden ve bankalar arasındaki ilişkilerden bağımsızlığı ile akreditifli ödeme uygulanabilirlik kazanmaktadır. Buna da bankanın akreditiften doğan ödeme yükümünün ilişkilerden bağımsızlığı denmektedir.²⁹⁴ Tüm öğreti ve uygulamada ortak varılan sonuç lehdarın kötü niyetinin likit delillerle ortaya konabilmesidir. Likit delillerin ne olduğu konusunda pozitif bir kural mevcut değildir. Ancak tanım olarak, likit delil, hakkın kötüye kullanıldığı kanaatini hiçbir şüpheye yer vermeden kesin olarak uyandıran, başka delillere ihtiyaç duyurmadan bunu sağlayabilen delil olarak tanımlanmıştır. Bir delilin likit delil olup olmadığını anlamak bankaların işidir çünkü sunulan delili likit olarak kabul eder ve gerçekte lehdarın kötü niyetli olduğuna kanaat getirirse, ödemedir imtina eder ancak delilin likit delil olarak kabul edilmediği hallerde banka lehbara ödeme yapmazsa, bu durumda bankanın amire karşı sorumlu olacağı belirtilmektedir.²⁹⁵ Yani, bankanın hakkın kötüye kullanıldığı gerekçesiyle ödeme yapmaktan imtina edebilmesi için akreditif belgelerini incelediği esnada elinde likit delillerin var olması gerekir. O halde likit delillerin ödeme yapıldıktan sonra ortaya çıkması halinde, banka artık hakkın kötüye kullanılması ilişkisinin dışına çıkmış olur ve akreditif şartlarında, akreditif alacaklısına karşı ve akreditif açtırana karşı üstlendiği yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmiş olur ve mukabil (karşılık) alacağı da hak kazanmış olur.²⁹⁶ Alman ve İsviçre öğretisinde bugün kabul görmüş olan likit delil kavramı ile kastedilen, bankanın kendi yorumunu, kanaatini, değerlendirilmesini eklemeyen, lehdarın ödeme talebinin dürüstlük kuralına aykırılığına ortaya koyan delil olarak anlaşılmalıdır. Örneğin, mahkeme tarafından konişmentonun altındaki imzanın bilirkişilerce sahte olduğunun tespit edilmiş olması, gemiye yüklenen akreditif konusu emtianın başka bir mal olduğunun ilgili resmi dairelerin yazılı veya tutanakları ile tespit edilmiş olması likit delil olarak sayılmaktadır.²⁹⁷ Banka kendisine sunulan likit delillere bakarak lehdarın ödeme talebini hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirirse ödemeyi reddedecektir. Belgeler ibraz edilmeden önce yada banka tarafından belgelerin incelenmesi sırasında amir tarafından belgelerin sahta yada tahrif edilmiş olduğu yada gümrükten çektiği malın sözleşme ile kararlaştırılan mal olmadığını bildirmesi halinde, banka bu iddiaları belgelerle sınırlı olarak inceleyecek fakat kendisine bu konu ile ilgili likit

²⁹⁴ Tekinalp, a.g.e., s.620

²⁹⁵ Erdoğan, a.g.e., s.151

²⁹⁶ a.g.e., s.152

²⁹⁷ Ekici, "Akreditifte Lehdarın Dürüstlük Kuralına...." Beta: İstanbul, 2001, Hayri Domaniç'e Armağan(80. Yaş Günü), C.I, a.g.e., s.169

deliller sunulmadıkça, belgeleri reddedemeyecektir. Banka likit delillerin varlığına rağmen ödeme yaptığı takdirde amire rücu edemeyecektir.²⁹⁸

(ii) Dürüstlük Kuralına Aykırılığın İspatı Meselesi

Burada banka açısından dürüstlük kuralına aykırılığın ispatı da önemli bir sorundur. Banka bir yargı mercii olmadığı için, kendisine ibraz edilen belgelerden hareket ederek lehdarın dürüstlük kuralına aykırı davrandığını tereddüde yer vermeyecek şekilde kanıtlamalıdır.²⁹⁹ O halde bankanın lehdarın ödemeye ilişkin talebini reddedebilmesi için bu iddianın likit delillerle ispat edilmesi gereklidir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, haksız davranışın likit delillerle ispat edilmesi durumunda banka ödememe yetkisinin dışında aynı zamanda ödememe yükümlülüğünün de altındadır.³⁰⁰ Nelerin likit delil sayılacağı hususundaki ilke likit delillerin belgelerle ispat edilebilen deliller olmasıdır. Örneğin yerli ve yabancı mahkemelerde verilmiş tespit kararları, ihtiyati tedbir kararları, hakem kararları, uzman bilirkişilerce düzenlenmiş olan raporlar gösterilebilir.³⁰¹ Ancak bir delilin sadece resmi bir makamdan onaylanmış olması yeterli görülmemektedir. Yani, likit deliller, objektif bir değerlendirmeye imkan sağlayacak türden bilgiler içermeli ve bunun da açıkça bu belgelerden anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle ihtiyati tedbir kararlarının da likit delil olarak yorumlanması hakkaniyete uygun düşecektir.³⁰² Şunu belirtelim ki, lehdarın dürüstlük kuralına aykırı davrandığı, bankanın kanaati ile değil, yukarıda da değindiğimiz üzere somut bir delile dayanması ile mümkündür. Akreditif amirinin, soyut ancak ciddi görülen iddiaları kesin delillere dayandırılmadıkça, bankanın ödemedi kaçınması ya da sahteliği iddia edilen belgelerin bankaca araştırılmalarının istenmesi haklı görülemez. İşte bu nedenlerden sahtelik iddiasının akreditif amirince kanıtlanması veya kanıtlayıcı belgelerin ibrazı ile bankaca yapılacak ödemenin durdurulması talep edilebilir. İşte bu yüzden akreditif belgelerinin veya herhangi birinin sahteliği hakkında ciddi bilgileri olan bankanın, bu belgelerin ya da belgenin sahteliğinin kanıtlanmasına değin akreditif bedelini lehdara ödememesi ve bu bedelli mahkemeden alacağı tevdi mahalli kararı ile tayin edilecek bir tevdi mahalline yatırması, bankanın riske girmemesi bakımından hukuka uygun olacaktır. Konuyla ilgili Yargıtay

²⁹⁸ a.g.e.,s.169

²⁹⁹ Tekinalp, a.g.e.,s.626

³⁰⁰ Bozkurt, a.g.e.,s.111

³⁰¹ a.g.e.,s.111

³⁰² Ekici, "Akreditifte Lehdarın Dürüstlük Kuralına....." Beta: İstanbul, 2001, Hayri Domaniç'e Armağan(80. Yaş Günü), C.I, a.g.e., s.170-171

kararları şu şekildedir.³⁰³ “ Davacı muhabir bankanın akreditifi ödeme borcu, akreditif şartlarına uygun belgelerin ibrazı halinde doğacağından, şartlarına uygun düzenlenmeyen veya eksik belgelere göre akreditif bedelinin ödenmemesi haksız sayılmaz.”. Yargıtay 19. H.D. 26.01.1994 T. 93/633 E.94/547 s. Kararı.³⁰⁴

(iii) Akreditifte Satıcının (Akreditif Alacaklısının Temerrüdü)

Yukarıda da değindiğimiz üzere akreditif alacaklısının (lehdarın) akreditifte belirlenen belgeleri akreditif süresinde belirlenen bankaya ibraz etmez ya da eksik hatalı, yanlış belge ibraz ederse, kendisine düşen akreditif açılmasına iştirak etme yükümlülüğüne katılmazsa ve akreditifi şartlarına uygun olarak kullanmazsa lehdar temerrüde düşmüş olur. Lehdarın esas

³⁰³ Cengiz Kostakoğlu, **Bankalar Kanunu Şerhi (Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar ve Akreditif)**, 4.b, İstanbul: Beta, 2003, s.1574

³⁰⁴ A.g.e.,s.1603-1606, Kolleck Limited Şirketinin emriyle amir banka Royal Bank Of Canada, muhabir banka Emlak Bankası nezdinde lehdar Özcan Ticaret Mehmet Özcan İthalat İhracat Firması emrine 220.000 sterlin tutarında 20.04.1989 vadeli dönülemez(gayrikabil-rücu) ve transfer edilebilir akreditif açmıştır. Muhabir banka küşat mektubunu lehdar firmaya iletmiş, amir banka daha sonra akreditif metninde değişiklik yapmış ve bu değişiklikle birlikte muhabir bankanın akreditife teyidini eklemesini dahi istemiş, muhabir banka bu değişiklik ve teyidini lehdar firmaya iletmiştir. ...Muhabir banka ibraz edilen belgelerin eksikliklerinin giderilmesini istemiş, lehdar eksiklikleri tamamlanmış ve 14.04.1989 tarihinde ihracatla ilgili bütün bilgilerin doğruluğunu muhabir bankaya taahhüt edip, her türlü sorumluluğu yüklediğini bildirmiştir. ...a)muayene belgesinde amir banka, b) sigorta poliçesinde sterlinle olduğu kadar Türk Lirası ile de sigorta edilen değer belirtilmesi, c) muayene belgesinde Flying Fashions Ltd'nin müdürünün mührü olmaması,d) akreditif süresinin sona ermesi nedeniyle evrakları geri göndermiştir. Belgelerin iadesi hususu muhabir bankaca, lehdara iletilmiştir. ... Muhabir banka, akreditife teyit vermekle, akreditif bankasının şartları ile özdeş fakat akreditif lehdarına karşı bağımsız bir borç altına girmiş olur. Belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadıklarını makul bir özenle inceleme zorunluluğu ve yükümü, akreditif işleminde yer alan bütün bankalara yöneliktir. Akreditife teyit vermekle, teyit veren banka, belgelerin akreditif koşullarına uygun olarak kendisine ibrazı ve kendisince incelenerek teslim alınması kaydıyla, akreditif bedelini lehdara ödemeyi kabul etmiş olmaktadır. Diğer bir deyişle, teyit veren bankanın yükümlülüğü belgelerin akreditif koşullarına aynen uygun olmasına bağlıdır. Ödemeden önce belgelerin akreditif koşullarına uygun olmadığı saptanırsa ödeme istemi reddedilir. Belgeler uygun zannı ile ödeme yapılmış, uygunsuzluk sonradan anlaşılmış ise ödenen paranın iadesi istenebilir. Muhabir banka, belgelerin koşullara uygun olması halinde yaptığı ödeme ile ilgili olarak akreditif amiri bankaya rücu edecektir. O halde, akreditif koşullarına uygun belgeleri düzenlemek ve sağlamak lehdarın yükümlülüğündedir. Lehdar bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen belgeleri koşullara uygun olarak düzenlemez yada sağlamaz ise akreditif bedelinin ödenmesini istemekte haklı olmayacaktır.Akreditife ilişkin bu esasların ışığında somut olay incelendiğinde; akreditifin tadil edilmiş şartların,...kaydını içerdiği halde, bu koşullara aykırı olarak düzenlenen bu belgelerin akreditif şartlarına uygunluğunun akreditif müddeti içinde lehdarca sağlanmış olduğu dosya kapsamında anlaşılmaktadır. Nitekim davacı da imzanın sahte olduğuna, Muayene sertifikasının akreditif koşullarına uygun olmadığı lehdarın da kabulündedir. Davacı muhabir bankanın ödeme borcu, davalı lehdarın akreditif şartlarına uygun belgeleri ibrazı halinde doğacağından ve davalı lehdarın akreditif bedelini talep edebilmesinin akreditif koşullarına riayet ve uygun belgeleri davacı muhabir bankaya ibraz etmesine bağlı bulunduğundan, davacı bankanın akreditif koşullarına uygun olduğu zannıyla teslim aldığı belgelerdeki uygunsuzluğunu sonradan anlayınca, bu hususu öne sürmesinde yasaya ve akreditif mevzuatına aykırı bir cihet bulunmamakta ve akreditifi teyit etmiş olması da bu sonucu değiştirmemektedir. Bu itibarla, davacının akreditif bedelini ödemekten kaçınmasında haklı olduğunun kabulü gerekir. Öte yandan davalı lehdarın akreditif koşullarına uygun olmayan belgeleri muhabir davacı bankaya bile bile ibraz eden ve bu belgelerle davacı bankanın amir bankaya rücu imkanı olmadığını bilerek akreditif bedelinin ödenmesini istemesi de hakkın kötüye kullanılmasını teşkil edeceğine göre Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 440. Maddesinde sayılan hallerden hiç birisine uymayan karar düzeltme isteminin REDDİNE.

sözleşme gereği asıl borcu temel ilişkide kararlaştırılan nitelikte ve kalitedeki malı amire göndermektir. Bunun karşılığında da kendisine uygun belgeleri ibraz etmesi koşuluyla gerekli ödeme yapılır, şayet lehdar eksik belge ibraz eder ya da süresi içinde belgeleri ibraz etmezse bu takdirde bedeli talep edebilme hakkı temel ilişkiden kaynaklanır ve satış bedelini genel hükümlere göre talep edebilir.³⁰⁵ Akreditif alacaklısının sadece malı göndermesinin bir anlamı yoktur. Ayrıca, kendisinin satış sözleşmesinden kaynaklanan alacak hakkını alabilmesi için akreditifi şartlarına uygun olarak kullanması da gerekmektedir. Bu hem bir hakkı hem de asli yükümlülüğüdür.³⁰⁶

b.Satıcının Tespit Edilen Sürede Belgeleri İbraz Etmesi

Lehdar tarafından akreditifte belirlenen belgelerin tespit edilen sürede ibraz edilmemesi halinde ifade gecikmiş olunur ve gerekli şartların varlığında alacaklı ve borçlu temerrüdü hükümleri uygulanma alanı bulur.³⁰⁷ Akreditif alacaklısı (lehdarı) akreditifin açıldığını bildiren zaman içerisinde gerekli belgeleri ibraz etmezse, TBK m.118,EBK m.102/I uyarınca kusurlu olarak temerrüde düşer. Burada borçlunun temerrüde düşmesi için alacaklının ihtarına gerek yoktur³⁰⁸ (TBK m.117/II, EBK m.101/2), çünkü akreditiflerin kullanılması için mutlaka bir vade tarihinin bulunması gereklidir.(UCP 600 M.6-d).³⁰⁹ Böyle bir vadenin olması halinde kesin vadeli bir işlemin olduğu kabul edilmektedir. Kesin vadeli bir işlemde söz edebilmek için, tarafların açık iradelerine ya da yorum yolu ile tarafların tespit edilen vadeden sonra yapılacak ifayı kabul etmeyeceklerinin anlaşılması gereklidir. Taraflar arasında kesin bir vadenin söz konusu olmadığı hallerde yani vade tarihinden sonra da ifanın olabileceği hallerde verilen sürede borçlu (lehdar) edimini ifa etmezse, alıcı TBK m.125'te ön görülen seçimlik haklardan faydalanabilecektir.³¹⁰ Aslında akreditifte belirlenen, akreditifin geçerlilik süresi yani akreditif bankasının vekâlet süresidir. Bu süre dolduğu zaman bankanın, akreditif alacaklısının vekâlet süresi sona erer.³¹¹ Belgeleri ibraz borcunda temerrüt, ayrıca lehdarın satış konusu malları gönderme borcunu da hiç veya gereği gibi yerine getiremediğini gösterir.³¹² Belgeler süresi içinde ibraz edilmezse, borçlu temerrüdüne ilişkin hükümler uygulanır. Satıcının temerrüdü ile ilgili olarak, Borçlar Kanunundaki genel hükümlerin

³⁰⁵ Bozkurt,**a.g.e.**,s.105

³⁰⁶ Erdoğan,**a.g.e.**,s.86

³⁰⁷ Bozkurt,**a.g.e.**,s.105

³⁰⁸ Aynı yönde görüşler için Bkz,Kaya, **a.g.e.**,s.57, Erdoğan,**a.g.e.**,s.87

³⁰⁹ UCP 600 m.6-d“ bir akreditif ibraz için bir vade tarihi belirtmelidir. İbraz karşılama veya iştira için belirtilen bir vade tarihi ibraz için belirtilmiş bir vade tarihi olarak alınacaktır.”

³¹⁰ Doğan,**a.g.e.**,s.190

³¹¹ Erdoğan,**a.g.e.**,s.87

³¹² Kaya,**a.g.e.**,s.58

yanında özel bir hüküm de vardır. TBK m.212,EBK m.187 hükmü vardır. Bu hüküm uyarınca;

“ Satıcının temerrüdü halinde, borçlunun temerrüdüne ilişkin özel hükümler uygulanır.

Zilyetliğin devri için belirli bir süre konulmuş olan ticari satışlarda satıcı temerrüde düşerse alıcının, devir isteminden vazgeçerek borcun ifa edilmemesinden doğan zararının giderilmesini istediği kabul edilir.”

Alıcı, satılanın devredilmesini isteme niyetinde ise, belirlenen sürenin bitiminde bunu satıcıya derhal bildirmek zorundadır. Ticari satışlarda satıcı temerrüdü hakkında özel düzenlemeler mevcuttur. Bu özel düzenlemeler, TBK m.212 ve 213. Maddelerde düzenlenmiştir. Öncelikle, TBK m.117/ II deki borcun ifa edileceği gün birlikte belirlenmiş ibaresinin karşılığını, zilyetliğin devri için belli bir sürenin mevcut olduğu ticari satışlarda, (TBK m.212/II) ibaresi karşılamaktadır. TBK m.124/ III deki, Kesin vadeli işlemin kabul edilmesi için tarafların TBK m.117/ II anlamında belirli bir ifa gününü tayin etmiş olmaları yetmemektedir çünkü bu sadece borçlunun ihtarsız temerrüde düşmesi sonucunu doğurur, ayrıca tarafların aralarında anlaşıp, vadeyi sözleşmenin esaslı bir unsuru haline getirmeleri de önemlidir. TBK m.212/ II ticari satışlarda, TBK m.117/ II anlamında bir vadenin tespit edilmiş olması ile kesin vadeli bir işlemin meydana geleceğini belirtmiştir. Yani ayrıca, TBK m.124/ III deki şartlarında gerçekleşmesi aranmamıştır. İşte ticari satışlar için getirilen 212. Madde düzenlemesi ile alıcı, satıcıyı tıpkı, TBK m.124 hükmünde olduğu gibi temerrüde düşürerek TBK m.125'te düzenlenen seçimlik haklardan yararlanabilecektir. Yani, TBK m.125'te düzenlenen bu seçimlik hakları kullanabilmesi için alıcının, satıcıya uygun bir süre vermesi gerekli değildir.³¹³

Asıl sözleşmede kararlaştırılan kesin vadenin akreditifte farklı olması, sözleşmenin değiştirilmesi anlamına gelmektedir bu da ancak satıcının da izni ile olur yani taraflar tek başlarına tarihleri değiştiremezler.³¹⁴

TBK m. 212 uyarınca, zilyetliğin devredilmesi için belirli bir süre konulmuş olan ticari satışlarda, satıcının yukarıdaki sebeplerden biri yüzünden temerrüde düşmesi durumunda, alıcının, devir isteminden vazgeçerek borcun ifa edilmemesi nedeniyle doğan zararının tazminini isteme hakkı vardır. Ancak TBK m.212/II de alıcı, hala satılanın teslimini istiyorsa, vadenin bitiminde bunu derhal satıcıya bildirmelidir. (TBK m.212/III, EBK m.187/2).

³¹³ Yavuz,a.g.e.,s.54

³¹⁴ Erdoğan,a.g.e.,s87

Alıcının gecikmiş ifayı talep edebilmesi için, akreditifin vadesini uzatmış olması gerekir. Akreditifin vadesi uzatılmazsa, alıcı satıcıdan borcunu ödemesini isteyemez. (TBK m.97, EBK m.81).³¹⁵ Karşılıklı taahhütleri ihtiva eden bir sözleşmenin ifasında borçlu, kendi borcunu ifa etmiş veya teklif etmiş olmalıdır. Burada alıcı akreditif süresi dolarak hükümsüz hale gelen akreditifin süresini uzatmazsa kendi borcunun ifasını teklif etmemiş sayılır.³¹⁶Vadeye bağlı ticari satışlarda, vade sonunda alıcının susmasına bağlanan karine, alıcının ifadan vazgeçmesi buna mukabil borcun ifa edilmemesi nedeniyle uğradığı müspet zararı isteyebilmesi yönündedir. Alıcı, böyle bir hukuki sonuçla karşılaşmak istemiyorsa, vadenin bitiminde derhal ifayı talep etmelidir. Ancak, özel hükümle kendisine verilen imkânların yanı sıra alıcı ayrıca, satıcı ile anlaşarak geciken ifa için yeni bir süre verip, satıcı tarafından ifanın bu sürede de ifa edilmemesi durumunda genel hükümlere göre TBK m.125'teki seçimlik haklardan birini de kullanabilir.³¹⁷

Şunu belirtelim ki ticari satışlarda satıcının temerrüdünü düzenleyen TBK m.212 'de alıcının sözleşmeden dönme hakkı hakkında bir ifade yer almamaktadır. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi, alıcı ister özel hükümlere başvurabilir, isterse yeni bir süre tayin edip satıcının bu süre içerisinde de edimini ifa etmemesi halinde TBK m.125'deki seçimlik haklarını kullanır ve derhal bildirmek şartıyla sözleşmeden dönme yetkisini kullanabilir. O halde satıcının temerrüdü halinde alıcı, duruma göre gecikmiş olsa bile aynen ifa ve gecikme tazminatı ya da aynen ifadan vazgeçerek uğradığı müspet zararı, ya da sözleşmeden dönerek menfi zararını talep edebilir.³¹⁸Kısaca, satıcı temerrüdünden söz edebilmek için; sözleşmede kararlaştırılan belgelerin vadesi içinde ibraz edilmemesi ya da gereği gibi ibraz edilmemesi gerekir. Belgeler ibraz edilmedikçe, amir bazı belgelere sahip olmadığı için malları almasına engel olunmuş olunur. Şu halde, her ne kadar satıcının asli edimi satılanı göndermek ise de belgeleri ibraz etmedikçe satıcı borcundan kurtulamayacaktır.³¹⁹

³¹⁵ Doğan,**a.g.e.**,s.191

³¹⁶ Erdoğan,**a.g.e.**,s.87

³¹⁷ Yavuz,**a.g.e.**,s.55

³¹⁸ **a.g.e.**,s.56

³¹⁹ Erdoğan,**a.g.e.**,s.88

(2)Alıcı İle Banka Arasındaki Hukuki İlişki

Alıcı ile satıcı satış sözleşmesindeki bedelin akreditif yoluyla ödenmesine karar verdiği zaman, alıcının akreditif açması gerekmektedir.³²⁰ Bu nedenle temel ilişkideki para borçlusu olarak alıcı (amir), borcunu ifa etmek için lehine akreditif açılması amacıyla kendi bankasından talepte bulunur. Banka, şartlar konusunda anlaşmaya varıldığı takdirde, temel ilişkinin alacaklısı olan yani satıcı ile akreditif sözleşmesi yapma yükümlülüğü altına girer.³²¹ Amirin, akreditifin açılması yönündeki talimatı“ tam ”ve “kesin ”olmalıdır. Bu talimatın, temel ilişkiden bağımsız olduğunu belirtmekte fayda var. Burada, taraflar arasındaki ilişkinin hukuki mahiyetini tespit edebilmek için, sözleşmenin kuruluşu ve tarafların buna dayalı yükümlülüklerine bakmalıyız.³²² Alıcı ile amir banka arasındaki ilişkiye karşılık ilişkisi denilmektedir. ³²³ Banka ile kendisinden akreditif açma talebinde bulunan kişi arasında Alman Hukuku ve Türk Hukukunda da savunulan bir görüşe göre, karşılık ilişkisi bulunmaktadır. Bu karşılık ilişkisi, eser sözleşmesi niteliğinde bir iş görme sözleşmesidir. Bunun sebebi, amirin, talebini alan banka akreditif sözleşmesinde sadece hizmet etmekle kalmamakta, ayrıca, öngörülen belgelerin süresinde ibraz edilmesi karşısında da lehbara karşı soyut bir ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Yani banka, talep edilen akreditif ile ödemeyi, somut olarak üstlenmektedir. O halde, banka burada amire karşı yalnızca bir hizmet edimini üstlenmemekte aynı zamanda, somut bir neticenin teminini de üstlenmektedir. ³²⁴ Karşılık ilişkisi çerçevesinde bankanın özenle iş görme borcunun hukuki niteliği, vekaletle benzetilmiş olduğu için asli bir borç olarak tanımlanmıştır. Karşılık ilişkisi çerçevesinde akreditif bankasının amire karşı genel anlamda bir özen yükümlülüğü de bulunmaktadır. İşte bu nedenle, akreditif işleminin özel niteliği ve bankanın da bir güven kurumu olması, bankayı herhangi bir vekilden daha fazla özen gösterme yani özenle davranma yükümlülüğü yüklemektedir.³²⁵ Öncelikle akreditifi açtıran ile akreditifi açan banka arasındaki ilişkinin doktrinde genellikle vekâlet ilişkisi olarak değerlendirildiğini belirtelim. ³²⁶Vekâlet, alıcının

³²⁰ Özel,**a.g.e.**,s.33

³²¹ Doğan,**a.g.e.**,s.87

³²² **a.g.e.**,s.87

³²³ Bozkurt,**a.g.e.**,s.106, Tekinalp,**a.g.e.**,s.604

³²⁴ Doğan, **a.g.e.**,s.87-88

³²⁵ Ayberk Çakalır,“ Akreditif İlişkisinde Akreditif Bankasının Hukuki Durumu”, (Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **a.g.e.**,s.204

³²⁶ Reisoğlu,**a.g.e.**,s.171, Tekinalp,**a.g.e.**,s.604, Bozkurt,**a.g.e.**,s.106, Erdoğan,**a.g.e.**,s.89

akreditife ilişkin talimatlarını ifade etmektedir. Akreditif bankasının akreditif açtırana karşı yerine getireceği edimler, akreditif alacaklısına karşı bir akreditif açmak ve bunu ihbar etmek, akreditif alacaklısının ibraz edeceği belgeleri kontrol ederek kabul etmek ve akreditif tutarını ödemek ya da poliçeyi kabul etmektir. Bunun karşılığında da akreditif bankasına karşı, akreditif açtıranda bankanın yapmış olduğu işlerden dolayı, bu işlerin bir karşılığı olarak vekâlet ücreti ödemek ve banka tarafından lehdara yapılmış olan ödemeyi de ramburse etmektir.³²⁷ Dolayısıyla alıcının akreditifin açılmasına yönelik talimatlarının temel ilişkide kararlaştırılan akreditifin açılmasına yönelik talimatlara da uygun olmalıdır.³²⁸ Akreditifin açılmasının açıkça kabul edilmesinden ya da fiilen akreditifin açılmasından sonra, Borçlar Kanunumuzda yer alan vekilin borçlarına ilişkin (TBK m.505-508, EBK m.389-392) hükümleri akreditif bankası içinde geçerli olacaktır. Vekâlet ilişkisinden dolayı banka amirin talimatlarına sıkı sıkıya bağlıdır.³²⁹ Yukarıda da belirttiğimiz üzere, talimatın içeriği, amir ile lehdar arasındaki akreditif şartlarında zaten tespit edilmiştir dolayısıyla, amirinde bu talimata uygun hareket etmesi gerekmektedir. Akreditif bankası, akreditif küşat mektubu ile kendisine verilen talimata harfiyen uymak zorundadır. Bu nedenle banka talimatları kendiliğinden değiştiremez ya da düzeltemez. Akreditif bankası, akreditifi aralarında vekâlet ilişkisi olan amir adına, onu temsilen değil, ancak kendi adına açmakta böylece akreditif akdinin tarafları lehdar ile akreditif bankası olmaktadır. Şu halde, akreditif bankası amirin talimatına uygun bir akreditif açmak suretiyle, vekâlet sözleşmesi uyarınca üstlendiği hizmeti ifa etmiş olmaktadır.³³⁰ TBK m.502/I(EBK m.386/I)³³¹

Amir ile Banka arasındaki münasebetin doktrinde, vekâlet sözleşmesi olarak kabul edildiğini belirtmiştik. Vekâlet sözleşmesinin tanımına baktığımızda da;

“ Vekâlet öyle bir sözleşmedir ki, bu sözleşme gereğince vekil vekâlet verenin (müvekkilin) çıkarına ve iradesine uygun olarak bir iş görme borcunu yüklenir.”³³²

TBK m.502/I ‘de vekilin iş görme borcu, vekâlet verenin bir işini görmeyi veya bir işlemini yapmayı üstlendiği sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Vekâlet sözleşmesinde vekil, bir başkasının çıkarına ve iradesine uygun olarak iş görme borcu altındadır.³³³ Vekil, vekâlet

³²⁷ Erdoğan, a.g.e., s.89

³²⁸ Bozkurt, a.g.e., s.106

³²⁹ Doğan, a.g.e., s.88

³³⁰ Reisoğlu, a.g.e., s.173

³³¹ TBK m.502/I“ Vekâlet sözleşmesi, vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşmedir.”

³³² Zevkliler, Gökyayla, a.g.e., s.590

³³³ a.g.e., s.590

verenin talimatlarına uygun olarak hareket etmektedir. O halde, akreditif ilişkisinde banka ile amir arasındaki vekâlet ilişkisinin daha iyi anlaşılması için tarafların birbirlerine karşı yükümlülüklerinin incelenmesi aydınlatıcı olacaktır.

(a) Akreditif Bankasının Alıcıya Karşı Hak ve Yükümlülükleri

Akreditif bankası alıcının talimatlarına uygun davranmak ve işlemlerini ona göre yapmak zorundadır. İşte bu nedenle akreditif, alıcının talimatına tamamen uygun olarak açılmalıdır.³³⁴ Banka, şartlarda anlaşabildiği ölçüde temel ilişkinin alacaklısı olan lehdar ile akreditif sözleşmesi yapma ile yükümlü olmaktadır. Şunu belirtelim ki, amirin bankadan akreditif talebinde bulunması, öğretide, akreditif teklifi, akreditif talimatı, akreditif başvurusu ya da akreditif önerisi gibi farklı kavramlarla da ifade edilmektedir. Bankadan akreditif açılması için talepte bulunan amirin bu talebi yukarıda belirttiğimiz üzere tam ve kesin olmalıdır.³³⁵ Satım akdinde ödemenin akreditifle yapılacağıın kararlaştırılmış olması işlemin başlangıcı değildir yani, alıcı bankaya başvurarak akreditif amiri sıfatını kazanır.³³⁶ Akreditif talimatı (emrini) alan bankanın yapmakla yükümlü olduğu işlemlerin başında, emri karşı tarafa intikal ettirmesi yer almaktadır. Akreditif bankası alıcının icabını uygun süre içinde reddetmediği takdirde, zımni olarak amir ile banka arasında akreditif açma sözleşmesi kurulmuş olur.³³⁷ Banka kendisinden akreditif talebinde bulunan kişiye nakdi kredi açmamaktadır. Amir akreditif bedelini, bankasına nakit olarak bloke edebileceği gibi, bankasından gayri nakdi kredi talebinde de bulunabilecektir. Fakat şunu belirtelim ki, bankalar bazı ekonomik gerekçelerle amirin akreditif bedelini nakit olarak bloke etmelerine rağmen, amir ile gayri nakdi kredi sözleşmesi yapmaktadırlar. Bankalar lehdara ödeme yaptıklarında bu ilişki nakdi kredi ilişkisine dönüşmektedir. Ayrıca bankalar yine kendilerinden talepte bulunan alıcıya vermiş oldukları krediyi güvence altına almak istedikleri için ibraz edilmesi gerekli olan belgelerin kendi adlarına düzenlenmesini istemektedirler. Amirin bankaya vereceği talimatın açık olması son derece önemlidir. Bu nedenle akreditif talebinin içeriğinin kesin olarak neleri içereceğinin belirlenmesi gerekir. Öncelikle, alıcının akreditif talebinde 1) akreditif şartlarını ve hangi belgelerin ibrazı karşılığında ödeme yapılacağıın açıkça tespit edilmesi, 2) lehdarın kim olduğu ve ilişkiye başka bankalarda katılacak ise bunların kim olduğunun ve akreditifteki fonksiyonlarının tespiti, 3) akreditifin süresi ve diğer sürelerin tespiti gibi hususlarda tereddüt olmamalıdır. Bu hususların açık

³³⁴ Bozkurt, a.g.e.,s.106

³³⁵ Doğan,a.g.e.,s.87

³³⁶ Göğer,a.g.e.,s.73

³³⁷ Doğan,a.g.e.,s.89

olması akreditif ilişkisinin yani amir ile banka arasındaki ilişkinin temel ilişkiden yukarıda da açıkladığımız gibi bağımsız olmasından kaynaklanmaktadır neticede bankanın temel ilişkide kararlaştırılanlar hakkında herhangi bir bilgisi olmaması³³⁸ nedeniyle bankaya tam ve kesin bilgiler verilmesi son derece önemlidir. Şu halde temel ilişkide alıcı ile satıcı arasında tespit edilmiş olan akreditif şartının içeriği, aynı zamanda alıcı tarafından bankaya verilen akreditif talimatının da içeriğini tespit eder böylece akreditif talimatının içeriği, akreditif şartında kararlaştırılanlar ile sınırlandırılmış olur. Temel ilişkide satıcı (lehdarın) akreditif şartında akreditifin içeriğinin nasıl olacağını belirlememesi gibi hallerde de alıcı (amir) öncelikli olarak kendi menfaatleri doğrultusunda bankadan akreditif talebinde bulunur.³³⁹Gerekli açıklamalarımızı yaptıktan sonra akreditif bankasının borçlarına geri dönersek banka öncelikli olarak akreditif akdinden doğan akreditif emrini (talimatını) muhabir banka ve/veya lehdara ulaştırmak zorundadır. Bunun için akreditif talimatını alan ve inceleyen banka bir küşat mektubu düzenler, amir banka tarafından lehdara iletmesi için muhabir bankaya gönderilir. Şu halde, alıcının talimatında belirlenmiş olan süre içerisinde akreditif açılarak satıcıya (lehdara) bildirilmesi akreditif bankasının ilk yükümlülüğünü oluşturmaktadır.³⁴⁰

İkinci olarak, ibraz edilen belgelerin akreditif talimatına uygunluğunu inceleme, akreditif bebelini ödeme veya poliçeyi kabul etme olarak yükümlülükleri sıralayabiliriz. Şimdi sırasıyla bu yükümlülükleri inceleyelim.

(i) Akreditif Açma ve İhbar Yükümlülüğü

Akreditif bankasının ilk görevi öncelikle akreditifi açmak ve açılan akreditifi ihbar etmektir. Bankanın akreditifi bildirmesinin gecikmesi ya da akreditifi açmada gecikmesi durumunda lehdar temeldeki sözleşmeyi feshederek zararını isteyebilecektir. Eğer akreditif bankasının akreditifin açılması ya da ihbar edilmesinde ihmali varsa akreditif açtırana (amire) karşı sorumluluğu doğabilir.³⁴¹Yeknesak Kurallarda (UCP 600) m.9/a fıkrasında;

³³⁸ Bu konuda ayrıca bakınız, Doğan,**a.g.e.**,s.95“ banka, temel ilişkiye yabancı olduğu için, temel ilişkinin özelliklerini bilmemektedir. Bu nedenle, bankanın temel ilişkide taraflar tarafından kararlaştırılan şartları akreditife koyması beklenmez. Akreditif talimatının tam ve açık olarak verilmesi ile oluşabilecek ihtilaflarında önüne geçilecektir. O halde, talimatların açık olarak verilmemesi halinde, lehdar zarar görecektir ve bu da amirin sorumluluğuna neden olacaktır.

³³⁹ **a.g.e.**,s.90-91

³⁴⁰ Aydos,**a.g.e.**,s.89

³⁴¹ Erdoğan,**a.g.e.**,s.94

“ Bir akreditif ve herhangi bir değişiklik bir ihbar bankası aracılığıyla lehdara ihbar edilebilir. Teyit bankası olmayan bir ihbar bankası akreditifi ve herhangi bir değişikliği ibraz karşılama veya iştirata etme yükümlülüğü olmaksızın ihbar eder.”

O halde akreditif bankasının lehdara bildirimini derhal yapması gerekmektedir. Derhal veya makul süre kavramlarının, olayların özelliklerine göre tespiti gerekir. Akreditifin açılması için talepte bulunulan banka, akreditif talimatının gereklerini yerine getirebilmek için bazı hazırlıklar yapar örneğin küşat mektubunu hazırlar. Burada önemli olan banka, makul bir süre içerisinde alıcının talebini reddettiğini kendisine bildirmezse, doğacak zararlardan sorumlu olur.³⁴²(culpa in contrahendo) Bankanın, bildirimini yirmi gün içinde yapması veya yirmi günden evvel bildirim yapmasının kendisinden beklenememesi durumunda bildirim derhal yapılmış sayılır. Yukarıda da söz ettiğimiz gibi, banka tarafından bildirim yapılmaması halinde, alıcı akreditifi feshedebilecektir. Amir banka haklı bir neden olmaksızın akreditifi açmazsa bu durumda satıcı (lehdar) alıcı ile aralarındaki temel münasebete (ilişkiye) dayanarak uğramış olduğu menfi zararını talep edebilir. Alıcı da açmış olduğu akreditifi feshederek, banka ile kendi arasındaki sözleşmenin ihlali sebebiyle, amir bankadan müsbet zararını isteyebilir. (TBK m.112, 506)

Milletler arası Ticaret Odasının (MTO) hazırlamış olduğu akreditif talep formu akreditiflerin açılışı ile ilgili standartları düzenlemektedir. Bu formlara (Standard Documentary Credit Form) yani akreditiflerin açılışı ile ilgili standart formlar denilmektedir. Bu formların amacı, akreditif amirinin akreditifi kolayca kullanmasından öte, akreditifi açma talebinin tam ve kesin olmasını sağlamaktır.³⁴³

Bankanın akreditif talebinde bulunan kişi ile sözleşme yapmasından sonra, akreditifin açılması ve ihbarı aşamalarında amire karşı üstlenmiş olduğu bu yükümlülükler taraflar için oldukça önemlidir. Bu yükümlülükler arasında akreditif talebinde bulunan tarafa(amire) danışmanlık yapma yükümlülüğü de vardır.³⁴⁴Bankanın akreditif açılması için talepte bulunan amire karşı akreditif talebinde ön görülen şartlar hakkında esas itibariyle danışmanlık yapma ya da doğabilecek riskler hakkında amiri aydınlatma gibi bir yükümlülüğü yoktur. Bunun en önemli iki nedeni, bankanın soyut anlamda ödemeye aracılık etmesi ve taraflar arasındaki temel, maddi ve teknik ilişkileri bilememesinden ortaya çıkmaktadır. İşte bu nedenle bankanın lehdarın güvenilirliği ve ifa kabiliyeti hakkında gerekli araştırmaları

³⁴² Doğan,a.g.e.,s.90

³⁴³ a.g.e.,s.93

³⁴⁴ a.g.e.,s.192

yapmak ve amiri aydınlatma yükümlülüğü bulunmamaktadır.³⁴⁵ Fakat banka lehdarın ödeme kabiliyeti veya güvenilirliği hakkında bilgi sahibi ise bu bilgileri akreditif amirine bildirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük aralarındaki vekâlet ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bilmediği bilgiyi banka ayrıca araştırmayacaktır aksi halde bu akreditif bağımsızlığı prensibine aykırı olacaktır.

Akreditif bankasının alıcıda akreditifi açacağı izlenimi yaratmış olması ve bu nedenle de alıcının bazı masraflar yapmasına yol açması halinde amirin (alıcı), banka tarafından daha sonra akreditifin açılmaması nedeniyle uğramış olduğu zararı culpa in contrahendo şartlarının oluşması halinde isteyebilir.³⁴⁶

Banka talimatlara uygun davranmakla yükümlü olduğu için, alıcı tarafından belirlenen ve istenen belgeleri değiştiremez ya da bu belgelerin yerine başkalarını talep edemez. Akreditif bankası anlamı belirsiz olan talimatları mantıklı bir şekilde yorumlayarak ramburse (geri ödeme) edilebilme hakkına sahiptir. Açık bir belirsizlik olması karşısında bu belirsizliğin açıklığa kavuşturulması için banka amire danışmalıdır. Amire danışmayan banka şayet yanlış bir işlem yaparsa bu durumda ramburse edilme (geri ödeme) hakkını da kaybeder.³⁴⁷

Bankalar doğal afet, isyan, ayaklanma, iç karışıklık, savaş hali gibi kendi kontrolleri dışında cereyan eden olaylar karşısında faaliyetlerini gereği gibi yerine getiremeyebilirler. Bu sebeple meydana gelecek kesintilerden de bankalar sorumlu tutulamaz. Yani, mücbir sebepler nedeniyle banka akreditif açamaz ya da açılmış olan akreditifi lehdara bildiremezse, sorumlu tutulmayacaktır. Bankanın faaliyetlerinin mücbir sebep dolayısıyla kesintiye uğradığı hallerde süresi sona eren akreditifler için banka özel olarak yetkili kılınmadığı sürece ödeme yapmayacak, ödeme taahhüdüne girmeyecek, poliçeyi kabul ve ciro etmeyecektir.³⁴⁸

Akreditifte bankaların talimata uyması ve bu şekilde hareket etmeleri önemlidir. Akreditif amiri, akreditifin yürütülmesine ilişkin olarak talepten sonraki dönemler için de bankaya talimat verebilir. Elbette sonradan vereceği talimatlar lehdarın kazanılmış haklarını çiğnememelidir ve akreditif işlemi ile bağlantılı olmalıdır. Eğer verilen talimatın akreditifin amacına aykırı olduğunu banka görüyorsa bu durumda amiri uyarması gerekecektir.³⁴⁹

³⁴⁵ a.g.e.,s.192

³⁴⁶ Reisoğlu, a.g.e., 173

³⁴⁷ Bozkurt,a.g.e.,s.107

³⁴⁸ Tekinalp,a.g.e.,s.610-611

³⁴⁹ Doğan,a.g.e.,s.196

(ii)Amirin, Bankanın Komisyon, Ücret ve Diğer Harcamalarından Sorumluluğu

Amir, akreditifin açılması talimatını verince akreditif bankasının ücretini, komisyon ve masraflarını, bunun dışında ihbar bankası, görevli banka varsa teyit bankasının ücret, komisyon ve masraflarını da karşılamayı taahhüt etmiş olduğu için her türlü masraf amire ait olacaktır meğerki akreditif metninde komisyon ve her türlü masrafın lehdar (satıcı) tarafından karşılanacağına dair bir hüküm bulunsun.³⁵⁰Uygulamada çoğunlukla masrafların lehdar tarafından karşılanacağına ilişkin hüküm olduğu için banka lehdera belgeleri ibraz ettiği zaman ödeme yaparken bu masrafları düşmek suretiyle ödemede bulunmaktadır. UCP 600 sayılı Yeknesak Kurallarının 37. Maddesinin (c) fıkrasının ikinci paragrafında;

“Bir akreditif masrafların (charges) lehdera ait olduğunu belirttiği ve bunlar tahsil edilemediği veya akreditiften doğan fonlardan düşülemediği takdirde amir banka masrafları ödemekle yükümlü kalır.”

Amir bankanın yaptığı bu ödemeden dolayı amire rücu etme hakkı vardır.

Yukarıda da değindiğimiz üzere, akreditif talimatında ilişkiye katılan bankaların komisyonlarının kim tarafından ödeneceği hususu taraflar arasında kararlaştırılmış olabilir. Amir, bankadan akreditif talebinde (talimatında) bulunurken, temel ilişkiye uygun olacak şekilde komisyonların nasıl ve kimin tarafından ödeneceğine ilişkin özel hükümler koyabilir. Uygulama da çoğunlukla her bir tarafın kendi bankasının komisyonunun kendisinin ödediği görülmektedir. Bu durumda, amir banka, muhabir banka, ödeme bankası ya da teyit bankasının komisyonlarının ödenmesinde talimata uygun davranmakla yükümlüdür. Talebe aykırı davranarak, ilişkiye katılan diğer bankaların komisyonlarını ödemesi durumunda amirden bunları talep edemeyecektir.³⁵¹ Bu konuda **Doğan**, Yargıtay’a intikal eden bir olayı örnek vermiştir. Taraflar arasında muhabir bankanın komisyonunun lehdar tarafından ödeneceğinin kararlaştırılmasına rağmen, akreditif bankası muhabir bankanın komisyonunu ödemiş ve ödeme yaptığı miktar kadar amirden bunları talep etmiştir.

“ Akreditif küşadının gider başlığını taşıyan 71 B kısmında, Türkiye dışındaki tüm giderlerin lehdera ait olduğunun düzenlendiğini, davalının muhabir bankaya ödemesi gereken akreditif bedelini

³⁵⁰ Reisoğlu,a.g.e.,s.174

³⁵¹ Doğan,a.g.e.,s.197

muhabir masrafları ödenmeksizin vesaiiki lehdara teslim etmiş olması nedeniyle gerekli dikkat ve özeni göstermediği, ağır kusur ve ihmalden sorumlu olduğu, bu nedenle yaptığı bloke işleminin yasal dayanağı bulunmadığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne ” karar vermiştir.

(iii)Bankanın, İbraz Edilen Belgeleri İnceleme Yükümlülüğü ve Süresi içinde İncelenmesi

Akreditif belgelerinin neler olduğu akreditif talimatında yer almaktadır. Banka, lehdar yani akreditif alacaklısı tarafından ibraz edilen belgelerin akreditif talimatına uygun olup olmadığı, sayısı ve görünüşlerini inceleyerek uygun bulduğu takdirde ödeme yükümlülüğüne girer. Lehdar tarafından vadesi içinde sunulan belgeler incelenmelidir. O halde, vadesiz akreditif yoktur. Vade akreditifin asli koşuludur ve vadesiz akreditif emrini, akreditif bankası amire tamamlattırmalıdır. O halde akreditif vadesi³⁵² denilince; lehdarın belgeleri bankaya sunacağı süre anlaşılmaktadır. Lehdarın muhabir bankadan ödeme veya kabul yada sunmuş olduğu belgeleri akreditif bankasına göndermesini isteyebileceği en son tarih mutlaka gösterilmelidir.

Diğer bir vade de ulaştırma aracına yükleme vadesidir.³⁵³ Bu vade akreditif vadesinden ayrı bir vade olabilir. Ancak, ulaştırma aracına yükleme vadesi her halde akreditifin vadesinin dolmasından önceki bir tarih olmalıdır. Bu ulaştırmaya ilişkin vade, malı temsil eden yükleme vadesi bakımından önemlidir.³⁵⁴ Ancak yükleme belgesi dışında kalan belgelerin akreditif vadesi içinde düzenlenmeleri mümkündür. Örneğin; fatura, menşe şahadetnamesi vb. Şunu belirtelim ki, bir akreditifin vadesi veya belgelerin ibrazı için belirlenen son gün, İbrazın gerçekleştirileceği banka, 600 sayılı broşürde belirtilen hallerin dışında bir nedenle kapalı olduğu bir güne denk gelmişse vade ve ibraz tarihi bu bankanın açılacağı ilk güne kadar uzatılmış sayılır³⁵⁵. (Bkz. UCP 600 m.29/a)

Banka belgelerin akreditif şartlarına uygunluğunu makul derecede bir özen göstererek inceler. Belgeler ile akreditif şartlarının uygunluğu uluslar arası standart bankacılık uygulaması ile belirlenir. Bankalar, akreditif şartında belirtilmeyen bir belgeyi incelemeyiz ve bu belgeleri iade ederler.³⁵⁶

³⁵² UCP 600 M.6/d “ Bir akreditif ibraz için bir vade tarihi belirtmelidir. İbraz karşılama veya iştirah için belirlenen bir vade tarihi ibraz için belirtilmiş bir vade tarihi olarak alınacaktır. ”

³⁵³ UCP 600 M.6/e“ 29(a) fıkrası hükmü hariç olmak üzere lehdar tarafından veya lehdar adına yapılacak bir ibraz vade tarihinde veya bu tarihten daha önce yapılmalıdır.”

³⁵⁴ Göğür, a.g.e., s.82

³⁵⁵ Gaye Bumin, Ender Varlık ve Ayberk Çakalır, **Türk Hukukunda Akreditif(MTO 600 sayılı broşür hükümlerinin Türk Hukuku ışığında yorumlanması), a.g.e. s.85**

³⁵⁶ Aydos, a.g.e., s.90

Bankaların inceleme yükümlülüğü alıcı ile satıcı arasındaki temel ilişkinin kurallara uygun olup olmadığını incelemek değildir. Bunu daha önce belirtmiştik nitekim Yeknesak Kurallarda da açık olarak doğası itibariyle akreditif, dayandırılabilen satış sözleşmesinden ve diğer bir sözleşmeden ayrı bir işlemdir diye belirtilmiştir. (Bkz. UCP 600 m.4/a). Bu maddeye göre, banka temel ilişkide var olan bir eksikliği göstererek lehbara ödeme yapmaktan kaçınmaz. Bu nedenle, temel ilişkiden doğan borç usulüne uygun olarak ifa edilmiş olsa dahi, eğer lehdar belgeleri usulüne uygun olarak ibraz edememişse banka ödeme yapamayacaktır. Bankanın belgeleri inceleme yükümlülüğünün ölçüsünü, akreditifin sıkı sıkıya belgelere bağlı olduğunu ifade eden (UCP 600 m.5) gösterir. Şu halde banka, belgeleri dış görünüşleri itibariyle ve sıkı şekli şartlara bağlı olarak inceler.

Belgelerin akreditif şartlarına uygunluklarının incelenmesinde “harfi harfine uygunluk” ve “bütünler uygunluk” olmak üzere iki tür uygunluk mevcuttur.³⁵⁷Harfi harfine uygunluk ilkesi, belgelerin noktası ve virgülüne kadar akreditif şartları ile uyumlu olmasını aradığı için akreditiften beklenen faydayı sağlayamamaktadır. Bu nedenle bütünler uygunluk sistemi, akreditif işleminin hızlı ve etkin olmasını sağlar yani bu yöntemle banka belgelerin dış görünüşlerine bakarak uyumlu olmaları karşısında ödeme yapma, vadeli ödeme yükümlülüğüne girme, poliçe kabul etme ya da iştira işlemi yapmak için bir başka bankayı yetkilendirebilir.³⁵⁸Kısacası banka, akreditif alacaklısı (lehdar) tarafından ibraz edilen belgeleri şekli anlamda yani *belgeye bağlılık esası* açısından inceleyecektir. Yani, banka belgelerin akreditife uygun olup olmadığını dış görünüşleri itibariyle inceleyecektir. Belgelerin içerisindeki bilgilerin gerçeğe uygunluğu bankanın inceleme konusu değildir. Örnek olarak; akreditif şartında gözetim sertifikası talep edilmiş ise, ibraz edilen gözetim sertifikasının istenilen şartlara uygun olup olmadığına bakılacaktır, bunun dışında bankanın gözetimin gerçekten yapıp yapılmadığını inceleme yükümlülüğü yoktur. Bu konuyu yukarıda da açıkladığımız için burada kısaca değinerek geçeceğiz. Bankanın belgeleri inceleme yükümlülüğünü düzenleyen Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.14) hükmüdür. Banka ayrıca belgeleri incelerken *gerekli özeni* de göstermek zorundadır. İbrahim edilen belgelerin incelenmesi, bankaların asli yükümlülüğünü oluşturmaktadır. Bankaların inceleme yükümlülüklerinin sınırlandırılması ya da sorumsuzluklarının kabulü mümkün değildir. Banka, “dürüst bir tacirden beklenen derecedeki özeni” göstermelidir.³⁵⁹Banka, alıcının talebini kabul ettiği anda, aralarında sözleşme kurulmuş olmaktadır. Bundan sonra, banka

³⁵⁷ a.g.e.,s.90

³⁵⁸ a.g.e.,s.91

³⁵⁹ Doğan, a.g.e.,s.199-200

amirin kendisine verdiği talimatlara uygun davranmalıdır. Banka tarafından lehdara ödeme yapıldığı zaman büyük ölçüde bu ödeme amirin bankadaki hesabından olacaktır.³⁶⁰ Banka gerekli özeni göstermeyip ödeme yaparsa, örneğin akreditif şartlarına uygun olmayan vesaikin bağlandığı bir poliçeyi öderse, ödediği para için amire başvuramayacaktır. Amir banka, rambursman (geri ödeme)³⁶¹ için bir başka bankayı yetkilendirmiş olabilir. Fakat geri ödeme (rambursman) için yetkilendirilen banka ramburse edemezse, bu takdirde amir banka rambursman (geri ödemeyi) sağlamakla yükümlüdür.³⁶² O halde banka, akreditifte belirtilen şartlara uygun belgeler ibraz edildiğinde ödemedede bulunacaktır. Akreditifte gösterilen şartlara uygun olmayan belgelerin ibraz edilmesi halinde banka belgeleri reddeder ve ödeme talebini de reddeder. Muhabir banka tarafından uygun olmayan belgeler karşılığında lehdara ödeme yapılmışsa ve muhabir bankada bu belgeleri akreditif bankasına ibraz etmişse, akreditif bankası muhabir bankayı ramburse etmekten kaçınmalıdır. Aynı şekilde akreditif bankası belgelerin uygun olmamasına rağmen ödemedede bulunmuşsa akreditif amirinin bankayı ramburse etme yükümlülüğü bulunmamaktadır.³⁶³

Bankalar belgeleri incelerken değindiğimiz üzere, Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.14/d)' de yer alan hükme göre,

“ Bir belgedeki veri içeriği akreditif, bizzat belgenin kendisi ve uluslar arası standart bankacılık uygulaması bağlamında okunduğunda o veri içeriğinin o belgedeki, ibrazı şart koşulan diğer herhangi bir belgedeki veya akreditifteki verilerin içeriğiyle bire bir aynı olması gerekmez, ancak onlara ters düşmemelidir.”

Yukarıda da değindiğimiz gibi bankalar, ibraz edilen belgelerin incelenmesine ilişkin milletler arası standart bankacılık uygulaması tarafından da tespit edilen hususlara uyarak, ödemedede bulunacaklardır. Milletler arası Ticaret Odasının 681 sayılı yayımı olan ISBP³⁶⁴ de “belgelerde

³⁶⁰ Audi Gozlan, **International Letters of Credit (Resolving Conflict of Law Disputes)**, 2. Edition, Kluwer Law International Ltd., s.5-6

³⁶¹ Reimburse(ramburse): sarf edilen paranın ödenmesi, geriye ödeme anlamındadır. Bkz. Bozkurt, **a.g.e.**,s.114,

³⁶² Kavak,**a.g.e.**,s.93

³⁶³ Bozkurt,**a.g.e.**,s.109

³⁶⁴ ISBP: Akreditifler Altında İBRAZ Edilen Belgelerin İncelenmesine İlişkin Milletler Arası Standart Bankacılık Uygulaması. Akreditifte, ibraz edilen belgelerin banka tarafından incelenmesinde ülkeler arasındaki farklı uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla Milletlerarası Standart Bankacılık Uygulaması isimli 681 sayılı broşür hazırlanmıştır. Bu broşür, bankaların ibraz edilen belgeleri ve vesai ki nasıl inceleyeceklerini ve hangi şartlar altında akreditife rezerv koyacağını düzenlemektedir. Bu broşür ile, farklı ülkelerde bulunan bankaların farklı değerlendirme metotlarıyla belgeleri incelemesi önlenmiştir.(Bu konuda Bkz. Nuray Ekşi, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, İstanbul: Beta,2010,s.282)

yer alan ayrıntılı matematik hesaplamalarının bankalar tarafından kontrol edilmesine gerek yoktur fakat bankalar belgede yazan toplamı kontrol etmelidir.”³⁶⁵

Banka birbiri ile uyumlu olan belgeler karşılığında lehdara gerekli ödemeyi yapar. Burada belgede uyumun; belgelerin sayısal olarak birbiriyle uyumu ayrıca ibraz edilen belgelerin birbirleriyle uyumlu olması olarak anlaşılması gerekmektedir. Sayısal uyum, akreditif şartında tespit edilen belgelerin ibrazda da bulunmasıdır. İçerik uyumu ise, ibraz edilen belgelerin akreditifte öngörülen belgelerle içerik açısından uyumlu olmasıdır. Belgelerin sayısal olarak tamlığında bazı problemler yaşanabilmektedir. Örneğin iki nüsha olarak ibraz edilmesi gereken belge tek nüsha olarak verilmiş ya da sağlık sertifikası ve denetim raporu gibi iki farklı husus tek bir belge olarak ibraz edilmişse banka ne yapacaktır? Bu konuda Alman Federal Mahkemesi, iki nüsha olarak ibraz edilmesi gereken taşıma belgesinin tek bir nüsha olarak ibraz edilmesini eksik belge olarak kabul etmemiştir. Fransız Mahkeme kararına konu olan bir olayda da sağlık sertifikası ve denetim raporunun tek bir belge olarak ibrazı uygun bulunmuştur. Mahkeme, ibraz edilen bu tek belge tüm bilgileri içermiş olduğu için bankanın belgeyi kabul etme hakkını yerinde ve doğru olarak kullandığına karar vermiştir. Akreditifte belgelere sıkı sıkıya bağlılık ilkesi olmasına rağmen ilişkinin yürütülmesi bakımından şayet belgelerin sayısal tamlığı amir bakımından özel bir önem taşımıyorsa, belgelerin aralarında uyumlu olması yeterli görülmektedir. Amir için hangi belgeler önemli bu her somut olayın özelliğine göre kendi içerisinde değerlendirilecek bir konudur.³⁶⁶ Bankanın diğer bir yükümlülüğü de belgeleri süresinde incelemesidir. Bankalar kendilerine vadesinde ya da vadesinden önce ibraz edilen belgeleri, inceleyerek, kabul veya reddederler ve duruma göre rezerv³⁶⁷ koyarak (akreditifte rezerv, bankaya ibraz edilen belgelerin, akreditif şartlarına, uygulanabildiği ölçüde UCP kurallarına ve uluslar arası bankacılık uygulamalarına uygun olmaması nedeniyle yapılan işlemdir.) lehdara bildirirler. UCP 600 m.14/b’ de bu süre beş banka iş günü(banking day) olarak tespit edilmiştir. Maddedeki bu beş banka iş günü, sadece akreditifi açan bankaya ibraz halinde geçerli değil, aynı zamanda teyit bankasına ya da onlar

³⁶⁵ Doğan,**a.g.e.**,s.267

³⁶⁶ **a.g.e.**,s.267-268

³⁶⁷ Rezerv Koyma: ihracatçı, malları yükledikten sonra akreditif şartlarında belirlenen belgeleri bankaya ibraz edecektir. Banka, kendisine ibraz edilen belgelerin akreditifte belirtilen şartlara uygun olup olmadığını beş banka iş günü içinde incelemelidir. Bu inceleme sonucunda banka, belgelerde akreditif şartlarına uygun olamayan hususlar tespit ederse bunları düzeltmesini ihracatçıdan(lehdardan) ister. Burada önemli olan, banka lehdara sadece düzeltmesi gereken belgeleri verirse bankanın belgeleri kabul veya reddetmesi için ön görülen 5 banka iş günü değişmeyecektir. Fakat ibraza ilişkin bütün belgeler lehdara iade edilirse ve yeni bir ibraz istenirse, beş günlük banka iş günü yeniden işlemeye başlayacaktır. Yeniden ibraz da akreditif vadesinin sona ermemesi gerekmektedir. Nuray Ekşi, Nihayet Durukanoğlu, “Akreditife İlişkin Güncel Gelişmeler ve Akreditifle İlgili ICC Tarafından Yapılan Son Düzenlemeler”, **Legal Hukuk Dergisi**, sayı:82,Ekim 2009, s. 3117-3118

adına hareket eden görevli bankaya ibraz halinde de geçerlidir. Banka iş günü deyince, *bir bankanın bu kurallara tabi bir işin yada eylemin gerçekleştirileceği yerde düzenli olarak açık olduğu bir gün anlamına gelir.*(UCP 600 M.2)

Bu beş banka iş günü uzatılmayacaktır bu nedenle de banka yapmış olduğu incelemenin sonucunda belgelerin eksik olduğu yönünde bir karar verirse bu kararını lehdara bildirmelidir aksi halde belgelerin banka tarafından incelenerek uygun olduklarına karar verildiği anlaşılacaktır. Beş banka iş günü her banka için ayrı ayrı tespit edilmeyecektir yani, belgeler akreditif bankasına ya da teyit bankasına ya da görevli bankaya ibraz edilmiş olsa bile belgeleri inceleme süresi beş gündür ve bu süre uzatılmayacaktır. Fakat bu beş günlük süre içeriği karmaşık belgelerin ibraz edilmesi karşısında banka açısından yeterli olmayabilir. Bu nedenle doktrinde, mücbir sebeplerin varlığı halinde bu sürenin uzayabileceği kabul edilmiştir.³⁶⁸ **Reisoğlu**, bu sürenin az görülmesi karşısında, bankaların akreditifte geçerli azami inceleme süresini, 10-15 gün uzatabileceklerini ifade etmiştir. Banka tarafından uygun ibrazın karşılanması gerektiğini belirttik. Peki uygun ibraz kavramı nedir? Uygun ibraz(Complying Presentation), UCP 600 'ün 15. Maddesi ile gelen yeni maddedir. Bu madde akreditifte istenilen belgelerin “uygun ibrazı” yapıldığı zaman amir banka, teyit bankası ve görevli bankanın akreditife ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir. Uygun ibraz şu şartlarda oluşur;³⁶⁹

*ibraz edilen belgelerin akreditif şartlarına uygun olması,

*uygulanabildiği ölçüde UCP kurallarının uygulanması,

*uluslar arası bankacılık kurallarına(ISBP) uygun olması.

Akreditif bankasının lehdar ile arasında vekâlet ilişkisi olduğu için kasıt, ihmal ya da dikkatsizlikle vekile (amire) zarar vermesi durumunda akreditif bankası sorumlu olacaktır.³⁷⁰

Bankanın sorumlu olmadığı halleri başlıklar halinde verip konumuza devam edelim.

(1) Bankalar, belgelerin geçersizliğinden, yetersizliğinden, sahteciliğinden sorumlu değildir.

(2) bankalar, akreditife konu olan mallardan sorumlu değildir. (3) bankalar, gönderenin,

taşıyıcının, sigortacının ve diğer kişilerin dürüstlük kurallarına aykırı davranışlarından, ödeme

³⁶⁸ Doğan, **a.g.e.**,s.270

³⁶⁹ Nuray Ekşi, Nihayet Durukanoglu, “Akreditife İlişkin Güncel Gelişmeler ve Akreditifle İlgili ICC Tarafından Yapılan Son Düzenlemeler”, **Legal Hukuk Dergisi**, sayı:82,Ekim 2009, **a.g.m.s.3116**

³⁷⁰ Akın Ekici,(**Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 sayılı yeknesak teamül ve uygulamaları ışığında**) **Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, Silivri, Beta Yayım, 1994,**a.g.e.**,s.85

gücünden, işlem ve itibarından sorumlu değildir. (4) bankalar iletişim aksaklıklarının sorumlu değildir. (5) bankalar çeviri ve yorumlardan sorumlu değildir. (6) bankalar, hizmetlerinden yararlanan bankaların talimatlarını yerine getirmemesinden sorumlu değildir. (7) bankalar, mücbir sebeplerin varlığı halinde sorumlu değildir.³⁷¹

(iv) Bankaların Sorumluluğunun Sınırları

Yeknesak Kuralların (UCP 600 m.34):

“ bir banka belgelerin şekli, yeterliliği, doğruluğu, gerçek/sahte olup olmadığı veya herhangi bir belgenin hukuki etkisi/sonucu veya bir belgede şarta bağlanan veya o belgeye sonradan eklenen genel veya özel şartlar dolayısıyla hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmediği gibi her hangi bir belgenin temsil ettiği malların, hizmetlerin veya yapılan diğer işlerin mevcut olup olmadığı veya tanımı, miktarı, ağırlığı, kalitesi, durumu, ambalajı, teslimatı ve değerine veya malları gönderenin, taşımacının, navlun komisyoncusunun, alıcının veya malları sigorta edenin veya diğer herhangi bir kişinin iyi niyetine veya eylemine veya ihmallerine, mali durumlarına, icraatına veya ticari itibarına ilişkin olarak hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez.”

Bankalar sahte oldukları açıkça dış görünüşlerinden anlaşılan belgeleri görünce, özen yükümlülükleri uyarınca ödeme yapmamalıdır. Aksi halde, sorumlu olurlar. Bankalar, UCP 600 m.5 uyarınca sadece belgeler üzerinden işlem yaptıkları için, gönderilen malların ayıplı olması, temel sözleşmede kararlaştırılan kalitede olmaması hallerinde de sorumlu değildir.³⁷² Bankanın sorumsuzluğunun tek istisnasını Fraud (lehdar tarafından hakkın kötüye kullanılması) teşkil eder, bu konu yukarıda açıklanmıştır.

UCP 600 m.35;

“ Bir banka, mesajlar, mektuplar veya belgeler akreditifte belirtilen şartlara göre iletildiğinde veya gönderildiğinde veya akreditifte bu gibi şartların bulunmaması halinde gönderi/teslim servisini kendi seçimiyle belirlemiş olduğunda herhangi bir mesajın iletilmesinde veya mektupların veya belgelerin tesliminde ortaya çıkan gecikme, yolda kaybolma, bozulma ve diğer hatalardan kaynaklanan sonuçlardan dolayı hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez.

Görevli banka bir ibrazın uygun olduğunu belirlediği ve belgeleri amir bankaya veya teyit bankasına gönderdiği takdirde, görevli banka ibrazı karşılamış veya iştira etmiş olsun olmasın, belgeler görevli banka ile amir banka veya teyit bankası arasında veya teyit bankası ile amir banka

³⁷¹ a.g.e.,s.85-91

³⁷² Bozkurt, a.g.e.,s.112

arasında kaybolmuş olsa bile amir banka veya teyit bankası ibrazı karşılmalı veya iştirat etmeli veya o görevli bankayı ramburse etmelidir.

Bir banka teknik terimlerin çevirisinde veya yorumlanmasındaki hatalardan dolayı hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez ve akreditif şartlarını çeviri yapmaksızın iletebilir.”

Banka, postada ve iletişim araçlarındaki gecikme, değişiklik ya da kaybolma gibi aksaklıklardan sorumlu tutulmamıştır. Lakin bankanın bu gecikme ve kaybolmada kusuru var ise, sorumsuzluğundan söz edilemeyecektir. Bankalar, teknik terimlerin yorumlanması ya da çevrilmeleri gibi konularda da sorumlu değildir. Fakat bankalara çeviri yapmama ve tercüme yapmadan akreditif şartlarını karşı tarafa yollama hakkı sadece teknik terimler ile sınırlı olarak tanınmış bir haktır.³⁷³ Bilindiği gibi, akreditif bankası, lehdara yapacağı akreditif icabını, genellikle muhabir banka aracılığıyla bildirir. Lehdara ulaştırması için muhabir bankaya yapılacak olan ihbar ya faks, teleks, telgraf yada swift ile gönderilebilir. UCP 600 m.11’de telekomünikasyon aracılığıyla gönderilen bilgilerin doğruluğunun kontrol edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı madde uyarınca, telekomünikasyon aracılığıyla gönderilen mesajlarda “ayrıntılarının tamamı gönderilecektir” (full details to follow). Telekomünikasyon aracılığıyla gönderilen mesaj ile sonradan gönderilen mesaj arasında farklılık mevcut olursa, sonradan gönderilen mesaja göre işlem yapılacaktır.³⁷⁴ Bankalar tarafından iletişimde kullanılan SWIFT elektronik bir bilgi iletişim örgütü olarak kullanılmaktadır. Burada bu sistemin ne olduğunu da açıklamakta fayda görmekteyiz. SWIFT; dünyada banka ve finansal kuruluşların, aralarındaki fon transfer ve mesaj gönderim işlemlerini veri hatları ve uydular üzerinden, hızlı ve güvenli bir biçimde yaptıkları sistemin adıdır. Bu sistem hızlı ve güvenli bir sistem olduğu için ödeme işlemlerinde de kullanılmaktadır. Açılımı (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication= SWIFT) olan bu sistem ile bir mesaj hedefine 20 saniyeden az bir sürede muhatap kuruluşa ulaşmaktadır. Swift’in sunmuş olduğu hizmetler zaman içinde çeşitlenmiştir. Örneğin, müşteri transferleri, banka transferleri, döviz teyidleri, krediler ve menkul kıymetlere ilişkin hizmetler bu sistem ile gerçekleştirilmektedir.³⁷⁵ Burada SWIFT’i açıklamamızın nedeni, swift mesajları ile 500 sayılı Yeknesak Kuralların 1. Maddesi arasındaki çelişkidir. UCP 500 m.1’ e göre, 500 sayılı kurallara atfın akreditif metninde yer alması gerekli iken, swift mesajında bu mümkün

³⁷³ a.g.e.,s.113

³⁷⁴ Doğan,a.g.e.,s.117

³⁷⁵ Seyit Ahmet Işkın, **Elektronik Bankacılık Hizmetleri ve Denetimi**, İTO Yayınları, Yayın No:2011-8, İstanbul: 2012, s.52

olmamaktaydı. Bu konuda Dresdner Bank, MTO Bankacılık Komisyonuna başvurarak bazı endişelerini dile getirmiştir.³⁷⁶

Swift, bankadan bankaya bir mesaj olarak açıklanmaktadır. İhbar bankası, swift yolu ile akreditif mesajı aldığını belirterek, imzalamadan, akreditif metnini lehdara yollamaktadır. Bu yolla gönderilen akreditif, bu akreditifi iştira eden bankalar için önemli güvence sıkıntılarına yol açmaktadır. Sonuçta Dresdner Bank akreditifin sadece yazılı olarak açılmasını önermiştir. Bu konu MTO Bankacılık Komisyonu tarafından tartışılmıştır ve sonuç olarak swift yolu ile *akreditif açılmasında bir sakınca görülmemiştir. Kısaca gerekçeleri de açıklayalım.*

“ SWIFT’in akreditif ile ilgili 700 format mesaj tipi- bankadan bankaya mesaj- MTO Yeknesak Kurallarına doğrudan doğruya atıf yapılmasına izin vermemektedir. Ancak Swift ile ilgili protokolde tüm mesajların, aksi söylenmedikçe MTO Yeknesak Kurallarını içine aldığı varsayılmaktadır. Buna uygun olarak akreditif bankası lehdara karşı 400 sayılı kuralların 10. Maddesi dahil, Yeknesak Kuralların normal sorumluluklarını üstlenmektedir. Dresdner Bank’ın endişesi mesajların MTO Yeknesak Kurallarına açıkça atıf yapılmadan lehdara aktarılmasıdır. Bu husus ilgili bankaların uygulamasına bağlıdır. Riske gelince, burada yerleşmiş uygulama olan teleksle akreditif açmadan farklı bir durum yoktur. Telekste de imza bulunmamaktadır. Teleks sadece teleksi olan bankaca bilinen geçerli şifre anahtarını taşımaktadır. Swift yöntemi daha büyük ölçüde gerçeklik ve güvenilirlik taşımaktadır.”

Tüm bunlara rağmen sorunlar devam etmiştir. Bunun üzerine çalışma grubunda 1. Maddede Yeknesak Kuralların uygulanacağını açıkça akreditif metninde yer alması kararlaştırılmış ve buna göre değişikliklerin yapılması istenmiştir. Bu değişikliklerin, swift MT 700,710 ve 720 mesajları ile swift sistemine dahil edildiğini belirtelim. Yapılan değişiklikler sayesinde, akreditif bankası 600 sayılı Kurallara göre swift mesajında, açılan akreditifin Yeknesak Kurallara tabi olduğunu belirtme imkanı elde etmiştir.

Bankaların haberleşme yönünden sorumlu tutulabilmeleri için, haberleşmeden doğan gecikme, kaybolma ya da hatanın bankanın kontrolünde olan teknik aksaklıklar nedeni ile meydana gelmiş olması gerekir. Şu halde, haberleşmedeki aksaklıklar bankaların kendi kusurları ya da ihmallerinden meydana gelmişse bankalar bundan sorumlu olacaktır.³⁷⁷

UCP 600 m.37 talimat verilen tarafın eylemleri için sorumluluk üstlenilmemesi hususunu düzenlemektedir. Buna göre; m.37/a’da

³⁷⁶ Reisoğlu, a.g.e., s.61-62

³⁷⁷ Akın Ekici, (Milletlerarası Ticaret Odası’nın Akreditifler Hakkında 500 sayılı yeknesak teamül ve uygulamaları ışığında) Akreditifin Hukuki Niteliği ve ..., a.g.e., s.88

“ Akreditif amirinin talimatını yerine getirmek amacıyla diğer bir bankanın hizmetinden yararlanan bir banka bu işi akreditif amiri hesabına ve riski ona ait olmak üzere yapar.”

Yine aynı maddenin b bendinde, bankaların hizmetlerinden yaralanılacak olan bankaları seçerken, bu seçimi kendileri yapmış olsalar bile bankaların gönderdikleri talimatın yerine getirilmemesinden dolayı sorumluluk veya yükümlülük taşımayacakları ifade edilmiştir. Yani akreditif bankası, ihbar bankasını kendi seçmiş olsa bile, ihbar (muhabir banka) bankasının muamele ve fiillerinden sorumlu tutulmayacaktır.³⁷⁸ Bu konuda muhabir bankanın yardımcı şahıs sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Zira taraflar arasındaki ilişki sorumluluk sınırını da belirleyecektir. Öncelikle amir ile muhabir banka arasında akdi bir ilişki yoktur. Bu nedenle Akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki ilişkinin tespiti önemlidir.

(b) Akreditif Bankası ile Muhabir Banka Arasındaki Hukuki İlişkinin Tespiti

(i) Muhabir Bankanın Alt Vekil Olarak Amire Karşı Sorumluluğu

Burada TBK m.507'nin uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. TBK m.507/I(EBK m.391/I) hükmüne göre, “vekil, yetkisi dışına çıkarak işi başkasına gördürdüğünde, onun fiilinden kendisi yapmış gibi sorumludur. ” diyor. İkinci fıkrada “vekil başkasına vekâlet vermeye yetkili ise, sadece seçmede ve talimat vermede gerekli özeni göstermekle yükümlüdür.” Son fıkrada “vekâlet veren, her iki durumda da vekilin kendi yerine koyduğu kişiye karşı sahip olduğu hakları, doğrudan doğruya o kişiye karşı ileri sürebilir.”

Yargıtay bir kararında ihbar bankasının TBK m.507. maddesine göre ikame (alt) vekil durumunda olduğunu ve amirin doğrudan ihbar bankasına rücu edebileceğini tartışmıştır.³⁷⁹

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki ilişki doktrinde vekâlet akdi olarak nitelendirilmektedir. Yüksek mahkemeye göre;

“akreditif bankası işin niteliği gereği olarak başkasını tevkile(yetkilendirme) yetkili olup, aynı zamanda bu bir zorunluluktur. Akreditif amiri tevkil edilen muhabir bankaya karşı vekilin sahip olduğu her hakkı, ikame (alt) vekile karşı doğrudan doğruya ileri sürebilir”.

Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.37/a,b) bentlerinde, muhabir bankayı amir de seçmiş olsa ya da akreditif bankası seçmiş olsa, akreditif bankasının hiçbir şekilde sorumlu olmadığı hususu

³⁷⁸ Bozkurt, a.g.e., s.113

³⁷⁹ Reisoğlu, a.g.e., s.176

hükme bağlanmıştır. 37. Madde uyarınca sorumluluktan kurtulma öncelikle (TBK m.115, EBK m.99) açısından değerlendirilecektir. Buna göre, hile ve ağır kusuru olmadıkça akreditif bankası, muhabir bankayı seçmeden ve muhabir (ihbar) bankasının verilen talimatları yerine getirmemesinden dolayı sorumlu olmayacaktır.³⁸⁰

Akreditif bankası ile muhabir (ihbar) bankası arasındaki ilişki alt vekâlet olarak değerlendirilirse, TBK m.507/II uyarınca, vekil başkasını vekil olarak tayin etme konusunda yetkili olduğunda sadece bu yetkiyi kullanırken gerekli özeni göstermekle yükümlüdür. Bu şekilde değerlendirildiğinde, akreditif bankası, yardımından faydalandığı ihbar bankasının eylemlerinden sorumlu tutulmayacaktır.³⁸¹ Ancak, amir ile aralarında bir vekâlet ilişkisi kurulan akreditif bankasının yetkisi dışında ihbar bankasını vekil olarak tevkil etmesi durumunda, onun fiilinden (ihbar bankasının fiilinden) kendi yapmış gibi sorumlu olur.³⁸² İkinci fıkrada vekil, başkasını tevkil etmede yetkili kılınmışsa, sadece seçimde gerekli özeni göstererek sorumluluktan kurtulmaktadır.

(ii) Muhabir Bankanın Yardımcı Şahıs Olarak Değerlendirilmesi

Ancak muhabir bankanın yardımcı şahıs olarak değerlendirilmesi durumunda durum farklıdır. Yargıtay eski bir kararında, ihbar bankasının kusurundan ötürü, akreditif bankasının amire karşı sorumluluğunu TBK m.116(EBK m.100) de düzenlenen “yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk” esasına bağlamıştır.³⁸³ İhbar bankasının yardımcı şahıs olduğu kabul edildiğinde, emredici nitelikte olan TBK m.116(EBK m.100) ‘ün imkan verdiği oranda UCP 600 m. 37’ye de uygulanabilir. TBK m.116/II;

“ yardımcı kişilerin fiilinden doğan sorumluluk, önceden yapılan bir anlaşmayla tamamen veya kısmen kaldırılabilir.”

Bu fıkraya göre, yardımcı kişilerin kusurlarından dolayı borçlunun sorumlu tutulmayacağını ön gören anlaşmalar yapılabilecektir. Fakat aynı maddenin son fıkrasında, alacaklının borçlunun hizmetinde bulunması ya da söz konusu sorumluluğun hükümet tarafından verilen bir sanatın icrasından doğması durumunda, borçlunun, yardımcı kişilerin sadece hafif kusurlarından ötürü sorumlu tutulmayacağını öngören anlaşmaların yapılabileceği ifade edilmiştir.

³⁸⁰ a.g.e.,s.187

³⁸¹ Bozkurt,a.g.e.,s.114

³⁸² Cengiz Kostakoğlu, **Bankalar Kanunu Şerhi(Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar ve Akreditif)**, 4.b, İstanbul: Beta, 2003, a.g.e.,s.1557

³⁸³ Reisoğlu,a.g.e.,s.187

İhbar bankası eğer akreditifi yanlış ihbar ederse, akreditif bankası bu yanlış ihbardan dolayı sorumlu olur.³⁸⁴ Son olarak Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin bir kararına değinelim.³⁸⁵

11. Hukuk Dairesi, Hukuk Genel Kurulunun 1964 tarihli kararına atıfta bulunarak muhabir bankanın yardımcı şahıs olduğunu kabul etmiştir. Olayda, muhabir Amerikan bankası, Amerika'daki lehdara belgeleri aramadan ve almadan akreditif bedelini ödemiştir. Amerikalı lehdar daha sonra malları göndermiştir fakat Türk İthalat Mevzuatı gereğince, amir (alıcı) malları çekemediğini ileri sürmüştür. Akreditif bankası, bakiye akreditif bedelini tahsil etmek için amiri dava etmiştir. Buna göre Yüksek Mahkemenin kararı şu şekildedir.³⁸⁶

“Yabancı banka bu kusurlu davranışta bulunmasaydı para ödenmeyecekti. Davada çözümlenecek husus yabancı bankanın bu yanlış işlemi sonuçlarından kimin sorumlu olacağıdır. Yerleşmiş Yargıtay içtihatları gereğince yabancı ve yerli muhabir banka amir(davacı) bankanın yardımcısı, durumundadır. BK 100. Madde tercüme şekli yanlış anlamaya yer verecek şekilde yapılmıştır. ... Oysa maddenin başlığı “muavin şahısların mesuliyeti” şeklinde geniş anlamı olduğu gibi İsviçre BK. Karşılığı ve kaynak maddesi olan 101. Maddesi’nde çalışanlar gibi yardımcılarına işin tevdiinden söz edilmekle maddede yazılı kişilerin sınırlayıcı değil, örnek olarak gösterildiği açıkça belirtilmektedir. Bu yardımcı, borçlunun açık veya gizli rızasıyla ifa ya da hakkı kullanmaya eylemlerine katılan herhangi bir kişidir. Bu durumda Amerika’daki muhabir bankayı, davacı bankanın yardımcısı kabul etmek ve onun yanlış işleminden ve davalı ithalatçıya karşı davacı bankayı sorumlu tutmak gerekmektedir.”

Karardan da anlaşıldığı gibi, muhabir banka kusurludur. Muhabir banka lehdar belgeleri ibraz etmeden ödemedi bulunarak Yeknesak Kurallara da aykırı davranmıştır. Bu sebeplerden dolayı, muhabir banka yaptığı ödeme dolayısıyla akreditif bankasına rücu edemeyecektir. Ancak akreditif bankası, muhabir bankaya kusurlu olmasına rağmen ödemedi bulunmuşsa bu ödemeyi amirden talep edemeyecektir.³⁸⁷

³⁸⁴ Bozkurt, a.g.e., s.114

³⁸⁵ Reisoğlu, a.g.e., s.189

³⁸⁶ 11 HD., 15.11.1982, 1982/4852 E., 1982/5626 K., YKD, 1983, S.550 (Reisoğlu, a.g.e., s.189, dipnot 361)

³⁸⁷ Reisoğlu, a.g.e., s.190

(c)Alıcının Bankaya Karşı Borçları ve Ödememesi Halinde Bankanın Hakları

(i)Alıcının Akreditif Konusu Bedeli Ödemesi

Alıcının borçlarını akreditif konusunun bedelini ödemek, belgeleri teslim almak ve komisyon ile masrafların karşılanması olarak sıralayabiliriz. Komisyon ve diğer harcamalarla ilgili kısma yukarıda değinmiştik. Kural olarak, temeldeki hukuki ilişkiden doğan ödeme borcunun ifa edilmesinde aracılık eden bankaya, alıcının bu bedeli ödemesi gerekir. Fakat genellikle alıcı parayı bankaya hemen yatırmamaktadır. Alıcı (amir) müşterisi olduğu bankadan, bir süre sonra elde edeceği mal için kredi almaktadır.³⁸⁸ Şunu belirtelim ki, bankanın alıcıya tanıdığı olduğu bu imkan akreditif ilişkisinin dışındadır ve akreditifi bir kredi müessesesi haline de getirmemektedir.³⁸⁹ Karşılığın tahsil edilmediği akreditiflere *marjsız*, tamamının ya da bir bölümünün tahsil edilmesi suretiyle açılan akreditiflere de *marjlı* akreditifler adı verilmektedir. Karşılığın oranının (marjının), tespit edilmesinde, malların cinsi, değeri, sürüm özelliği, dayanıklılıkları ve müşterinin itibarı önemlidir.

O halde, ödeme yapan, poliçe kabul eden veya devir ve ciroda bulunan yetkili bankaya bu yetkiyi veren, ödeme yapmak zorundadır. Yani, bankanın ramburse edilme (geri ödeme) yükümlülüğü, ona bu yetkiyi veren tarafa aittir. Yukarıda da izah ettiğimiz gibi, amir ile akreditif bankası arasındaki ilişki vekâlet ilişkisi olduğundan, bankanın ramburse edilmesinin bir temelini de TBK m. 510/I (EBK m.394/I) oluşturmaktadır. Hükme göre;

“ vekâlet veren, vekâletin gereği gibi ifası için vekilin yaptığı giderleri ve verdiği avansları faiziyle birlikte ödemek ve yüklenildiği borçlardan onu kurtarmakla yükümlüdür. ”

Bu hükme göre, akreditif açtırmanın borcu, akde aykırılık nedeniyle tazminat borcu değildir. Burada vekil banka, akdi sorumluluğunu yerine getirmiş ve bunun sonucunda yapmış olduğu ödemelerden ve masraflardan dolayı ramburse edilme hakkını kazanmıştır. O halde ramburse edilmek, bankanın akreditif alacaklısına (lehdara) ödemiş olduğu akreditif bedelini, akreditif açtırın taraftan alması yani akreditif açtırın tarafından bu bedelin bankaya ödenmesi olarak tanımlamak mümkündür.³⁹⁰ Şunu belirtelim ki, bankanın vekil olarak vekâleti gereği gibi ifa

³⁸⁸ Aydos, a.g.e., s.87

³⁸⁹ Özel, a.g.e., s.35

³⁹⁰ Erdoğan, a.g.e., s.113

etmesi karşılığında ramburse edilmeye hak kazanacağına altını çizelim,³⁹¹ aksi halde yani sadece banka ile akreditif açtıran arasında akreditifin açılmış olması, vekil bankanın ramburse edileceği anlamına gelmez. Banka kendine düşeni en iyi şekilde yapmalıdır. Yani kendisine ibraz edilen belgeleri gerekli özeni göstererek, süresi içinde incelemelidir. Ayrıca, akreditif açtıranın yukarıda da belirttiğimiz gibi talimatlarına uygun davranmalıdır. Yoksa banka ramburse edilme talebinde bulunamayacaktır. O halde, akreditif bedelini ödeyen veya poliçe kabul eden ya da iştirah işleminde bulunan veya ödenmesi ertelenmiş akreditiflerde vadeli ödeme taahhüdünde bulunan ve vadesinde ödeme yapan bankaların ramburse edilmeleri için yukarıda değindiğimiz yükümlülüklerini yerine getirmeleri ile mümkün olacaktır.³⁹²

Akreditif alacaklısının ibraz ettiği akreditif belgeleri incelenerek uygun bulunması ve ödeme yapılmasından sonra Akreditif Bankasının komisyon hakkı doğar.³⁹³

Lehdara ödeme yapmakla akreditif bankası yükümlüdür fakat akreditif bankasından başka bir banka işleme dâhil olduğunda bu bankaların hangi sıfatla işleme dahil olduklarının tespiti ödeme yükümlülüklerini anlamak açısından önemli olacaktır. Akreditifi sadece ihbar eden bankanın ödeme yükümlülüğü yoktur. Buna karşılık teyit bankası ödeme yükümlülüğündedir.³⁹⁴ Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.13/b-i.v) bendinde; rambursman (geri ödeme) şu şekilde verilmiştir.

“rambursman (geri ödeme) bankasının komisyon ve masrafları amir bankaya aittir. Bununla beraber komisyon ve masraflar lehdara ait olduğu takdirde bu hususun akreditifte ve rambursman (geri ödeme) yetkisinde belirtilmesi amir bankanın sorumluluğundadır. Bir rambursman (geri ödeme) bankasının komisyon ve masrafları lehdara ait olduğu takdirde bu tutarlar rambursman (geri ödeme) yapıldığında talep bankasına yapılacak ödemededen düşülecektir. Rambursman (geri ödeme) yapılmadığı takdirde rambursman (geri ödeme) bankasının komisyon ve masrafları amir bankanın yükümlülüğünde kalacaktır.”

Bankanın, vekâlet nedeniyle akreditif açtıranı karşı kazandığı talepleri çeşitli şekillerde teminat altına alınmıştır. Bunlardan biri lehdardan teslim aldığı belgelerdir. Akreditif açtıran bankaya akreditifte kararlaştırılan bedelin ödenmesi için bir karşılık temin etmektedir. Bu

³⁹¹ a.g.e.,s.114

³⁹² Bozkurt,a.g.e.,s.115

³⁹³ Erdoğan, a.g.e.,s.114

³⁹⁴ a.g.e.,s.111

karşılık bizzat depo edilen para olabileceği gibi bankadan temin edilen kredide olabilir. Bankanın akreditif açana temin ettiği kredinin de karşılığı yani teminatı vardır.³⁹⁵

O halde bankanın alıcıya bir kredi tanınması durumunda paranın geri ödenmesi için kendince bazı tedbirler alacaktır. Ayrıca banka komisyon ve masrafları karşılancaya kadar belgeler üzerinde hapis hakkını kullanır.³⁹⁶

O halde, bankanın akreditif açtırana karşı sahip olduğu teminatlar,³⁹⁷ hapis hakkı, tesis edilen rehin hakkı ve ödemezlik def'i olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca bunları açıklayalım.

(ii)Hapis Hakkı

Öncelikle hapis hakkı,³⁹⁸ kanuni şartların gerçekleşmesi halinde, alacaklıya zilyetliğinde bulunan ve geri verilmesi gerekli olan borçluya ait taşınır mallar ve kıymetli evrakı geri vermeyerek alacağının teminatı olarak alıkoyma ve paraya çevirme yetkisi veren aynı bir haktır. Hapis hakkının kurulması için aynı bir sözleşmeye gerek yoktur. Kanundaki şartların gerçekleşmesi ile birlikte rehin kendiliğinden doğar. Üzerinde hapis hakkı kullanılacak taşınırların paraya çevrilebilecek değerde olmaları gerekmektedir. Hapis hakkı, TMK m. 950³⁹⁹'de düzenlenmektedir. Hapis hakkının şartlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

(1)Borçlunun rızası ile zilyetlik: Burada alacaklı (akreditifte banka) borçlunun rızası ile taşınıra ya da kıymetli evraka zilyet olmalıdır. (2) Muaccel bir alacağın varlığı: alacaklının, taşınır malların maliki olan borçluya karşı alacak hakkına sahip olması gerekir. Alacak bir paraya ilişkin olabileceği gibi, bir yapma, verme veya yapmama edimine ilişkin de olabilir. (3)Alacaklının zilyetliğindeki taşınır mal veya kıymetli evrak ile alacak arasında irtibat bulunması: alacaklının, borçluya ait taşınırlar üzerinde hak sahipliği kazanabilmesi için,“ niteliği itibariyle bu eşyanın alacak ile bağlantısı” olması gerekir. (4)Hapis hakkının kullanılmasının bertaraf edilmemiş olması gerekir: Yani, alacaklı hapis hakkını kullanmamayı borçluya taahhüd etmemiş olmalıdır.

³⁹⁵ a.g.e.,s.115

³⁹⁶ Özel,a.g.e.,s.38

³⁹⁷ Erdoğan,a.g.e.,s.115

³⁹⁸ Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**,11.b., Filiz Kitabevi, İstanbul:2006, s.807-811

³⁹⁹ TMK m.950: Alacaklı, borçluya ait olup onun rızasıyla zilyedi bulunduğu taşınırı veya kıymetli evrakı, borcun muaccel olması ve niteliği itibarıyla bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması halinde, borç ödeninceye kadar hapseder.

Akreditifte banka, akreditif açtırana karşı sahip olduğu alacaklarına karşılık olarak belgeleri alıkoyabilecektir. Paraya çevrilmeyen şey üzerinde hapis hakkı kullanılamaz. Hapis hakkı tarafların durumuna göre medeni hapis hakkı ve ticari hapis hakkı olarak ayrılmaktadır.⁴⁰⁰ Ticari hapis hakkında tarafların tacir olması gerekir. Ayrıca gerek alacak konusu gerekse zilyetliğin taraflar arasındaki ticari ilişkiden kaynaklanıyor olması gerekmektedir. Akreditifte, banka ile akreditif alacaklısı arasındaki ilişki ticari bir ilişkiden kaynaklanmaktadır. İşte bu nedenle bankanın ticari hapis hakkı söz konusudur. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, hapis hakkı paraya çevrilebilen eşya ya da kıymetli evrak üzerinde tesis edilebilmektedir. Bu nedenle, yükleme senedi, fatura ve kalite belgesi gibi kıymetli evrak olma özelliği olmayan belgeler hapis hakkına konu olamaz.⁴⁰¹

(iii)Bankanın Teslim Aldığı Belgeler Üzerinde Rehin Hakkı

Hapis hakkı yukarıda belirttiğimiz üzere, kanuni şartların gerçekleşmesi ile birlikte kendiliğinden kurulurken, rehin hakkı bir sözleşmeye konu olarak kurulur. Dolayısıyla Akreditif bankası ile akreditif açtıran arasındaki rehin hakkı, bir menkul rehni sözleşmesi ile kurulur. Akreditif bankasının yapmış olduğu tüm masraflar ve lehdara ödediği akreditif bedeli, bankanın akreditif açtırana karşı alacak haklarını teşkil etmektedir.⁴⁰² Akreditif bankası, akreditif alacaklısına bir kredi temin etmiş olabilir. Bu kredi, lehdara akreditif bedelinin ödenmesinde kullanılacaktır. Akreditif açtıranın, bankanın akreditif badelini lehdara ödemesine kadar bir borcu yoktur. İleride doğacak alacakla temlike elverişli oldukları için, üzerinde rehin hakkı kurulabilir. Bu durumda, rehin hakkı hükümlerini alacağın doğmasıyla icra eder. Şarta bağlı alacaklarda rehin hakkının konusunu oluşturabilecektir.⁴⁰³ Burada da, rehin hakkı, şarta bağlı bir borcun niteliğini taşımaktadır.⁴⁰⁴

(iv)Ödemezlilik Def'i

TBK m.97⁴⁰⁵(EBK m.81). Latincesi *exceptio non adimpleti contractus* olarak ifade edilen karşılığı, “sözleşmenin (akdin) ifa edilmediği def'i”, “ödemezlilik def'i” gibi tabirlerin kullanıldığı bir def'idir. Ödemezlilik def'i taraflara, karşı edim ifa edilinceye kadar hiç olmazsa

⁴⁰⁰ Erdoğan,a.g.e.,s.116

⁴⁰¹ a.g.e.,s.116

⁴⁰² a.g.e.,s.116-117

⁴⁰³ Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir,a.g.e.,s.815

⁴⁰⁴ Erdoğan,a.g.e.,s.117

⁴⁰⁵ TBK m.97: İfade sıra başlıklı madde hükmü,“ karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş yada ifasını önermiş olması gerekir.”

ifası teklif edilinceye kadar, kendi borcunu ifadan kaçınma imkânı sağlar. Ödemezlik def'ini kullanan sözleşmeye olan bağlılığını bozmamaktadır, amacı karşı edim ifa edilinceye kadar kendi borcunu ifa etmemek böylece de kendi ediminin karşılıksız olarak elinden çıkmasını önlemek aynı zamanda karşı tarafın borçlandığı edimini yerine getirmesi konusunda ona bir nevi baskı yapmaktadır.⁴⁰⁶ Ödemezlik def'inin şartlarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

(1) Bir karşılıklı sözleşmenin olması: yani sözleşmenin taraflara yüklediği edimler karşılıklı olmalı ve aralarında bir mübadele ilişkisi olmalıdır. (2) Tarafların edimleri muaccel olmalıdır. (3) Karşılıklı her iki borç doğmuş olmalı ve sona ermiş olmamalıdır. Borcun ifa, takas, imkânsızlık gibi nedenlerle sona ermiş olması karşısında ödemezlik def'inin kullanılmasına gerek yoktur.⁴⁰⁷ (4) Tarafların edimleri aynı zamanda ifa yükümlülüğü olmalıdır. Akreditif sözleşmesi, akreditif açtırana (amire) bankayı ramburse etme, komisyon ve yapılan masrafları ödeme, akreditif bankasına ise, bir işi görme yükümlülüklerini yüklemektedir. Akreditif bankasının iş görme borcunun içinde yukarıda da belirttiğimiz hususlar yer almaktadır. Yani akreditifi açma, ihbar etme, akreditif alacaklısı(lehdarın) akreditif şartlarındaki ibraz ettiği belgeleri kabul etme, akreditif bedelini kararlaştırılan şartlarını sağladığı takdirde lehdara ödeme ve son olarak lehdarın ibraz ettiği belgeleri akreditif açtırana teslim etmektir. Akreditif ilişkisinin mahiyeti nedeniyle akreditif bankasının bu yükümlülüklerini akreditif açtırandan(amirden) daha önce ifa etmesi gerekmektedir. Banka, ancak akreditif bedelini ödediği zaman ramburse edilme talebinde bulunabilecektir. Zaten akreditifin ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biride tarafların farklı ülkelerde bulunmaları sebebiyle, birbirlerini iyi tanımamaları ve hangisinin edimini daha önce ifa edeceği gibi konularda yaşanan güvensizliktir. Satıcı için malların gönderilmesine rağmen paranın ödenmemesi gibi riskler olduğu gibi, alıcı içinde benzer riskler söz konusu olmaktadır. İşte bu sorunu gideren akreditifle ödeme yöntemi Yargıtay kararlarında şu şekilde ifade edilmiştir;⁴⁰⁸

“Akreditif ve özellikle belgeli akreditif, ayrı ülkelerde bulunana ve kambiyo(döviz), ithalat, ihracat konularında değişik rejimlere tabi olan ihracatçı ile ithalatçı arasındaki ilişkilerin güven içerisinde yürüyüp sonuçlanmasını sağlar. Bu sayede akitler, örneğin bir alım-satım akdinin tarafları ayrı ülkelerde olmalarına karşın, malın teslim ve semenin ödenmesi gibi edaları karşılıklı olarak yerine getirme olanağı elde etmiş olurlar.”(11.HD,10.02.1977.E.1976/5881,K.1977/558)

⁴⁰⁶ Öz,a.g.e.,s.341

⁴⁰⁷ a.g.e.,s.346

⁴⁰⁸ Tamer Bozkurt, “Teyitli Akreditife İlişkin Hukuk Genel Kurulu'nun 18.12.2002 Tarih ve “E.2002/12-1078,K.2002/1072” Sayılı Kararının İrdelenmesi”, **TBB Dergisi**,S.79,2008,s.122. Karar için Bkz.a.g.m.s.123(dipnot:2)

Akreditif bankasının borcu, akreditif belgelerini akreditif açtırana teslim etmektir. Akreditif açtıranında bu belgeleri talep etme hakkı vardır. Akreditif açtıran kendisine teklif edilen ramburse talebini yerine getirmeden belgelerin teslim edilmesini talep ettiği takdirde banka ödemezlik def'ini ileri sürebilir. Ancak şunu belirtelim ki, bankanın elinde, akreditif konusu malı temsil eden kıymetli evrak niteliğine haiz olan belgelerin bulunması bankanın kıymetli evrakın taşıdığı hakka sahip olması anlamına gelmemektedir. Lakin akreditif açtıran bu belgeler olmadan malı gümrükten çekemeyeceği için mal üzerinde tasarruf edemeyeceği için bankanın ileri süreceği ödemezlik def'i bir anlam ifade etmektedir. Özetle, bankanın hapis hakkı, rehin hakkı ya da ödemezlik def'i gibi alacağını teminat altına alacağı hakları vardır. Hapis hakkı kanundaki şartların gerçekleşmesi ile kendiliğinden doğacaktır. Rehin hakkının kurulabilmesi için, rehin sözleşmesinin taraflar arasında yapılması ve rehin konusu menkulün teslimi gereklidir. Oysaki ödemezlik def'i nispi bir haktır ve bankayı tüm belgelerin teslimi yükümlülüğünden kurtarır.⁴⁰⁹

(3) Akreditif Lehdarı İle Banka Arasındaki İlişki (Ödeme İlişkisi)

Akreditifi açan banka ile lehdar arasında akreditifin akreditif bankası veya muhabir banka aracılığıyla bildirilmesinden önce ya da teyit bankası tarafından teyit edilmesinden önce kural olarak bir hukuki ilişki yoktur. Bu sebeple, lehdar belgeleri ibraz etmesi karşılığında akreditif bedelinin kendisine ödenmesi talebini bu aşamada bankaya yönelmez.⁴¹⁰ Akreditifi açan banka ile akreditif lehdarı (alacaklısı) arasındaki ilişki, ya muhabir banka veya teyit bankası aracılığı ile akreditifin açıldığı lehdara bildirilmesi ile kurulacaktır. (EBK m.459, TBK m.557).⁴¹¹ Akreditifin açılmasından önce temel ilişkinin tarafları arasında yapılan anlaşma ile satıcı (ihracatçı) lehine bir akreditifin açılması şartına yer verilmiş ve bu şart uyarınca lehdar, ihracatçı sıfatıyla akreditifin açılmasını talep edebilecektir. Fakat bu talep akreditif işlemi ile ilgili olmayıp, temel ilişkinin tarafı olması nedeniyle alıcı/ithalatçı sıfatına sahip olan akreditif amirine karşıdır. Aynı şekilde, banka ile akreditif amiri arasında akreditif açılması şartını içeren bir sözleşmenin varlığı, üçüncü kişi lehine sözleşme (TBK m.129⁴¹², EBK m.111) veya benzeri bir ilişki şeklinde nitelendirilemeyeceği için ödemenin talep edilmesi mümkün

⁴⁰⁹ Erdoğan, a.g.e., s.117-118

⁴¹⁰ Bozkurt, a.g.e., s.115

⁴¹¹ Tekinalp, a.g.e., s.612

⁴¹² TBK m.129: kendi adına sözleşme yapan kişi, sözleşmeye üçüncü kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir.

Üçüncü kişi veya üçüncü kişiye halef olanlarda, tarafların amacına veya örf ve adete uygun düştüğü takdirde edimin ifasını isteyebilirler. Bu durumda, üçüncü kişi veya ona halef olanlar bu hakkı kullanmak istediklerini borçluya bildirdikten sonra, alacaklı borçluyu ibra edemeyeceği gibi, borcun nitelik ve kapsamını da değiştiremez.

değildir.⁴¹³ Alıcının, akreditifin açılması için banka ile sözleşme imzalaması, bankaya akreditifin açılması yönünde talimat vermesi ya da bankanın akreditif açmayı kabul etmesi, banka ile lehdar arasında bir ilişkinin kurulması anlamına gelmemektedir, dolayısıyla alıcı (amir) tarafından verilen akreditifin açılmasına yönelik talimat akreditif lehdarı için üçüncü kişi lehine sözleşme olarak nitelendirilemez.⁴¹⁴ Üçüncü kişi lehine sözleşme ile belgeli akreditif arasında benzerlikler gözükmemektedir. Fakat aralarında bazı farklılıklar olduğu için bu ilişkileri birbirinden ayırmak lazım. Öncelikle, akreditifte lehdarın ödemeyi talep etme hakkı, akreditifin amir banka veya muhabir banka tarafından bildirilmesi veya teyit bankasının teyit işlemi ile birlikte doğarken, üçüncü kişi lehine sözleşme olarak kabul edilseydi bu ilişki, bu takdirde alıcı ile banka arasındaki akdin geçerli bir şekilde kurulması ile lehdarın ödemeyi bankadan talep etme hakkı doğabilecekti. Yani, üçüncü kişi lehine sözleşmede lehine sözleşme yapılan kimse alacaklı sıfatını kazanmaktadır. Fakat akreditifte lehdarın ödemeyi talep edebilmesi için, akreditif bankasının ya bizzat kendisi ya da muhabir banka aracılığıyla, ödeme ilişkisi denen gerçek akreditif ilişkisini sonuçlayan ve ödemenin kapsamını ayrıca şartlarını belirleyen özel bir yükümlülük açıklaması ya da teyit bankasının akreditife teyit vermesi gereklidir. Dolayısıyla, akreditif bankası ya bizzat kendisi ya da muhabir banka aracılığıyla hazırladığı küşat mektubunu lehdara iletmek zorundadır. Bu talebi derhal reddetmeyen banka akreditif ilişkisine dâhil olmuş olur ve akreditif şartlarına uygun belgeleri ibraz eden lehdara, ödeme yapma veya poliçeyi kabul etme veya devir ve ciro yapma borcu altına girer.⁴¹⁵

Akreditif ya da teyit bankası tarafından yapılan akreditifin açıldığını veya teyit bankası tarafından teyit edildiğinin lehdara bildirimini, bankanın yolladığı icap niteliğindedir. Lehdar tarafından kabul edilmesi ile birlikte sözleşme ilişkisi kurulmuş olacaktır.⁴¹⁶ Akreditifin açılmış olduğunun lehdara ulaştırılması ile bankanın ifa yükümü sadece lehdara karşı değil, aynı zamanda akreditif amirine karşı da doğmaktadır. Teyit neticesinde, teyit bankası, akreditif şartlarında öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesi şartına bağlı olarak akreditif meblağını ödeme borcu altına girmektedir.⁴¹⁷ Teyit bankasının teyit işlemi akreditif bankasının ya da muhabir bankanın aracılığı ile lehdara bildirim yapmasından farklıdır. Teyit işlemi ile teyit bankası tıpkı akreditif bankası gibi sorumlu olmaktadır. Ancak teyit bankasının

⁴¹³ Kaya, a.g.e.,s.60-61

⁴¹⁴ Tekinalp, a.g.e.,s.612

⁴¹⁵ Aydos, a.g.e.,s.95

⁴¹⁶ Bozkurt, a.g.e.,s.115

⁴¹⁷ Kaya, a.g.e.,s.64

sorumluluğu ilk bankanın sorumluluğundan tamamen bağımsız bir sorumluluktur.⁴¹⁸ Bu konuda Yargıtay;

“teyitli akreditifte, akreditif bankasının yanında teyit bankasının bağımsız ve asli yükümlülüğü doğar. Aynı akreditif bankası gibi lehdara karşı mücerret asli ve bağımsız bir borç taahhüdü altına girer. Yani ikinci bir akreditif bankası gibidir. Lehdar tarafından akreditif süresi içinde uygun belgelerin ibrazı halinde akreditif badelini ödemekle yükümlüdür.” (Yeknesak Kurallar UCP 600 m.8⁴¹⁹)Akreditifin bildirilmesinden ya da teyit edilmesinden önce banka ile lehdar arasında hak ve borç doğuran bir sözleşme ilişkisinin yokluğu, bankanın lehdara karşı hiçbir şekilde talep hakkının olmadığı anlamına gelmemektedir. Bizzat akreditif işleminden doğmayan fakat davranış yükümleri çerçevesinde genel anlamda bir sorumluluğunun olup olmadığı tartışmaya açık bulunmaktadır. Bu konuda Alman federal mahkemesinin akreditifle ilgili olarak önüne gelen olayda vermiş olduğu karar bulunmaktadır.⁴²⁰ Bu kararda;

“bankanın akreditifin bildirilmesi veya teyit ettiğini bildirdiği anda ödemekle yükümlü olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle davalı bankanın, ayrıca akreditif amirinin malvarlığı durumu ile ilgili bilgi verme yükümlülüğü bulunmadığı belirtilmiştir. Mahkeme kararında ayrıca, alıcının talimatı üzerine muayyen bir akreditif açıldığında bankanın, alıcının malvarlığı durumu ve ödeme kabiliyeti hakkında bir görünüş uyandırmış sayılamayacağı belirtilmiştir. Federal mahkeme amirin hukuki durumunun lehdar için bu noktada önem arz etmediğini, bankanın ikaz etme ve bilgi verme anlamında davranış yükümlülüklerine aykırı davrandığı gerekçesi ile sorumlu tutulamayacağına hükmetmiştir.”

Kaya, “banka ile akreditif amiri arasındaki ilişkide banka sırrının korunması ilkesi gereğince, bankanın akreditif amirinin malvarlığı ile ilgili olarak lehdara bilgi vermesi düşünülemez. Kaldı ki, bankaların ikaz veya bilgi verme şeklinde genel veya kanundan doğan bir yükümlülükleri de yoktur.” Demıştır. Ancak, modern banka sözleşmeleri göz önüne alındığında, bankaların sözleşmesel bir ilişki içerisinde olmadığı kabul edilmemektedir. Gerek Alman gerekse Türk hukukunda kabul gören asli edim yükümünden bağımsız kanuni borç teorisi uyarınca, banka ile müşterisi arasında koruma yükümlülüklerini içeren fakat hiçbir asli edim ihtiva etmeyen bir ilişki kurulmaktadır.⁴²¹ Peki, asli edim yükümlülüklerinden bağımsız borç ilişkisini ne anlama gelmektedir? Taraflar arasında bir borç ilişkisinin varlığından söz edebilmek için mutlaka asli edim yükümlülüklerinin (borçlarının) olması mı gerekmektedir?

⁴¹⁸ a.g.e.,s.61(7.dipnot)

⁴¹⁹ UCP 600 m.8/ii,b): bir teyit bankası akreditife teyidini eklediği an itibariyle ibrazı karşılamakla veya iştirah etmekle dönülemez biçimde yükümlüdür.

⁴²⁰ Kaya,a.g.e.,s.62

⁴²¹ a.g.e.,s.62

Bu soruya **Kocayusufpaşaoğlu**, şu şekilde cevap vermiştir. Bu konuyu anlayabilmek için ilk olarak culpa in contrahendo (sözleşme müzakereleri sırasındaki kusur) kavramı ile başlamak gerekir. Taraflar arasında sözleşme görüşmelerinin başlaması ile birlikte, onların birbirlerine karşı artan ölçüde ihtimam (özen) gösterme yükümlülükleri doğmaktadır. Özellikle diğer tarafı sözleşmeyi kurar veya belirli şartlarla kurma konusundaki kararlarında etkileyebilecek noktalar hakkında doğru bilgi vermek yani aydınlatmak, karşı tarafın şahsını ve malını zarardan koruyucu tedbirleri almak, bu yükümlülüklerin önünde gelir. TMK m. 2/I' de yer alan (dürüstlük=objektif iyi niyet kuralı) gereğince, taraflar karşılıklı güvene dayanan bir borç ilişkisinin doğduğunu, lakin bu borç ilişkisinin hiçbir asli yani birincil edim yükümlülüğü içermediğini bilmektedirler. Taraflardan biri kusurlu bir davranışı ile bu yükümlülükler aykırı hareket eder ve karşı tarafa zarar verirse, sorumluluğu (EBK m.41, TBK m.49) de düzenlenen haksız fiil hükümlerine göre değil, kıyas yoluyla sözleşmeden doğan borç ilişkilerine aykırılığı düzenleyen (EBK m.96, TBK m.112)'ye tabi olacaktır. Culpa in contrahendo sözleşme görüşmelerinin başlaması ile taraflar arasındaki hukuki ilişki kurulmaktadır.⁴²² Bu ilişki akit benzeri bir güven ilişkisidir ve bu güven TMK m.2 ye dayanmaktadır. Yargıtay 13. HD.'nin 13.11.1995 tarih ve E.9375,K.9860 sayılı kararında, sözleşme görüşmelerinin başlamasıyla taraflar arasında sözleşme benzeri bir güven ilişkisinin kurulduğu, bu ilişkinin TMK m.2' de düzenlenen dürüstlük kuralına dayandığını belirttiğinden sonra, şöyle devam etmiştir.

“ Buna göre görüşmeler esnasında, görüşmecilerin akdin muhtevası ve şartları hakkında birbirlerini aydınlatması, dürüstlük kuralına uygun davranması, birbirlerinin kişilik ve mal varlığı değerlerine zarar vermemek için gerekli özeni göstermesi, koruma yükümlülüklerine uyması gerekir. Görüşmeciler bu yükümlülüklerine kusurlu olarak aykırı davranıp görüşmelerin başlamasıyla aralarında kurulmuş bulunan güven ilişkisini ihlal ettikleri takdirde bundan doğan zararlardan sorumludur.” Demmiştir.

Culpa in contrahendo sonucu, karşı tarafın kişi veya mal bütünlüğü ihlal edildiği zaman, tam zararın ödenmesi için dava açılır. Buna karşı, culpa in contrahendo sözleşmesinin kurulmamasına yada geçersiz olmasına yol açtığı takdirde, hiç değilse ilke olarak, sadece olumsuz zararın tazmini istenebilir.⁴²³

Sonuç olarak, akreditifte de tarafların (banka ile lehdarın) arasında henüz dar anlamda bir akreditif sözleşmesi kurulmuş olmasa bile, objektif iyi niyet ilkesi gereğince güvene dayalı bir

⁴²² Necip Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, C.1,4.b, Filiz Kitabevi, İstanbul:2008,s.8-9

⁴²³ a.g.e.,s.8

borç ilişkisi kurulmuş olup, bu borç ilişkisi koruma yükümlülükleri dışında her hangi bir asli edim içermemektedir.⁴²⁴

Tekinalp, Türk Hukukunda geçerliliği kabul edilen bu sonucun, banka ile müşterisi arasındaki mevcut sözleşmenin dışında kurulan ilişkilere uygulanabileceğini ifade etmiştir. Yapılan açıklamalardan hareketle, ödeme ilişkisinin kurulmasından önce banka ile lehdar arasındaki ilişki de TMK m.2’de düzenlenen objektif iyi niyet kuralları gereğince koruma yükümlülüğü olarak değerlendirilebilecektir. Culpa in contrahendo ilkesi uyarınca, bankanın lehdarı aydınlatması ve onun mal varlığını zarara uğratabilecek konularda lehdarı ikaz etmesi, uyarması “ davranış yükümleri” olarak adlandırılmaktadır. Bu durumlar elbette her somut olayın özelliğine bakılarak belirlenecektir. Fakat örnek vermek gerekirse, banka tarafından akreditifin açılmasına karşın, açılan bu akreditifin gerçekte akreditif alacaklısının alacak talebini karşılamaması yada akreditif amirinin bir hilesinin varlığını bankanın biliyor olması gibi haller gösterilebilir. Şu halde, bu ve benzeri hallerde banka, banka sırrı kavramının dışına çıkarak, lehdarın zarara uğramaması için onu bilgilendirmesi çok önemlidir. Aksi halde banka, lehdarın zararına, sözleşmeden doğan borca aykırılık hükümlerinin kıyası yoluyla katlanacaktır.⁴²⁵ Akreditif bankası ile akreditif alacaklısı arasındaki münasebette dönülebilir akreditif ve dönülemez akreditif yönünden farklılıklar mevcuttur.

(a) Akreditif Bankasının veya Teyit Bankasının Dönülemez Akreditiften Dolayı Sorumluluğu

İlk olarak bir akreditifin dönülemez nitelikte olması demek, ondan tek taraflı olarak dönülememesi anlamına gelir. Uygulamada bazı kayıtlar akreditifi dönülemez olmaktan çıkarmaktadır. Örneğin, yükleme tarihi ve geminin adı alıcı tarafından bildirilecektir ya da bu akreditif alıcının (amirin) akreditif bedelini yatırması şartıyla kullanılabilir gibi.⁴²⁶ Dönülemez akreditif, amir ve amir banka, lehdarın rızasını almadan iptal edemez veya değiştiremez. Dönülemez bir akreditifte bütün ilgililerin onayı alınmalıdır. Akreditif bedelinin arttırılması, vadenin ve yükleme tarihinin uzatılması gibi haller lehdarın lehine olan hallerdir ve bu gibi hallerde lehdarın değişikliği kabul ettiği varsayılmakta ve yazılı onayı aranmamaktadır. Ama lehdarın aleyhine olan hususlarda yazılı onayının alınması ile değişiklik geçerli bir şekilde gerçekleşecektir.⁴²⁷ Dönülemez akreditifte, lehdar uygun belgeleri ibraz ettiğinde alacağına

⁴²⁴ Kaya, a.g.e.,s.63

⁴²⁵ Kaya,a.g.e.,s.63

⁴²⁶ Reisoğlu,a.g.e.,s.111

⁴²⁷ Aydos,a.g.e.,s.98

kavuşacaktır.⁴²⁸ Öncelikle ikinci bankanın teyit bankası olarak ilişkiye katılması durumunda, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ilk bankadan bağımsız bir yükümlülük altına girdiği kabul edilmektedir. İlk bankadan, açılacak olan akreditif için teyit vermesi bakımından talep alan banka, şayet lehdara teyit vermeyi kabul ediyorsa, bu durumda lehdara icapta bulunması gerekecektir. Teyit bankası akreditifi lehdara ihbar ederken kendi teyidini de buna ekler ve lehdarın kendisine gelen teyit icabını kabulü ile ilişki kurulur. Artık bu aşamadan sonra, teyit bankası da akreditif alacaklısına (lehdara) karşı tıpkı akreditif bankası gibi aynı şartlarda sorumlu olmaktadır. Teyit bankasının borcunun, doktrinde mücerret bir borç olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle lehdar ödeme talebini öncelikli olarak teyit bankasına yöneltmelidir. Yargıtay kararlarında da lehdarın önce teyit bankasına başvurmadan doğrudan akreditif bankasından ödeme talebinde bulunmasının kabul edilmediği görülmektedir. Karara göre, teyit bankası akreditif lehdarına karşı bağımsız ve asli bir yükümlülük altına girmiş olduğu için lehdarın kural olarak ilk önce teyit bankasına ödeme talebinde bulunması akreditif bedelini teyit bankasından tahsil edemediği zaman akreditif bankasına başvurması mümkün olarak kabul edilmiştir.⁴²⁹ Doktrinde savunulan diğer bir görüşe göre ve aynı zamanda Yeknesak Kurallarda da yer alan (UCP 600 m.8/a⁴³⁰) bendi uyarınca, teyit ile beraber, lehdara karşı akreditif bankası ile teyit bankası müteselsil olarak sorumluluk altına girmektedirler. Bu nedenle, lehdarın seçim hakkı söz konusu olmaktadır. Lehdar dilerse akreditif bankasından dilerse de teyit bankasından ödeme talebinde bulunabilir.⁴³¹ Ancak, teyitli akreditiflerdeki amacın lehdarın akreditif alacağını güvence altına almak olduğu için, ödeme talebindeki sıra ne olursa olsun, ödemenin teyit bankası tarafından yapılmış olması halinde de teyit bankası lehdara yapmış olduğu ödemeyi akreditif bankasından talep edecektir.⁴³² Şunu belirtelim ki, teyit bankası akreditife teyit vermek suretiyle kendini yükümlülük altına sokmaktadır, lehdar her hangi bir yükümlülük almamaktadır. Bu nedenle, TBK m.6 uyarınca, uygun bir sürede reddedilmediği takdirde, teyidin zımnen(örtülü) olarak kabul edildiği sonucuna varılacaktır⁴³³. Bu konudaki Yargıtay kararına göre,⁴³⁴

⁴²⁸ Cemal Şanlı ve Nuray Ekşi, **Uluslar arası Ticaret Hukuku**, 4.b.,İstanbul:Arıkan Yayınları, 2005, **a.g.e.**,s.88

⁴²⁹ Doğan,**a.g.e.**,s.214-215

⁴³⁰ UCP 600 m.8/a: ibrazı şart koşulan belgelerin teyit bankasına veya diğer herhangi bir görevli bankaya ibraz edilmesi ve belgelerin uygun bir ibrazı oluşturması kaydıyla;...

⁴³¹ **a.g.e.**,s.215

⁴³² **a.g.e.**,s.215

⁴³³ **a.g.e.**,s.212

⁴³⁴ 11.HD,10.02.1977 T. Ve E. 1976/5881-K.1977/558(Doğan,**a.g.e.**,118.dipnot)

“akreditif alacaklısı şayet münasip bir zaman içinde reddetmemişse teyit mektubu ayrıca kabule gerek kalmaksızın hüküm ifade eder. Çünkü muhabir banka, gerek işin özelliğinden ve gerekse hal ve mevkiin icabından dolayı sarih bir kabule intizar mecburiyetinde değildir.”

Fakat teyitle birlikte, lehdara bazı ek yükümlülükler getiriliyorsa, zımni kabulden burada söz edilemeyecektir. Bilhassa, lehdarın akreditifi kullanmaması halinde de masraflara katlanması zımni kabulü bertaraf etmektedir. Doktrinde de kabul edilen görüşe göre, teyidin lehdara ek yükümlülükler getirdiği hallerde, lehdar tarafından makul süre içinde teyide cevap verilmezse bu susmayı olumlu bir irade beyanı olarak kabul etmemek gerekir. Yani, teyit yönündeki icabın reddedildiği olarak anlaşılması gerekecektir.⁴³⁵

Yukarıdaki açıklamalarımızdan sonra, akreditif bankasının dönülemez akreditiften dolayı sorumluluğuna değinelim.

Akreditif açtıran (amir) tarafından bankaya akreditifle ilgili olarak detaylı bir talimat verilmektedir. Ancak, akreditif amiri ile banka arasındaki bu ilişkinin lehdarla ilgisi yoktur. Yani, akreditif bankası ile akreditif alacaklısı arasında bir hukuki ilişki kurulmamıştır. Banka ile lehdar arasındaki hukuki ilişki açılan akreditifin banka aracılığıyla lehdara bildirilmesi ile kurulduğunu hatırlatalım. ⁴³⁶Akreditiflerin değiştirilmesi ile ilgili düzenleme 500 sayılı Yeknesak Kurallarda 9. Madde⁴³⁷ de düzenlenmiştir. 600 sayılı kurallarda bu husus 10. Madde de “değişiklikler” başlığı altında düzenlenmiştir.⁴³⁸ Akreditifin değiştirilmesi sürelerle ilgili olabileceği gibi, akreditif şartlarında istenen belgelere ilişkin olabilir. Ayrıca, akreditifin açıklığa kavuşturulması yönündeki bir talepte değişiklik olarak görülmektedir. Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.10/a) da;

“ 38. maddede belirtilen durumlar dışında bir akreditif amir bankanın, varsa teyit bankasının ve lehdarın onayı olmadan değiştirilemez ya da iptal edilemez. ”

Dar anlamda akreditif sözleşmesi lehdar ile akreditif bankası arasında kurulmuş olan bir sözleşmedir. Bir başka bankanın akreditifi teyit etmesi ile bu banka, ikinci bir akreditif bankası olarak lehdara karşı yükümlülük altına girmektedir. Böylece, lehdar ile teyit bankası arasında ikinci bir akreditif sözleşmesi yapılmış olmaktadır. ⁴³⁹Yeknesak Kurallar UCP 500’de m.9/d(i) bendinde, dönülemez akreditifte akreditifin iptalinin ya da değiştirilmesinin

⁴³⁵ Doğan, a.g.e., s.213

⁴³⁶ Erdoğan, a.g.e., s.119

⁴³⁷ Bu konuda Bkz. Bozkurt, a.g.e., s. 118

⁴³⁸ Reisoğlu, a.g.e., s.87

⁴³⁹ a.g.e., s.88-89

m.48’de ifade edilen devredilebilir akreditiflere ilişkin hükümler saklı kalmak koşuluyla ancak işleme katılan tarafların izinleri ile mümkün olabileceği hususu belirtilmiştir.⁴⁴⁰ Fakat lehdarın teyit bankasına başvurmadan değişikliği akreditif bankası ile yapmasına hukuki bir engel yoktur ancak bu durumda, değişikliklere izin vermeyen teyit bankasına başvurulamayacaktır. 500 sayılı Yeknesak Kuralların m.9/d(i) bendinde, çok kesin bir ifade ile teyit bankasının muvafakatı olmaksızın akreditifte değişiklik yapılamayacağı aksi takdirde böyle bir değişikliğin teyit bankasına karşı ileri sürülemeyeceği düzenlenmiştir. 600 sayılı Yeknesak Kurallarda, akreditif bankasının gönderdiği an itibariyle dönülemez biçimde bağlı olduğu bir değişikliği teyit bankası, teyidinin kapsamı içine alabilir bu halde, teyit bankası da değişikliği lehdara ihbar ettiği andan itibaren dönülemez şekilde sorumlu olacaktır. Ancak, değişikliği teyidinin kapsamı içine almadan, sadece akreditifi ihbar ederse bu takdirde durumu gecikmeksizin akreditif bankasına ve ihbar yazısında da lehdara bildirmelidir. (UCP 600 m.10/b). O halde, değişikliği kabul etmeyen teyit bankasına yukarıda da belirttiğimiz üzere bu değişikliklerle ilgili olarak başvurulamayacaktır. Teyit bankası, değişikliği teyid etmeksizin lehdara bildirimde bulunduğu zaman bu durumu akreditif bankasına bildirmelidir. Sonuç olarak, akreditif bankası ile lehdar aralarında anlaşmak suretiyle teyit bankasının izni olmaksızın akreditifi değiştirilebilecektir.⁴⁴¹

Lehdar bakımından ise, değişiklik açıkça kabul edilmediği sürece orijinal akreditif metni geçerli olacaktır. Lehdarın değişiklik talebine sessiz kalmış olması kabul ettiği anlamına gelmemektedir. Bu konu zaten 600 sayılı kuralların m.10/c bendinde düzenlenmiştir. İlgili madde de;

“lehdarın bir değişikliği kabul veya reddettiğine ilişkin bildiri vermesi gerekir.”

Ayrıca 10/f bendinde de, *bir değişiklikte yer alan ve belirli süre içinde lehdarca reddedilmediği takdirde o değişikliğin yürürlüğe gireceğine ilişkin bir şart dikkate alınmayacaktır.*

Bu maddeler uyarınca, lehdar tarafından değişikliğe sessiz kalmak ya da belli bir süre geçmesine rağmen bir cevapta bulunmamak, değişikliği kabul anlamına gelmeyecektir.

Dönülemez akreditiflerde, akreditif bankası ile lehdar arasındaki hukuki ilişkinin kurulmasında, akreditif talimatında yer alan dönülemez kaydı akreditif bankası tarafından lehdara bildirilmekle ona karşı bir sorumluluk doğurmaktadır. Bu sorumluluğun kaynağı (TBK m.18, EBK m.17)’de yer alan soyut borç vaadidir. İki taraflı bir işlem olan soyut borç

⁴⁴⁰ Bozkurt, a.g.e., s.118

⁴⁴¹ a.g.e., s.119

vaadinde gerçekleşebilmesi için borç vaad edenin icapta bulunması ve karşı tarafında bu icabı kabul etmesi gerekir. Ancak, akreditif işleminin niteliğinden dolayı, lehine borç vaat edilen lehdar icap olarak nitelendirilen akreditif bildirimini derhal reddetmediği sürece, (TBK m.6, EBK m.6) uyarınca soyut borç sözleşmesi kurulmuş olacaktır.⁴⁴²Dönülemez bir akreditifin açıldığının bildirilmesi veya teyidi ile birlikte banka, akreditif alacaklısına karşı kesin bir yükümlülük üstlenmektedir. Bu yükümlülük nedeniyle, banka kendi adına ve akreditif amirinin hesabına olmak üzere, akreditif bedelini, belirlenen şartların yerine getirilmesi koşuluyla lehara ödeme yapmakla mükelleftir.⁴⁴³Değişiklik konusunda da tıpkı borçlar hukuku genel hükümlere ait genel prensiplerde olduğu gibi, lehdar açısından sarih ya da zımni bir irade beyanının gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu nedenle susma, bir irade beyanı olmayacaktır. Bu konuda 600 sayılı yeknesak kuralların, m.10/c bendi ile 500 sayılı kuralların, m.9/d(iii) bendinde de lehdarın kabul bildirimine kadar lakin bu kabul zımni olabilir, eski akreditifin geçerli olacağı hükmü ile bu durum açıkça görülmektedir. Şunu belirtelim ki, lehdar değişikliği kabul ettiği yönünde yazılı bir bildirimde bulunmalıdır fakat böyle bir bildirim olmadığı takdirde fakat değişiklik bildiriminde yer verilen belgelerin lehdar tarafından ibrazı halinde, zımni olarak değişikliğin kabul edildiği görülmektedir.⁴⁴⁴ Bu hususta, Yeknesak Kurallar(UCP 600 m.10/c)'de;

“ lehdar böyle bir bildiri vermediği takdirde akreditife ve henüz kabul edilmemiş herhangi bir değişikliğe uygun bir ibraz lehdarın o değişikliği kabul etmiş olduğuna ilişkin bildiri sayılacaktır. Akreditif o an itibariyle değiştirilmiş olacaktır.”

Bu konuda MTO' nun durum noktalarında bazı bankalarca dönülemez akreditifte, lehdar tarafından belli bir süre içerisinde o değişikliğin reddedildiği hususunda her hangi bir bildirim yapılmaması halinde herhangi bir değişikliğin otomatik olarak yürürlüğe gireceğine ilişkin kayıtlar eklendiğini fakat bu tarz bir uygulamanın akreditifin dönülemez nitelikteki taahhüdünün doğasını değiştiren bir mahiyette olduğunu belirtmiştir. Zaten birçok ülkenin de ulusal yasalarınca, lehdarın değişiklik ihbarını cevapsız bırakmasının kabul anlamına geldiği yönündeki anlayış hukuki dayanaktan yoksun bulunmaktadır.⁴⁴⁵Burada diğer bir hususta değişiklik talebinin lehdar tarafından bankaya yapılması halinde, bankanın susmasının sonucu ne olacaktır sorusunun cevabına bakacak olursak, değişiklik konusunda bankaya yöneltilen bir beyan karşısında bankanın susması güven nazariyesi açısından

⁴⁴² Erdoğan, a.g.e., s.119

⁴⁴³ Kaya, a.g.e., s.75

⁴⁴⁴ a.g.e., s.75

⁴⁴⁵ Bozkurt, a.g.e., s.120, Reisoğlu, a.g.e., s.93

değerlendirilecek ve bankanın susması kabul olarak değerlendirilecektir. Ama bu bir irade karinesi sayılmakta olup, aksi banka tarafından ispat edilebilecektir.⁴⁴⁶UCP 600 m.10 genellikle akreditif bankası tarafından yapılacak olan değişiklik talebi ile ilgilidir. Lehdarın talebi ile ilgili bir hüküm yoktur. Bu konuda **Kaya**, bankanın susmasına olumlu bir sonuç bağlamıştır ancak bu bir karinesi olup banka tarafından aksinin ispat edilmesi mümkündür. **Reisoğlu**, (TBK m.5, EBK m.5) hükmüne göre, bankanın belli bir süre içinde cevap vermemesi halinde öneriyi reddetmiş olacağını ifade etmiştir. ⁴⁴⁷Bir banka, milletler arası uygulamada lehdar tarafından yapılan değişiklik önerilerini, açıkça kabul etmedikçe reddetmiş sayılmaktadır.⁴⁴⁸

Akreditif bankası ile akreditif alacaklısı arasında soyut bir borç vaadi ilişkisi olduğu ve bu ilişkinin akreditifin vadesi içinde geçerli olacağını belirtelim. Dönülemez bir akreditiften akreditif bankasının dönme imkânı ancak ve ancak (TBK m.10, EBK m.9)'da düzenlendiği şekilde gerçekleşebilir. Yani, akreditif bankası ile akreditif alacaklısı karşı karşıya değilse ve akreditif bildirimini bir vasıta ile yapıyorsa ki genellikle bu şekilde olur, akreditiften dönme beyanının, akreditif bildiriminden önce alacaklıya ulaşması gerekecektir. Akreditiften rücu beyanı, akreditif bildiriminden sonra lehdara ulaşsa bile lehdar ilk önce rücuyu öğrenmişse, dönme yine gerçekleşecek ve taraflar arasındaki ilişki kurulmamış olacaktır.⁴⁴⁹Ancak, Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.10/b)' de bankanın, değişikliği önerdiği an itibariyle dönülemez şekilde bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu kural Türk Borçlar Hukukunun (TBK m.10,EBK m.9) hükmüne aykırıdır. Yukarıda da açıkladığımız üzere; icabın geri alınabilmesi mümkündür.⁴⁵⁰

(b)Akreditif Bankasının ya da Teyid Bankasının Dönülebilir Akreditiften Dolayı Sorumluluğu

Dönülebilir akreditif(Revocable L/C), bu akreditifte lehdarın rızası olmaksızın amir ve amir banka(akreditif bankası, ödeme bankası) tarafından akreditif iptal edilebilir ya da şartları değiştirilebilir. Dönülebilir bir akreditif lehdara önceden haber verilmeksizin amir banka tarafından herhangi bir anda değiştirilebilir veya iptal edilebilir.⁴⁵¹ Dönülebilir akreditifte

⁴⁴⁶ Kaya, a.g.e.,s.75-76

⁴⁴⁷ Reisoğlu, a.g.e.,s.94(173.dipnot):bir akreditif, akreditif bankasınca değiştirilmedikçe değişmemiş olarak kalır.

⁴⁴⁸ a.g.e.,s.94

⁴⁴⁹ Erdoğan, a.g.e.,s.120

⁴⁵⁰ Reisoğlu, a.g.e.,s.92

⁴⁵¹ Cemal Şanlı ve Nuray Ekşi, **Uluslar arası Ticaret Hukuku**, 4.b.,İstanbul:Arkan Yayınları, 2005, a.g.e.,s.87, Kaya,a.g.e.,s.77

banka ile alacaklı arasındaki hukuki ilişki tıpkı dönülemez akreditifte olduğu gibi kurulmaktadır. Ancak, dönülebilir akreditifte, akreditif şarta bağlı bir soyut borç vaadidir. Banka bozucu şarta bağlı olarak bir soyut borç vaadinde bulunmaktadır. Bankanın sözleşmeyi feshettiğini yani akreditifi iptal ettiğini karşı tarafa ihbar etmesi ile birlikte taahhüd etmiş olduğu soyut borçta ortadan kalkar.⁴⁵²Şunu belirtelim ki, gerek dönülebilir akreditifte gerekse dönülemez akreditifte bankanın, akreditif alacaklısına karşı doğan yükümlülüklerinin kapsam ve şartları açısından büyük farklar söz konusu değildir. Dönülebilir akreditifte de banka, lehdar tarafından akreditifte belirtilen vesaiklerin ibraz edilmesi ile ödeme yapmakla yükümlü olmaktadır.⁴⁵³ Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, bankanın lehdara karşı olan sorumluluğu bozucu şarta bağlı bir sorumluluktur.⁴⁵⁴Bu durumda dönülebilir akreditifte dönme hakkı kullanılmadığı sürece dönülemez akreditifle aynı olacaklardır. Dönme hakkı, akreditif amirinin verdiği talimat çerçevesinde akreditif bankası tarafından kullanılacaktır. Akreditif bankası amirin verdiği talimatlar doğrultusunda hareket etmektedir bu nedenle amirin talimatlarına göre bu hakkı kullanabilecektir. Amir akreditiften, akreditif ile ödeneceği hususunda güvence altına alınan temel ilişkiden doğan borcun zamanında ve kurallara uygun olarak ifa edilmediği gerekçesi ile dönmektedir. Bazı hallerde, malların gönderildiğini gösteren belgelerin ibraz edilmesinden sonra ama lehdara henüz ödeme yapılmadan önce akreditiften dönülmesi, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olacaktır. Amirin talimatını almayan akreditif bankası, eğer akreditif amirinin ödeme şartlarında kötüleşme söz konusu ise, banka talimat almaksızın sözleşmeden dönebilir. Ama banka, akreditif amiri ile lehdarı arasındaki temel ilişkinin kurallara uygun ifa edilmemesi gerekçesi ile dönme hakkına sahip değildir çünkü banka temel ilişki ile ilgilenmemektedir. Bu akreditifin, temel ilişkiden bağımsızlığı konusu incelenirken anlatılmıştı. Burada dönme hakkının ne zamana kadar kullanabileceği doktrinde tartışılmıştır. Bazıları, lehdar tarafından bankanın ödeme yapması için belgelerin ibraz edilmesi anına kadar dönme hakkı kullanılabilir. Ancak dönme hakkı her halükarda akreditif belgelerinin kontrol edilmesinden sonra kullanılmaz çünkü banka soyut borç taahhüdünün gereği olarak ödemede bulunmalıdır.⁴⁵⁵ Fakat, dönülebilir akreditif açan banka, akreditifin başka bir banka nezdinde belgelerin ibrazında ödeme, kabul yada iştirah işlemi için kullanıma hazır bulunması sonucu bu banka tarafından dönme veya değişiklik bildirimini alınmasından evvel lehdara ödeme de bulunmuş ise, akreditif bankası tarafından bu ödeme karşılanmalıdır. Bu nedenlerle dönülebilir akreditif lehdar açısından güvenceli

⁴⁵² Erdoğan,a.g.e.,s.121

⁴⁵³ Bozkurt,a.g.e.,s.121

⁴⁵⁴ Doğan,a.g.e.,s.46

⁴⁵⁵ Bozkurt,a.g.e.,s.121

değildir. Lehdar akreditif şartlarındaki belgeleri eksiksiz olarak ibraz etse bile banka akreditiften dönebilmektedir. Ama banka akreditiften döndü diye, lehdarın alacağı ortadan kalkmayacaktır çünkü ithalatçı (alıcı) ifa yerine değil, “ifa amacıyla” akreditif açtırmıştır bu nedenle lehdar bankanın dönmesi durumunda temel ilişkiye dayanarak alacağına kavuşacaktır.⁴⁵⁶Bankanın akreditiften dönmesi temeldeki hukuki ilişkiden ve karşılık ilişkisinden bağımsızdır. Ancak bankanın dönmesi, akreditif açtırmanın(amirin) zararına yol açmışsa banka verdiği bu zarardan sorumlu olacaktır.⁴⁵⁷

(c)Akreditif İlişisine Diğer Bankaların Katılması

Akreditif ilişkisinde akreditif bankası (issuing bank) amirin talebi üzerine yada kendi adına akreditif açan bankadır. Yeknesak Kuralları(UCP 600 m.7) de amir bankanın yükümlülüklerini düzenlemektedir. İlgili maddenin b bendinde;

“bir amir banka akreditifi açtığı an itibariyle ibrazı karşılamakla dönülemez biçimde yükümlüdür.”

İfadesi yer almaktadır. Buna göre, lehdar uygun belgeleri akreditif bankasına ibraz edebileceği gibi varsa teyit bankasına ibraz etmek suretiyle alacağına kavuşur. Bu durumda, akreditif bankası ödemede bulunan bankaları ramburse etmekle yükümlüdür. Akreditif ilişkisinde alıcı ile satıcı aynı ülkede bulunmadığı için farklı bankalar ilişkiye dâhil olmaktadır. Akreditif ilişkisinde belirttiğimiz gibi alıcı ile satıcının farklı ülkelerde bulunması nedeniyle, kendisinden akreditif talebinde bulunulan banka, kural olarak lehdarın ülkesinde bulunan başka bir bankayı ilişkiye dâhil edebilir çünkü banka akreditif işleminin tamamlanabilmesi için lehdar ile de iletişim kurmak zorundadır. İkinci banka, muhabir banka, teyit bankası, ödeme bankası ve rambursman (geri ödeme) bankası olarak ilişkiye katılabilir. Akreditif bankası, ikinci bankanın seçimini kendisi yapmış olsa bile seçmiş olduğu banka tarafından verdiği talimatların yerine getirilmemesinden dolayı hiçbir sorumluluk üstlenmediği Yeknesak Kurallar(UCP 600m.37/b) de açıkça düzenlenmiştir. Yukarıda izah ettiğimiz üzere, akreditif bankasının muhabir bankanın seçiminden dolayı mutlak olarak sorumsuz olduğu şeklindeki anlayış yanlış olacaktır. Bunun nedeni, doktrinde ve Yargıtay kararlarında, akreditif bankasının muhabir bankanın seçiminden dolayı sorumluluğu (TBK m.116, EBK m.100) çerçevesinde ele alınmaktadır. Ayrıca, Türk Hukukunda sorumluluktan kurtulma şartına bir kısım sınırlamaların getirildiğini görüyoruz. (TBK m.115/I, EBK m.99/I)

⁴⁵⁶ Doğan,a.g.e.,s.47

⁴⁵⁷ Bozkurt,a.g.e.,s.121

uyarınca, borçlunun hile ve ağır kusuru halinde sorumluluktan kurtulma şartı geçersiz olacaktır. Bu nedenle ikinci bankanın seçiminde hilesi ya da ağır kusuru bulunan akreditif bankası UCP 600 m.37/b'ye dayanarak sorumluluktan kurulamayacaktır. İlâveten bankacılık, hükümetin verdiği izinle yapılan bir iş olduğu için, hafif kusurlarında da bankaların sorumlu olmaları gerekmektedir.⁴⁵⁸ (TBK m.115/III)⁴⁵⁹Doktrinde muhabir banka, akreditif bankasının yardımcı şahsı olarak kabul edilmektedir.⁴⁶⁰Bu nedenle borcun ifasında muhabir bankanın kusurlu hareketinden amir banka sorumlu olacaktır.

Akreditifte ikinci bankaların yetkilerine göre sıfatları da farklılık göstermektedir⁴⁶¹. İkinci bankanın ilk banka ile lehdar arasındaki muhabirlik (haberleşme) ilişkilerini gerçekleştirme nedeniyle bu bankaya muhabir banka denilmektedir. Muhabir banka ile akreditif amiri arasında herhangi bir hukuki ilişki yoktur. Bu nedenle amir muhabir bankaya doğrudan doğruya talimat veremeyecek bunları akreditif bankası aracılığıyla muhabir bankaya ulaştıracaktır. Taraflar arasında hukuki ilişkinin olmaması muhabir bankanın, akreditif amirini korumayacağı anlamına gelmez.⁴⁶²Bankalar arasındaki ilişkinin vekâlet olarak nitelendirildiğini belirtelim. Ancak bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Alman Hukukunda, akreditif bankası ile muhabir banka arasında istisna (eser) sözleşmesi vardır. Türk Hukukunda çoğunluk tarafından kabul edilen görüşe göre, iç ilişkide vekâlet, dış ilişkide alt vekâlet ve yardımcı şahıs münasebetlerinin varlığı kabul edilmektedir. Bazıları muhabir bankanın, akreditif bankasının yardımcı kişisi olarak kabul edildiğinde, akreditif açtırana karşı (TBK m.115,116) hükümlerine göre sorumlu olacağını belirtirken, bazıları da aralarındaki ilişkinin alt vekâlet ilişkisi olduğunu ve muhabir bankanın kendisine verilen muhabirlik işlemlerinin yürütülmesi sırasında akreditif açtırana zarar vermesi halinde, (TBK m.506,507) gereğince sorumlu olacağını belirtmiştir.⁴⁶³ Bu sebeple muhabir bankanın akreditif bankasına karşı bazı yükümlülükleri vardır ve bunlar UCP 600 m.9/a'da⁴⁶⁴ belirtilmiştir. Yukarıda değinmiştik burada kısaca hatırlatalım, banka, muhabir bankaya şifreli telekomünikasyon aracılığıyla talimat vermişse bu talimat geçerlidir. Bu sebeple bankaya

⁴⁵⁸ Doğan,**a.g.e.**,s.202-203

⁴⁵⁹ TBK m.115/III: Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya san'at, ancak kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.

⁴⁶⁰ Özel,**a.g.e.**,s.97

⁴⁶¹ Bozkurt,**a.g.e.**,s.122

⁴⁶² Doğan,**a.g.e.**,s.205-206

⁴⁶³ Bozkurt,**a.g.e.**,s.123

⁴⁶⁴ UCP 600 M.9/a: bir akreditif ve herhangi bir değişiklik bir ihbar bankası aracılığıyla lehbara ihbar edilebilir. Teyit bankası olmayan bir ihbar bankası akreditifi ve herhangi bir değişikliği ibraz karşılama veya iştira etme yükümlülüğü olmaksızın ihbar eder.

telekomünikasyon aracılığıyla gelen mesaj ile posta ile gelen mesaj arasında bir farklılık söz konusu ise, posta yoluyla gelen mesajın nazara alınmayacağı UCP 600 m.11/a da düzenlenmiştir.⁴⁶⁵ Bankalar arasındaki ilişkinin vekâlet ilişkisi olduğu Yargıtay kararlarında da zikredilmiştir.⁴⁶⁶ Kararda;

“ Amir banka alıcı ile yaptığı sözleşmede belli edilen koşullara uygun olarak satıcı lehine akreditif açar ve keyfiyeti satıcının bulunduğu yerde şubesi varsa onun, yoksa başka bir bankanın(muhabir banka) aracılığıyla satıcıya duyurur. Akreditif bankasının bu amaçla muhabir bankaya gönderdiği akreditif mektubunda ödeme koşulları ve satıcının ibraz edeceği belgelerin nev’i ve mahiyeti de belirtilir. Muhabir banka, ancak bu belgelerin satıcı tarafından ibraz edilmesi ve ödeme koşullarının gerçekleşmesi halinde ödemede bulunur. Aksi takdirde ödeme yapamaz; yaparsa akreditif bankasına karşı vekâlet hükümlerine göre sorumlu olur. Muhabir banka akreditifi teyit etmediği sürece akreditif bankasının temsilcisi durumunda kalmaya devam eder ve bu nedenle de satıcıya karşı müstakil bir sorumluluk(parasal) yüklenmiş olmaz”.

Muhabir banka ile lehdar arasında da bir hukuki ilişki yoktur. Ancak, muhabir banka akreditifi lehdara ihbar ettiği andan itibaren, akreditifin “görünür gerçekliği” konusunda lehdara karşı belli bir sorumluluğu da üstlenmektedir. Bu nedenle, muhabir banka akreditifi incelemeyen ihbar etmemelidir bu da onun lehdara karşı, TMK m.2’de düzenlenen dürüstlük kuralına dayalı olarak koruma ve ikaz yükümlülükleri olduğunu göstermektedir.⁴⁶⁷ **Kaya’ya** göre, bu yükümlülüğe aykırı davranılırsa, banka lehdara karşı doğrudan tazminat ödeme yükümlülüğü altına girecektir.

Görevli banka, UCP 600 m.2’de; “akreditifin kullanımda olduğu banka veya herhangi bir banka nezdinde kullanılır biçimde açılmış bir akreditifte herhangi bir banka anlamına gelir.” şeklinde tanımlanmıştır. Sözleşmede aksine bir hüküm yoksa teyitsiz akreditiflerde ödeme yükümlülüğü akreditif bankasının üzerindedir. Görevli bankanın yetkileri, açık olarak tespit edilmelidir. Görevli bankanın yetkilerini, ibraz edilen belgelerin kabul edilmesi, akreditif bedelinin ödenmesi, vadeli ödeme taahhüdü altına girme, poliçeyi kabul etme gibi yetkiler oluşturur. Şayet görevli bankanın yetkileri açık olarak tespit edilmemişse, bu durumda akreditif bankasının akreditif kapsamında sahip olduğu yetkilere, görevli bankanın

⁴⁶⁵ UCP 600 m.11/a: şifreli telekomünikasyon aracılığıyla gönderilen bir akreditif veya değişiklik, üzerinden işlem yapılacak(operative) akreditif veya değişiklik olarak görülecek ve daha sonra alınan herhangi bir posta teyidi dikkate alınmayacaktır.

⁴⁶⁶ Doğan, a.g.e., s.207, Karar; 11.HD., 10.02.1977 T. Ve E.1976/5881-K.1977/558

⁴⁶⁷ Kaya, a.g.e., s.84, Doğan, a.g.e., s.208

da sahip olduğu kabul edilmektedir.⁴⁶⁸Görevli banka ile akreditif amiri arasında hukuki bir ilişki yoktur. Akreditif bankası, muhabir bankayı görevli banka olarak yetkilendirebilir ya da başka bir bankayı görevli banka olarak seçebilir. Akreditif bankası, bankaya görevli banka olması için icapta bulunacaktır, bankanın kabul etmesi ile aralarında bir ilişki kurulmuş ve görevli banka akreditif bankasına karşı bir takım yükümlülükler üstlenmiştir. Bankanın görevi Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.14 ile 16) da düzenlenmektedir. Buna göre m.14/a'da;

Görevi çerçevesinde hareket eden bir görevli banka, varsa bir teyit bankası ve amir banka, belgelerin dış görünüşleri itibariyle uygun bir ibrazı oluşturup oluşturmadığını belirlemek için sadece belgeleri esas alarak ibrazı incelemelidir.

Bankanın, görevli banka olmayı kabul etmesi ile birlikte akreditif bankasının vekili olarak lehdar tarafından kendisine ibraz edilen belgeleri gerekli özeni göstererek incelemek ve uygun bir ibrazı ödeme yükümlülüğü vardır. Ancak, görevli banka ile akreditif alacaklısı(lehdar) arasında her hangi bir hukuki ilişki yoktur çünkü görevli bankanın akreditif bankası veya teyit bankasından bağımsız bir ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Görevli banka lehdara ödemeyi akreditif bankası ya da teyit bankası adına yapmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi, taraflar arasında akdi bir ilişkinin var olmaması, TMK m.2 uyarınca, kanundan doğan bir koruma yükümlülüğünün var olmadığı anlamına da gelmemektedir. Görevli banka, kendisine ibraz edilen belgeleri akreditif bankası adına ve hesabına inceler. İşte bu nedenle belgelerin görevli bankaya ibrazı, tıpkı akreditif bankasına ibraz edilmiş gibi hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Akreditif bankası görevli bankanın belgelere ilişkin olarak vermiş olduğu kararlarla bağlıdır fakat görevli banka yükümlülüklerini gereği gibi ifa edemediği takdirde akreditif bankasına karşı sorumlu olacaktır. Görevli banka tarafından belgeler uygun görülürse, lehdara ödeme yapılır. UCP 600 m.7/c bendi uyarınca, “bir amir banka uygun ibrazı karşılayan veya iştirâ eden ve belgeleri amir bankaya gönderen görevli bir bankayı ramburse etmekle yükümlüdür.” Görevli banka ile diğer bankalar arasındaki vekâlet ilişkisi sebebi ile belgelerin incelenmesi hususunda gerekli dikkat ve özeni göstermeyerek akreditif bankası veya teyit bankasının zarara uğramasına neden olan görevli bankadan, vekâlet ilişkisine aykırı davranarak vermiş olduğu zararların karşılanması talep edilebilecektir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ Doğan,a.g.e.,s.216

⁴⁶⁹ a.g.e.,s.217-218

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKREDİTİFİN SONA ERMESİ, AKREDİTİFTEN DÖNME VE İFLASIN AKREDİTİFE ETKİSİ

I-GENEL OLARAK

Akreditif sözleşmesi gereği gibi ifa edilmekle sona erer. Gereği gibi ifada akreditif alacaklısının akreditifi kullanması gerekmektedir. Akreditifin gereği gibi ifa edilmesinden maksat, akreditif açtırmanın talimatlarına uygun bir şekilde banka tarafından akreditifin açılması, bunun akreditif alacaklısına muhabir banka aracılığıyla ihbar edilmesi, banka tarafından ibraz edilen belgelerin kontrollerinin gerekli dikkat ve özen gösterilmek suretiyle banka tarafından gerçekleştirilmesi ve lehdara ödemenin yapılması (ya da poliçe kabulü, poliçe iskonto edilmesi), bunun üzerine bankaya ibraz edilen belgelerin, mal ya da hizmete kavuşması için akreditif açtırana teslim edilmesi ve akreditif açtırınan kişi tarafından ücret ve masrafların ödenerek, bankanın ramburse edilmesi ile son bulmaktadır.⁴⁷⁰ Burada akreditif ilişkisinin en genel şekliyle sona ermesini izah ettik. Akreditif ilişkisinde, tarafların akreditiften dolayı birbirleri ile olan ilişkilerinin ayrı ayrı sona ereceğini belirtelim. Bilindiği üzere, akreditif ilişkisinde, taraflar arasında birden fazla sözleşme akdedilmektedir.⁴⁷¹ Akreditif alacaklısı ile bankanın ilişkisi bir tarafın belgeleri ibraz etmesine karşılık, diğer tarafında belgeler karşılığında ödemede bulunması ile ilişki sona ererken, Muhabir banka ile akreditif bankası arasındaki ilişkide belgelerin ibraz edilmesi, komisyon ile diğer ücretlerin ödenmesi ve ramburse edilme ile sona ermektedir. Akreditifin gereği gibi ifa edilmesiyle birlikte (TBK m.131, EBK m.113)'de ifade edilen fer'i haklarda son bulmaktadır. İlgili madde de;

“Asıl borç ifa ya da diğer bir sebeple sona erdiği takdirde, rehin, kefalet, faiz ve ceza koşulu gibi buna bağlı hak ve borçlar da sona ermiş olur. ”

⁴⁷⁰ Erdoğan,a.g.e.,s.153

⁴⁷¹ Doğan,a.g.e.,s.414

Akreditifin gereği gibi ifası nakit ödeme, akreditif belgelerinin satın alınması, poliçe kabulü ya da iştirah şeklinde gerçekleşmektedir.⁴⁷² Akreditifin sona erme sebepleri ise, (1) belgelerin ibraz edilerek paranın ödenmesi, (2) tarafların anlaşarak akreditifi ortadan kaldırmaları, (3) tarafların iflasında bazı şartların gerçekleşmesi, (4) dönülebilir akreditifte, dönme ile sona ermektedir.⁴⁷³

Şimdi kısaca sona erme hallerine bakalım.

(a) Nakit Ödeme

Akreditif bedelinin, lehdar tarafından, akreditif süresi içinde ve akreditif şartlarında yer alan belgelerin ibraz edilmesi karşılığında nakit para olarak ödenmesidir.⁴⁷⁴ Nakden ödeme, akreditifin ödeme fonksiyonu ve hukuki niteliği göz önünde bulundurulduğu zaman temel ödeme biçimidir. Bu nedenle ödeme belgelerin ibrazı karşılığında ve aynı zamanda (Zug-um-Zug), akreditif şartlarında yer verilmiş olan birim üzerinden nakden ödenerek gerçekleştirilir. Burada şunu belirtelim ki, bu ödeme yönteminde para kurunda meydana gelen değişiklikler dikkate alınmaksızın akreditifte ön görülmüş olan para birimi ve akreditifin açılmış olduğu tarihteki değeri ne ise bu değer üzerinden ödeme gerçekleştirilir.⁴⁷⁵ Nakit olarak ödemeyi sadece para ile yapılan ödeme olarak anlamamak gerekir. Ödeme amacıyla lehdara bir çek verilmiş olması ya da tarafların arasında mevcut bulunan bir cari hesap sözleşmesi uyarınca bedelin banka tarafından alacaklı hesaba geçirilmesi şeklindeki işlemlerde bu ödeme yönteminin içindedir.⁴⁷⁶ Nakit ödeme ya bizzat akreditif bankası tarafından ya da akreditifte belirtilmiş bulunan ödeme bankası tarafından yapılabilir. Şunu eklemek gerekirse, akreditif bankası tarafından, muhabir bankanın ayrıca ödeme bankası olarak da yetkilendirildiği halde, muhabir banka da lehdara ödemede bulunabilecektir.⁴⁷⁷

(b) Poliçenin Kabulü İle Ödeme

Vadeli işlemlerde akreditif alacaklısı (lehdarın) alacağına erken kavuşması için poliçeli akreditif yolu tercih edilmektedir.⁴⁷⁸ Bu yöntemde satıcı aslında alıcıya kolaylık sağlamış olmaktadır. Akreditifte şarta bağlanan diğer belgelerle beraber banka üzerine keşide edilmiş

⁴⁷² Erdoğan, a.g.e., s.153

⁴⁷³ Tekinalp, a.g.e., s.643

⁴⁷⁴ Erdoğan, a.g.e., s.153, Bozkurt, a.g.e., s.131

⁴⁷⁵ Kaya, a.g.e., s.128

⁴⁷⁶ a.g.e., s.128

⁴⁷⁷ Erdoğan, a.g.e., s.154

⁴⁷⁸ a.g.e., s.154

olan vadeli poliçe, satıcı (lehdar) tarafından bankaya ibraz edilir. Banka, yapmış olduğu incelemeler sonucunda diğer belgelerin de akreditif şartına uygun olduğuna karar verdiği takdirde, poliçeyi kabul eder ve vadesinde, poliçede belirlenen bedeli lehdara öder.⁴⁷⁹ Bu tür akreditifte, akreditif bankası, bir bankayı, satıcı (lehdar) veya alıcı (akreditif amiri) tarafından görevlendirilmiş olan bankanın üzerine çekilmiş olan poliçeyi kısacası, görevli bankanın muhatap olduğu bir poliçeyi kabul etmek ve çoğu zamanda ödemekle görevlidir. Poliçenin görüldüğünde vadeli olası hallerinde bankanın kabulüne ihtiyaç yoktur bu durumda poliçedeki tutar lehdara ödenir.⁴⁸⁰ Akreditif bankası, üçüncü bir şahıs tarafından ya da akreditif alacaklısı tarafından çekilmiş olan bir poliçeyi kabul etme taahhüdünde bulunmuş olabilir. Poliçenin kabulünü akreditif bankası dışında bu hususta yetkilendirilmiş muhabir banka ya da üçüncü bir bankada yapabilir. Bu durumda, akreditif bankası bu bankaların poliçeyi kabul ederek ödeme yapacaklarını da garanti etmiş olur. Yani, akreditif bankası, bu bankalar tarafından ödeme yapılmadığı takdirde poliçeyi kabul ederek, vadesinde ödemeyi gerçekleştirir.⁴⁸¹ Kabul konusunda yetkilendirilmiş olan bankalar tarafından poliçenin kabul edilmemesi halinde veya vadesinde ödeme yapılmaması durumlarında, akreditif bankası akreditif alacaklısı (lehdara) karşı poliçe borçlusu olarak sorumlu olmayacaktır. Bankanın, lehdara karşı sorumluluğunun kaynağı, üçüncü kişinin fiilini taahhüt etmekten gelmektedir.⁴⁸² Bilindiği gibi, poliçe üçlü bir ilişkiyi düzenleyen kıymetli evraktır. Keşideci (senedi düzenleyen), diğer bir kişiye (muhataba), poliçede ismi gösterilen kişiye (lehdara), belirli bir bedelin ödenmesi emrini veren kişidir. (YTTK m.672, eTTK m.584)de “vadesi gösterilmeyen poliçenin görüldüğünde ödenmesi şart edilmiş sayılır” demiştir. O halde, poliçeye vade konmamışsa, poliçe görüldüğünde vadeli poliçe sayılacaktır.⁴⁸³ Poliçede, (YTTK m.703, eTTK m.615)’e göre dört tür vade vardır. Bunlar; (1)görüldüğünde,(2)görüldükten belirli bir süre sonra,(3)düzenlenme gününden belirli bir süre sonra,(4)belirli gün vadesi. Poliçenin görüldüğünde vadeli olmadığı diğer vade tiplerinde, amir ya da görevli banka poliçeyi önce kabul edecek sonra vadesinde ödeme yapacaktır.⁴⁸⁴

⁴⁷⁹ Aydos,a.g.e.,s.105

⁴⁸⁰ Tekinalp,a.g.e.,s.635

⁴⁸¹ Yeknesak Kurallar(UCP 600 m.7/a-iv): “akreditif görevli bir bankanın gişelerinde poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka kendi üzerine çekilen bir poliçeyi kabul etmediği veya kabul etmiş olduğu halde poliçenin ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde, amir banka ibrazı karşılmalıdır.”

⁴⁸² Erdoğan,a.g.e.,s.154

⁴⁸³ Bozkurt,a.g.e.,s.132

⁴⁸⁴ Tekinalp,a.g.e.,s.582

(c)İştiraya Yolu İle Ödeme

İştiraya yetkili kılınmış olan banka tarafından poliçe ve akreditif belgelerinin değerinin verilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸⁵ *Aydos*, akreditifte belirlenen para biriminin lehdarın ülkesinde kullanılandan farklı olması durumunda ve ödemeyi yapacak olan bankanın lehdarın ikametgâhından uzakta olması gibi hallerde iştiraya yoluyla ödemenin tercih edildiğini belirtmiştir. Burada lehdar, poliçeyi amir banka (akreditif bankası) tarafından gösterilen üçüncü bir kişi üzerine ya da akreditif amiri üzerine çeker.⁴⁸⁶ İştiranın sözlük anlamı, satın alma olarak geçmektedir.⁴⁸⁷ Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.2)'de iştiraya (negotiation);

“uygun bir ibraz altında poliçelerin(görevli bankadan başka bir banka üzerine çekilen poliçelerin)ve /veya belgelerin, görevli bankanın ramburse edilmesi gereken banka iş gününde veya daha önce görevli banka tarafından lehdara avans ödeme yapılarak veya avans ödeme yapılacağı kabul edilerek satın alınması anlamına gelir.”

Yeknesak Kurallar(UCP 600 m.12/c) uyarınca, görevli bankanın, lehdara karşı bir ödeme yükümlülüğü bulunmadığından, belgeleri inceleme ve akreditif şartlarına uygun bularak ödenmesi için eğer varsa teyit bankasına göndermesi ya da akreditif bankasına göndermesi, iştiraya anlamına gelmeyecektir.⁴⁸⁸ Bankanın teyit bankası olmadığı hallerde, iştiraya bankası olarak görevlendirilmiş olması bankanın, akreditif alacaklısına (lehdara) karşı herhangi bir yükümlülüğünü oluşturmayacaktır. Yani, amir banka ya da teyit bankası haricinde kendisine iştiraya için başvuru bankanın ödeme yükümlülüğü yoktur. Bu banka amir banka tarafından görevli olarak tayin edilse bile, bu sonuç değişmeyecektir. Ancak, banka lehdara bunu bildirerek onay verirse ödemekle yükümlü olacaktır.⁴⁸⁹ Akreditif bankası ya da varsa teyit bankası, uygun bir ibrazı karşılayan ya da iştiraya eden ve belgeleri akreditif bankasına gönderen görevli bir bankayı ramburse etmekle yükümlü tutulmuştur. (Bkz. Yeknesak Kurallar UCP 600 m.7/c,8/c). Bu durumlarda bankanın vadesinde ibraz edilen belgeleri uygun bulup, lehdara ödemede bulunması, görevli bankanın lehdara karşı bir yükümlülüğünü oluşturmamaktadır, ancak 600 sayılı kuralların kendisine tanıdığı bir yetkiyi kullanmış olduğu için belgelerin iştiraya, satın alınması anlamına da gelmemektedir. Görevli banka belgeleri ramburse edileceği iş gününde ya da daha önceki bir günde satın almak suretiyle bedeli ödemiş olduğu takdirde ya da daha sonraki bir tarihte ödemeyi taahhüd ederse ya da kabul ederse bu

⁴⁸⁵ Erdoğan,a.g.e.,s.154

⁴⁸⁶ Aydos,a.g.e.,s.106

⁴⁸⁷ Tekinalp,a.g.e.,s.582

⁴⁸⁸ Reisoğlu,a.g.e.,s.157

⁴⁸⁹ Aydos,a.g.e.,s.108

durumda iştiradan söz etmek mümkün olacaktır.⁴⁹⁰ Kısacası, görevli bankanın, akreditif alacaklısına karşı iştiraya yükümlülüğü ancak akreditif alacaklısına iştiraya yapacağına ilişkin onay vermiş olduğu hallerde söz konusu olur.⁴⁹¹ Bir bankanın iştiraya bankası sayılmasının en önemli sonucu, iştiraya bankası olan görevli bankaya ibraz edilen belgeler, akreditif süresi içerisinde ibraz edilmiş sayılacaklardır.⁴⁹² Bir akreditifin iştiraya edileceği banka ve iştiraya bankası belirtilmiş ise sınırlı iştiraya söz konusudur. Bu durum, akreditif işleminde, iştiraya işlemini gerçekleştirecek olan bankanın isminin açıkça belirtilmiş olması da denilir.⁴⁹³ Sınırlı iştirayanın akreditif talimatında bulunmadığı hallerde, serbest iştiraya söz konusudur ve bu hallerde her banka görevli banka sayıldığı için akreditifin süresi içinde ibraz gerçekleştirilirse, akreditif bankası sorumlu olur.⁴⁹⁴ Buradaki problem sınırlı bir iştirayanın söz konusu olduğu akreditiflerde, akreditif alacaklısı (lehdar) tarafından, belgelerin iştiraya bankası olmayan bir bankaya ibraz edilmesi ve karşılığında da bu bankanın ödemede bulunması halinde, akreditif bankasının belgeler kendisine ibraz edildiğinde ödeme yükümlülüğü olacak mıdır? Bu husus Milletler Arası Ticaret Odası (MTO) Bankacılık Komisyonu'nda tartışılmıştır ve lehdar tarafından belgelerin iştiraya bankası olmayan bir bankaya da ibraz edilebileceği kabul edilmiştir.⁴⁹⁵

Bankacılık komisyonunun görüşü şu şekilde olmuştur;

“ akreditif bankasının, akreditife uygun belgelerin ibrazı halinde bunların bedelini ödeme yükümlülüğünün bulunduğu, ancak sınırlı bir iştiraya bankasının belirlenmesi halinde, belgelerin bir üçüncü bankaya ibrazında risk doğabileceğini, belgelerin iki set ibrazı ile doğabilecek problemlerin önlenmesi için önlemler alınması gerektiğini kararlaştırmıştır.”

Akreditif bankasına veya ödeme bankasına, akreditif süresi içerisinde belgelerin ibraz edilmesi ve bankalar tarafından da bedelin ödenmesi bir iştiraya olmayıp, ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmesidir. İştiraya bankasına, belgelerin akreditif süresi içerisinde ibraz edilmesi, belgelerin akreditif bankası ya da ödeme bankasına ibraz edilmiş gibi sonuç doğurur.⁴⁹⁶

⁴⁹⁰ a.g.e.,s.157

⁴⁹¹ Erdoğan,a.g.e.,s.155

⁴⁹² Reisoğlu,a.g.e.,s.163

⁴⁹³ Bozkurt,a.g.e.,s.136,Erdoğan,a.g.e.,s.155

⁴⁹⁴ a.g.e.,s.136(dipnot,159),Erdoğan,a.g.e.,s.155

⁴⁹⁵ (Bu konuda Bkz.) Reisoğlu,a.g.e.,s.163

⁴⁹⁶ Aydos,a.g.e.,s.155

II-DÖNME İLE AKREDİTİFİN SONA ERMESİ

Akreditifin açıkça dönülebilir olduğunun belirtilmediği durumlarda, akreditif dönülemez nitelikte kabul edilir. (UCP 600 m.7/b)⁴⁹⁷Dönülebilir bir akreditiften bankanın ödeme yapması ya da kabulde bulunması anına kadar dönülebilir.⁴⁹⁸ Ancak yukarıda da izah ettiğimiz gibi bu konuda tartışmalar mevcuttur. Bazıları bankanın akreditiften belgelerin ibraz edildiği anda bile dönebileceğini hatta değiştirme hakkını da kullanabileceğini söylemiştir.⁴⁹⁹ Bu hususta, akreditif açtıran ile akreditif bankası arasında vekâlet akdi olduğu için, akreditif açtıranın dönme talimatı ile de bankanın akreditiften dönebileceği belirtilmiştir. Akreditiften dönmenin bozucu yenilik doğuran bir hak olduğu belirtilmiştir.⁵⁰⁰ Yani, dönme iradesinin karşı tarafa varması ile hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Dönme temel ilişki bakımından da bazı sonuçlar doğuracaktır. Akreditif açtıran haklı bir sebebi olmadan ya da kanundan kaynaklanmayan bir nedenle akreditiften dönmüşse, bu takdirde satıcıda temel sözleşmeden dönmek suretiyle menfi zararının tazminini talep edebilecektir. Dönme, akreditif belgeleri arasında malların kalitesini kontrol eden gözetim kurulunun raporunun bulunmadığı ya da sahte olduğu gibi hallerde meydana gelebilir. Yeknesak Kurallar (UCP 500 m.8/a) da lehdara önceden haber verilmeden dönmenin mümkün olduğu ifade edilmiştir. Alıcı ya da alıcının bankası lehdara haber verebilecekleri gibi haber vermeye de bilirler. Ancak, haber vermemek ya da değişiklik ya da dönmeyi lehdarın onaylamaması, bankanın dönme hakkını ortadan kaldırmayacaktır. Fakat dönmenin lehdara bildirilmesi, TMK m.2’de düzenlenen dürüstlük kuralının bir gereğidir.⁵⁰¹ Bu konuda, *Ekici*, akreditif açıldığını lehdara haber veren bankanın ticari hayatta geçerli olan nezaket kuralları gereğince değişiklik ya da iptal durumunu da aynı şekilde lehdara haber vermesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁰² Akreditiften dönüldüğü zaman, akreditif banaksının yada muhabir bankanın akreditif alacaklısı olan lehdara karşı yapmış olduğu soyut borç vadinin de sona ereceği açıktır.

⁴⁹⁷ Yeknesak Kurallar(UCP 600 m.7/b):“ bir amir banka akreditifi açtığı an itibariyle ibrazı karşılamakla dönülemez biçimde yükümlüdür.”

⁴⁹⁸ Erdoğan,**a.g.e.**,s.156

⁴⁹⁹ Tekinalp,**a.g.e.**,s.598

⁵⁰⁰ **a.g.e.**,s.598

⁵⁰¹ **a.g.e.**,s.598-599

⁵⁰² Akın Ekici,(**Milletlerarası Ticaret Odası’nın Akreditifler Hakkında 500 sayılı yeknesak teamül ve uygulamaları ışığında**) Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri,**a.g.e.**,s.32

III-İFLASIN AKREDİTİF SÖZLEŞMESİNE ETKİSİ

(a)Amirin İflası

İflas, borçlunun tüm alacaklılarının, borçlunun bütün mal varlığından tatmin edilmesi anlamına gelmektedir. Kural olarak tacirler, iflasa tabiidir. Akreditifteki taraflarında tacir oldukları kabul edilmektedir.⁵⁰³ Akreditif açtırmanın iflas etmesi hem lehdara hem de akreditif bankasına karşı sonuç doğurmaktadır. Bu durumda, iflasın akreditifin açılmasından önce olmasıyla, akreditifin açılmasından sonra olması halinde farklılıklar söz konusu olmaktadır. Amir, bankaya akreditif talebinde bulunmuş olmakla birlikte banka, lehdar ile henüz akreditif sözleşmesi akdetmeden amir iflas etmiş olabilir.⁵⁰⁴ Akreditif açtırın, akreditifin açılması konusunda talimat verdikten sonra ama banka tarafından henüz akreditif açılmadan iflas ederse banka akreditif açma talebine olumsuz cevap verme hakkına sahiptir.⁵⁰⁵ Burada akreditif amiri ile akreditif bankası arasında vekâlet akdi bulunması sebebiyle, (TBK m.513/I, EBK m.397/I), sözleşmeden ya da işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça, vekâlet sözleşmesi, sözleşme taraflarından birinin iflas etmesi ile son bulur diyerek; bankanın, amirin iflas etmesi halinde, birbirleri ile anlaşarak vekâlet sözleşmesini devam ettirerek akreditif alacaklısı (lehdar) ile akreditif sözleşmesi yapılacağını kararlaştıramayacaklardır.⁵⁰⁶ Amirin iflas etmesi karşısında bankanın lehdar ile akreditif sözleşmesi yapma zorunluluğu da sona erecektir. Fakat burada çok önemli bir hususu belirtmek gerekiyor, yukarıda da belirttiğimiz üzere, akreditif amiri, akreditif bedelini bankasına peşin olarak yatırmış olabilir. Peki, bu durumda, ne olacak? Akreditif bedelinin tamamının nakit olarak bloke edildiği durumda, iflas ile vekâlet sözleşmesi sona ermeyecek, ancak iflas dairesinin talimatıyla bankanın lehdar ile akreditif sözleşmesi yapma yükümü ortadan kalkacaktır.⁵⁰⁷ O halde, amirin akreditif bedelinin tamamını bankaya peşin olarak yatırdığı durumlarda, vekâlet sözleşmesi devam edecek ve akreditif ilişkisi normal bir şekilde seyredecektir.⁵⁰⁸

Banka tarafından akreditif açıldıktan sonra amirin iflas etmesi halinde, vekâlet ilişkisi devam edecektir. Yani, akreditif bankasının yükümlülüğü iflastan etkilenmeyecek ve lehdar tarafından akreditif şartlarında kararlaştırılan belgeler ibraz edildiği takdirde banka lehdara ödeme de bulunacaktır. İflas idaresi tarafından akreditif bedeli bankaya ödenirse, banka

⁵⁰³ Doğan, a.g.e., s.402

⁵⁰⁴ a.g.e., s.403

⁵⁰⁵ Erdoğan, a.g.e., s.158

⁵⁰⁶ Doğan, a.g.e., s.403

⁵⁰⁷ Doğan, a.g.e., s.403

⁵⁰⁸ Tekinalp, a.g.e., s.640

belgeleri masaya teslim edecektir. Ancak, bankaya, iflas idaresi tarafından ödeme yapılmaz ise, yukarıda açıkladığımız gibi, banka belgeler üzerinde hapis hakkını kullanabilecektir.⁵⁰⁹

Kısaca akreditif açılmışsa ve iflas eden amir tarafından akreditif bedelinin tamamı bankaya yatırılmış ise, vekâlet sözleşmesi sona ermeyecek ve bu durumda banka lehdara belgeleri ibraz ettiğinde ödemede bulunacaktır. Dönülebilir akreditifte, akreditif bedelinin tamamının amir tarafından bankaya yatırılmış olması halinde, banka müşterinin bu hususta bir talimatı olmadan akreditiften dönemeyecektir.⁵¹⁰

İflas konusu oldukça derin bir konu ancak biz fazla ayrıntıya girmeden kısaca tarafların iflas durumlarını açıklayarak tezimizi tamamlayacağız.

(b) Akreditif Alacaklısı (Lehdarın) İflası

Alıcı ile satıcı arasındaki temel sözleşme akdedildikten sonra, ancak henüz banka ile lehdar arasında dar anlamdaki akreditif sözleşmesi kurulmadan önce, lehdar (satıcı) iflas etmiş olabilir. İflasın taraflar arasındaki temel ilişkinin sona ermesine neden olduğu hallerde, amirin talebi üzerine, banka lehdar ile akreditif sözleşmesi yapmayacaktır.⁵¹¹ Amir ile lehdar arasındaki sözleşmenin lehdarın iflas etmesi sonucu sona eren sözleşmelerden olmadığı hallerde, kanun koyucu amire sözleşmeden dönebilme imkânı tanımıştır.⁵¹² (TBK m.98, EBK m.82) uyarınca, iki tarafa da borç yükleyen (karşılıklı) sözleşmelerde taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi, yani borcunu ödeyememesi, iflas etmesi veyahut aleyhine yapılan icra takiplerinin sonuçsuz kalması durumunda, diğer tarafın hakkı tehlikeye düşerse, bu taraf kendisine uygun bir güvence verilinceye kadar ifadan kaçınabilir.⁵¹³ Teminat verilmesi talebine rağmen teminat verilmediği takdirde, amir sözleşmeden (TBK m.98/II) uyarınca dönme hakkına sahiptir. Amir, sözleşmeden döndüğü zaman, lehdar iflas ettiği için, yetkiler iflas masasına geçmiştir bu durumda, iflas masası eğer amir ile temeldeki sözleşmeye devam etmek istiyorsa, amirin istediği güvenceyi iflas masasının vermesi gerekir. (İİK m.198)⁵¹⁴

⁵⁰⁹ Reisoğlu, a.g.e., s.356, Doğan, a.g.e., s.404

⁵¹⁰ Tekinalp, a.g.e., s.640

⁵¹¹ Doğan, a.g.e., s.405

⁵¹² Doğan, a.g.e., s.405

⁵¹³ a.g.e., s.405

⁵¹⁴ İİK m.198:“ mevzuu para olmayan alacak ona muadil bir kıymette para alacağına çevrilir. Şu kadar ki iflas idaresi taahhüdün aynen ifasını deruhte edebilir. Bu takdirde alacaklı talep ederse iflas idaresi teminat gösterir”.

Akreditif açıldıktan sonra lehdarın (satıcının) iflas etmesi durumunda ise, akreditif açtıran (amir) iflas masasından teminat isteyebilecektir. Ancak, iflas masasının teminat vermemesi halinde ve akreditif belgelerini ibraz etmemesi durumunda akreditif açtıran, sözleşmeyi feshederek akreditiften rücu edebilir.⁵¹⁵

(c) Akreditif Bankasının İflası

Akreditif açtıran bankanın iflas etmesi halinde aralarındaki sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir.⁵¹⁶ Akreditif açtıran, sözleşmeyi feshetmezse, bu durumda müflis bankanın (iflas eden bankanın) masasının seçim hakkı söz konusu olmaktadır. Yani, masa dilerse akreditif açtıran (amir) ile sözleşmeye devam eder dilerse sözleşmeyi devam ettirmez.⁵¹⁷ İflas masası tarafından sözleşmeye devam edildiği takdirde, masa tarafından açılmış olan akreditif masanın borcunu oluşturur. Bankanın iflas etmesi akreditif talep eden kişinin akreditif meblağını nakit olarak bloke ettiği durumlarda problem yaratmaktadır. Doktrinde nakit olarak bankaya yatırılan paranın mülkiyetinin bankaya mı yoksa amire mi ait olduğu konusunda farklı görüşler vardır.⁵¹⁸ Genel olarak kabul edilen görüşe göre, nakit olarak bankaya yatırılan paranın mülkiyeti bankaya aittir. Bu nedenle bankanın iflas etmesi halinde, akreditif amiri, basit masa alacaklısı olarak değerlendirilecektir. Ancak Yargıtay kararlarında kabul edilen diğer bir görüşe göre, amirin bankaya nakit olarak yatırdığı paranın mülkiyeti bankaya değil, amire ait olduğu yönündedir.⁵¹⁹ Bu nedenle banka iflas masasına girmeden önce amire nakit olarak yatırmış olduğu paranın iade edilmesi gereklidir.⁵²⁰ Paranın mülkiyeti bankaya geçmediği için, şayet lehdara belli bir vadede ödeme yapılacak ya da belgeleri ibraz ettiği takdirde nakit olarak ödeme yapılacak ise, iflas idaresi tarafından lehdara gerekli ödemenin yapılması gerekecektir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere, iflas halinde, lehdar belgeleri

⁵¹⁵ Erdoğan, a.g.e., s.161

⁵¹⁶ Aksi görüş için Bkz. Doğan, a.g.e., s.407, Doğan, "amir ile banka arasında vekalet akdi olduğu için TBK m.513/1 uyarınca, akreditif talebini içeren sözleşme kendiliğinden sona erecektir".

⁵¹⁷ a.g.e., s.159

⁵¹⁸ Doğan, a.g.e., s.407

⁵¹⁹ Bu konuda Bkz. Ünal Somuncuoğlu, **Türk Yargısında Akreditif**, İstanbul: Seçkin, 2001, s.154,.... "akreditif ise, akreditif amiri tarafından, amir bankaya, gerekli şartlar oluştuğunda, yani uygun vesailer ibraz edildiğinde, lehdara ödenmek üzere Emanet olarak verilen bir paradır ve bu niteliğiyle, bankanın mevduatıyla karışan bir misli eşya niteliğinde değildir. Tam aksine, bir emanet olarak bir hesapta tutulması gereken ve bankanın mevduat ve diğer mevcudundan ayrı tutulması gereken bir paradır.... Akreditif meblağı, tıpkı bankalardan kiralanan kasalara emanet olarak bırakılan para ve diğer kıymetler hükmündedir. Bir banka iflas ettiği zaman, nasıl ki kiralık kasalarda bulunan kıymetler, nasıl ki gerçek sahiplerine aynen iade ediliyor ve bunlar müflisin iflas masasına dahil edilemiyorsa, bankaya, lehdara ödenmek üzere emaneten teslim edilen akreditif mablağı da aynı şekilde, müflisin iflas masasına dahil edilemez ve aynen hak sahibine iadesi gerekir..... "

⁵²⁰ Doğan, a.g.e., s.408

doğrudan amire de ibraz ederek alacağına kavuşabilir.⁵²¹ Bankanın iflas etmesi halinde, lehdar belgeleri henüz bankaya ibraz etmemişse, akreditifi kullanmaktan vazgeçerek alıcı (amir) ile görüşüp başka bir banka nezdinde akreditif açılmasını talep edebileceği gibi, belgeleri direkt olarak amire vermek suretiyle alacağını amirden tahsil edebilecektir.⁵²² Akreditif alacaklısı belgeleri bankaya ibraz etmiş ancak, akreditif tutarını alamamışsa, bu durumda alacağını masaya yazdıracaktır.⁵²³

(d) Teyit Bankasının İflası

Teyit bankası akreditifi teyit etmeden önce iflas ederse, akreditif bankası ile teyit bankası arasındaki vekâlet sözleşmesi sona erer.⁵²⁴ Akreditife teyit verildikten sonra, bankanın iflas etmesi halinde TBK m.513 hükmü uygulanmayacaktır. Teyit bankası akreditife teyit vererek, akreditif bankasından bağımsız bir borç altına girmiştir. Yani, teyit bankası vekâlet sözleşmesinin gereğini yerine getirmiştir. Teyit bankasının iflası ile birlikte, akreditif bankası ile aralarındaki vekâlet ilişkisinin sona ereceğini kabul etmek, teyit bankasını lehdar karşısında zor duruma sokacağı için, teyit bankasının iflas etmesi halinde bile, akreditif bankası ile olan aralarındaki vekâlet ilişkisinin devam ettiğini kabul etmek yerinde olacaktır.⁵²⁵ Teyit bankası, lehdara ödemedede bulunduktan sonra iflas etmişse, belgeleri ödemedede bulunması için akreditif bankasına yollayacak, akreditif bankası da ödemeyi, iflas masasına yapacaktır.⁵²⁶

İİK m.198 hükmü uyarınca, teyit bankası iflas etmişse, iflas idaresinin seçimlik hakkı söz konusu olacaktır. Buna göre, iflas idaresi sözleşmeye devam etmek istiyorsa, lehdar kendisine bunun için bir teminat verilmesini talep edebilir. Ancak, lehdara iflas idaresi tarafından teminat verilmesi bile, lehdarın herhangi bir kaybı olmayacaktır çünkü akreditif bankası, lehdara karşı akreditif bedelini ödemekle sorumlu olmaya devam edecektir.⁵²⁷

⁵²¹ a.g.e.,s.409

⁵²² Reisoğlu,a.g.e.,s.358, Erdoğan,a.g.e.,s.159

⁵²³ Erdoğan,a.g.e.,s.159

⁵²⁴ Reisoğlu,a.g.e.,s.364,Doğan,a.g.e.,s.411

⁵²⁵ Doğan,a.g.e.,s.411

⁵²⁶ Reisoğlu,a.g.e.,s.364

⁵²⁷ Doğan,a.g.e.,s.411

SONUÇ

Akreditifli ödeme yöntemi, uluslar arası ticaretin gelişmesiyle birlikte sıklıkla kullanan bir ödeme aracı olmuştur. Ülkemizde, ulusal mevzuatlarımızda akreditif düzenlenmemiştir. Sadece Türkiye’de değil diğer bir çok ülkede de akreditifin ulusal mevzuatlarda düzenlenmemiş olması nedeniyle, Milletler arası Ticaret Odası tarafından bu konudaki boşluklar doldurulmaya çalışılmış ve düzenlemeler yapılmıştır. MTO tarafından 1933 yılından günümüze kadar milletler arası ticareti etkin bir şekilde gerçekleştirebilmek amacıyla çıkarılan ve en son 2007 yılında güncelleştirilen “ Akreditife İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları” başlığını taşıyan 600 sayılı broşür hükümlerinin yanı sıra, ulusal hukuk kapsamında da başvuru Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanun çerçevesinde çıkarılan kararname, genelge ve tebliğler başvuru kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Milletler arası ticarete alıcı ve satıcı açısından pek çok risk mevcuttur. Her ülkenin kendi sosyal ve kültürel yapılanması farklı olduğu için ticari teamülleri de farklıdır. Bununla birlikte kambiyo rejimlerindeki farklılıklar ve kısıtlamalar, ticari hayatı riskli kılmakta dolayısıyla alıcı ile satıcı tarafların birbirlerini tanımıyor olmaları ticari ilişkiye girmelerini mevcut riskler ve sakıncalar sebebiyle zorlaştırmaktadır. İşte bu zorlukları en aza indirmek ve ticari hayatın akışını bozmamak amacıyla, akreditifli ödeme geliştirilmiştir. Akreditifin amacı da sınır aşan ticarete alıcı ve satıcı açısından var olan riskleri azaltmak ve ortadan kaldırmaktır. Akreditifli ödeme sayesinde alıcı ve satıcı açısından güvenli bir ticari ilişki gelişmektedir. Tarafların ayrı ülkelerde bulunuyor olmaları, kambiyo (döviz), ithalat ve ihracat mevzuatlarının farklı olması gibi hususlar, akreditif sayesinde en aza inmektedir. Akreditifli ödemenin yanında uluslar arası ticarete kullanılan başka ödeme yöntemleri de mevcuttur. Fakat bu yöntemlerden peşin ödemenin alıcı için riskli olduğu çünkü alıcının mallara ancak satıcı tarafından satış bedelinin tahsil etmesinden sonra ulaştığını, mal mukabili ödeme yönteminin ise, satıcı için riskli olduğunu çünkü satıcının bu ödeme yönteminde edimini önce ifa ettiğini yani malları alıcıya yolladıktan sonra alacağına kavuşabileceğini belirttik. Kabul kredili ödeme yönteminde alıcı malın bedelini hemen yapmamaktadır. Bu ödeme yönteminde de alıcı mallar kendisine teslim edildikten belirli bir süre sonra yapılmaktadır. Vesaik mukabili ödeme(belge karşılığı ödeme) yönteminde araya bankalar girmektedir. Satıcı kendi ülkesindeki bankasına, malları temsil eden ve mallarla ilgili olan her

türlü belgeyi alıcının ülkesindeki bankaya teslim etmesi için yollamaktadır. Banka tarafından satıcıya mala ilişkin bedel ödenir ve banka, alıcı(amir) tarafından kendisine ödeme yapılırsa malları Gümrükten çekebilmesi için amire gerekli belgeleri teslim eder. Akreditifli ödemeyi, mal mukabili ödemededen ayıran en önemli fark, akreditifli ödeme yönteminde, satış bedeli, satıcı (lehdarın) emrine önceden amade edilmektedir. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara İlişkin 91-32/5 sayılı tebliğinin, dördüncü bölümünün, 15/b bendinde, ihracat bedellerinin peşin ödeme, akreditifli ödeme, vesaik mukabili ödeme, mal mukabili ödeme ve kabul kredili ödeme yöntemlerinden birine göre yurda getirilerek bir bankaya ya da özel finans kurumuna satılacağına ilişkin düzenlemeye göre, uluslar arası ticarete bu beş ödeme yönteminden biri kullanılmaktadır. Yine aynı tebliğin, ilgili maddesinin c bendinde, ihracatta ödeme şekillerine ilişkin usul ve esasların Merkez Bankası tarafından belirleneceği de düzenlenmiştir. Akreditifin, güvence (teminat), ödeme ve kredi fonksiyonu olmak üzere üç fonksiyonu vardır. Akreditif en az üç köşeli bir ilişki olduğu için taraflar arasındaki hukuki ilişkilerin mahiyetlerinin, akreditif ilişkisine etkisi dolayısıyla, akreditifi tek bir hukuki müessese ile açıklamaya çalışan görüşler olduğunu ve bu görüşlerin akreditifi, vekâlet, havale, kredi mektubu (itibar mektubu), soyut borç vaadi, eser sözleşmesi, üçüncü kişi lehine sözleşme ve sui generis (nev'i şahsına münhasır) bir sözleşme olarak açıklamaya çalışan görüşler olduğuna değindik. Bunun dışında parçalama teorisine göre akreditifli ödeme yöntemini açıklamaya çalışanlar, tarafların aralarındaki hukuki ilişkinin niteliğinin her bir ilişkinin mahiyetine göre ayrı ayrı tespit edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Akreditifi havale olarak açıklamaya çalışmak bu ödeme ilişkisini anlamakta yetersiz kalmaktadır. Bunun nedeni, havalede bankaya sadece ödeme yapması için yetki verilirken, akreditifte bankanın lehdara ödeme yapma yetkisinin yanında ödemede bulunma borcu da vardır. Ayrıca havalede çifte yetki söz konusudur. Burada havale eden, hem alıcıya kabz yetkisi vermekte hem de bankaya ödemede bulunma yetkisi vermektedir. Havalede tarafların birbirlerinden borçları ve alacakları söz konusudur. Yani havale eden ile havale ödeyicisi arasında bir borç ilişkisi olabilir. Havale edenin diğer bir kişi (lehdar) ile olan borç ilişkisi sonucunda, bu borcun ifa edilmesi için yetkili kılınan ve aynı zamanda havale edene karşı bir borcu olan havale ödeyicisi, yetkisine dayanarak lehdara gerekli ödemeyi yapar böylece hem havale edene olan borcundan kurtulur hem de havale edenin de lehdara olan borcu sona erer. Oysa akreditifte amir ile akreditifi açan banka arasında bir borç ilişkisi yoktur. Havalenin konusunu para, kıymetli evrak ya da misli bir şey teşkil edebilirken, akreditifin konusu sadece paradır. Akreditifi üçüncü kişi lehine sözleşme olarak da açıklamak yeterli görülmemiştir. Bunun nedeni, üçüncü kişi sözleşme yapıldığında

sözleşmenin tarafı olarak elde ettiği hakkını ileri sürebilirken, akreditifte lehdar amir ile bankanın akreditif sözleşmesi yapması ile bu sözleşmenin tarafı olmamaktadır. Bunun için lehdara banka tarafından akreditif mektubu yollanmakta ve lehdar da amir ile temel sözleşmede kararlaştırılan şekilde bir akreditifin açılmış olduğunu gördüğünde, kendisine banka tarafından yollanan icabı kabul ederek, banka ile lehdar arasında dar anlamda akreditif sözleşmesi kuruluyor. Alman hukuku akreditifi eser sözleşmesi olarak açıklamaktadır. Onlara göre, bankanın lehdara ödeme yapması bir eser meydana getirmesi olarak tanımlanmaktadır. Yani, banka bir sonucu meydana getirmektedir. Oysa ki akreditifte bankanın ödeme yapması ancak lehdar tarafından akreditifte kararlaştırılan belgelerin tam ve eksiksiz bir şekilde ibraz edilmesi halinde mümkün olacaktır. Bu nedenle yukarıda da değindiğimiz üzere, akreditif sözleşmesine vekâlet akdi hükümlerini uygulamak daha uygun gözükmemektedir zira TBK m. 502/II hükmünde, borçlar kanununda düzenlenmeyen bir iş görme sözleşmesine de niteliği uygun düştüğü ölçüde vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bankanın amirden yapmış olduğu iş görme edimi sonucunda masrafları talep edebilmesi (komisyon ve diğer masrafları), vekâlet sözleşmesinde vekilin ücret alacağına benzemektedir. Üstelik banka, edim sonucundan değil (obligation de résultat), edim fiilinden sorumludur (obligation de moyen). Ayrıca, banka amirden aldığı talimatlar doğrultusunda hareket etmektedir. Dolayısıyla akreditifi vekâlet sözleşmesi olarak açıklayan görüşe bu açılardan katılıyoruz. Akreditifte taraflar arasındaki ilişkiler birbirinden farklı mahiyettedirler. Alıcı ile satıcı arasındaki asıl ilişki ki bu ilişki genellikle bir satış ya da eser sözleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır, temel ilişkiyi oluşturur. Alıcı ile banka arasındaki ilişki ise karşılık ilişkisi olarak adlandırılmaktadır. Banka ile lehdar arasında kurulan ilişki ise ödeme ilişkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Akreditif sözleşmesi kural olarak her hangi bir şekil şartına tabii değildir. Fakat uluslar arası ticarete tarafların hak ve borçlarını en iyi şekilde ifa edebilmeleri ve ileride çıkabilecek ihtilafları engelleyebilmek için, sözleşmenin yazılı olması bir ispat şartı olacaktır. Bunun dışında Türk Hukuku açısından gerek gerçek kişilerde gerekse tüzel kişilerde haklara ve borçlara sahip olabilmek için ehliyet son derece önemli bir konudur. Akreditif ilişkisinde gerçek ve tüzel kişiler mevcut olup aralarındaki sözleşmenin geçerliliği tarafların ehil olmalarına bağlıdır. Konumuz Türk Hukuku'nda Akreditif olduğu için, gerçek ve tüzel kişilerde ehliyeti kendi mevzuatımıza göre inceledik. Akreditifli ödeme taraflar arasındaki temel sözleşmeye bir şart olarak konulabileceği gibi ayrı bir sözleşme olarak da kararlaştırılabilir. Böyle bir şart konulduğu zaman alıcı(amirin) borcu; akreditifi açmak, bunu amir banka aracılığıyla, satıcının ülkesindeki muhabir bankaya bildirmek, satıcının açılan akreditifi kabul etmesi üzerine, ibraz ettiği belgeleri kabul etmek gibi borçları bulunmaktadır.

Alıcı akreditifi açmaz ya da uygun belgeleri haklı bir nedeni olmaksızın kabul etmezse temerrüde düşer. Aynı şekilde, satıcının yükümlülükleri de; akreditifin açılmasına iştirak etmek yani akreditifin açılması için gerekli bilgileri vermek örneğin, malların hangi gemi ile taşınacağı, varna yeri, vb. gibi bilgileri alıcı (amire) iletmek, akreditifi kullanmak, gerekli belgeleri ibraz etmek. Bu yükümlülüklerini yerine getirmeyen satıcı da temerrüde düşecektir. Akreditifte bankalar arasındaki ilişkinin doktrinde bazı yazarlar tarafından vekâlet, bazıları tarafından yardımcı kişinin sorumluluğu şeklinde değerlendirildiğini gördük. Bankalar arasındaki ilişkinin vekâlet olarak kabul edilmesi halinde bankalardan birinin iflas etmesi durumunda (TBK m.513/I, EBK m.397/I) hükmüne göre, bankalar arasındaki vekâlet akdinin de son bulacağını belirttik. Aynı şekilde amir ile akreditif bankası arasında ki ilişkinin hukuki mahiyeti de vekâlet olarak kabul edildiği için banka amirin talimatlarına uygun olarak hareket etmelidir. Buna göre, banka amirden aldığı talimat doğrultusunda akreditif açacak ve bunu lehdara ya kendisi ya da muhabir banka aracılığıyla haber verecektir. Lehdarın akreditif şartlarına uygun belgeleri ibraz etmesi halinde banka tarafından kendisine ödeme yapılacaktır. Diğer önemli bir konuda lehdarın ödeme talebini kötüye kullanması halidir. Bu konu Fraud (hile) olarak adlandırılan ve lehdarın asıl ilişki sona ermiş olmasına rağmen ya da mallar ayıplı ya da sözleşmede kararlaştırılan mallarla ilgili olmamasına rağmen bankadan satış bedelini talep etmesi olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir durumda bankanın ödeme yapıp yapmaması gerektiği konusu incelenmiş ve bankanın yükümlülüğünün Yeknesak Kurallar (UCP 600 m.5)'te de belirtildiği üzere; mallar, hizmetler ya da yapılan işlemlerle değil sadece belgeleri göz önünde bulundurarak işlem yapması yönünde olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle, likit delillerle bu konu ispat edilemediği sürece bankalar uygun ibraz karşılığında ödemede bulunacaktır. Temel ilişkide ödemenin akreditifle kararlaştırılması ile birlikte her iki tarafında yerine getirmekle yükümlü olduğu bazı hususlar vardır. Alıcının, akreditifi açmak, belgeleri kabul etme borcu mevcutken, satıcının borçları, malları alıcıya yollamak ve uygun belgeleri ibraz etmektir. Taraflar bu borçları akreditifin süresi içinde yerine getirmekle yükümlüdür. Alıcı akreditifi süresi içinde açmaz ya da akreditif süresi içinde satıcı tarafından bankaya uygun belgeler ibraz edilmezse, alıcı ile satıcı arasındaki temel ilişkiye göre satış bedeli ödenir. Bu durum, akreditifin ifa uğruna edim olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun dışında, akreditif ifa uğruna edim olarak kabul edildiği için, sadece amir tarafından akreditifin açılması ile alıcının borcu sona ermemektedir. Akreditif amiri, akreditifi, temel sözleşmede kararlaştırılan hususlara bağlı kalarak açtığında ve ödemeyi gerçekleştirdiğinde borcu sona ermektedir. Lehdar, açılan akreditifin temel sözleşmedekinden farklı olduğunu düşünüyorsa buna itiraz etmelidir. Aksi halde açılmış olan akreditifi kabul etmiş sayılacaktır. Akreditifte

amir bankanın en önemli yükümlülüklerinden biri, diğer bankaların yapmış olduğu komisyon ve masrafları ödemektir. Elbette amir banka yapmış olduğu bu masrafları amirden talep edebilme hakkına sahiptir. Akreditife ikinci bir banka olarak teyit bankası teyidini eklemişse, bu durumda akreditif bankasından bağımsız bir ödeme yükümlülüğü altına girmiştir. Teyit bankası teyidini eklemekle birlikte aynı zamanda lehdara karşı ödeme yükümlülüğü altına da girmiş bulunmaktadır. Akreditif ilişkisi gereği gibi ifa, bankanın akreditiften dönmesi, nakit ödeme, poliçenin kabulü ile ödeme ve iştira yolu ile ödeme ile sona ermektedir. Gereği gibi ifade taraflar arasındaki ödemenin akreditif ile yapılacağına kararlaştırılması halinde, alıcı (amir) kendi ülkesindeki bankaya giderek temel sözleşmede kararlaştırılan şekilde akreditif açma talimatında bulunur, banka bu talimatı kabul ederse akreditif alacaklısına muhabir banka aracılığıyla akreditifin açıldığını ihbar eder. Banka lehdar tarafından süresi içinde ibraz edilen belgeleri beş (5) banka iş gününde gerekli dikkat ve özeni göstermek suretiyle şeklen inceler ve bir bütün olarak uygun bulursa lehdara gerekli ödemeyi yapar. Bunun sonucunda banka amir tarafından ramburse (geri ödeme) edilir ve ilişki sona erer.

KAYNAKÇA

Akyol, Ş., (2001). **Banka Sözleşmeleri** (Ord. Prof. Dr. Kemaleddin Birsen'e Armağan). İstanbul

Al Kılıç., Ş. (2010). Uluslar arası Ticarete Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi. **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**.

Aral, F., (2007). **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri** (7. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.

Arpacı, A., Hatemi, H. Ve Serozan, R., (1992). **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Aydos, O.S.,(2000). **Akreditif**. Ankara: Turhan Kitabevi.

Ayverdi, İ. (2011). **Misalli Büyük Türkçe Sözlük(A-G)**. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Bağrıaçık, A. Ve Kantekin, S.,(1998). **İhracat- İthalatda Akreditif İşlemleri**. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Bahtiyar, M.,(1990). Akreditif ve Milletlerarası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar. **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, ciltXV(3),71-88.

Bonneau, T. (2009). **Droit Bancaire**. Paris: Montchrestien- lextenso éditions.

Bozkurt, S., (2006). **Akreditifin Uygulanması**. Ankara: Seçkin.

Bozkurt, T.(2008). Teyitli Akreditife İlişkin Hukuk Genel Kurulu'nun 18.12.2002 Tarih ve E.2202/12-1078, K.2002/1072 sayılı Kararının İrdelenmesi. **TBB Dergisi**,(79), 122-140.

Bumin,G., Çakalır,A., Somuncuoğlu,Ü. Ve Varlık, E.(2009). **Türk Hukuku'nda Akreditif (MTO 600 sayılı broşür hükümlerinin Türk Hukuku ışığında yorumlanması)**. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Çakalır, A.,(2005). **Akreditif İlişkinde Akreditif Bankasının Hukuki Durumu**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi.

Dayınlarlı, K.,(2004). **Dictionnaire des termes juridiques français-turc**.(3.édition). Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları

Doğan, V.,(2005). **Banka Teminat Mektupları**.(3. Baskı). Ankara: Seçkin.

Doğan, V.,(2011). **Uluslar arası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif**. (3. Baskı). Ankara: Seçkin.

Durukanoğlu, N. Ve CDCS., (2008). **Dış Ticaret Dünyası Örnek Olay ve Tablolar** (2. Baskı). İstanbul: Beta.

Durukanoğlu, N. Ve Ekşi, N., (2009). Akreditife İlişkin Güncel Gelişmeler ve Akreditifle İlgili ICC Tarafından Yapılan Son Düzenlemeler. **Legal Hukuk Dergisi**, (82), 3110-3122.

Ekici, A., (2001). Akreditifte Lehtarın Dürüstlük Kurallarına Aykırı Olarak (Fraud) Bedeli Talep Etmesi ve Bu Durumda Akreditif Bedelini İştira(İskonto) Eden Bankanın Hukuki Durumu. **Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80.Yaş Günü Armağanı**, cilt I, 157-177.

Ekici, A., (1995). **Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 Sayılı Yeknesak Teamül ve Uygulamaları Işığında Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**. İstanbul: Beta.

Ekşi, N., (2010). **Milletlerarası Ticaret Hukuku**. İstanbul: Beta.

Erdoğan, İ., (2000). **Akreditif Sözleşmeleri**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gozlan, A., (1999). **International Letters of Credit Resolving Conflict Of Law Disputes**. UK: Kluwer Law International Ltd.

Göğer, E., (1980). **Akreditif Muamelesi ve Hukuki Mahiyeti**.(2. Baskı). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Gökyayla, E. Ve Hatemi, H., (2012). **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**(2. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Gökyayla, K.E. ve Zevkliler, A., (2013). **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**(13. Baskı) Ankara: Turhan Kitabevi.

Hotchkiss, C., (1994). **International Law For Business**.NY: McGraw-Hill.

Işkın, S.A., (2012). **Elektronik Bankacılık Hizmetleri ve Denetimi**. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Interbank., (1985). **Uluslararası Ticaret ve Kambiyo**. İstanbul: Interbank Uluslar arası Eğitim Müdürlüğü Yayınları.

İTO.(2012). **6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Yenilikler ve Değişiklikler**. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Karınca, H.E., (2001). Banka Kredi Sözleşmeleri. **Ankara Barosu Dergisi**, (3), 47-58.

Kavak, K., (2000). **Akreditif İşlemleri ve Uygulamaları**. Ankara: A.R.C. Eğitim Yayınları.

Kaya, A., (1995). **Belgeli Akreditifte Lehdarın Hukuki Durumu**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Kaya, M.,(2005). **Kambiyo Mevzuatı**. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Kocaman, A.B., (2001). **Türk Borçlar Hukukunda Havale**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Kostakoğlu, C., (2003). **Bankalar Kanunu Şerhi Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar ve Akreditif**.(4. Baskı). İstanbul: Beta

Krınç, F.B., (2010). Milletlerarası Ticaret Odasının Akreditifle İlgili Son Düzenlemesi Yeknesak Kurallar 600(UCP 600) ve Uygulamaya Getirdiği Bazı Yenilikler. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, cilt11,(özel sayı:2009),1219-1237.

Küçük, D., (2010). Krediyi Koruyan Sigortalar ve Kredi Sigortası Kavramına İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme. **Legal Hukuk Dergisi**, (86),472-493.

Oğuzman, M.K. ve Öz, M.T., (2006). **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**(5. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Oğuzman, M.K. ve Öz, M.T. (2012). **Borçlar Hukuku Genel Hükümler(cilt I)** .İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Özel, S., (1991). **(Yargıtay Kararları Eşliğinde) Akreditif ve Hukuki Niteliği**. İstanbul: Beta.

Reisoğlu, S., (2009). **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif**.(2. Baskı). Ankara: Cem Web Ofset San. Tic. Ltd. Şti.

Seliçi, Ö., Özdemir-Oktay, S., ve Oğuzman, M.K. (2005). **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**. (8. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Somuncuoğlu, Ü., (1983).Akreditif İşleminde Özellikle Türk İhracat Mevzuatı Açısından Yerel(Aracı) Bankaların İhracatçı Karşısındaki Hukuksal Durumu ve Sorumlulukları. **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, ciltXII(1),51-62.

Somuncuoğlu, Ü., (2001). **Türk Yargısında Akreditif**. İstanbul: Seçkin.

Şanlı, C. Ve Ekşi, N., (2005). **Uluslar Arası Ticaret Hukuku**(4. Baskı). İstanbul: Arıkan.

Tekinalp, Ü., (2009). **Banka Hukukunun Esasları**.(2. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Tuğlacı, P., (1965). **İktisadi ve Hukuki Terimler Sözlüğü**. İstanbul: Sermet Matbaası

Ülkücü, O., (1973). **İthalat ve Akreditif**. Ankara: Eser Matbaası.

Vural, G., (1991). **Türk Banka Hukuku**. Ankara: Gazi Üniversitesi

Yavuz, C., (2009). **Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)** (7. Baskı). İstanbul: Beta.

Yavuz, C., (2013). **Borçlar Hukuku Dersleri(Özel Hükümler)** (12. Baskı). İstanbul: Beta.

Yüksel, A.S., (1972). **Bankacılık Yönünden Kredi Açma Sözleşmesi**. İstanbul: İstanbul İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayınları: 54.

Zevkliler, A., (2002). **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**.(7. Baskı). Ankara: Seçkin.

